

162539

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ BİLİM DALI

**KIRGIZ DESTANI 'KIZ DARIYKA' ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

162539

HAZIRLAYAN:

Ferah TÜRKER

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Alimcan İNAYET

İZMİR, 2005

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Kırgız Destanı ‘Kız Darıka’ Üzerinde Bir Araştırma” adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı

Ferah Türker

İmza

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 06.07.2005 tarih ve 26/14 sayılı kararı ile oluşturulan jüri, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı Türk Halk Bilimi Bilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Ferah TÜRKER'in "Kırgız Destanı Kız Darıyka Üzerinde Bir Araştırma " başlıklı tezini incelemiş ve adayı 27/07/2005 günü saat 10.00'da 60 dakika süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/~~başarısız/düzeltilmesi gerekli~~ olduğuna oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BAŞKAN
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

ÜYE

Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU

ÜYE

Doç. Dr. Alimcan İNAYET (Danışman)

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (Üç ay süreli) ☐

Not: Yüksek Lisans Tezi Savunma Süresi asgari 45 dakika - azami 90 dakikadır.

İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI	III
Kısaltmalar	VI
GİRİŞ	1
A. Kırgız Türklerinin Tarihi	1
B. Kırgız Türklerinde Din (Şamanizm-İslâmiyet)	4
C. Destan Türü, Kırgız Destancılık Geleneği ve “Kız Darıyka”	9
I. BÖLÜM: KIZ DARIYKA DESTANININ EPİZOT YAPISI	21
Destanın Özeti	21
1. Hazırlık Epizodu	27
1.1. Zaman ve Mekân	27
1.2. Ailenin Tanıtımı	31
1.3. Çocuksuzluk ve Kahramanın Doğumu	33
1.4. Ad Verme	34
1.5. Kahramanın Eğitimi	35
2. Kahramanın Âşık Olması ve Evlenmesi	37
2.1. Kahramanın Eş Araması	37
2.2. Sevgiliyi İmtihan Etme	40
2.3. Kahramanın Evlenmesi	42
3. Kahramanın Eşinden Ayrılması	44
4. Şaysılda (Kahramanın Çocuğunun Doğumu)	45
4.1. Şaysılda’nın Doğumu ve Ad Verilmesi	45
4.2. Şaysılda’nın Eğitimi	46
5. Şaysılda’nın Gurbete Çıkışı	48
6. Şaysılda’nın Babası ve Kardeşleriyle Güreşi	50
7. Sonuç (Kahramanların Ölümü)	52

II. BÖLÜM: KIZ DARIYKA DESTANININ MOTİF YAPISI	56
1. Çocuksuzluk	56
2. Ad Verme	58
3. Eğitim	61
4. Âşık Olma	66
5. Evlenme-Düğün	69
6. Gurbet	80
7. Ölüm-Yas Tutma	88
8. At	104
9. Sayılar	115
 III. BÖLÜM: KIZ DARIYKA DESTANINDA İSLAMÎ UNSURLAR	126
a) Allah	126
b) Hz. Muhammet	128
c) Hz. Ali	131
d) Namaz-Abdest	134
e) Dua	136
f) Ölüm-Kader	139
g) Döldül	143
h) Hz. Ali'nin Kılıcı	144
i) Diğer İslamî Unsurlar	145
 SONUÇ	150
 METİN	152
 BİBLİYOGRAFYA	313
 DİZİN	321

SÖZ BAŞI

Türkler, yeryüzünün en eski milletlerindendir. Türklerin köklü tarihî, yarattıkları edebî eserlerde, özellikle de destanlarda yansımaları bulmuştur. Pek çok destana sahip olan Türk boyları arasında, destancılık geleneği bakımından Kırgızların ayrı bir yeri vardır. Kırgızlarda destancılık geleneği hâlâ canlı bir şekilde yaşamaktadır.

Bu çalışmada inceleyeceğimiz “Kız Darıyka” destanı, Türk boylarına doğu şiir geleneğinden gelen Şehname, Bozcigit, Farhat u Şirin gibi kaynağı klasik konulara dayanan eserlerdendir. Azeri, Türkmen, Özbek, Karakalpak, Tatar, Kazak gibi diğer Türk boylarında da görülen bu eserler, “dastan”, “kıssa”, “hikâye” adlarıyla yayılmıştır. XIX. yüzyılın sonları, XX. yüzyılın başlarında, Ufa, Kazan, Orenburg ve Taşkent’te basılan bu tip eserler, az sayıda basıldıkları için, yalnız okuma yazması olanlar tarafından okunmuş, anlatılmış ve onların aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır. Kırgızlara da bu yolla ulaşmıştır.

Doğu şiir geleneğinden gelen eserler, diğer Türk boylarına nazaran Kırgızlarda daha geç devirlerde yayılmıştır. Bunda, Kırgızlarda destancılık geleneğinin canlı bir şekilde devam etmesi, konar-göçer hayat tarzını sürdürmeleri ve İslamiyet’in etkisinin çok yoğun olmaması etkili olmuştur. Bu tip eserlerin, Kırgızlara geç dönemlerde girmesi, diğer Türk boylarındaki kadar yayılma ve yerleşme imkanı bulamamasına neden olmuştur.

Kırgızlarda, doğu kaynaklı eserler içerisinde en yaygın ve en çok anlatmaya sahip olanı, çalışmamızda inceleyeceğimiz “Kız Darıyka”dır. Konusunun İslamî olmasına rağmen Kırgızların folkloruyla yoğrulup, millî özellik kazanan bu eser, Kırgız destancılık geleneğinin son dönemlerine aittir. Destanın 11’li-12’li hece ölçüsüyle yazılmış olması ve dörtlüklerden oluşması da bunun göstergelerindendir.

Kadırcul Alimanov anlatmasını esas aldığımız çalışmamız, giriş dışında üç bölüm hâlinde incelenmiştir.

Giriş, “Kırgız Türklerinin Tarihi”, “Kırgız Türklerinde Din” (Şamanizm-İslamiyet) ve “Destan Türü, Kırgız Destancılık Geleneği ve ‘Kız Darıyka’” alt başlıklarından oluşmaktadır. Girişin ilk kısmında, Kırgız Türklerinin tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar olan tarihleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha

sonra hem İslamî hem de Şamanistik unsurlar içeren destanımızın incelenmesine bir temel oluşturması için “Kırgızlarda Din” (Şamanizm-İslamiyet) konusu ele alınmıştır. Son kısmında, destan türü ve Kırgız destancılık geleneği üzerinde durulmuş ve bu gelenek içerisinde “Kız Daryka” destanının yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde, ilk olarak, destanın daha rahat anlaşılabilmesi için üzerinde çalıştığımız Kadırkul Alimanov anlatmasının özetine yer verilmiştir. Destanın özeti, Alimanov’un anlatmasına uygun olarak, yedi başlık altında verilmiştir. Ardından destanın epizotları tespit edilmiş ve incelenmiştir.

İkinci bölümde, “Çocuksuzluk”, “Ad Verme”, “Eğitim”, “Âşık Olma”, “Evlenme- Düğün”, “Gurbet”, “Ölüm-Yas Tutma”, “At” ve “Sayılar” başlıkları altında destanın motif yapısı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde “Allah”, “Hz. Muhammet”, “Hz. Ali”, “Namaz-Abdest”, “Dua”, “Ölüm-Kader”, “Düldül”, “Hz. Ali’nin Kılıcı” ve “Diğer İslamî Unsurlar” başlıkları altında destadaki İslamî unsurlar ele alınmıştır.

Çalışmamızın genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı “Sonuç” kısmından sonra, “Metinler” verilmiştir. Burada, Kız Daryka Destanı’nın orijinal anlatmasının transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesi’ne aktarılmış şekli yer almaktadır.

Çalışmamız, “Bibliyografya” ve “Dizin” bölümleriyle tamamlanmıştır.

Çalışmamız sırasında yer yer diğer Türk destanları ve Kız Daryka’nın diğer anlatmalarına dair bilgilerle karşılaştırmalar yapılmıştır.

Kız Daryka Destanı üzerinde sınırlı sayıda kaynak bulunması, bunların da genel bir bilgi vermeden öteye gitmemesi ve elimize ulaşmasında yaşanan bazı zorluklar, tezin incelenmesi esnasında bazı sıkıntıların yaşanmasına sebep olmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinde ve kaynakların temininde büyük yardımlarını gördüğüm, çalışmam sırasında fikirleriyle daima yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Fikret Türkmen’e şükranlarımı arz ederim.

Tezimin her aşamasında bana yardımcı olan, karşılaştığım her problemde yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Alimcan İnayet’e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, yazdığım her mektubu cevaplandırarak, karşılaştığım problemlere çözüm bulan Prof. Dr. Sulayman Kayıpov’a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tez metninin ve Kırgızistan'dan gelen kaynakların Türkiye Türkçesi'ne aktarılmasında ve bu kaynakların temininde büyük yardımlarını gördüğüm başta Cıldız Alimova olmak üzere, Ulanbek Alimov ve Arş. Gör. İsmail Turan Kallimci'ye, ayrıca Yard. Doç. Metin Arıkan'a teşekkür ederim.

Ferah Türker

16.06.2005

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agt.	: Adı geçen tez
agm.	: Adı geçen makale
AKM.	: Atatürk Kültür Merkezi
Akt.	: Aktaran
Bkz./bkz.	: Bakınız
Bas.	: Basımevi
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

A. KIRGIZ TÜRKLERİNİN TARİHİ

Kırgızlar, milattan önceye dayanan tarihleriyle Türk boyları arasında en eski geçmişe sahip boylardan biridir. Aynı zamanda milattan önceki adlarını günümüze kadar getirebilen tek Türk boyudur¹. Bugün, Kırgızların tarihi hakkında bilgi edinebildiğimiz kaynaklar arasında kurganlar, Yenisey, Orhun ve Uygur kitabeleri, Çin Sülale Tarihleri, Arap seyyah ve coğrafyacılarının eserleri ve Manas Destanı baş sıralarda yer almaktadır².

Çin kaynaklarından edindiğimiz bilgilere göre, Kırgızlar, ilk devletlerini M.Ö. III. yüzyılda kurmuşlardır³. Bu devletin ömrü pek uzun olmamış, M.Ö. 201 yılında Hun İmparatorluğu'na bağlanmışlardır. Hun İmparatorluğu'nun dağılarak hakimiyetini yitirdiği M.S. I-IV. yüzyıllarda çeşitli kavimlerle mücadele ederek varlıklarını koruyan Kırgızlar, Töles boyları ve Juan-Juanlarla (Avarlar) yaptıkları mücadelelerde oldukça güç kaybetmişler ve uzun süre yaşadıkları Tanrı dağlarının doğu kesiminden Yenisey bölgesine göç etmişlerdir. Burada kendi devletlerini kurmayı düşündükleri sırada Göktürk Devleti'nin kurulmasıyla, 560 yılında, onların hakimiyeti altına girmişlerdir. Göktürk Devleti'nde yaşanan karışıklar neticesinde zaman zaman ayaklanmış olsalar da bu ayaklanmalar bastırılmış ve tekrar hakimiyet altına alınmışlardır⁴.

Uygurların, VIII. yüzyılda, Göktürk Devleti'ni yıkıp başa geçmesiyle Kırgızlar boyunduruk altına alınmışlardır. Kırgızlar, her fırsatta Uygurlara baş kaldırmışlarsa da bu ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılmıştır. IX. yüzyılın başında Uygurların yaşadığı iç karışıkları fırsat bilen Kırgızlar, 839 yılında Uygur Devleti'ni yıkarak Ötüken'de kendi devletlerini kurmuşlarsa da bu devlet, 924 yılında Kitanlar (Kara-Hıtaylar) tarafından yıkılmıştır. Kitanların saldırılarına dayanamayan Kırgızlar,

¹ İnan, Abdülkadir. Makaleler ve İncelemeler. C. I. Ankara: TTK Yay, 1987. s. 39; Gömeç, Saadettin. Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi. Ankara: Akçağ Yay, 1999. s. 100.

² Tansü, Yunus Emre. Kırgızların Sosyal ve Kültürel Hayatı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: 1993. s. 3.

³ Kırgız Türklerinin kurduğu bu devlet, Ki-ku, Kie-ku, Kie-ka-sse adları ile anılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Saray, Mehmet. Kırgızlar ve Modern Kırgız Devletinin Ortaya Çıkışı. İstanbul: 2003. (Yayınlanma aşamasında). s.12-13; Gürün, Kamuran. Türkler ve Türk Devletleri. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1984. s. 206.

⁴ Saray, M. age. s. 12-16.

Ötüken'den göç etmek zorunda kalmışlardır. Bir kısmı eski yurtları olan Yenisey bölgesine, bir kısmı bugünkü Kırgızistan topraklarına, bir kısmı da Tanrı Dağları ile Doğu Türkistan'a göç etmiştir⁵.

Kırgız Kağanlığı yıkıldıktan sonra, Kırgızların önemli bir kısmı Karahanlı Devleti'nin (932-1212) kurucusu Satuk Buğra Han tarafından hakimiyet altına alınmışlardır. Kırgızlar bu dönemde oldukça rahat bir hayat sürmüşler ve İslamiyet ile tanışmışlardır⁶.

XIII. yüzyılın başlarında Moğollar, Orta Asya'yı istila etmeye başlamışlardır. Bu dönemde pek çok Türk ve Moğol kavmini kendisine tâbi kılan Cengiz Han, Kırgızları da hakimiyet altına almıştır. 1227 senesinde Cengiz Han'ın ölümüyle başlayan iç savaş ve istikrarsızlık, Kırgızları hem maddî hem de manevî yönden çok yıpratmıştır. Kırgızlar, XVII. yüzyılın sonlarına kadar sık sık ayaklanmışlardır. XVII. yüzyılın sonları ve XVIII. yüzyılın başlarında, Çağatay Hanlığı'nın Doğu Türkistan'da göstermelik bir hanedan durumuna düşmesi neticesinde, Kırgızlar, Doğu Türkistan'a hakim duruma gelmişlerdir. Bu durum, Moğol kabilelerinden Cungarları (Oyratlar) ve Kalmukları rahatsız etmiştir. Bunun üzerine düzenledikleri saldırılarda Kırgızlar büyük zayıatlar vermişlerdir. Moğolların bu zulmü, Çin'in, Moğolistan'ı, Doğu Türkistan'ı ve Tibet'i işgal etmesiyle son bulmuştur⁷.

Kırgızlar, XVIII. yüzyılın başlarında, kuruluşuna büyük destek verdikleri Hokand Hanlığı'nın hakimiyetini gönüllü olarak kabul etmişlerdir. Ancak tamamının bu hakimiyeti istememiş olması, Kırgızları, güney ve kuzey olmak üzere ikiye bölmüştür. Hokand Hanlığı'nın Kuzey Kırgızları zorla kendisine tâbi kılmaya çalışması üzerine, bu boyların beyleri birleşmeye yanaşmamışlardır. Bunun üzerine sadece Güney Kırgızlar, bu hanlığa tâbi olmuşlardır. Kırgızların bir süre sonra yönetimini ele geçirdiği bu hanlık, 1757 senesinde Çinliler tarafından mağlup edilmiştir. Hokand Hanlığı, kısa sürede toparlansa da Güney Kırgızlar perişan bir duruma düşmüşler, Kırgızistan'a dönemeyerek Çin idaresinde yaşamaya mecbur kalmışlardır. Bugün hâlâ Çin idaresinde yaşamaktadırlar. Kuzey Kırgızlarda ise tam bir birlik mevcut değildi. Kendi menfaatleri

⁵ Gömeç, S. age. s. 101-102.; Saray, M. age. s. 17-19, 21.

⁶ Saray, M. age. s. 21; Türk Ansiklopedisi. Ankara: MEB Yay., 1975. C. XXII, s. 48.

⁷ Saray, M. age. s. 22-29.

uğruna, Rusların himayesini isteyen boylar olsa da XIX. yüzyılın ilk yarısında Hokand Hanlığı Kuzey Kırgızistan'a da hakim olmuştur⁸.

XIX. yüzyılda Hokand Hanlığı'nın güçlenmesi ve Doğu Türkistan'ı himayesi altına alması, Buhara Hanlığı'nda kıskançlığa yol açmış ve iki Türk hanlığı arasında çekişmeler başlamıştır. Ayrıca ülke içinde de bazı karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Şer Ali Han (1842-1845) döneminde başlayan huzursuzluk, Hudâyar Han'ın (1846-1858) kötü yönetimi dolayısıyla daha ciddi bir hâl almıştır. Bu dönemde Türkistan'da oluşan siyasî istikrarsızlık, yaklaşmakta olan Rus tehdidinin görülmesine engel olmuş ve Rusların ilerlemesine elverişli bir ortam sağlamıştır. Ruslar, 1852 senesinde Hokand Hanlığı'nın kuzey kapısı sayılan Akmesicid kalesini ele geçirmişlerdir. Böylelikle Rusların yapacağı işgallerin önü açılmıştır. Hokandlıların bir taraftan Rus işgallerini durdurmaya çalışırken, diğer taraftan da Buhara Hanlığı'nın saldırılarıyla uğraşmaları, onları oldukça zor durumda bırakmış ve Rus işgallerine karşı gelmelerini engellemiştir. Böylece 1865 senesinde Hokand'ın büyük bir kısmı Ruslar tarafından işgal edilmiş, kalanı da Buhara Hanlığı'na sığınan Hudâyar Han'ın yönetimine verilmiştir⁹. 1876 yılında ise tamamen Rusların eline geçerek, "Fergana Bölgesi" adı altında Türkistan Genel Valiliği'ne bağlanmıştır. Kırgızlar, bu durumu kabullenemeyip her fırsatını bulduklarında ayaklanmışlarsa da bu ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılmıştır¹⁰.

Çarlık rejimi, 1917 Bolşevik İhtilali ile son bulmuş; ancak sömürgeci siyaset anlayışı aynen devam etmiştir. Çarlık dönemi yöneticilerinde dahi herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Türkistan, 1918 senesinde, "Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" adı altında birleştirilmiş ve tam bir sömürge olabilmesi için Komünist Partisi kurdurulmuştur. Türklerin millî haklarından vazgeçmemeleri ve mücadeleye devam etmeleri üzerine, onları kontrol altına alabilmek maksadıyla 1920 yılında bütün Komünist Partiler merkeze bağlanmıştır. 1924'te ise Türkistan'ı ayrı cumhuriyetlere bölme kararı alınmıştır¹¹. Bunun üzerine 1925 yılında "Kırgız Muhtar

⁸ Saray, M. age. s. 31-34.

⁹ Çeçen, Anıl. Türk Devletleri. Ankara: Yeni Avrasya Yay., 2003. s. 486-487. Saray, M. age. s. 36-49.

¹⁰ Gömeç, S. age. s. 110.

¹¹ Sovyetlerin, 1924 yılında Türkistan'ı farklı cumhuriyetlere ayırmasının sebebi, ulusal kimlikler yaratarak bu cumhuriyetleri daha kolay yönetebilmektir. Eğer böyle bir bölme işlemi yapılmazsa, ileride milliyetçi bir birleşme olabilecek, o zaman da kontrol etmek oldukça güçleşecektir. Bkz. Koldys, Gregory R. "Kırgızların Siyasal-Tarihsel Bir İncelemesi". Türkler Ansiklopedisi. C. 19. s. 518-527.

Bölgesi” oluşturulmuştur. Bu bölge 1926’dan sonra “Kırgız Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”, 1936’dan sonra da “Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” şeklinde değiştirilmiştir. Rus Komünist Partisinin bu kararına itiraz etmek isteyenler olduysa da başvuracak bir merci bulamamışlardır¹².

1946 yılından 1953 yılına kadar süren Stalin’in katı rejimi, 1956’dan sonra kısmen de olsa yumuşatılmıştır. 1986’da Gorbachev’in başa geçmesiyle başlayan “açıklık” ve “yeniden yapılanma” dönemi ise Sovyetler Birliği’nde sonun başlangıcı olmuştur. Gorbachev, her ne kadar bu yönetimle Sovyetler Birliği’ni kurtarmaya çalışmış olsa da bunda başarılı olmamış, aksine esaret altında yaşayan milletlerin kan dökülmeden bağımsızlıklarını kazanmalarına katkıda bulunmuştur. Kırgızistan Cumhuriyeti’nin meclisi, 1989 yılında toplanarak, Kırgız dilinin devlet dili olduğu yönünde bir yasa çıkarmıştır. 1990’da ise izinsiz mitingler düzenlemeye başlamıştır. Kırgızistan’da ve Orta Asya’da oluşan bu ayrılıkçı hareketlerden son derece rahatsız olan Sovyet rejimi, Türk boylarını birbirlerine karşı kışkırtarak bu durumdan kurtulmaya çalışsa da amacına ulaşamamıştır. 28 Ekim 1990’da Kırgızistan Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanı olarak Askar Akayev seçilmiş, bir süre sonra da Kırgızistan’ın resmî adından “Sovyet” ve “Sosyalist” sözleri çıkarılmış, Bolşeviklerin “Frunze” adını verdikleri Bişkek tekrar eski adına kavuşmuştur. 20 Ağustos 1991 tarihinde Moskova’da yaşanan darbe girişimi üzerine hükümetin çekilmesiyle oluşan otorite boşluğunu fırsat bilen Kırgızlar, 31 Ağustos 1991’de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu gün, Kırgızistan’da “bağımsızlık günü” olarak kutlanmaktadır¹³.

B. KIRGIZ TÜRKLERİNDE DİN (ŞAMANİZM-İSLAMİYET):

Öncelikle şunu belirtmek isteriz ki Şamanizm’in bir din olup olmadığı bugün bile tartışılan bir konudur. Bazı bilim adamları, Şamanizm’i, ilkel bir din veya bütün dinlerin ilk ve evrensel basamağı sayarken, bazıları bir din olmadığını söylemektedirler. Şamanizm’in, yazılı teolojik bir temele, yasaklara, emirlere, kanunlara ve yazılı dualara sahip olmaması din sayılmamasına sebep olmuştur¹⁴. Mircea Eliade, “Dinler Tarihi

¹² Gömeç, S. age. s. 111-114; Saray, M. age. s. 65- 72.

¹³ Saray, M. age., s. 77, 89-91.; Çeçen, A. age. s. 488.

¹⁴ Dıykanbayeva, Aygerim. Kococaş Destanı’nda Şamanistik Unsurlar. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.). İzmir: 1999. s. 2-4.

Sözlüğü” adlı eserinde Şamanizm’in bir din olmadığını söylemiş ve eklemiştir: *“Şamanizm, görünmeyen ruhlar âlemiyle irtibat kurmak ve beşerî faaliyetleri yönetmede bu ruhların desteğini elde etmek olan vecdî ve tedavi ile ilgili metotlar bütünüdür.”*¹⁵.

Şamanizm, tarih öncesi dönemde Orta ve Kuzey Asya’da doğmuştur¹⁶. Türklerde bu inanç sisteminin var olduğuna dair en eski kayıtlar, Çin kaynaklarının verdikleri bilgiler doğrultusunda, M.Ö. II. yüzyıla dayanmaktadır. Bu bilgilere göre, Hun prensi altından yapılmış olan bir putun (muhtemelen ongon veya tözlere benzer bir sanem) önünde gök-tanrıya kurban sunarmış. Ayrıca, Hunlarda, hakanın karargâhındaki tapınakta, her yılın başında bir âyin düzenlenir ve atalara, gök-tanrıya, yer-su ruhlarına kurban sunulmuş¹⁷.

Bu inanç sisteminin Kırgızlarda var olduğunun ilk kayıtlarına ise M.S. IX-X. yüzyıllarda Çin ve İslam kaynaklarında rastlanmaktadır. XI. yüzyılın son çeyreğinde Mervâzi ve Gardizî, Kırgız Şamanlardan bahsetmişlerdir. Buna göre, yılın belli bir gününde “faghinum”¹⁸ adlı bir kişi çağrılır ve onun çevresine oynamaya, içki içmeye başlayan şarkıcılar toplanırmış. Bu kişi, bir müddet sonra, titreyip kaskatı kesilerek yere düşer ve bayılır. Bu kişiye bir sonraki yılda mahsulün ve havaların nasıl olacağı gibi

¹⁵ Eliade, Mircea-Coulano, Ioan P. Dinler Tarihi Sözlüğü. (Çev.: Ali Erbaş). İstanbul: İnsan Yay., 1997. s. 259.

Tunguzca’dan gelen “şaman” sözünün, “büyücü” anlamına geldiğini belirten Eliade, gerçekte ise Şaman’ın sadece bir büyücü olmadığını söylemiştir. Eliade’ye göre Şaman, hem bir teolog, hem bir esime (vecd) uzmanı, hem bir otacı, hem de avın yardımcısı, topluluğun ve sürülerin koruyucusu, bazı toplumlarda da bilge ve ozandır. Eliade, tanrılar ve ruhlar arasında aracılık yapan Şaman’ın asıl görevinin sağaltma olduğunu söylemiş ve eklemiştir: *“Hastalıklar genellikle ruhun kaybolmasına veya ‘kaçırılması’na bağlanır. Şaman ruhu arar, yakalar ve yeniden hastanın bedenine sokar. ... Şamanlar, topluluğun ruhsal bütünlüğünün korunmasında asal bir rol oynarlar. ... İnsanlar, görünmez dünyada yaşayanların yol açtığı tehlikeli koşullarda, içlerinden birinin kendilerine yardım edebileceği güvencesine sahip olmaktadır.”*. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eliade, M. Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi (Muhammed’den Reform Çağına). (Çev.: Ali Berktaş). İstanbul: Kabalcı Yay., 2003. s. 19-29; Şamanizm. (Çev.: İsmet Birkan). Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

¹⁶ Türk-Moğol Şamanizm’in tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Roux, Jean-Paul. Türklerin ve Moğolların Eski Dini. İstanbul: Kabalcı Yay., 2001. s. 65-73.

¹⁷ İnan, Abdülkadir. Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar. Ankara: TTK Yay., 1995. s. 2.

¹⁸ “faghinum” sözü, hem Gardizî’de hem de Mervâzi’de geçmektedir. Bu tarihçiler, Sogdça bir sözden bozma olan ve “tanrının peygamberi” anlamına gelen bu sözü, Kırgız Şamanlar için kullanmışlardır. Bkz. Roux, J-P. age. s. 67.

sorular sorulur, o da cevaplandırmış. Bu kişinin söylediklerinin gerçekliğine de herkes inanmış¹⁹.

Türkler ve Moğollar, Tunguzca menşeli “şaman” sözü yerine, Türkçe bir söz olan “kam”ı kullanmışlar; ancak Yakutlar, “oyun”; Kırgızlar ve Kazaklar ise “bakşı” (yahut baksı) sözlerini tercih etmişlerdir²⁰.

Şamanizm, konar-göçer Türklerin hayat tarzlarına çok uygun bir inanç sistemi olduğu için, Göktürkler döneminde, Bilge Kağan’ın Budizm’e ve dolayısıyla da yerleşik hayata geçmek istemesine, Tonyukuk şiddetle karşı çıkmıştır. Tonyukuk gerekçe olarak şunları göstermiştir: “*Budizm ve Daosizm insanlara iyi kalplilik ve zayıflık tasavvurlarını taşımaktadır. Bu da savaşları ve fetihleri engellemektedir. Tapınakların kurulması ise eski Türk’ün “hiçbir şeyle bağlı olmama” geleneğini bozmaktadır.*”²¹. Nitekim, Türklerin dinî tarihine baktığımızda da, Türklerin bir çok dinî tecrübeler yaşamış olduklarını; ancak İslamiyet’in dışında hiçbir dini geniş kitleler hâlinde kabul etmediklerini görürüz. Bunun sebebi, hayat tarzları ve inanç sistemleriyle diğer dinlerin bağdaşmamasıdır. Budizm, Manihaizm ve Hristiyanlık gibi dinlerde insanı pasifleştirici esaslar hakim olduğundan, aktif Türk’ün hayat tarzına uymamıştır²².

Abdülkadir İnan, “Tarihte ve Bugün Şamanizm” adlı eserinde, Çin kaynaklarında verilen bilgilere göre, Orta Asya Şamanizmi’nin esaslarının gök-tanrı, güneş, ay, yer, su, ata (cedd-i âlâ), ateş (ocak) kültleri olduğunu söyler²³. Ancak, gök-tanrı inancı, Şamanizm’den önce var olduğu gibi, sonra da var olmaya devam etmiştir. Bahaeddin Ögel, Türklerin her zaman tek bir tanrıya inandıklarını, ateşe, havaya, suya, toprağa da saygı duyduklarını, törenler yaptıklarını, ancak hiçbir zaman gök ve yerin yaratıcısına gösterdikleri ibadet ve imanı göstermediklerini söylemiştir²⁴.

Türklerde gök-tanrı inancının ne denli kuvvetli olduğunun en güzel göstergesi, Göktürk yazıtlarıdır. Bu yazıtların girişinde, “*Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış*”, “*Yukarıda Türk tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu*

¹⁹ Roux, J-P. age. s. 72.; İnan, A. Tarihte... s. 8.

²⁰ İnan, A. Tarihte... s. 72, 75.

²¹ Dıykanbayeva, A. agt. s. 5-6.; İnan, A. Tarihte... s. 6.

²² Erdem, Mustafa. Kırgız Türkleri-Sosyal Antropoloji Araştırmaları. Ankara: ASAM Yay., 2000. s. 100.

²³ İnan, A. Tarihte...s. 2.

²⁴ Ögel, Bahaeddin. Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 2001. s. 707-710.

öyle tanzim etmiş.” denilmekte ve hakanları tahta çıkaranın, zafer kazandıranın, felâketlerden koruyanın hep gök-tanrı olduğu söylenmektedir. Bu durum özellikle Göktürk İmparatorluğu’nun (VI.-VIII.yüzyıl) başında bulunan Türk sülalesinde gök-tanrı inancının çok kuvvetli olduğunu göstermektedir²⁵.

Türklerin bir çok dinî inançtan uzak dururken, İslamiyet’i kabul etmelerindeki sebeplerden birisi de Türklerde “gök-tanrı inancı”nın var olmasıdır. Nitekim, Türkler İslâmiyet’i benimsedikten sonra, gök-tanrının hayattaki uzantısı sayılan “kut”, Allah’ın lütfu, emri olan “yarlık” ise şefaata ya da af olmuştur²⁶.

İslamiyet, VII. yüzyılın başlarında, Arabistan yarımadasının Hicaz bölgesinde ortaya çıkmıştır. İlk dört halife döneminde ise dünyanın büyük bir bölümüne yayılmıştır. Türklerde İslamiyet’e geçişler, ilk dönemlerden itibaren görülmeye başlanmışsa da bu dinin kitleler hâlinde kabul edilmesi X. yüzyıldan itibaren dir. Çoğunluk ise XIII.-XIV. yüzyıllarda bu dine girmiştir. Türklerde İslamiyet’i kabul süreci XVIII.-XIX. yüzyıllara kadar devam etmiştir²⁷.

Seyfettin Erşahin, “Kırgızlar ve İslamiyet” adlı çalışmasında, Kırgızların İslamiyet’i kabul etme sürecinin, Türklerin geniş kitleler hâlinde bu dini kabul ettiği dönem olan X. yüzyılda başladığını; ancak çoğunluğun bu dini kabul etmesinin uzun bir sürece yayıldığını ve XIX. yüzyıla kadar devam ettiğini söylemiştir. Araştırmacı, bu süreci Karahanlılar Dönemi (IX.-XIII. yüzyıl), Çağataylar Dönemi (XIII.-XVII yüzyıl) ve Hokand Hanlığı Dönemi (XVIII.-XIX. yüzyıl) olarak üç dönem hâlinde ele almıştır²⁸.

M. Mukasov, “Din Irları” adlı eserinde Kırgızların Müslüman olmaları hakkındaki görüşlerini şöyle açıklamıştır: “*Arap komutanı Kuteybe bin Müslim ve onun mirasçıları tarafından İslam dini VIII.-IX. asırda Talas’ta yayılmıştır. Bu asırlar, İslam dininin Kırgızlara katılan bazı boylar tarafından ilk benimsendiği dönem olarak kabul*

²⁵ Ögel, B. age. s. 711-713.; Ergin, Muharrem. Orhun Âbideleri (İnceleme). İstanbul: Boğaziçi Yay., 1998. s. 9, 13. İnan, A. Tarihte... s. 26.

²⁶ Roux, J-P. age. s. 44.

²⁷ Erdem, M. age. s. 102-103.

²⁸ Erşahin, Seyfettin. Kırgızlar ve İslamiyet (Göçebe Bir Türk Boyunun İslamlaşma Tarihi Üzerine Bir Deneme). Ankara: SEK Yay., 1999. s. 37.

edilebilir. *Bütün Orta Asya'yı ve Güney Kazakistan'ı içine alan Karahanlılar devrinde ise bu coğrafyadaki halk tamamen Müslümanlaşmışlardır.*"²⁹.

Kırgızların İslamiyet'i kabulü ile ilgili kesin bir zaman diliminden bahsedilememektedir. Mustafa Erdem, bunun sebebinin Kırgızların mücadelelerle dolu olan tarihî geçmişleri ve konar-göçer yaşam tarzlarıyla ilgili olduğunu söylemektedir. Kırgızların dinî tarihlerinin, siyasî tarihleri kadar karışık olduğunu vurgulayan Mustafa Erdem, Kırgızların İslamiyet'i kabul etmelerinin hem tarihî hem de coğrafi birliktelik bakımından genel Türk tarihi içinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmacı, Kırgızların Müslüman olma süreçlerini incelerken, kuzey ve güney olarak ayırmak gerektiğini; çünkü İslamiyet'in Türkistan'ın batı ve güney bölgelerine geldiği zaman, Kırgızların çoğunlukla Yenisey bölgesinde ve bir kısmının da Isık Göl'de yaşıyor olması dolayısıyla güneyde yaşayanların İslamiyet'le daha erken tanışmış olduğunu söylemektedir³⁰.

Kırgızlar, her ne kadar İslamiyet'i kabul etmiş olsalar da, önceki inançlarını hiçbir zaman unutmamışlar, hatta İslamiyet'le yoğurmuşlardır³¹. Çokan Velihanov, bu konu hakkındaki tespitlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Bütün Kırgızlar İslâm'ı tutar; fakat onun talimatlarını bilmeden "Müslüman'ız" derler. Onların bütün inançları Orta Asyalıların eski dinî inançlarıdır. Onlar bu inançları saklamışlardır. Molla ve diğer Müslüman muallimler Kırgız halkının içinden çıkmamıştır."*³².

Sovyetler Birliği döneminde yürütülen politikalar da Kırgızlarda Müslümanlığın yüzeysel kalmasında etkili olmuştur. Bu dönemde, Sovyetlerin böl-yönet politikası dahilinde, dinsizleştirme politikası uygulanmıştır. Amaç, toplumların geçmişleriyle ilgili bağlarını koparmaktır. Bu dönemde, Kırgızların, genellikle merkezden uzak, konar-göçer bir yaşam sürdürmeleri, millî ve dinî değerlerini korumalarına yardımcı

²⁹ Mukasov, M. "Din İrları". Kırgız Adabiyatının Tarihi. C. I. Bışkek: 2002. s. 321.

³⁰ Erdem, M. age. s. 107, 136-141.

³¹ Mircea Eliade'nin Şamanizm adlı eserinde yer verdiği Şamancıl sağaltımın cin çıkarma törenine dönüştüğü karma bir yöntem, Şamanizm'le İslamiyet'in nasıl iç içe geçtiğini gösteren güzel bir örnektir. Bu tören Kazak-Kırgız bakışlar tarafından uygulanmaktadır. *"Seans Allah'a ve Müslüman ermişlere dua ile başlar, cinlere sesleniş ve kötü ruhlara tehditlerle devam eder. Baksı yırlamasını hiç kesmez. Bir an gelir, "ruhlar" kendisini ele geçirir; bu dalınc hali esnasında baksı "ateşte kızdırılmış bir demirin üzerinde yalınayak yürümeye" başlar...Bu Şamanlık marifetlerinden sonra yeniden Allah'a seslenir: "Ya Allah! Bize mutluluk ver!...Ey Rabbim, göz yaşlarıma bak!...Senin yardımını diliyorum!...vb."* Eliade, M. Şamanizm. s. 251.

³² Erşahin, S. age. s. 65.

olmuşsa da İslamiyet'in yüzeysel olması, dinlerini muhafaza etmede bir dezavantaj yaratmıştır. Bu durum 1990'lara kadar bu şekilde devam etmiştir. 1990'larda ilk olarak Gorbaçev yönetiminin ılımlı politikası ve ardından 1991'de gelen bağımsızlıkla inanç özgürlüğü sağlanmıştır. Sovyetler döneminde İslamiyet'e karşı yürütülen politika neticesinde ibadet etmek yasaklanırken, Şamanistik inançlara karşı aynı baskıcı politika uygulanmamıştır. Bu durum, Şamanizm'in bir din olarak, dolayısıyla da bir tehlike olarak görülmemesiyle alakalı olabileceği gibi, o dönemde Türkistanlıların toplum ve birey düzeyinde kendilerini tanımlarken belirleyici unsur olarak İslam'ı öne çıkarmalarıyla da ilgili olabilir³³.

Kırgızlarda İslam dininin yüzeysel kalmasında, İslamiyet'i yüzyıllar süren bir zaman sürecinde kabul etmeleri, hatta kimi zaman baskılardan kurtulmak için kabul etmiş görünmeleri, Sovyetler döneminin baskıcı politikaları ve sürdürmüş oldukları yaşam tarzlarının etkisi olsa gerektir.

C. DESTAN TÜRÜ, KIRGIZ DESTANCILIK GELENEĞİ VE “KIZ DARIYKA”:

Türklerde ilk defa IX.-XI. yüzyıllarda kullanıldığı tahmin edilen “destan” terimi, Farsça'da “efsâne, mesel ve hikâyet-i güzeşteğân” anlamında kullanılan “dâstân” sözünden gelmiştir³⁴. Bu söz, bazı fonetik farklarla (“dastan”, “dâstan”, “dessan” vb.) hemen hemen bütün Türk lehçelerinde kullanılmaktadır³⁵; ancak bazı Türk lehçelerinde, İslamiyet'le girdiği düşünülen bu sözün dışında, kahramanlık destanlarına farklı adlar verildiğini de görmekteyiz. Mesela, Kırgızlarda ve Kazaklarda “comok” veya “cır”, Yakutlarda “olongo”, Başkurlarda “kobayır”, Kuman, Kırım ve Çağatay edebî dillerinde “hikâye, kıssa, destan, eski söz” manalarına gelen “irtegi, ertegü” sözleri kullanılmaktadır³⁶.

³³ Erşahin, S. age. s. 107-129.

³⁴ Elçin, Şükrü. Halk Edebiyatı Araştırmaları-I. Ankara: Akçağ Yay., 1997. s. 34.

³⁵ Ekici, Metin. “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-I”. Millî Folklor. S. 53. 2002. s. 28

³⁶ Yıldız, Naciye. Manas Destanı (W. Radlov) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller. Ankara: TDK Yay., 1995. s. 3-4.; Soultееv, Roustem. Edige Destanı'nın Tatar Anlatmaları Üzerinde Bir İnceleme. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 1998. s. 1.

Dilimizde, Farsça'dan geçen "destan" teriminin kullanılmasının yanı sıra, zamanla batı dillerinden geçen "epos", "epope" veya "epik" terimleri de kullanılmaya başlanmıştır. Bu terimlerden "epos", Rusça'nın etkisinde kalan Orta Asya'daki Türk boylarının lehçelerinde; "epope", Fransızca ile ilişkili olan Türk lehçelerinde, "epik" terimi ise İngilizce ile ilişkili olan Türk lehçelerinde kullanılmaktadır³⁷.

Destanlar, destan anlatıcısı (ozan, akın veya bakşı) tarafından bir kopuz eşliğinde anlatılan, *"milletlerin hayatında derin iz bırakmış önemli olayları, harikulâdeliklerle süsleyerek anlatan uzun, manzum ve millî eserlerdir."*³⁸. Tarihî olayları tasvir etmekten ziyade, tamamen veya kısmen tarihe dayanan ideal bir âlemi gösterirler³⁹.

Bir milletin destan oluşturabilmesi için, öncelikle o milletin, menşe bakımından eski devirlere uzanması ve büyük savaşlar, fetihler, göçler, istilalar, devletin kuruluşu veya çöküşü gibi büyük olaylar yaşamış olması gerekmektedir. Bu sebepten, bir çok milletin destanı yoktur⁴⁰.

Naciye Yıldız, "Manas Destanı (W. Radlov) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespitler ve Tahliller" adlı çalışmasında, destanlarla ilgili şimdiye kadar yapılmış tariflerden hareketle, destanın özelliklerini şu şekilde maddelendirmiştir⁴¹:

1. Destanlar, doğrudan doğruya tarihî belgeler olmasalar da tarihle bağlantılı yönleri de vardır.
2. Destanlarda kahramanlık unsuru ön plandadır.
3. Destanda yer alan olaylar, bir şahsın etrafında toplanır. Bu şahıs, tarihte yaşamış bir kahraman olabildiği gibi, hayalî bir kahraman da olabilir.
4. Destanlar, millîdir. Destan anlatıcıları, milletin ortak değerlerini dile getirirler.
5. Destanların yaratıldığı dönemler, toplumla ferdin bir bütünlük arz ettiği dönemlerdir. Bu bütünlük, toplumda hakim olan kolektif bilinçten kaynaklanmaktadır. Zaten kolektiflikten bireyselleşmeye gidildikçe de destan devri kapanmaya başlanmıştır.

³⁷ Ekici, M. agm. s. 28-29.

³⁸ Türkmen, Fikret. Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin). Ankara: Akçağ Yay., 1995. s. XI.

³⁹ Togan, Zeki Velidî. "Türk Destanı'nın Tasnifi-I". Adsız Mecmua. S.2. s.33.

⁴⁰ Timurtaş, Faruk Kadri. "Türk Destanları". Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri). (Yay. Haz.: Mustafa Özkan). Ankara: TDK. Yay., 1997. s. 539.

⁴¹ Yıldız, N. age. s. 5-8.

6. Destanlar, genellikle manzumdur. Türk destanlarında gördüğümüz nesir kısmı ise cümle başı ve sonu kafiyelele, ses tekrarlarıyla ve benzer kelime gruplarının art arda sıralanmasıyla nazma son derece yakındır. Manzum yapının bozulması, genellikle destandan hikâyeye geçişin bir ifadesidir.

7. Destanlar, musiki eşliğinde söylenmektedirler.

8. Destanlar, nesilden nesile sözlü olarak nakledilmiş, anlatıldığı sürece de yaşamışlardır. Bunlardan bir kısmı, farklı devirlerde yazıya geçirilmiştir.

9. Destanlarda toplumun dinî inancını yansıtan ifadeler de bulunmaktadır.

10. Destanlar, folklor hadiselerinin kendi kendine, yani tabii olarak olma özelliğine sahiptirler. Gerçek olaylar, toplumun ortak beklenti ve hayalleri ile yoğrularak doğarlar ve yaşarlar. Yaşayış tarzı değıştikçe de giderek unutulurlar.

* * *

Kırgızlar, Türk boyları arasında bugün bile konar-göçer hayatı kısmen devam ettiren boylardandır. Bir yandan bu özellikleri Kırgız Türklerinin sözlü edebiyat ile gelenek ve göreneklerini hep canlı tutmalarına zemin oluştururken, bir yandan da uzun yıllar Sovyet rejiminde yaşamış olmaları, benzer Türk boyları gibi, Kırgızların da sahip oldukları kültür değerlerini koruyarak sürdürmelerini sağlamıştır⁴². Halk edebiyatı türlerinin çeşitliliği bakımından çok zengin olan Kırgız Türklerinde, özellikle destan türü çok gelişmiştir⁴³.

Kırgız Türklerinde, destan türü için “comok”, “epos”, “dastan”, “epik dastan”, “batırdık epos”, “batırdık comok”, “miftik köönö batırdık epos”, “köönö epos”, “arhaik epos” terimleri, destan anlatımı için de “comokto-” terimi kullanılmaktadır. Destan anlatıcılarına ise “comokçu”, “manasçı”, “ırçı” ve “akın” denilmektedir⁴⁴.

Kırgızlar, Sovyet dönemi öncesinde destan anlatıcıları için, “kahramanlık destanı anlatıcısı” anlamına gelen “comokçu” terimini kullanmakta iken, Sovyetler Birliği döneminde, Manas Destanı anlatıcıları için, “manasçı” sözünü kullanmaya

⁴² Koldys, Gregory R. agm. s. 518-527.; Kolcu, Ali İhsan. “Destandan Romana Kırgız Kültür Mirası ve Cengiz Aytmatov Örneği”. Türkler Ansiklopedisi. C.19. s. 613-621.

⁴³ Alptekin, Ali Berat. “Kırgız Destanları (Halk Hikâyeleri)”. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı-Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. II. Ankara: AKM Başkanlığı Yay., 2001. s. 445.

⁴⁴ Aça, Mehmet. Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi.) C.I. Konya: 1998. s. 15.

başlamışlardır. Bu terim, günümüzde de Manas anlatıcıları için kullanılmaktadır⁴⁵. Kırgız Sovyet Ansiklopedisi'nde yapılan tasnife göre, Manasçılar, Manas Destanı'nı söyleme yeteneğine, olgunlaşma derecesine, üslubuna ve destanı söyleme sırasındaki hareket ve mimiklerine göre dörde ayrılırlar: Çoñ comokçu (büyük manasçı), çıñıgı manasçı (gerçek manasçı), camakçı manasçı (vasat manasçı) ve üyrönçük manasçı (çıracık manasçı)⁴⁶.

Akınlar, ellerindeki kopuzlarla şiirleri, epik eserleri, masalları, efsaneleri vb. icra ederler. Akın, “irticalen şiir söyleyen şair” anlamına gelmektedir⁴⁷. Ulanbek Alimov, “Kırgızistan'da Akınlar ve Akıncılık Geleneği” adlı yüksek lisans tezinde, akın tiplerini, “tarihî tipler” (bakşılar, бүбү, tamırçı, kuuçu, ırımçı vb.) ve “günümüzdeki tipler” (kuuldar, çeçenler, sınçılar vb.) başlıkları altında incelemiştir⁴⁸.

Kırgız Türklerinde destan anlatıcıları üzerinde kısaca durduktan sonra, destanlar üzerine yapılan bazı tasnif çalışmalarını vermek istiyoruz.

Roustem Soultiev, “Edige Destanı'nın Tatar Anlatmaları Üzerinde Bir İnceleme” adlı çalışmasında B. N. Putilov'un kahramanlık destanlarıyla ilgili tasnifini vermiş ve değerlendirmiştir. Buna göre; Putilov, “Tipologiya Folklornogo İstorizma” (Folklor Tarihinin Tiplere Ayrılması) adlı eserinin, “Tipologiya Narodnogo Eposa” (Halk Destanlarının Tiplere Ayrılması) adlı bölümünde, kahramanlık destanlarını, tarihî olayları ve tarihî dönemleri yansıtmalarını dikkate alarak üçe ayırmaktadır:

1. *Arkaik Kahramanlık Destanları*: Arkaik kahramanlık destanlarında mücadeleler de arkaik karakterdedir. Mitik güçlerle savaşan kahramanlar ve olaylar, hayalî olup, fantastik bir şekilde tasvir edilmektedir.

2. *Klasik Kahramanlık Destanları*: Olaylar biraz daha somutlaşıp, reel hayata yaklaşmaktadır. Bu tür destanlarda ülkeyi düşmanlardan korumak esastır.

3. *Tarihî Kahramanlık Destanları*: Tarihî kahramanlık destanlarında ise olayların gerçeklerle ilişkisi, tarihîliği diğer destan türlerine nazaran daha fazladır. Bu

⁴⁵ Çobanoğlu, Özkul. Türk Dünyası Epik Destan Geleneği. Ankara: Akçağ Yay., 2003. s. 61.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gölgeci, Meral. “Manas Ozanları”. Bozkırdan Bağımsızlığa Manas (Yay. Haz.: Emine Gürsoy-Naskali). Ankara: TDK Yay., 1995. s. 61-63.

⁴⁷ Çobanoğlu, Ö. age. s. 62.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Alimov, Ulanbek. Kırgızistan'da Akınlar ve Akıncılık Geleneği. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir, 2003. s. 18, 22-41.

tür destanlarda, kahramanlıklar azalmakta ve daha gerçekçi tasvirler göze çarpmakta, gerçek olaylar ve tarihî şahıslar daha geniş yer almaktadır⁴⁹.

Metin Arıkan, “Köroğlu’nun Kazak Varyantları” adlı tez çalışmasında, V. M. Gatsak’ın yapmış olduğu ve bugün Kazakistan’da yaygın bir biçimde kabul gören tasnif çalışmasını vermiştir. Gatsak, destanları şu şekilde tasnif etmiştir⁵⁰:

1. Eski kahramanlık destanları
2. Kahramanlık destanları
3. Romantik destanlar
4. Tarihî destanlar

Arıkan’ın vermiş olduğu bir diğer tasnif çalışması ise Rahmankul Berdibaev’e aittir. Berdibaev, “Kazak Eposı” adlı eserinde Kazak destanlarını şu şekilde tasnif etmiştir:

1. Eski destanlar
2. Kahramanlık destanları
3. Aşk destanları
4. Tarihî destanlar

Mehmet Aça, “Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma” adlı doktora çalışmasında, Kırgız destanlarının konularına göre yapılan tasnifi şu şekilde vermiştir⁵¹:

1. *Köönö Epos ya da Baatırdık Comok*: V. M. Jirmunskiy’in “kahramanlık masalı” (bogatırs kaya skazka) olarak vasıflandırdığı metinlere, Kırgız araştırmacıları, “köönö epos” ya da “baatırdık comok” yani “arkaik destan” demişlerdir. Mitik ve fantastik unsurlarla dolu olan “arkaik destan” destanlara örnek olarak Er Töştük ve Kococaş’ı verilebilir.

⁴⁹ Soultteev, R. agt. s. 3-4.

⁵⁰ Arıkan, Metin. Köroğlu’nun Kazak Varyantları. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: 1999. s. 4.

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Aça, M. agt. s. 15-18.

2. *Baatırdık Epos (Kahramanlık Destanı)*: Kahramanlığın ön planda olduğu bu destanlarda, halkın iç düşmanlara ve yabancı istilacılara karşı yürüttüğü mücadele esastır. Kahramanlık destanlarında, kahramanlar kendi menfaatleri için değil, halkının özgürlüğü ve mutluluğu için mücadele etmektedir. Bu gruba örnek olarak Manas, Canış-Bayış, Kurmanbek, Er Tabıldı, Şırdakbek ve Cañıl Mirza gibi destanlar verilebilir.

3. *Sotsialdik-Turmuştuk Eposlar (Sosyal Konulu Destanlar)*: Kırgızlar arasında, Kırgız boyunun günlük hayatını ele alan destanlar da yer almaktadır. Hür aşk, eski örf-âdetlere karşı mücadele, eşitlik fikri, âdil hanlara duyulan özlem bu destanların konuları arasında sayılabilir. Kedeykan, Sarincibököy, Olcobay menen Kişimcan ve Mengirman gibi destanlar bu gruba girmektedirler.

Aça, bu destanların dışında bir de Türkistan klasik edebiyat geleneğine ait metinlerden söz etmektedir. “Dastan” olarak isimlendirilen bu metinler, Ön Asya kültürlerinden Kazan vasıtasıyla yazma hâlinde Kırgızlara geçmiştir. Dastanlar, bir yandan aşk konulu olayları ihtiva ederken, diğer yandan da dinî kıssaları anlatmaktadır. Bozcigit, Munduk-Zarlık, Cum-Cuma, Sal-Sal, Muhammet Peygamberin Miraca Çıkması vs. gibi dinî, lirik ve kahramanî metinleri örnek olarak verilebilir⁵².

Şakir İbraev, “Destan’ın Yapısı” adlı eserinde bu konuya değinmiş ve şunları söylemiştir: “*Lirik destanlarımızın (romantik destanlar, aşk destanları) tamamını göz önüne alırsak, tema ve olay bakımından aynı olmadığını görürüz. İlk önce Türk-Kazak topraklarından doğan “Kozı Körpeş-Bayan Sulu”, “Kız-Jibek” gibi destanların yanında, konu bakımından Arap ve Fars halklarının sözlü ve yazılı edebî-folklorik örnekleriyle dolu olan ve onların tesiriyle doğan destanlar da vardır. Bunlar “destanlar”, “kıssalar” adı ile Kazaklar arasında geniş bir şekilde yayılmıştır.*”⁵³.

Gülbara Orozova, Türk boylarının hemen hemen hepsinde ortak olan manzumelerin olduğunu, bunların Türk boylarının kendi topraklarında doğan eserler (“Kız Cibek”, “Kozı-Körpeş, Bayan Sulu”, Alpamış, Manas vb.) ve doğu şiirinden

⁵² Aça, M. agt. s. 17-18.

⁵³ İbraev, Şakir. Destanın Yapısı. (Akt.: Ali Abbas Çınar). Ankara: AKM Başkanlığı Yay., 1995. s. 28-29.

gelen eserler (“Şahname”, “Kız Daryka”, “Bozcigit”, “Farhat ile Şirin” vb.) olarak iki gruba ayrılabilceğini söylemiştir⁵⁴.

Kazak bilim adamlarından E. Ismayılov ve N. Törükulov, doğu şiirinden gelen dastanın, destan türünün bir dalı olduğunu ve baştan sona kadar ilginç olaylardan kurulan bu türün, ölüng şeklinde söylendiğini belirtmektedirler⁵⁵.

Karakalpak edebiyatçısı ve folkloristi Necim Davkarayev, epik türün bir dalı olan dastanın, muhtevası, yapısı, kahraman tipleri, toplum hayatını ve sosyal konuları ele alışı bakımından, eskiden beri söylenip gelen kahramanlık şiirlerinden bir çok yönden farklı olduğunu söylemiştir. Necim Daykarayev’e göre dastan, şehir kültürünü andıran yerleşik halkların ve dinî bir çevrenin ürünüdür. Yerleşik hayatı konu edinir, göçebe hayatı bilmez. Olaylar, Harezm’de, Horosan’da, Herat’ta, İran’da, Azerbaycan’da, Mısır’da geçmektedir. Ticarethanelerin ve kervansarayların yer aldığı dastanların kahramanları, çiftçiler, bahçıvanlar ve el sanatçılarıdır. Yapı bakımından da kahramanlık destanlarından farklılıklar içerir. Araştırmacı, dastan türünün, bir halkın folkloruna yerleşirken, konusunu, kahraman tiplerini ve teşekkül ettiği devrin tarihî özelliklerini muhafaza ettiğini; ancak o halkın özelliklerine göre şekil aldığını söylemiştir⁵⁶.

Doğu şiirinden gelen dastanların hangi zamanda, nasıl ortaya çıktığını kesin olarak söylemek mümkün değildir. Bu ürünlerin zamanında derlenmemiş olması dolayısıyla hakkında net bir bilgi yoktur. Dastanlar, nesilden nesile sözlü olarak geçtikçe değişmiş, hangi boyda söylenmişse o boyun millî özelliklerine göre şekillenmiştir. Türk boylarının coğrafi, tarihî, kültürel ve ekonomik yönden sıkı temas içerisinde olmasının neticesinde, bir boydan diğerine geçip, dininde, dilinde, folklorunda yer almıştır⁵⁷.

Aşk, kahramanlık ve sosyal konulu olan doğunun dinî dastanları, Orta Asya halklarına “dastan”, “kıssa”, “hikâye” adlarıyla yayılmıştır. Bu tip eserler, XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başında Ufa, Kazan, Orenburg ve Taşkent’te; Tatar, Karakalpak,

⁵⁴ Orozova, Gülbara. Türk Elderinin Poemaları: Tarihîy Protsess cana Epikalık Baylanış. (Türk Boylarının Poemaları: Tarihi Süreç ve Epik İlişkiler). Bişkek: 2000. s. 6-7.

⁵⁵ K. Kebekova. “Dastandar”. Kırgız Adabiyatının Tarihi. C. I. Bişkek. s. 608

⁵⁶ Kebekova, K. agm. s. 608-609.

⁵⁷ Orozova, G. age. s. 12-13, 140.

Nogay, Kazak, Kırgız ve Özbek lehçelerinde yayımlanmıştır. Kitapların sayısı az olduğu için önce okuma yazması olanlar tarafından okunmuş, sonra onların aracılığıyla kuşaktan kuşağa geçmiştir⁵⁸. Kırgızlara da bu sayede ulaşmıştır.

Kırgızlarda dastanın ortaya çıkışı, bazı tarihî ve epik sebeplere dayanmaktadır. Eskisi gibi savaşların, kahramanlıkların ve güreşlerin artık olmaması; günlük olaylar, sosyal adaletsizlik, yönetimin halka zulmü, kader, aşk, sevgilisine kavuşamayanların çilesi gibi konuların edebî arenaya girmeye başlamasına zemin oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, doğu edebiyatına ait eserlerin çevrilip yayımlanması da dastanın ortaya çıkışını hazırlayan faktörlerdendir⁵⁹.

Dastanlar, XIX. yüzyılın sonları, XX. yüzyılın başlarında, Türk boyları aracılığıyla Kırgız folklorunda yer almaya başlamıştır. Kırgızlarda dastan türü, diğer Türk boylarına (Azeri, Türkmen, Özbek, Karakalpak, Tatar) nazaran daha geç devirlerde yer almış olması dolayısıyla, diğer boylardaki kadar derin bir geleneğe sahip olamamıştır. Kırgızlarda, konu, şekil ve karakter yapısı bakımından doğu şiirinden ziyade, destan geleneği ağır basmaktadır⁶⁰.

* * *

İncelemekte olduğumuz “Kız Darıyka” destanı, yukarıda da bahsi geçen, din, aşk ve kahramanlık konularını içeren doğu kaynaklı bir destandır. Kırgız folklorunda eskiden beri yer almış, Kırgızistan’ın her köşesine yayılmış, Kırgızların tarihine, millî şuuruna, hayat tarzına, geleneklerine, hatta inançlarına uygun bir biçimde şekillenmiş Kız Darıyka, en yaygın ve en çok anlatmaya sahip olan dinî dastandır⁶¹.

Kız Darıyka dastanı, konusu, karakterlerin idealizasyonu bakımından fazla bir değişikliğe uğramayıp ilk hâlini korumakla birlikte, Türk boylarının epik eserlerindeki bütün motifleri, gelenekleri almış ve kahramanlık konusu ön plana çıkmıştır. Destanın olay örgüsünü oluşturan motifler (rüya görme, sevgili seçme, yaşlandığında evlat sahibi olma, halkını ve vatanını dış düşmanlardan koruma), Kırgızların epik eserlerinde karşımıza çıkan tipolojik unsurlardır. Kısacası, Kırgız folkloruyla yoğrulan bu dastan, Kırgızların millî eserleri hâline gelmiştir. Bunların yanı sıra, dastanın baş kahramanına,

⁵⁸ Orozova, G. age. s. 139.

⁵⁹ Kebekova, K. agm. s. 609-610.

⁶⁰ Orozova, G. age. s. 10-11.; Kebekova, K. agm. s. 612.

⁶¹ Orozova, G. age. s.140.

“Kırgız Kızı Daryka”, “Kıpçak Kızı Daryka” denilmesi, Daryka’nın Türk boylarından olması ve yaşadığı şehrin Semerkant olması, dastanı Türk boylarının tarihine yaklaştırmaktadır. Destan, Karakalpak, Kazak, Özbek gibi Türk boylarının folklorunda da yer almış ve Türk boylarının ortak eseri hâline gelmiştir⁶². Kazak Millî İlimler Akademisi’nin, M. O. Avezov Adındaki Edebiyat ve Sanat Enstitüsü’nün El Yazmaları Arşivi’nde, Kazakça birkaç el yazması vardır⁶³.

Kız Daryka destanının Kırgız Bilimler Milli Akademisi’nin Manas Araştırmaları ve Milli Kültür Merkezi’nin El Yazmaları Arşivi’nde sekiz el yazması bulunmaktadır⁶⁴.

1. Kıdık Sulaymanov’un, 1941 yılında meşhur kopuzcu Karamoldo Orozov’dan derlemiş olduğu anlatmadır. Latin harfleriyle, büyüklüğü 1,5 basma tabak, İNV No: 33.

2. Mamıt Kangeldiyev’den (Issık Kөл, Kara Oy köyü) 22 Temmuz 1964 yılında derlenmiştir. Mamıt Kangeldiyev, “Kız Daryka” destanını Karamoldo Orozov ile Çalakız İmankulov’dan öğrendiğini belirtmektedir. 12 sayfalık el yazmasıdır. İNV No: 534, 1 No’lu defter.

3. Kadirakun Cantayev’den (Issık Kөл ilçesi, Maman köyü) enstitü çalışanlarının derlemiş olduğu anlatmadır. Anlatmanın başlangıç kısmı bulunmamaktadır. Nazım ve nesir karışık hâldedir. Anlatmanın Kazakça yayınlanmış anlatmaya benzemektedir. Daktiloda yazılmış 9 sayfalık bir metindir. İNV No: 526.

4. Camaş Sokubaşev’den (Çüy ilçesi) 1969 yılında derlenmiştir. Bu anlatma, masal gibi nesir şeklinde anlatılmıştır. 10 sayfalık el yazmasıdır. İNV No: 555.

5. Kadırkul Alimanov (Talas vadisi) 1974 yılında yazıya geçirerek teslim etmiştir. 12 basma tabak uzunluğunda ve daktilo ile yazılmıştır. İNV NO: 639.

6. Mamacan Sopuyev’ten (Oş ili, Lenin ilçesi) 1982 yılında derlenmiştir. 652 mısra uzunluğunda bir şiirdir. İNV No: 601.

7. Kayır Mukaşeva’nın anlatması (Talas ili, Leninalpol ilçesi, Min-Bulak köyü) 1990 yılında arşive teslim edilen el yazmalarının arasında bulunmaktadır. Anlatıcı, destana “Belek” adını vermiştir. Karakterlerin isimleri değiştirilmiştir. Bunun sebebi

⁶² Orozova, Gülbara. “Kız Daryka Poemasının Aytlış, Taralış Özgöçölüğü” (Kız Daryka Destanının Söyleniş ve Yayılış Farklılıkları). El Adabiyatı. C. 11. Bişkek: Şam Basımevi, 2002. s. 244.; Orozova, G. age. 169-171; Kebekova, K. agm. s. 614.

⁶³ Orozova, G. age. s. 142.

⁶⁴ Orozova, G. age. s.141.

dine karşı olan baskıcı tutumdur. Destan diğer el yazmalarından farklı değildir. Nesir ve nazım karışıktır. El yazması 10 sayfadır. İNV NO: 837.

8. Kaçkanak Salibayev'in (Calal –Abad ili, Çatkal ilçesi, Aygır-Col köyü) yazıp teslim ettiği anlatmadır. İki basma tabak büyüklüğündedir ve daktiloda yazılmıştır. İNV NO: 865.

Bunların dışında gazeteci, şair Kemel Belekov, Karamoldo Orozov'un "Kız Daryka" destanının ikinci nüshasını "Kırgız Madaniyatı" adlı gazetede, 1990 yılında (Mart, NO: 8, NO: 15) yayımlar. Tamamı 942 mısradan oluşmaktadır.

1996 yılında Osmonbet Nurgaziyev'in (Narın ili, Ak-Talaa ilçesi) icrasındaki "Hazreti Ali ile Kız Daryka'nın Güreşi" adlı anlatma Bişkek'te bir basma tabak büyüklüğünde kitap olarak yayımlanmıştır.

Kız Daryka'nın M. Kangeldiyev, K. Cantayev, C. Sokubaşev, K. Mukaşeva'dan derlenen nüshaları, belli bir olay örgüsünü tekrarlamakla sınırlanıp kaldıkları için sadece konu hakkında kısa bir bilgi verir hâlde kalmışlar ve varyant seviyesine yükselememişlerdir⁶⁵.

K. Orozov, K. Salibayev, O. Nurgaziyev, M. Zulpuyev'den derlenen nüshalarda ise konu ve karakterler sistemi genişletilmiş, bazı tamamlayıcı epizotlar eklenmiş, düzenli ve edebî bir biçimde anlatılarak varyant seviyesine yükseltilmiştir. Sözü edilen nüshalar karşılaştırıldığında, dastanın sözlü ve yazılı olarak geldiği görülmektedir; çünkü bu anlatmalar, "bu ölüng olmuş bir kitap sözüdür", "tarihte yazılı kalan kitap sözüdür" mısralarıyla başlar. Biraz sonra bahsedeceğimiz K. Alimanov anlatmasında ise dastanın, Suusamır yaylasında yaşayan Çaki adlı bir aksakaldan dinlenildiğinden bahsedilir. Genelde halk arasında anlatılacak olan poetik esere başlamadan önce, ne zaman ve nereden duyulduğu, kimden öğrenildiği anlatılarak başlamak anlatıcının ve akınların geleneğidir⁶⁶.

K. Salibayev'in anlatmasının dili düzgün ve edebîdir. Konu ve karakterler sistemi bakımından aynı olmasına rağmen anlatıcıya has bir üslup görülmektedir. Sovyet dönemi ideolojisine göre hazırlanmış bir eser olduğu için aklın ön plana

⁶⁵ Orozova, G. agm. s. 241; age. s. 142.

⁶⁶ Orozova, G. agm. s. 243.

çıkarıldığı, İslamî unsurların geri planda kaldığı görülmektedir. Bu durum, destana az da olsa bir yenilik katmıştır⁶⁷.

Bu dastanın eksiksiz anlatması, Kıdık Sulaymanov tarafından Karamoldo Orozov'dan derlenmiştir. 11'li-12'li hece ölçüsü ve dörtlüklerle yazılan bu dastan, yüksek bir edebî değere sahiptir. Dili sadedir⁶⁸.

Metin incelemesi yapıldığında, K. Alimanov anlatması dışındakilerin birbirlerinden çok da farklı olmadığı görülür. Oysa tezimizde esas aldığımız K. Alimanov anlatması, diğerlerinden epey farklıdır. 11'li, 12'li hece ölçüsüyle yazılan K. Alimanov anlatmasıyla ilgili Gülbara Orozova, şunları söylemektedir: “*Eserin muhtevasına yeni olaylar, tamamlayıcı epizotlar eklenmiş, böylece Türk boylarının bahadır kızlar hakkındaki epik eserleri seviyesine kadar yükselen büyük bir eser ortaya çıkmıştır.*”⁶⁹. Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesi'ne Aktarılması ve Yayınlanması Projesi kapsamında olan bu anlatmanın girişinde ise şu yorumu yapmıştır: “*Özellikle incelemekte olduğumuz bu anlatmada; bu dastanın, Kırgızlar arasında ilk şeklini korumakla birlikte, Türk boylarının destan geleneğinde bulunan özelliklerle beslenerek, Kırgızların ana destanları seviyesine yükseldiğini söyleyebiliriz.*”.

K. Alimanov, Kırgızistan'ın Talas ovasında 1902 senesinde doğmuş ve 1976 senesinde vefat etmiştir. Alimanov, halk arasında sıkça bulunup, halk bilimi ürünlerine ve akınlık geleneğine büyük ilgi duymuştur. Söz sanatına değer verip, akınların hayatıyla ilgili malzemeleri, onların eserlerini derleyip, yayımlamış ve El Yazmaları Arşivi'ne teslim etmiştir. Millî destanları, anlatıcılardan dinleyip, kendine has anlatım özellikleriyle halk arasında söylemiş ve yazıya geçirmiştir. Onun “Narıkbay”, “Kız Darıyka”, “Munduk ve Zarlık” gibi destanları söylediği hakkında bilgiler bulunmaktadır⁷⁰.

Temel aynı olmasına rağmen, her anlatma (K. Orozov, K. Alimanov, K. Salıbayev, M. Zulpiyev, O. Nurgaziyev) tek başına bir eser olarak Kırgız folklorunda

⁶⁷ Orozova, G. age. s. 147-151. Orozova, G. agm. s. 242-243.

⁶⁸ Kebekova, K. agm. s. 614, 616.; Orozova, G. agm. s. 243.

⁶⁹ Orozova, G. age. s.142, 151

⁷⁰ Gülbara Orozova. Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesi'ne Aktarılması ve Yayınlanması Projesi kapsamında gönderdikleri nüshaya yazdıkları söz başından.

yerini almaktadır. Doğu edebiyatından gelen bu dastanın, Kırgızistan'ın bütün bölgelerinden derlenmiş olması, Kırgızların kendi eserleri hâline geldiğinin en güzel göstergesidir⁷¹.

Arap ve Fars edebiyatlarından geçmiş olan bu tip destanların asıl amacı İslamiyet'i tanıtmak ve yaymaktır. Kız Daryka destanına baktığımızda ise İslamiyet temasının yoğun bir şekilde işlenmediğini, hatta destanda bir çok Şamanistik unsurun yer aldığını görüyoruz. Muhtemelen bu durum, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bu destanın, Kırgızların hayat tarzına ve destancılık geleneğine adapte edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Kız Daryka Destanı üzerinde bugüne kadar yeterli sayıda araştırma yapılmamıştır. Bu destanın İslam dinini konu edinen doğu kaynaklı eserlerden olması, Sovyetler Birliği döneminde araştırılmasını engellemiştir. Bu dönemde, epik türün bir kolu olan dinî dastanlar, sanatına göre değil, siyasî durumuna göre tek taraflı değerlendirilmiş ve bu tip eserlerin dinî, tarihî, eğitici yönü hakkında olumsuz fikir beyan edilmiştir⁷².

Biz bu çalışmamızda, Kırgızistan'da dahi pek bilinmeyen ve üzerinde neredeyse yok denecek kadar az çalışma yapılan bu destanı bazı yönlerden ele alıp inceleyeceğiz.

⁷¹ Orozova, G. age. s.171.

⁷² Orozova, G. age. s.12-13, 140.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIZ DARIYKA DESTANININ ÖZETİ

Kız Daryka destanının incelemekte olduğumuz K. Alimanov anlatması, 3849 kıtadan oluşmakta ve kendi içerisinde yedi bölüme ayrılmaktadır.

1. Daryka'nın Hikâyesinin Anlatılma Sebebi (1-245)
2. Daryka'nın Babası Katıran'la İlgili Bir İzah (249-545)
3. Katıran'ın Ölümü (549-605)
4. Daryka'nın Başından Geçen Olaylar (609-2405)
5. Şaysıl'da'nın Doğumu (2409-2585)
6. Çocuğun Bakımı (2589-2733)
7. Yaşlı Kadın (2737-3849)

Destanın epizot yapısını incelenmeden önce, konu hakkında bilgi vermesi açısından destanın özetini vermeyi uygun bulduk. Özeti, anlatmanın aslına uygun olarak yedi bölüme ayırdık.

DARIYKA'NIN HİKÂYESİNİN ANLATILMA SEBEBİ

Destan, bir vakit Suusamır yaylasına giden K. Alimanov'un Kız Daryka destanını kimden ve nasıl dinlediğini anlatmasıyla başlamaktadır.

Yaşlı bir adam olan Çaki, Alimanov'un da içinde bulunduğu bir mecliste, Kız Daryka destanını anlatmaktadır. Alimanov, yaşlı adamı dinlerken, bu destanı kaleme almayı düşünür ve yaşlı adama destanla ilgili sorular sorar. Yaşlı adam, başta bu sorulardan biraz tedirgin olsa da, Alimanov'un niyetini açıklaması üzerine rahatlar ve anlatmaya başlar.

Çaki, bu destanın nesilden nesile aktararak geldiğini, kendisinin de yaşlı bir adamdan öğrendiğini anlatır. Çaki, bazılarının bu destanı gazel şeklinde yazdıklarını, dinî konular karıştırarak bu güzel destanı bozduklarını söyler. Ona göre, destanın eksiksiz olarak kaleme alınması hâlinde büyük bir eser ortaya çıkacaktır. Çaki, anlattıklarını değiştirmemesi konusunda Alimanov'u uyardıktan sonra, destanı

anlatmaya başlar. Destanın anlatımı gece gündüz sürmüş, Alimanov da kaleme almıştır. Alimanov, yazdıklarını ancak yaşlanınca manzumeye dönüştürebilmiştir.

Alimanov, amacının, bu destanın yeni nesillere aktarılmasını ve adının kalıcı olmasını sağlamak olduğunu söyler ve kendisinin bilgi yönünden eksik olduğu için hatalarının mazur görülmesini ister.

DARIYKA’NIN BABASI KATRAN’LA İLGİLİ BİR İZAH

Alimanov, bu destanı yazarak Çaki’ye vermiş olduğu sözü yerine getireceğini söyler ve ardından destanı anlatmasıyla başlar

Destanda, ilk olarak, Kırgız-Kıpçak halkının yaşamlarını nasıl sürdürdüğünden bahsedilir. Kırgız-Kıpçak halkı, verimli topraklarda yaşamakta oldukları için, düşmanların bu topraklarda gözü vardır; ancak halkın Katıran adlı bahadırı vatanını düşmanlardan korur, halkının huzurunu sağlar. Hayatı mücadelelerle geçen Katıran, bir gün aynaya bakar ve yaşlandığını görür. Katıran, çocuğu olmadığı için adının silinip gideceğini düşünerek hayıflanır.

Bir gün gelir, Katıran’ın karısı hamile kalır ve bir kız çocuk dünyaya getirir. Bu çocuğunun doğumunun şerefine bir toy düzenlenir ve aksakallar burada çocuğa “Darıyka” ismini koyarlar. Çocuk büyümekte, büyüdükçe de bahadır olmaktadır. Darıyka’yı sınamak için bir çok pehlivan gelir; ancak Darıyka hepsini yener. Böylece babası kendisinin yerine kızının geçmesini teklif eder. Bu teklifin halk tarafından onaylanmasıyla artık yeni bahadırları Darıyka’dır. Babası kızına silahını devreder ve onu düşmanlarına, vatan hainlerine karşı uyarır. Aynı zamanda âdil davranması ve başkalarının toprağına göz dikmemesi gibi konularda da öğütler verir.

Darıyka, gün geçtikçe daha güçlü bir pehlivan hâline gelir. Gittikçe yaşlanan babası ise ölmeden önce Darıyka’nın evlendiğini görmek istemektedir. Darıyka, babasının bu isteğine olumlu yanıt verir; ancak evleneceği kişinin kuvvet bakımından kendisine denk birisi olması gerektiğini, bir hanla evlenmeyeceğini söyler.

KATIRAN'IN ÖLÜMÜ

Üçüncü bölüm, Katıran'ın ölümüyle ve Darıyka'nın yas tutmasıyla başlar. Darıyka, bir müddet yas tutar, teselliye gelenlere yemek yedirir ve nihayetinde kendini toplayarak tekrar günlük hayatına döner.

Bu bölüm, anlatıcının araya girip de, bundan sonra, Darıyka'dan bahsedeceğini söylemesiyle son bulur.

DARIYKA'NIN BAŞINDAN GEÇEN OLAYLAR

Bu bölüm, Darıyka'nın âdil bir insan olduğundan, şöhretinin dünyaya yayıldığından ve halkının onu “kaplan” diye adlandırdığından bahsedilmesiyle başlamaktadır.

Bu bölümde, az da olsa Darıyka'nın dış görünüşünün tasvirini görmekteyiz. Ancak, ona âşık olanlar onun güzelliğini görmeden, şöhretini duyarak âşık olmakta ve onu görebilmek için memleketlerinden kalkıp gelmektedirler. Darıyka ise evleneceği kişinin kuvvet bakımından kendisine denk birisi olmasını istemektedir. Bu yüzden de gelenlerle güreşmekte; ancak kimse kendisini yenmeyi başaramamaktadır. Bir gün Darıyka, danışmanını çağırır ve kendisine denk birisini tanıyıp tanımadığını sorar. Danışman da ona Arabistan'da Ali adlı bir yiğidin olduğundan bahseder. Bunun üzerine Darıyka, aslında kendisinin de Hz. Ali'den haberdar olduğunu, onu düşündüğünü; ancak, Hz. Ali'nin gerçekten aradığı kişi olup olmadığı konusunda tereddütleri olduğunu söyler. Bunun üzerine Hz. Ali'nin gelmesini sağlamak için bir davet mektubu yazar ve bütün ülkelere gönderir. Darıyka bu mektupta, eğer kendisini güreşte yenebilecek bir pehlivan çıkarsa onunla evleneceğini; ancak gelen kişi kendisini yenemezse veya güreşmekten korkup da kaçarsa onu öldüreceğini söyler. Bu mektubun ulaştığı komşu ülkelerin pehlivanları hemen güreşmeye gelir; ancak hiç birisi Darıyka'yı yenmeyi başaramaz. Bir çok ülkenin padişahına ulaşan bu mektup, Arap ülkesinin başı olan Hz. Muhammet'e de ulaşır. Bunun üzerine Hz. Ali, işin aslını öğrenmek üzere Hz. Muhammet'in yanına gider ve bizzat durumu kendisinden dinler. Hz. Muhammet, kızın şöhretini bildiği için endişelidir ve ona gitmemesini, yenilirse kötü olacağını söyler. Hz. Ali ise kızın kendisine meydan okumasını gurur meselesi

yapmıştır ve gitmekte kararlıdır. Hz. Muhammet, Ali'nin kararlılığını görünce gitmek istemesine müsaade eder ve ona öğütlerde bulunur. Bunun üzerine Hz. Ali, yalnız başına yola çıkar.

Hz. Ali, altı ay sonra Semerkant'a ulaşır. Semerkant'ta yaşlı bir kadından güreş alanının yerini öğrenir ve burada Daryka'yla karşılaşır. Daryka'yla birbirlerine meydan okuduktan sonra güreşmeye başlarlar. Günlerce süren, şehrin yıkılmasına, insanların ölmesine sebep olan bu güreş, uzun uzun tasvir edilmiştir. Aralıksız süren güreşin on beşinci gününde Ali, Daryka'dan biriken namazların kazalarını kılmak için izin ister. Daryka, baştan bunun bir bahane olduğunu düşünse de sonradan kabul eder. Bu dinlenme süresinde Ali'nin iç dünyasına yolculuk yapılmakta ve kızın bahadırlığı karşısında duyduğu endişelere yer verilmektedir. Güreşin ikinci kısmı, yine aynı şiddetle başlar; ancak bu sefer Hz. Ali Daryka'yı yener.

Daryka, Ali'nin kuvvet bakımından kendisine denk olduğunu görmesi üzerine, evlenmek istediğini dile getirir ve evlenirler. İkisinin evlenmesiyle Kıpçak halkının yeni önderi Ali olur, halk da buna onay verir. Böylelikle iki pehlivan Semerkant'ta yaşamaya başlarlar. Bu arada, Daryka hamile kalır. Bir gün Ali'ye, Hz. Muhammet'ten bir mektup gelir. Bu mektupta Hz. Muhammet, Arap halkının, akrabalarının, eşi ve çocuklarının kendisini özlediğini söylemekte ve onu doğduğu topraklara geri çağırmakta, ancak Kıpçak halkının selameti için Daryka'yı getirmemesini söylemektedir. Ali, bu çağrıyı haklı bulur ve gitmeye karar verir. Bunu Daryka'ya açıkladıktan sonra doğacak çocuğuna “Şahısında/Şaysılda” adını vermesini ister ve kılıcını çocuğuna emanet olarak bırakır. Hz. Ali, son olarak, büyüdüğünde çocuğunu göndermesini ister. Ardından da hem Daryka'yla hem de Kıpçak halkıyla vedalaşarak Semerkant'tan ayrılır.

Daryka, Hz. Ali'nin gidişine çok üzülür. Bunun üzerine bir gün babası gibi gördüğü danışmanı yanına gelir ve artık üzülmeyi bırakıp, eski günlerine geri dönmesini ve halkının refahı için çalışmasını öğütler.

Bu bölüm, Hz. Ali'nin yol maceraları ve Arabistan'a varışıyla devam eder. Hz. Ali'nin ülkesine varması büyük bir coşkuyla kutlanır. Ali, başından geçen bütün olayları bir bir anlatır.

ŞAYSILDA'NIN DOĞUMU

Darıyka'nın çocuğunun doğumuyla başlayan bu bölümde, sadece çocuğun doğumu şerefine düzenlenen toydan bahsedilir. Toyun uzun uzun tasvir edildiği bölüm, çocuğa “Şaysılda” isminin verilmesiyle son bulur.

ÇOCUĞUN BAKIMI

Bu bölüm, çocuğa bir bakıcı seçilmesiyle başlamaktadır. Çocuğun birinci doğum gününde kurban kesildiği, duaların edildiği bir toy düzenlenir; ancak bu konuyla ilgili detay verilmez.

Yedi yaşında okula başlayan Şaysılda, oldukça heybetli bir görünüşe sahiptir. Sekiz yaşına geldiğinde, yaşlıları kendisinden ölesiye korkmaktadır; çünkü onlarla oynarken onları öldürebilmektedir. On sekiz yaşına geldiğinde ise nice pehlivanları yendiği için herkes kendisine hayrandır.

Şaysılda bir gün, yaşlı bir kadının oğluyla oynarken onu öldürür. Yaşlı kadın evlat acısının verdiği kızgınlıkla Şaysılda'ya “babalı yetim” der. Oysa Şaysılda'ya babasından bahsedilmesi, Darıyka tarafından yasaklanmıştır. Bu bölüm, çocuğun kadına babasının kim olduğunu ve nereye gittiğini sormasıyla sona erer.

YAŞLI KADIN

Son bölüm, yaşlı kadının Şaysılda'ya babasının kim olduğunu söylemesiyle başlar. Yaşlı kadın, çocuğa esas akrabalarının Araplar olduğunu ve babasının kendisini beklediğini söyler. Bunun üzerine evine giden Şaysılda, annesinden gerçekleri anlatmasını ister. Darıyka gerçekleri oğluna anlatır, ancak daha çok küçük olduğu için babasını aramaya gitmesini istememektedir. Bu arada babasının emaneti olan kılıcı da verir. Bu hediyeyle çok sevinen çocuk, gitmek için sabırsızlanır. Şaysılda, annesini ikna ettikten ve halkından izin aldıktan sonra yola koyulur.

Şaysılda, yolda türlü zorluklarla karşılaşsa da gücü ve gayreti sayesinde hepsinin üstesinden gelir. Yolculuğuna ara verdiği bir sırada, yaşlı bir adamla karşılaşır. Bu yaşlı adamla dertleşir ve ona Medine şehrinin nerede olduğunu sorar. Medine'ye daha önce

de gitmiş olan yaşlı adam, Şaysılda'yı kestirme yollardan Medine'ye ulaştırır. Yolda giderlerken çeşitli düşmanlarla karşılaşır ve Şaysılda onların hepsini yener.

Arap topraklarına ulaştıklarında, Şaysılda bir grup çocuğun güreştiğini görür ve yorgunluğunu unutarak güreşe katılmak için izin ister; ancak izin istediği kişinin babası ve güreşenlerin de kardeşleri olduğundan habersizdir. Çocuğun heybetinden çok etkilenen Ali, güreşmesine izin verir. Bunun üzerine Şaysılda önce Hasan'la, sonra Hüseyin'le güreşir ve rahatlıkla onları yener. Tam Anapiya'yla da güreşecekken, Hz. Ali müdahale eder. Oğullarını rezil ettiği için sinirlenen Ali, Anapiya'nın henüz güçlü olmadığını söyler ve Şaysılda'ya meydan okur; ancak Ali'nin de gücü Şaysılda'yı yenmeye yetmez. Bunun üzerine Şaysılda, Darıka'yla Ali'nin oğlu olduğunu ve onun kendisiyle baş edemeyeceğini söyler. Böylece Ali, çocuğun oğlu olduğunu anlar ve emanetini görmek ister. Şaysılda'nın kılıcı göstermesi üzerine, onun oğlu olduğundan emin olur. Kimliğini açıkladıktan sonra ağabeylerinden özür dilemesini ister; ancak Şaysılda, babasına ve ağabeylerine el kaldırmamanın verdiği utanca dayanamayarak oradan kaçarak uzaklaşır. Allah'tan yeri yarmasını ve kara toprağın kedisini saklamasını diler. Kaçarken karşısına kapısı olmayan bir mağara çıkar. Şaysılda'nın mağaraya girmesiyle yer yarılr ve onu içine alır.

Şaysılda'nın kaybolmasına Ali de Arap halkı da çok üzülür. Darıka ise her şeyden habersiz oğlunun dönmesini beklemektedir. Aradan iki üç yıl geçip de oğlunun hâlâ dönmemesi üzerine iyice evham eder. Halkı ise bütün olanlardan haberdardır; ancak söylemeye cesaret edememektedirler. Sonunda bir gün toplanarak Darıka'nın yanına giderler ve her şeyi anlatırlar. Oğlunun kaybolduğunu öğrenen Darıka, bahadırlığı bırakır. Evlat acısına dayanamayarak gün geçtikçe hâlden düşer ve bir gün oğlu için yaptırmış olduğu sembolik mezarın başında son nefesini verir. Aynı şekilde Hz. Ali de bu kedere dayanamayıp ölür.

Destan, Alimanov'un, Çaki'ye vermiş olduğu sözü, biraz geç de olsa yerine getirdiğini, destanı eksiksiz olarak yazdığını söylemesiyle ve kimsenin evlât acısı çekmemesi yönündeki dileğiyle son bulur.

KIZ DARIYKA DESTANININ EPİZOT YAPISI

1. Hazırlık Epizodu:

1.1. Zaman ve Mekân:

Destanda zaman, geçmişe dönük ve belirsizdir. “Onların zamanında...”, “o vakitte...” gibi son derece belirsiz ve basit ifadelerle yer verilmiştir. Zamanın bu şekilde ifadesine “itibarî” veya “konvansiyonel” zaman denilmektedir⁷³.

Çok olmuş o vakitte kavga dövüş,
Güçlü olan güçsüzü işgal etmiş.
Savaşın en şiddetli zamanlarında bile,
Bayrağı bırakmamış halkın pehlivanı.

(301-304)

Destanda, Kırgız-Kıpçak boylarının beraberce yaşadığı dönemden bahsedilmesi, zamana dair yer alan en belirgin ifadedir.

Demişti, Kırgız-Kıpçak bir yerde,
Ayrılmadan her daim beraber yaşamışlardır.
Tartışmadan sen Kıpçak’sın, ben Kırgız’ım diye,
Aile gibi her şeyi paylaşmışlardır.

(257-260)

Zamandan sonra, mekân tanıtımı yer almaktadır. Kırgız ve Kıpçakların beraber yaşadığı mekândan “ata yurt”, “vatan” gibi sözlerle bahsedilmektedir. Adı belirtilmeyen bu ülkenin sınırları da net bir şekilde çizilmemektedir. Ancak bu Kıpçak ülkesinin düşmanlarından bahsedilirken, ülkenin konumu hakkında bilgi verilmektedir.

⁷³ Ekici, Metin. Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri. Ankara: AKM Yay., 1995. s. 12, 44.

Türk, Çin, doğu taraftan Moğol, Kalmuk,
Onlar da fırsat bulurlarsa işgal ederler.

(341-342)

Yan tarafında durur Afgan'ı, Fars'ı.

(1917)

Destanda mekân tasviri yapılırken, Kıpçak ülkesinin düşmanlarından bahsedilmesi, destanda geçen zaman hakkında da bilgi vermektedir. Bu da destanda zamanın ve mekânın iç içe geçmiş bulunduğunu göstermektedir.

Destanda her ne kadar Kıpçak ülkesinin sınırları net bir şekilde belirtilmemişse de Semerkant Kıpçakların yaşadığı şehir olarak verilmiştir. Semerkant, ayrıntılı olarak tasvir edilmekte ve olaylar daha ziyade bu Orta Asya şehrinde geçmektedir. Destanda Kıpçakların Semerkant'a ilk gelişlerinden de bahsedilmektedir.

Sözü edilen Kırgız Kıpçak benim halkım,
Semerkant yıkılmayan sağlam kalem.
Vatanıma hiç düşman yaklaştırmam.

(1157-1159)

Doğunun ortasındaki bu şehri,
Ortanın Semerkant'ı, derler ona.
Yönetim merkezi yaparak yaşamışlar,
Onların geçmişteki ataları.

(2293-2296)

Semerkant bir şehirmiş çiçeklerle dolu,
Bahçesinde papağanı, bülbülü öten.

(953-954)

Dağlarında oynayan duru pınar,
Çaylarında güröldeyip akar temiz sular.

(2301-2302)

Gülbara Orozova, doğu şiir geleneğinden gelen Kız Darıka destanında, Semerkant şehrinin yer almasıyla ilgili şu yorumu yapmıştır: “Destanın baş kahramanına “Kırgız Kızı Darıka”, “Kıpçak Kızı Darıka” denilmesi, Darıka’nın Türk boylarından olması ve yaşadığı yerin Semerkant şehri olması, destanı Türk boylarının tarihine yaklaştırmaktadır.”⁷⁴.

Destanda Kıpçakların ülkesinin adı belirtilmezken, Arapların yaşadığı ülke bellidir. Hz. Ali ve Arap halkı, Arabistan’da yaşamaktadırlar.

Gözünün önüne gelir,
Uzaktaki vatanı Arabistan.

(1399-1400)

Destanda, Arapların yaşadığı Mekke ve Medine’nin de bahsi geçmektedir. Destanda Hz. Ali’nin yaşadığı şehir olarak ilk önce Mekke gösterilmiş, daha sonraki bütün ifadelerde ise Medine’de yaşadığı söylenmiştir. Bu mekânların, destanlarda ve hikâyelerde ezelden beri geleneksel olarak kullanılan İstanbul, Mısır, İran, Hindistan, Çin, Çin-i Maçin gibi açık ve konvansiyonel⁷⁵ olduğu anlaşılmaktadır.

Söylenen Mekke’deki Ali pehlivanın,
Dünyada yok ona denk olan.

(745-746)

Benim aradığım o babam nerede,
Onların kaldığı şehir Medine idi.

(3361-3362)

⁷⁴ Orozova, G. age. s. 171.

⁷⁵ İbraev, Ş. age. s. 138.; Ekici, M. age. s. 13.

Destanda geçen mekân tasvirlerine baktığımızda daha ziyade geniş ve açık mekânlarla karşılaşmaktayız. Sadece birkaç yerde ev, saray ve mağara gibi kapalı mekânlardan bahsedilmiş, onlarda da ayrıntıya girilmemiştir. Geniş ve açık mekânlar, Kıpçakların sürdürdüğü konar-göçer hayatın bir yansımasıdır. Vatanı düşmandan korumak için yapılan seferler, çıkılan uzun yolculuklar, kahramanların güreşi ve bütün halkın hatta komşu ülkelerin davetli olduğu toylarda düzenlenen yarışlar, destanda geçen açık ve geniş mekânlardır.

Az Kıpçak halkıyız, göçebeyiz dağda,
Bir çok düşmana karşı sefere çıktım.

(1505-1507)

Destandaki mekân tasvirlerinden bir kısmı da kahramanların yaptıkları zorlu yolculuklarla verilmektedir. Buna örnek olarak Hz. Ali'nin Darıyka'yla güreşmeye gidişinin tasvirini verebiliriz. Hz. Ali bu uzun yolculuğu sırasında nehirler geçer, çöller aşar, geçitler geçer ve türlü engellerle karşılaşır. Bu yolculuk, onun alplığını gözler önüne sermektedir.

O kişi sağ salım gider,
Nehir geçip, çöl aşır, geçit geçer.
Ali'nin heybetinden düşmanları,
Yanına yaklaşmadan kaçarlardı.

Karşılaşır yolda onunla kaplan da aslan da,
Çeşitli tehlikeli, yırtıcı hayvanlar da.
Onlardan hiç korkmadan geçip gider,
Saldıran ise ecelini Ali'nin elinden bulur.

(1973-1980)

Şakir İbraev, bu tip mekân tasvirlerindeki zıt uyuma dikkat çekmektedir. Yukarıda da görüldüğü gibi yüksek geçit ile alçak olan nehir veya çöl bir kalıp hâlinde

kullanılmıştır. Destancı, böyle bir ifade kullanarak, kahramanın katettiği uzun yolu hem inandırıcı kılar hem de ayrıntıya girmekten kurtulur⁷⁶.

1.2. Ailenin Tanıtımı:

Destanın bu epizodunda, Kız Darıyka'nın babası Katıran, oldukça ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. Katıran da tıpkı kızı gibi bir bahadır. Halkı tarafından sevilen, itibar edilen ve daima halkı için savaşan bir alp olarak tasvir edilmektedir.

Kırgız-Kıpçak halkı ona saygı duyarlardı,
Bir dediğini iki etmeden yaparlardı.
Düşmana karşı göğsünü siper eden,
Öyle bir yiğit görülmemiştir zamanında.

(289-292)

Çok imiş o zamanda hırsızla harami,
Ganimet arayıp gezerlermiş onların hepsi.
Yanaştırmadan vatanına art niyetlileri,
Katıran koruyormuş kendi halkını.

(337-340)

Kahramanın ailesinin şah, padişah, han, vezir olması destanlarda ve halk hikâyelerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur⁷⁷. İncelemekte olduğumuz destanda da Katıran'ın sadece bir pehlivan değil, aynı zamanda bir han olduğunu anlıyoruz. Katıran'ın yaşlandığı zaman, kendi yerine geçecek kişi olarak kızını önermesi de bunun bir göstergesidir.

İşte, şimdi ben kocadım, çocuk büyüdü,
Pehlivandan evvelki kuvvet gitti.

⁷⁶ İbraev, Ş. age. s. 138.

⁷⁷ İnayet, Alimcan. Uygur Halk Hikâyeleri Üzerinde İncelemeler. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 1995. s. 23.

Sizlerin bana, inanıp, verdiğiniz bayrağı,
Yüklesek diyorum, çocuğa bu vazifeyi.

Bu söze ne dersiniz söyleyin halkım,
Sizlere deneteyim bunu dedim.
Doğru olur, bayrak verilsin aslan kıza, diye,
Topluluk tasvip etti onun fikrini.

(425-432)

K. Alimanov'un anlatmasında, Darıyka da, tıpkı babası Katıran gibi, sadece kuvvetli bir pehlivan değildir. Kendi boyunun bahadırı olan Darıyka Kıpçak-Kırgız halkına saldıran düşmanlarla savaşır, onları yener, halkın güvenine layık olur, hanlık seviyesine yükselir. Bu epizot, destanın diğer anlatmalarında mevcut değildir. Eserin ilk halinin değiştirilip, anlatıcının kendi edebî görüşünün baskın hale gelmesi Alimanov'un ustalığının bir göstergesidir⁷⁸.

Destanda kahramanın babasının ayrıntılı bir şekilde anlatılmasına karşılık, anasının tanıtımı son derece sınırlı ve siliktir⁷⁹. Kahramanın anasının adı belirtilmediği gibi, sadece çocuksuzluk, doğum ve eğitim kısımlarında Katıran'ın eşi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bahadır bunları düşünerek yanarken,
Kader yüzlerine güler, karısı hamile kalır.
Sağ salim dünyaya getirse deyip,
Dokuz ayı sayarak geçirir.

(373-376)

Ana babası sevincinden uçup,
Şükrettiler bu çocuğu gördükleri için.

(379-380)

⁷⁸ Orozova, G. age. s. 154-155.

⁷⁹ Metin Ekici, kahramanın anasının ikinci planda yer almasını hem hikâyenin yapısıyla hem de Türk aile tipiyle ilişkilendirmektedir. Bkz. Ekici, M. age. s. 13.

Küçük çocuğu yaşlılar eğitir diye,
İyice bakarmış babası ona.
Yavaşça ana babası akıl verip,
Her daim çocuğun geleceğini düşünürlermiş.

(393-396)

1.3. Çocuksuzluk:

Destanda çocuksuzluk şu şekilde yer almaktadır: Düşmana karşı vatanını korumak için hiç durmaksızın mücadele eden Katıran, bir gün aynaya bakar ve ne kadar yaşlandığını görür. Zamanın nasıl bu kadar hızlı geçtiğini anlayamaz ve çocuğu olmadığı için üzülür. O güne kadar bir çok kahramanlıklar göstermiş olmasına rağmen bir çocuğu olmadığı için adı devam etmeyecek, silinip gidecektir. Katıran'ın bu üzüntüsüne halkı da ortak olur. Gün geçtikçe üzüntüsü artan Katıran'ın karısı, gün gelir, hamile kalır.

Bir gün saç kestiren aslan Katıran,
Büyük aynanın karşısına geçti.
Gördü o zaman ihtiyarladığını,
Saçının sakalının tamamen ağardığını

(353-356)

Zamanında, pehlivan Katran, diye ad aldım,
Düşmanı kaç kere mağlup ettim.
Böyle bir halk pehlivanının adını silip,
İzini yok etmek mi istiyor yalan dünya.

(361-364)

Burada dikkat edilmesi gerek nokta, pek çok destanda da görüldüğü gibi, ailenin yaşlandığı zaman çocuk özlemi duymuş olmasıdır. Burada soyun devamının ne kadar önemli olduğunu görüyoruz. Soyun devamı, kabilenin, aynı zamanda da milletin devamı anlamına geldiği için, dünyaya zürriyet bırakmak, soyu devam ettirmek kahramanın

görevleri arasındadır. Bu görevi yerine getirmeyen kahraman, toplum tarafından ayıplanmaktadır.

1.4. Ad verme:

Destanlarda doğum motifine bağlı olarak ortaya çıkan “ad verme”, Kız Daryka destanında şu şekilde yer almaktadır: Katıran, çocuğu doğduktan sonra bir toy düzenler. Bütün halkın davetli olduğu bu toyda, hayvanlar kesilir, yemekler yenir. Toyun sonunda aksakallar çocuğa “Daryka” ismini koyarlar.

Sevinip, hayvan kesip, toy yapar,
Gelen halk Katıran’a konuk olur.
Danışıp en sonunda aksakallar,
Çocuğa Daryka diye isim koyarlar.

Çocuk sözü ne kadar güzeldir
İnsanın vücudu karıncalanır aklına düşünce.

(385-390)

Görüldüğü gibi, bu toyda çocuğun ismini aksakallar koymaktadır. Bunun sebebi, destanlarda ad verme işleminin toplum içinde herkesin saygı gösterdiği bir kişi tarafından gerçekleştirilmesidir⁸⁰. Destanlarda kahramana ad verme, sıradan bir insanın yapacağı bir iş değildir. Verilen ad ile kahramanın karakteri arasında bir uyum olmalı; ad, kahramanın karakterini, özelliklerini yansıtmalıdır. Böyle bir adı da ancak dinî hüviyete haiz ermişler, evliyalara, aksakallara verebilir.

Daryka isminin ne anlama geldiğine ve kökenine dair A. İnan’da şöyle bir bilgi yer almaktadır: “Kazak-Kırgızlarda pek çok okunan ve söylenen “Ali destanları” bile Kırgız hayatına ve inanışlarına adapte edilmiştir. Şayanı dikkattir ki Ali’nin Muhammet Hanefiye adlı bir oğlunun anası pehlivan bir kız olan Dariga tesmiye olunuyor. Ali’nin bu kızla evlenmesi “Köroğlu’nun” evlenmesini ve bundan doğan Muhammet Hanefiye de Köroğlu’nun oğlunu hatırlatıyor. Bu “Dariga” lamaitlerin “yaşayan Buda”

⁸⁰ Türkmen, Fikret. Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yay., 1998. s. 181.

doğuran “Darixo” tesmiye ettikleri kadınların aynıdır. Yine bir taraftan İslam’ın “Ali” si de, diğer taraftan Budist Moğolların “Dariha”sını Kırgızlar evlendirmişlerdir...”⁸¹. Yaptığımız araştırmalar sonucunda Darıyka isminin ne anlama geldiğine dair başka bir bilgiye rastlayamadık.

1.5. Kahramanın Eğitimi:

İncelediğimiz destanda eğitim konusu şu şekilde işlenmiştir: İlk olarak, eğitimin yaşlılar tarafından verileceğinden bahsedilmiş; ancak bu konuda ayrıntıya girilmemiştir.

Küçük çocuğu yaşlılar eğitir, diye,
İyice bakarmış babası ona.
Yavaşça ana babası akıl verip,
Her daim çocuğun geleceğini düşünürlermiş.

(393-396)

Destanda Darıyka’nın bahadırlığını ispat edene kadar, herhangi bir silah eğitimi aldığından bahsedilmemektedir. Gün geçtikçe büyüyüp, kaplan gibi bir heybete sahip olan Darıyka’yı sınamak için yiğitler gelir. Darıyka, bu yiğitlerle güreşe tutuşur ve hepsini yener. Böylelikle Darıyka, silah eğitimi dahi almadan bütün pehlivanları yenerek bahadırlığını ilân eder.

Yiğitler gelip, Darıyka’yı dener,
Kız, pehlivanların hepsini yener.
İnsanda dengi olmayan bir çocuk, diye,
Değerlendirip bahadırlar geri dönerler.

(413-416)

Burada kahramanın fizikî gücü gözler önüne serilmektedir. Bir kızın bu denli güçlü olması, onun olağanüstü özelliğini yansıtır. Kız Darıyka olağanüstü özelliğe sahip

⁸¹ İnan, A. Makaleler... C.II. s. 208.

olduğuna göre, onun doğumunun da olağanüstü bir şekilde gerçekleştiğine hükmedebiliriz.

Destanda silah eğitimi Dariyka'nın bahadırlığını ispatından sonra görülür. Katıran, kızının bu başarısını gördükten sonra, kızının kendi yerine geçmesinin uygun olacağını düşünür. Bir gün halkının yanına gider ve artık kendisinin yaşlandığı söyleyerek, fikrini halka açar. Halk da Katıran'ın bu düşüncesine onay verir. Böylelikle halkın yeni pehlivanı Dariyka olur. İşte bu noktadan sonra Dariyka'nın silah eğitimi başlamaktadır. Katıran, kızına, savaşma ve düşmanı tanıma gibi konularda eğitimi bizzat kendisi vermektedir.

Gözüm açıkken tanıtayım,
Eline silah verip düşman halkı.

(435-436)

Ey yavrum, aklında olsun düşman çoktur,
Her zaman dikkatle korunsun sınır.
Yiğit, halkı için her şeye hazır olur, diye,
Söylenip gelmiş atalardan bize.

Rahat halkı yağma edermiş haramiler,
Rahat bırakmadan saldırırlarmış onlara.
Yiğidin yiğidi işte bu gibi çarpışmalarda,
Korkmadan mızrak atar düşmana.

(449-456)

Dikkat et, bütün işlerinde uyanık ol,
Başka halklara a gözlülükle el uzatma.
Daima tarafsız olup, adil davran,
İnsana fayda verir hakikat yolu.

Söylerim en son bunu düşün,
Bölünmeden halk olsun bütün.
Topluluk, dalgalanan büyük bir okyanus,
Arkanda halkın olursa yavrum, artar gücün.
(481-488)

Darıyka'nın almış olduğu eğitim ve akabinde toplumun yeni bahadırı olarak seçilmesi, eğitimin hikâyeler içindeki fonksiyonuyla ilgili Metin Ekici'nin yapmış olduğu tespiti akla getirmektedir. Ekici, eğitimin hikâyeler için bir geçiş noktası olduğunu söyler ve ekler: *“Eğitimi tamamlayan kahraman artık hayata atılma noktasına geldiğinden, hikâyeye yeni yapıların eklenmesi gerekmektedir. Çünkü eğitimin tamamlanmasıyla kahramanın yeni olaylar yaşaması için gerekli her şey hazırlanmıştır. Bir başka deyişle, hikâyenin hazırlık epizodu adını verdiğimiz ilk kısmı, bu bölümle tamamlanmıştır.”*⁸².

2. Kahramanın Âşık Olması ve Evlenmesi:

2.1. Kahramanın Eş Araması:

Kahramanın eş araması motifi, gittikçe yaşlanan Katıran'ın ölmeden önce kızının evlendiğini görmek istemesiyle başlamaktadır. Darıyka, babasının bu isteğine olumlu bakar; ancak bu kişinin kendisine denk birisi olması gerektiğini, bir han oğluyla evlenmeyeceğini söyler. Darıyka'yla babası arasında geçen bu konuşmadan sonra babası vefat eder.

Söyleyeceklerim var baba size,
Bahadırım, artık çocuk değilim.
Bulunur dengim halk içinden,
İstemem han veya şah, kusura bakma.

Babası doğru buldu kızının sözünü,
Bu hayatın zevki dengini bulmak.

⁸² Ekici, M. age. s. 22.

Her genç sinayıp, gördükten sonra,
Yakalasın baht kuşunu kendisi severek.

(541-548)

Katıran'ın bu son isteği, Tahir ile Zühre Hikâyesi'ndeki Tahir'in babasının, bir babanın vazifelerini sıralamasını akla getirmektedir. Buna göre “*Bir atanın evladına üç vazîfesi vardır, ilki büyütip beslemek, ikincisi okutmak, üçüncüsü de evermektir.*”⁸³. Katıran da ilk iki vazifesini yerine getirmiş, ancak üçüncüsüne ömrü yetmemiştir.

Darıyka, evleneceği kişinin öncelikle kendisini güreşte yenmesi gerektiğini istemektedir. Bir gün danışmanını yanına çağırır ve ona, kendisini yenebilecek bir pehlivan tanıyıp tanımadığını sorar. Bunun üzerine yaşlı adam, Arabistan'da yaşayan Hz. Ali'den bahseder. Zaten Darıyka da onun şöhretini duymuştur ve aklından onu geçirmektedir.

Vatanının şöhret verdiği Hz. Ali,
Bahadırların bahadırı derler ona.
Layık diye düşündüğüm sana,
O kişidir, pehlivanlar arasında.

(741-744)

Darıyka şöyle dedi bundan sonra,
Başımdan beri aklımdaydı o benim.
Onunla karşılaş, bir görsem diyorum,
Nasıl bulurum karşılaşmanın yolunu.

(757-760)

Bunun üzerine Darıyka, bir davet mektubu yazar ve bütün komşu ülkelere gönderir. Bu mektupta, eğer kendisini yenebilecek bir pehlivan çıkarsa onunla evleneceğini; ancak korkup da gelmeyenleri veya gelip de kendisini yenemeyenleri öldüreceğini söyler. Bu mektubun ulaştığı komşu ülkelerin pehlivanları hemen

⁸³ Türkmen, F. age. s. 181.

güreşmeye gelir, ama hiç birisi Darıka'yı yenemez. Bir çok ülkenin padişahına ulaşan bu mektup, Arap ülkesinin başı olan Hz. Muhammet'e de ulaşmıştır⁸⁴. Hz. Muhammet, kızın şöhretini bildiği için endişelidir. Hz. Ali ise gitmekte kararlıdır; çünkü bir kızın kendisine meydan okumasını gurur meselesi yapmıştır. Hz. Muhammet'i ikna eder ve yola çıkar.

Görüldüğü gibi, destanda Darıka evleneceği kişiyi bizzat kendisi seçmektedir. Darıka için önemli olan evleneceği kişinin han veya padişah olması değil, o kişinin kuvvet bakımından kendisine denk, hatta daha üstün olmasıdır.

Türk boylarının folklorundaki bahadır kızlar, evlenecekleri delikanlılara şart koşarak, onların güçlerini sınarlar. Destanlarda, önemli bir yere sahip olan bu motifi temeli, tarihte Türk kadınlarının, erkeklerle aynı seviyede olmalarına dayanmaktadır. Hem güç hem akıl yönünden erkekle eşit olan kız, muhakkak kendi kuvvetini göstermeli ve evleneceği erkeğin kuvvetini sınamalıdır⁸⁵.

Kadının evleneceği erkeği güreşerek seçmesi motifi şu anlatmalarda da karşımıza çıkmaktadır:

Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Büroğlu Bamsı Beyrek" adlı kolunda Banı Çiçek, beşik kurtmesi olan Bamsı Beyrek'le önce güreşir, ok atar, böylelikle gücünü sınar. Ancak onun kendisinden daha güçlü olduğunu gördükten sonra evlenmeye yanaşır⁸⁶.

Köroğlu Destanı'nın "Köroğlu'nun Dağıstan-Derbent Seferi ve Oğlu Hasan Bey Kolu"nun bazı anlatmalarında görülen Telli Nigar Hanım da evleneceği erkeği kendisi seçmekte ve seçerken de bir teste tâbi tutmaktadır. "Köse Kenan-Dana Hanım Kolu"nda yer alan Dâna Hanım da, tıpkı Darıka gibi, kendisine eş olarak seçeceği erkeğin

⁸⁴ Burada dikkati çekmek istediğimiz nokta, Türklerle Araplar arasındaki hükümlanlık anlayışındaki farktır. Destanda Hz. Muhammet'ten "yurdunun başı" olarak bahsedilmiştir. Oysa tarihte peygamberler veya velîler tarafından idare edilen tek bir Türk devleti bulmak mümkün değildir. Eski Türk hükümlanlık anlayışında, hükümdarlık yetkisinin tanrı tarafından bağışlandığına inanılmış olsa da, Türklerde siyasî birlikler dinî vasıflar taşımamışlardır. Türk hükümdarları insanüstü varlık da sayılmamışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kafesoğlu, İbrahim. Türk Millî Kültürü. İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995. s. 236-244.

⁸⁵ Orozova, G. age. 156-157.

⁸⁶ Ergin, M. age. TDK Yay. s. 123.

öncelikle kendisini güreşte yenmesini şart koşmakta, yenilenin ise ya başını keseceğini ya da tüm servetini alacağını söylemektedir⁸⁷.

Bu motif, masal veya halk hikâyelerinin tesiriyle bu destana sokulmuş gibi gözükmektedir; çünkü Kız Darıka'nın şartları, halk hikâyelerinde ve masallarda prenseslerin, güzel ve akıllı kızların kendisiyle evlenecek olan adaylara koyduğu şartlarla benzerlik göstermektedir. Bu şart, ister güreş olsun, ister şiir atışması olsun, ister bilmece çözümü olsun, kız, şartı yerine getirenle evlenecek, getirmeyeni öldürecektir.

2.2. Sevgiliyi İmtihan Etme:

Hız. Ali, altı ay süren bir yolculuktan sonra Semerkant'a varır ve doğrudan güreş alanına gider. Hız. Ali'nin geldiğini gören Darıka, ona meydan okur.

Sen misafirsin Ali Pehlivan, arayıp da gelen,
Yoktur benimle kapışıp da yenen.
Şöhreti yayılan pehlivan idin,
Saygınlığının yitmesini istemem ben.

(1189-1192)

Bu duruma sinirlenen Ali ise Darıka'ya şöyle karşılık verir:

Darıka, bilmeden benimle kapışırsan,
Üstüne kaya düşmüş gibi olursun.
Bir çok yeri ezip geçen benim,
Nasıl olsun kuvvetin benim gibi.

(1205-1208)

Bu meydan okumaların ardından güreş başlar. Kahramanlar o denli güçlüdürler ki güreş esnasında zelzele olur, şehir yıkılır ve halk perişan olur. Bütün bunlara rağmen,

⁸⁷ Ekici, Metin. "Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipleri". Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslar Arası Sempozyumu-1997. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yay., 1998. s. 380-381.

güreş tam on beş gün aralıksız devam eder. On beş günün sonunda, Hz. Ali biriken namazların kazalarını kılmak için izin ister. Daryka, baştan bunun bir bahane olduğunu düşünse de sonradan kabul eder. Bir müddet sonra başlayan güreşin ikinci kısmı, aynı şiddetle devam eder.

Ali aslan gazaba gelip o gün,
Görenleri korkutur onun heybeti.
Kükreyip çalılıktaki vahşi hayvan gibi,
En sonunda yenerim der bu kızı.

Kız da gücünün tam zirvesinde,
Ejderhaya bile dayanabilir.
İnsanoğlu hiç görmemiş bundan önce,
Söz edilmeye degecek bir savaş olur.

Sonunda Ali pehlivan Daryka'yı,
Göge kaldırmış üç kere onu.
Gücüne razıyım Ali dedi,
Daryka, Semerkant'ın kız pehlivanı.

(1437-1448)

Görüldüğü gibi, Daryka ile Hz. Ali arasında günlerce süren bu zorlu güreş, Hz. Ali'nin üstün gelmesiyle sona erer. Böylelikle Daryka'yla evlenmeye hak kazanır. Burada Hz. Ali'nin üstün gelmesinde din unsurunun rol oynadığı görülmektedir. Destanda Daryka sadece fizikî güç yönünden üstün kişiliğe sahipken, Hz. Ali hem fizikî yönden, hem inanç yönünden üstün özelliklere sahiptir. Hz. Ali, Daryka'yı bir bakıma inanç ve iman gücüyle yenmiştir. Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek" adlı kolunda da, Bamsı Beyrek için Banı Çiçek'i istemeye giden Dede Korkut, kendisine saldıran kardeşi Deli Karçar'ı iman gücüyle yenmiştir⁸⁸.

⁸⁸ Ergin, M. age. Boğaziçi Yay. s. 65-67.

Alimanov'un Kız Daryka anlatmasında, diğer anlatmalardan farklı olarak, İslam dininin, kutsal güçlerin kahramanlara karşı olan tesirine fazla önem verilmemiştir. Hz. Ali, sıradan, sihirli gücü olmayan bir insan olarak verilmiş; fakat eşsiz bir bahadırın, akıllı, kuvvetli ve gayretli bir askerin epik karakteri gözler önüne serilmiştir. Böylelikle Türk boylarının folklorunda var olan motifler, destanın temeline ustalıkla yerleştirilmiştir⁸⁹.

K. Salibayev'in anlatmasında ise bir babanın güzel, nazik, terbiyeli, danışarak iş yapan, örf âdetlerine bağlı, bununla birlikte kendisinin ve halkının namusunu koruyan bahadır Daryka ile Hz. Ali'nin güreş meydanındaki karşılaşması, sanki yeneni ve yenileni olan iki insanın karşılaşması değil de, birbirine yakın olan iki insanın eğlenmek için güç sınaması olarak anlatılmıştır⁹⁰.

2.3. Kahramanın Evlenmesi:

Hz. Ali'nin güreşte Daryka'yı yenmesi üzerine, Daryka kuvvet bakımından denk olduklarını, zaten şöhretini duyduğu andan itibaren kendisine âşık olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

Gizlice hayaline âşık olup,
Çağırttım mektup gönderip, haber yazıp.
Sözü edilen gibi bir bahadır isen,
Düşünmüştüm, evlensek diye anlaşıp.

Düşüncemdeki maksadıma ulaştım şimdi,
Gücüme senin gücün denk geldi.
Senin gibisini bulamamıştım,
Pehlivanların bir kaçıyla karşılaşsam da.

(1465-1472)

⁸⁹ Orozova, G. age. s. 162.

⁹⁰ Orozova, G. age. s. 149.

Darıyka'nın söylediklerine Hz. Ali şöyle karşılık verir:

Böyle pehlivanlardanız seninle ben,
Ünlü erlerdeniz ikimiz de.
Gelişimin maksadı bu idi,
Birbirimizi severek evlenelim kabul edersen.

(1477-1480)

Burada dikkati çeken nokta, kahramanın, Hz. Ali'nin şöhretini duyarak âşık olmasıdır. Bu tip âşık olma motifine Manas Destanı'nın Semetey dairesinde de rastlanmaktadır. Semetey, Ay Çörek'e onun şöhretini duyarak âşık olur⁹¹.

Evlenmeye karar veren iki pehlivan, toy düzenlerler ve halkın hepsini çağırırlar. Bu toyda Darıyka, halkına artık yeni pehlivanlarının Hz. Ali olacağını söyler. Halk da Darıyka'nın bu fikrini olumlu karşılar. Böylece iki pehlivan Semerkant'ta huzur içinde yaşamaya başlarlar. Bu arada Darıyka hamile kalır.

Bahadır kızlar, kendine denk görmedikleri delikanlılarla güreşirken her ne olursa olsun onları yenmeye çalışırlar. Beğendikleri, kendisine denk ya da kendisinden üstün olan bahadırlarla kapıştıklarında ise onların zafere ulaşmasına imkan verirler. Eğer kız yenilirse delikanlıya boyun eğer ve onunla evlenir. Evlenen kız, genellikle bahadırılık işlerinden vazgeçip, kadınlara ait vazifeleri üstlenir. Bahadırın “akıl veren” yarı, evin “kut”u olur⁹².

Burada dikkati çeken bir diğer nokta Türklerdeki demokrasi anlayışıdır⁹³. Darıyka, evlendikten sonra vazifesini eşine devretmeyi uygun görür ve bu fikrini halkına açar. Halkın onay vermesi üzerine de Hz. Ali vazifeyi devralır. Aynı durum, Katıran'ın yerini kızına devretmek istemesinde ve Darıyka'nın oğlunun ölümü üzerine vazifeyi bırakmak istemesinde de karşımıza çıkmaktadır.

⁹¹ Yıldız, N. age. s. 393-394.

⁹² Orozova, G. age. s 156-158.

⁹³ Eski Türklerde devlet anlayışı için bkz. Kafesoğlu, İ. age. s. 215-233, 244-245.

3. Kahramanın Eşinden Ayrılması:

Engeller epizodu, kahramanların kavuşup, evlenmelerini geciktiren veya kavuşmayı tamamen ortadan kaldıran olaylar bütünüdür. Bu epizotların bir kısmı hazırlayıcı veya geçiş özelliği taşımakta, bir kısmı ise doğrudan sonucu belirlemektedir⁹⁴.

İncelediğimiz destanda da bulunan engel epizodu şu şekilde yer almaktadır: Daryka ve Hz. Ali'nin huzur içinde yaşadıkları ve bebek bekledikleri bir dönemde, Hz. Ali, Hz. Muhammet'ten bir mektup alır. Hz. Muhammet bu mektupta, Arap halkının, akrabalarının, eşinin ve çocuklarının kendisini özlediğini söylemekte ve onu vatanına çağırmaktadır. Ancak Kıpçak halkının selameti için Daryka'yı getirmemesini söyler. Bunun üzerine Hz. Ali, dönmeye karar verir ve olanları Daryka'ya anlatır. Doğacak çocuklarına “Şaysılta” ismini vermesini ister ve çocuğuna kılıcını armağan olarak bırakır.

Hadi bana yürekten söz ver,
Büyüyünce sağ salim o çocuk.
Çocuğa baban Ali yiğitti diye,
Saklamadan gerçeği söyleyecek misin ona?

Sen söylemesen de halktan duyar,
Er yiğit halkını bulmadan nasıl yatar.
Akli erince babasını öğrenirse,
Kendi de dayanıp duramaz buralarda.

(1685-1692)

İnandığım ortağımsın sen benim,
Dileyerek söylediklerimizin hepsi ümit bize.
Sağ salim doğurursan,
Gönder Şaysılta'yı büyüdüğünde.

(1701-1704)

⁹⁴ Ekici, M. age. s. 26-27.

Darıyka'ya ve Kıpçak halkına veda eden Hz. Ali, Arabistan'a doğru yola çıkar. Darıyka, başta Hz. Ali'nin gidişine çok üzölse de bir müddet sonra tekrar eski günlerine döner ve vatanını düşmanlarına karşı müdafaa eder.

Vatanına dönen Hz. Ali ise halkına, bütün yaşadıklarını, Semerkant'ı ve Kıpçak halkını ayrıntılı bir şekilde anlatır.

4. Şaysılda (Kahramanın Çocuğunun Doğumu):

4.1. Şaysılda'nın Doğumu ve Ad Verilmesi:

Şaysılda'nın doğumunda hiçbir olağanüstölük söz konusu değildir.

Dönüp tekrar gelelim Semerkant'a,
Kalmıştı Darıyka aslan kaygılanıp.
Kaygısı kıvanca dönüşüp,
Kız pehlivan, sevinir oğlan doğurup.

Kıvandı çocuğu için o biçare,
Ali yüzünden açılan yara iyileşti.
Müjde Darıyka aslanın oğlu oldu, diye,
Sevince boğuldu şehrin tamamı.

(2409-2416)

Çocuğun doğumuna çok sevinen Kıpçak halkı, toy düzenleme görevini üstlenip, eşi benzeri görülmemiş bir toy yaparlar. Kıpçak halkının tamamı ve diğer milletler bu toya davet edilir. Gelenlere hediyeler verilir, oyunlar düzenlenir, türküler söylenir, yemekler yenir ve en sonunda çocuğa ad verme ritüeli gerçekleştirilir.

Seçilip, özel misafir olmuşlar,
Her halkın aksakal ihtiyarları.

Onlara ayrı hayvan kestirip,
Konuk etmek için hazırlandı, Kız Darıyka.

Maksadı, ihtiyarların görüşüp,
Çocuğa isim koymaları idi.

Aksakallar, acele etmeden yemek yediler,
Arkasından art arda kımız içtiler.
Hatırlayıp Ali'nin söylediklerini,
Çocuğa Şaysılda ismini koydular.

(2575-2584)

Görüldüğü gibi hem Şaysılda'da hem de Darıyka'da ad verme geleneği aynı şekilde uygulanmıştır. Aralarındaki tek fark, Şaysılda'nın adının, henüz doğmadan babası tarafından belirlenmiş olmasıdır. Bu durum, Hz. Ali'nin dinî kişiliğini ortaya koymaktadır.

4.2. Şaysılda'nın Eğitimi:

Hatırlayacak olursak, Darıyka'nın ilk eğitimi, yaşlılar tarafından verilmiştir. Şaysılda'nın ilk eğitiminde de benzer bir yol izlenmiş ve çocuk, bakılması için başkalarına emanet edilmiştir. Ancak bu kişi Darıyka'daki gibi bir aksakal değil, bir bakıcı kadındır.

Çocuğun bakımı ile ilgili danıştı,
Eğiticiye verilmesini doğru gördü.
Kim bakabilir Darıyka'nın çocuğuna diye,
Dört bir taraftaki kadınlara haber salındı.

Seçilen eğitmen kadın geldi,
İyi bak, diye tembih edip ona verdi.
Her zaman bebeğin sağlığını,
Tabip gidip, takip ederdi.

Sık sık Darıyka aslan da gidip,
Çocuğun eğitimini gözden geçirdi.
Çocuğa ana sütü ilaç, deyip,
Kız pehlivan gittiğinde emzirirdi.

(2589-2600)

Darıyka'nın aldığı eğitimden farklı olarak, Şaysılda, ilmî eğitim de almaktadır. Şaysılda'nın yedi yaşında başladığı bu eğitimin, kaç yaşına kadar devam ettiği hakkında bilgi verilmemiştir.

Yedi yaşında okula verir onu,
Aslan da dikkatle takip eder yavrusunu.

(2617-2618)

Şaysılda, okulda tek başına eğitim görmektedir. Diğer çocuklara nazaran oldukça kuvvetli olduğu için, oynarken onları öldürebilmekte, bu yüzden de kimse yanına yaklaşmamaktadır. Bu durum, Şaysılda'nın olağanüstü özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

Tek başına okuyordu Şaysılda,
Çocuklar korkup yaklaşamadı yanına.

(2653-2654)

Dede Korkut Kitabı'nın "Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Destan" adlı kolunda da Tepegöz, çocukluk çağında beraber oynadığı çocuklara zarar vermektedir⁹⁵.

Şaysılda'nın silah eğitimi alıp almadığı konusu üzerinde ise hiç durulmamıştır. Şaysılda da, tıpkı Darıyka gibi, hiçbir silah eğitimi almadan güreştiği pehlivanların hepsini yenerek bahadırılığını ispat etmiştir.

⁹⁵ Ergin, M. age. Boğaziçi Yay. s. 153.

Çocuk on sekiz yaşına geldiğinde,
İmrendirip, hayret ettirdi görenleri.
Kaç kere sınavdan geçip Şaysılda,
Yere sermiş pehlivanların bir kaçını.

(2649-2652)

5. Şaysılda'nın Gurbete Çıkışı:

Şaysılda, bir gün yolda rastladığı yaşlı bir kadının oğluyla oynarken istemeden onu öldürür. Yaşlı kadın, çocuğunun ölümüne çok üzülür, çok ağlar. Şaysılda'ya olan kızgınlığıyla ona “*babalı yetim*” diye hitap eder. Oysa bu gerçeğin Şaysılda'ya söylenmesi, Darıyka tarafından yasaklanmıştır.

Umutlarımı bağladığım evladımdan..
Ayırdın beni, babalı yetim Şaysılda.

(2707-2708)

Sınırlayıp çocuğun gideceği yerleri,
Demir kadar katı kurallar koydu.

Haberini duyarsa babasının,
Sırrını bilse vatanının, Arapların.
Durmadan gider genç yaşında diye,
Söylettirmemiş gerçekleri hiç kimseye.

(2643-2648)

Şaysılda'nın, yaşlı kadına, “*babalı yetim*” demekle ne kastettiğini sorması üzerine, kadın bütün gerçeği anlatır:

Hiç durmadan ata babanı, halkını bul,
Küçüğüm diye buralarda dolaşmadan.

Ey yavrum, kanın başka, Arap soyundansın,
Senin akrabın değil buradakiler.

(2767-2780)

Böylelikle gerçekleri öğrenen Şaysılda, doğrudan anasının yanına gider ve bir de olanları ona anlattırır. Dariyka, Şaysılda'yı gitmemesi yönünde ikna etmeye çalışsa da başarılı olamaz.

Ali'nin senin için bıraktığı bir emanet var,
Sağ salim büyüdüğünde teslim et, diye,
Babanın emanet olarak verdiği kılıcını al.

(2862-2864)

Oğlu der, razıyım şimdi ana,
Bu tam bana göre bir armağan.
Babamı benden gizledin diye,
Duyduğum öfke kayboldu böylelikle.

(2869-2872)

Babası hakkındaki gerçeklerin çocuktan saklanması ve çocuğun gerçekleri yaşlı bir kadından veya çocuklardan öğrenmesi motifi, Türk destan veya halk hikâyelerinin ortak motiflerindendir. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan "Uşun Koca Oğlu Segrek'in Destanı", Kırgızların "Kan Şentey" hikâyesi ve Altaylıların "Kaan Püdey" hikâyesi bu motifin yer aldığı anlatımlara örnek olarak gösterilebilir⁹⁶.

Şaysılda, babasını bulmakta kararlıdır. Anasından ve halkından izin alarak yola çıkar.

Büyüdüğüm şehir Semerkant'tır,
Severdim onu canım kadar.

⁹⁶ İnan, A. Makaleler... C. I. s. 189-190.

Bırakıp gidiyorum, başka ne çare var,
Sebebi ise vatanıma olan sevgidir.

(2957-2960)

Şaysılda, yolda türlü zorluklarla karşılaşsa da hepsinin üstesinden gelir. Yolda rastladığı bir ihtiyar sayesinde de vatanına kestirmeden ulaşır. Ancak ihtiyarla yapmış olduğu bu yolculukta herhangi bir olağanüstülük söz konusu değildir.

6. Şaysılda'nın Babası ve Kardeşleriyle Güreşi:

Şaysılda, Medine'ye ulaştığında yolda bir grup çocuğun güreştiğini görür. Yorgunluğunu unutan Şaysılda, güreşe katılmak için izin ister; ancak izin istediği kişinin babası, güreşmek istediği kişilerin de kardeşleri olduğundan habersizdir. Çocuğun heybetinden çok etkilenen Ali'nin izin vermesiyle, Şaysılda önce Hasan'la, sonra da Hüseyin'le güreşir ve her ikisini de rahatlıkla yener. Tam diğer kardeşi Anapiya'yla⁹⁷ güreşecekken, Hz. Ali müdahale eder:

Kenarda Ali Haydar takip ediyordu,
Oğulları yenilip rezil oldu.
Çocuğun yaptıklarını görünce,
İçinden öfkелendi, düşündükçe namusunu.

Bırak Anapiya'yı, daha güçlü değil,
Seninle kapışmaya gücü yetmez.
Hiçbir şeyden korkmayan pehlivansan,
Benimle güreşecek misin yavrum!

(3433-3437)

Hz. Ali, Şaysılda'ya meydan okuduktan sonra, hıncını almak için harekete geçer; ancak Şaysılda o kadar kuvvetlidir ki Hz. Ali'nin gücü, onu kıpırdatmaya dahi yetmez.

⁹⁷ Hz. Ali'nin Havla adlı eşinden olma oğlu Muhammed Hanefiye olmalıdır.

Gücünü toplayıp Ali pehlivan yakaladı,
Delikanlıyı yere vurup rezil etmekte amacı.
Şaysılda, yerinden bile kıpırdamadı,
Babasının tüm gücünü sarf etmesine rağmen.

Önceleri görmüştüm bir çok pehlivan,
Topuz gibi kımıldamayan nasıl bir insan.
Diye düşünürken yere fırlattı babasını,
Beş on adım ileriye düştü, Ali aslan.

(3445-3452)

Bunun üzerine Şaysılda, güreştiği kişiye, kendisini yenmesinin mümkün olmadığını belirtmek amacıyla kimliğini açıklar:

Anam aslan, babam kaplan bahadır Hz. Ali,
Bu zamanın en ünlü pehlivanları.
Gücünüz yetecek gibi değil, bırakınız beni,
Onların temiz kanından yaratıldım ben.

(3461-3464)

Şaysılda'nın yapmış olduğu bu açıklamayla Hz. Ali, onun kendi oğlu olduğunu anlar; ancak emin olmak için emanet olarak bıraktığı kılıcını görmek ister.

Ben senin Ali denilen babanım,
Buradaki Arap halkı akraban senin.
Anana emanet olarak bıraktığım,
Hediyemin sende olması lâzım.

Dediğinde çocuk çıkarıp verdi kılıcı,
Görünce tanıdı kendi kılıcını.

Yendiğin Hasan Hüseyin ağabeylerin senin,
Gidip onlardan özür dile oğlum.

(3481-3488)

Şaysılda, güreşte yendiği kişilerin babası ve ağabeyleri olduğunu öğrenince çok utanır.

7. Sonuç (Kahramanların Ölümü) :

Babası ve ağabeylerine el kaldırmanın utancıyla orada daha fazla kalmak istemeyen Şaysılda, kaçarak uzaklaşır. Ağabeyleri her ne kadar arkasından koşsalar da yakalayamazlar. Şaysılda bir mağaraya girer ve burada yer yarılarak onu içine alır.

Yalvarırım, yaradan, yar yeri,
Kara toprak sakla koynuna alıp beni.
Hani utanç, ölümden güçlüdür, derlerdi,
Dayandım, bütün suçu boynuma alıp.

Çocuk ağlayarak kaçıp giderken,
Gözüktü kapısı olmayan bir mağara.
Girince çocuk kayboldu içinde,
Arkasından gelenler kaldılar çaresizlik içinde.

Ali de geldi, o uçsuz bucaksız mağaraya,
Çaresizce bakıp kaldı çocuklarıyla.
Bilmeden babasına el kaldırıp,
Zavallı yiğit, utancından girdi yerin altına.

(3541-3552)

Bu duruma çok üzülen Hz. Ali, mağarada kırk gün boyunca hiç uyumadan oğlunun gelmesini bekler. 40 günün sonunda oğlunun öldüğünü kabullenir ve bu acıya daha fazla dayanamayarak ölür.

Darıyka ise her şeyden habersiz oğlunun dönmesini beklemektedir. Aradan iki üç sene geçtiği için, iyice endişelenmeye başlamıştır. Şaysılda'nın başına gelenlerden haberdar olan halkı da bu kötü haberi Darıyka'ya söyleyememektedir. Bir gün toplanırlar ve olanları Darıyka'ya anlatmaya karar verirler.

Sonunda görüşerek Kıpçak halkı,
Duyurmamız lazım kıza derler.
Olanları olduğu gibi anlatalım,
En iyisi bu olur, derler.

İhtiyarlar Darıyka'nın yanına geldiler,
Aralarında “baba” dediği aksakal da var.
Saklanmaz diyerek kötü haber,
Gerçeği söylemeye karar verdiler.

(3665-3672)

Bunun üzerine ihtiyarlardan biri, bütün gerçeği Darıyka'ya anlatır. Darıyka duydukları karşısında son derece üzülür, lakin bunu belli etmemeye çalışır. Gün geçtikçe halden düşen Darıyka, bir gün halkını toplar ve artık kendisine verilen bahadırılık vazifesini devam ettiremeyeceğini açıklar.

Size son sözüm şu,
Hakkınızı bana helal edin.
Hatırlayıp yavrumu gece gündüz,
Yas tutmak olsun benim görevim.

Darıyka, vasiyetini anlatmış gibi halkına,
Halkım, razıyım ben sizlere.
Sizlerin yardımınızla, desteğinizle,
Şöhretim yayıldı her yere.

Affedin günahım varsa, dedi aslan,
Helalleşmeden önceki sözü bu oldu.

(3777-3786)

Darıyca, oğlunun ölüm haberini aldıktan sonra, bir daha kendini toparlayamaz.
Halkı koruma vazifesini bıraktıktan sonra ise tüm zamanını yas tutup üzölmekle geçirir.
Nihayetinde bu acıya daha fazla dayanamayarak, ecele meydan okur ve kendini ölüme
terk eder.

Diktirdi Semerkant'a bir heykel,
Oğlumu hatırlayayım diye.
Çocuğı yatıyormuş gibi o türbede,
Her zaman ziyaretine gidermiş.

Türbede ağlayan kızın sesi,
Oturup yas tutar her gün.
Sarıp sarı yaprak gibi soldu,
Güz gününde solan çiçek gibi oldu,

(3797-3804)

Ecele göğsünü gerer, geleceksen gel,
Korkmadan seni bekleyen pehlivan benim.
Yavrum için yana yakıla dolaşmaktansa,
Ebedî yerimi bulayım ben.

Kıpırdamadan bekledi, fil gibi çöküp,
Sarıp gücü tükendi yata yata.
Çocuğünün ardından o da gitti,
Ecelin sırası ona da gelince.

(3809-3816)

Sadece Alimanov'un anlatmasında, Şaysılda'nın babasını aramaya gitmesinden sonra Daryka'dan bahsedilmiştir. Gerek Kırgızlardaki diğer anlatmalarda, gerekse diğer Türk boylarındaki (Karakalpak, Kazak) anlatmalarda Şaysılda'nın gidişinden sonra Daryka'dan hiç söz edilmemiştir⁹⁸.

Destan ve hikâyelerde kahramanların akıbetinin anlatıldığı son halkaya, sonuç epizodu denmektedir. Bu epizot, genellikle düğün veya ölümle noktalananmaktadır. İncelemekte olduğumuz destan, acı sonla, yani ölümle bitmekte ve bu tip anlatmalara uygun olarak da bütün kahramanlar ölmektedir⁹⁹. Bu durum, ebedî mutluluğun bu dünyada değil de öbür dünyada olduğunu, sevenlerin gerçek mutluluğu ve vuslatı öbür dünyada bulabileceklerini anlatır.

⁹⁸ Orozova, G. age. s.163.

⁹⁹ Ekici, M. age. s. 36.

İKİNCİ BÖLÜM

KIZ DARIYKA DESTANININ MOTİF YAPISI

1. Çocuksuzluk:

Türk destan ve hikâyelerinde oldukça önemli bir yere sahip olan çocuksuzluk motifi, kahramanın ailesinin mutsuzluk sebebidir. Bu mutsuzluğun iki ana sebebi vardır¹⁰⁰:

a) Geleneklerin çocuksuz kişiyi (aileyi) ayıplaması

b) İktidar sahibi kişinin, mirasının (tacının, tahtının) kime kalacağından duyduğu kaygı

Geleneklerin çocuksuz kişiyi ayıplamasının en güzel örneğine, Dede Korkut Kitabı'nın "Dirse Han Oğlu Boğaç Han" adlı kolunda rastlamaktadır. Bu hikâyede, Bayındır Han, Oğuz beylerini ağırlayacağı toyda, oğlu olanların ak otağa, kızı olanların kızıl otağa, çocuksuz olanların ise kara otağa oturtulmalarını emretmiştir. Bayındır Han, çocuksuz olanların tanrı tarafından kınandığı için, kendileri tarafından da kınandığını söylemiştir¹⁰¹.

Görüldüğü gibi, çocuk sahibi olmak, özellikle de erkek çocuk sahibi olmak, kişiye ayrı bir statü kazandırmaktadır. Çocuğu olmayanın, yani toplumun devamını sağlayamayanın ise Allah tarafından cezalandırılacağına inanılmaktadır. Ataerkil toplumlarda, soyun erkek çocuk tarafından devam ettirileceğine inanılmasından ötürü, erkek çocuk toplumda daha ön plandadır¹⁰². Bunun içindir ki destan ve hikâyelerde çocuksuzluktan şikayet edilmesine rağmen, özellikle vârisin yokluğundan dolayı duyulan üzüntü, erkek çocuğun olmamasındandır¹⁰³. Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" adlı kolunda, Bayındır Han'ın toplantısına katılan Bay Püre'nin, diğer beylerin oğullarını görünce ağlamaya başlaması da bunun bir örneğidir¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Ekici, M. age. s. 14.

¹⁰¹ Ekici, M. age. s. 14.; Ergin, M. age. s. 77-79.

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız, N. age. s. 281-283.

¹⁰³ Ekici, M. age. s. 15.

¹⁰⁴ Ergin, M. Dede Korkut... Boğaziçi Yay. s. 58.

Fikret Türkmen, “çocuğu olmayan yaşlı bir padişah (veya zengin)” motifinin, kahramanın mucizevî doğuşunu hazırlayıcı bir fonksiyonu olduğunu söyler ve ekler: *“Zira hemen peşinden olağanüstü bir varlığın (Hızır’ın veya derviş kıyafetindeki başka birinin) yardımı, mucizevî bir meyvenin yenmesi, kahramanların doğumu ve ad konulması gibi motifler gelir. Bunlar hikâyede olayların mantıklı sırası için bir ihtiyaçtır.”*¹⁰⁵.

Kız Darıyka destanında kahramanın babası olan Katıran, bir gün aynanın karşısına geçer ve ne kadar yaşlanmış olduğunu görür.

Zamanında, pehlivan Katran, diye ad aldım,
Düşmanı kaç kere mağlup ettim.
Böyle bir halk pehlivanının adını silip,
İzini yok etmek mi istiyor yalan dünya.

Gün geçtikçe kuvvetleniyordu kaygısı, derdi,
Gözünden yaş yerine aktı kanı.
Zavallı pehlivanın, çocuğu olsa diye,
Dilemektedir herkes.

Katran yanıyordu çocuk diye,
Çok sevinirdi, Tanrı, ona çocuk verse,
“Çocuk sesini duyarsam derdim olmaz,
Razıyım sonra ecel gelse bile.”

Bahadır bunları düşünerek yanarken,
Kader yüzlerine güler, karısı hamile kalır.
Sağ salim dünyaya getirse deyip,
Dokuz ayı, sayarak geçirir.

¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Türkmen, F. age. s. 178-179.

Öylece beklediği çocuğun vakti gelip,
Onlara bir kız evlat nasip oldu.
Ana babası sevinçten uçup,
Şükrettiler bu çocuğu gördükleri için.

(361-380)

Görüldüğü gibi, destanda yer alan çocuksuzluk motifi, yukarıda bahsetmiş olduğumuz genel özelliklerle bir çok paralellikler içermektedir. Bunları maddelendirecek olursak:

1. Kahramanın babası Katıran, sıradan bir insan değil, Kıpçak halkının bahadırı, vatanın koruyucusudur.
2. Katıran, yaşlandığı zaman çocuk özlemi duymakta; ancak bu durum herhangi bir olağanüstülüğe bağlanmamaktadır.
3. Katıran'ın çocuğu olmadığı için üzülmemesinin sebebi, geleneğin kendisini ayıplaması değil, adını devam ettirecek bir çocuğunun olmamasıdır.
4. Destan ve hikâyelerin genelinde görülen erkek çocuk isteme, Katıran için söz konusu değildir. Katıran, adını devam ettirecek olan bir çocuk istemekte ve herhangi bir cinsiyet ayrımında bulunmamaktadır. Nitekim bir kız çocuğu olduğunda da tanrıya şükretmektedir.

2. Ad Verme:

Türk destancılık geleneğinde ad verme motifi, oldukça önemli bir yere sahiptir. Doğumdan sonra çocuğa ad verme, pek çok epik eserde kurumlaşmış bir töredir¹⁰⁶.

Metin Ekici, halk hikâyelerinde ad vermenin üç şekilde gerçekleştirildiğinden bahsetmektedir¹⁰⁷:

1. *Ad verme, bir geleneğe bağlı olarak yapılmaktadır.* Kahraman toplumda yer edinebilmek için öncelikle bir başarı göstermekte; ancak ondan sonra ad alabilmektedir. Bu da her çocuğun adını ve yerini bizzat kazanmak zorunda olduğunu, dolayısıyla da ferdin toplum tarafından nasıl yiğitliğe zorladığını göstermektedir. Bu durum, Dede

¹⁰⁶ Türkmen, Fikret. "Manas Destanı ve Anadolu Halk Hikâyeleri". Manas 1000 Bışkek Bildirileri (26-31 Ağustos 1995). Ankara: AKM Yay., 1997. s. 245.

¹⁰⁷ Ekici, M. age. s. 18.

Korkut Kitabı'nın "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" hikâyesinde yer alan "*Ol zamanda bir oğlan baş kesmese kan dökmese ad komazlardı*"¹⁰⁸ cümlesiyle en güzel ifadesini bulmaktadır. Kahramanın adı da toplum içinde herkesin saygı gösterdiği bir kişi tarafından verilmektedir. Mesela, Dede Korkut'ta, kahramanların adını Korkut Ata koymaktadır¹⁰⁹.

2. *Çocuğun olmasını sağlayan derviş, çocuğa ad vermektedir.* Şah Yusuf Hikâyesi'nde derviş, çocuksuz olan padişaha bir elma verir ve kendisi gelinceye kadar çocuğa isim takılmamasını ister. Derviş, çocuk dokuz yaşına geldiğinde düzenlenen toya gelerek, çocuğa isim koyar ve kaybolur¹¹⁰.

3. *Doğrudan ana-baba tarafından hiçbir gelenek uygulanmaksızın ad verilmektedir.* Hüyrlükga ve Hemra Hikâyesi'nde çocuklara adları babaları tarafından verilmektedir¹¹¹.

Destanlarda ad verme geleneğiyle ilgili dikkati çeken bir diğer nokta, ad verilmesi sırasında büyük toylar düzenlenmesidir. Toya davet edilen aksakallardan çocuğa bir ad vermeleri istenir, ancak aksakallar çocuğa bir ad bulamazlar. Tam o sırada bir Hızır ya da pir gelir ve çocuğa ad koyup, dua edip, gözden kaybolur¹¹². Orhan Acıpayamlı'ya göre, çocuğa ad vermek için bir tören yapılması zorunludur; çünkü tören, çocuğa "kişilik" kazandırmakta, yeni bir statü sağlamaktadır¹¹³.

Destanlarda ad verme geleneğinin bu kadar önemli bir yere sahip olmasının sebebi, Türk kültüründe adın sihirli bir gücü olduğuna ve kutsal olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktadır. Çocuğa verilecek ad, onu kötülüklerden koruyacak, şahsiyetini ve hayatını etkileyecektir¹¹⁴. Orhan Şaik Gökyay, adın, Şamanizm'de insanın ruhu olarak görüldüğünü, bu yüzden de bütün toplumlarda önemli sayıldığını söylemiştir. Gökyay, İslamiyet'ten önceki eserlerde, adın saygı değer biri veya boyun

¹⁰⁸ Ergin, M. age. s. 118.

¹⁰⁹ Türkmen, F. age. s. 181. Ergun, Metin. "*Manas Üçlemesinde Ad Verme Geleneği ve Bu Geleneğin Türk Kültürü İçindeki Yeri*". Manas 1000 Biskek Bildirileri (26-31 Ağustos 1995). Ankara: AKM Yay., 1997. s. 93.

¹¹⁰ Ekici, M. age. s. 46-50.

¹¹¹ Ekici, M. age. s. 102.

¹¹² Ergun, M. agm. s. 94.

¹¹³ Acıpayamlı, Orhan. "*Türk Kültüründe "Ad Koyma Folkloru"nın Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*". IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. C. IV (Gelenek, Görenek ve İnançlar). Ankara: Hagem Yay., 1992. s. 14.

¹¹⁴ Ergun, M. agm. s. 94.

Şamanı tarafından verildiğini, İslamiyet'ten sonra ise Şaman'ın yerini dervişin aldığını ifade etmiştir¹¹⁵.

İncelemekte olduğumuz Kız Darıka destanında ad verme motifi, şu şekilde yer almaktadır:

Darıka'nın doğumundan sonra, babası Katıran bir toy düzenler. Bu toya davet edilen aksakallar çocuğa isim verirler.

Sevinip, hayvan kesip, toy yapar,
Gelen halk Katıran'a konuk olur.
Danışıp en sonunda aksakallar,
Çocuğa Darıka diye isim koyarlar.

Çocuk sözü ne kadar güzeldir
İnsanın vücudu karıncalanır aklına düşünce.
(385-390)

Destanda ikinci ad verme toyu, Şaysılda için düzenlenir. Bu toy, Darıka için düzenlenene nazaran daha ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir.

Şaysılda'nın doğumundan sonra halk, eşi benzeri görülmemiş bir toy düzenler. Bu toya davet edilen aksakallar, çocuğa doğumundan önce babası tarafından belirlenmiş olan ismi koyarlar.

Onlara ayrı hayvan kestirip,
Konuk etmek için hazırlandı, Kız Darıka.
Maksadı, ihtiyarların görüşüp,
Çocuğa isim koymaları idi.

Aksakallar, acele etmeden yemek yediler,
Arkasından art arda kımız içtiler.

¹¹⁵ Gökyay, Orhan Şaik. Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul: MEB. Yay., 2004. s. CCCLXXXVI.

Hatırlayıp Ali'nin söylediklerini,
Çocuğa Şaysılda ismini verdiler.

(2577-2581)

Görüldüğü gibi, destanda ad verme motifi, iki defa geçmekte ve gelenek aynı şekilde uygulanmaktadır. Önce bir toy düzenlenir; yenilir, içilir, eğlenilir ve toyun sonunda aksakallar çocuğa ad verir. Aralarındaki tek fark ise, Şaysılda'ya verilen adın, daha önce babası tarafından belirlenmiş olmasıdır. Bu durum, Hz. Ali'nin dinî kimliğini ortaya koymaktadır.

3. Eğitim:

Destanlarda ve hikâyelerde eğitim motifi iki şekilde karşımıza çıkmaktadır¹¹⁶:

a) *İlmî eğitim*, mektepte veya özel derslerle sağlanan eğitimidir. Bu eğitimde, sadece okuma yazma öğretiminden bahsedilmekte, onun dışında verilen derslerden söz edilmemektedir. Bu tip eğitim, çoğunlukla erkek ve kadın kahramanın birlikte olduğu hikâyelerde görülmektedir. Bunun sebebi de onların birbirlerine âşık olmalarını sağlamaktır. İlmî eğitim, Gül ile Sitemkâr, Tahir ile Zühre gibi halk hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır. Kahramanların mektebe gidip, eğitim almaları, yerleşik hayatın bir göstergesi sayılmaktadır¹¹⁷.

b) *Silah eğitimi* ise ata binme, kılıç kuşanma, ok atma gibi konularda verilen eğitimidir. Savaşma, düşmanı tanıma ve avlanma gibi konularda da eğitim verilmektedir. Silah eğitimi, daha çok alp tipi yetiştirmeye yöneliktir. Bu yüzden de kahramanın bir bahadır olmasında büyük önem taşımaktadır. Bu eğitim şeklinin örneklerini Oğuz Kağan Destanı'nda ve Dede Korkut hikâyelerinde bulmak mümkündür.

Metin Ekici, bu konudaki görüşlerine şu şekilde devam etmiştir: “*Bu iki eğitimden ilmî eğitim, sadece roman türü hikâyelerde bulunmasına rağmen, silah eğitimi hem epik hem de roman dönemi türlerinde mevcuttur. Eğitimin sadece birisinin*

¹¹⁶ Ekici, M. age. s. 20-21.

¹¹⁷ Aça, M. agt. C. II. s. 145.

bulunduğu hikâyeler olduğu gibi, birinin tamamlanmasından sonra, diğer eğitimin verildiği hikâyeler de mevcuttur¹¹⁸.”.

Bu iki eğitimin dışında, Âşık Garip hikâyesinde olduğu gibi, dolaylı bir eğitim de söz konusudur. Âşık Garip, ne ilmî ne de silah eğitim almıştır. Çeşitli mesleklerde çıraklık yapmış, sonunda şairlikte karar kılmıştır. Gerçek anlamda olmasa bile, dolaylı olarak girmiş olduğu mesleklerde almış olduğu dersler de bir eğitim sayılabilir¹¹⁹.

Kız Darıyka destanında eğitim iki şekilde verilmektedir. İlk olarak, çocuğun doğumundan sonra yaşlılar tarafından eğitilmesinden bahsedilmiş; ancak bu eğitimin ne tür bir eğitim olduğuna dair herhangi bir ayrıntı verilmemiştir.

Küçük çocuğu yaşlılar eğitir diye,
İyice bakarmış babası ona.
Yavaşça ana babası akıl verip,
Her daim çocuğun geleceğini düşünürlermiş.

(393-396)

Benzer bir duruma Manas Destanı'nda da rastlanmaktadır. Manas doğduktan sonra babası onu Bakay'a emanet etmiştir. Naciye Yıldız, “Manas Destanı ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller” adlı eserinde, bu durumu şöyle açıklamıştır: “Toplumda varlığı bu kadar önemli olan erkek çocuğun yetiştirilmesi için, destanda, genellikle aileden bir büyüğün ya da bir dostun yardımı beklenmektedir.”. Bu kişi, onun hem maddî manevî eğitimini üstlenecek hem de kıyamete kadar dostu olacaktır¹²⁰. Yıldız'ın yapmış olduğu bu yorum, akla Darıyka'nın hayatı boyunca yanında yer alan, sürekli fikir alışverişinde bulunduğu ve bir baba gibi gördüğü aksakalı akla getirmektedir. Muhtemeldir ki Darıyka'nın eğitimini üstlenen bu yaşlı kişi, onun danışmanı olan aksakaldır.

Darıyka'nın aldığı ikinci eğitim ise silah eğitimidir. Bu eğitim, Darıyka bahadırlığını ispat ettikten sonra babası tarafından verilmektedir. Bu konuya biraz sonra

¹¹⁸ Ekici, M. age. s. 20.

¹¹⁹ Ekici, M. age. s. 21.

¹²⁰ Yıldız, N. age. s. 290-291.

değineceğiz. Ancak ilk olarak dikkat çekmek istediğimiz nokta, Darıka'nın herhangi bir silah eğitimi almadan, pehlivanları yenip bahadırlığını ispat etmesidir..

Yiğitler gelip Darıka'yı dener,
Kız, pehlivanların hepsini yener.
İnsanda dengi olmayan bir çocuk, diye,
Değerlendirip bahadırlar geri dönerler.

(413-416)

Bu durum, Dede Korkut hikâyeleriyle paralellik arz eder. Dede Korkut'ta da silah eğitiminden bahsedilmemesine rağmen, kahramanlar yaşadıkları epik hayatın gereği olarak silahlarını en iyi şekilde kullanmakta, atlara en iyi şekilde binmektedirler. Kahramanların bu yetenekleri âdeta doğuştan gelmektedir¹²¹.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, Darıka, silah eğitimini bahadırlığını ispat ettikten sonra alır. Bu eğitim, şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Katıran, artık iyice yaşlanmıştır. Kızının başarısını gördükten sonra, kendisinin yerine kızının geçmesini teklif eder. Bu teklife halk tarafından onay verilir. Bunun üzerine, Katıran, kızına savaşma, düşmanı tanıma ve vatani müdafaa gibi konularda öğütlerde bulunur. Kısacası Darıka, babası tarafından kısmî bir silah eğitiminden geçirilmiştir, denilebilir.

Gözüm açıkken tanıtayım,
Eline silah verip düşman halkı.

(435-436)

Ey yavrum, aklında olsun düşman çoktur,
Her zaman dikkatle korunsun sınır.
Yiğit, halkı için her şeye hazır olur, diye,
Söylenip gelmiş atalardan bize.

¹²¹ Ekici, M. age. s. 21-22.

Rahat halkı yağma edermiş haramiler,
Rahat bırakmadan saldırırlarmış onlara.
Yiğidin yiğidi işte bu gibi çarpışmalarda,
Korkmadan mızrak atar düşmana.

(449-456)

Dikkat et, bütün işlerinde uyanık ol,
Başka halklara aç gözlülükle el uzatma.
Daima tarafsız olup adil davran,
İnsana fayda verir hakikat yolu.

Söylerim en son bunu düşün,
Bölünmeden halk olsun bütün.
Topluluk, dalgalanan büyük bir okyanus,
Arkanda halkın olursa yavrum, artar gücün.

(481-488)

İncelemekte olduğumuz destanda, Darıyka'nın yanı sıra Şaysılda'nın eğitiminden de bahsedilmektedir. Şaysılda'nın ilk eğitimi, tıpkı Darıyka'da olduğu gibi, bir başkası tarafından verilmektedir.

Çocuğun bakımı ile ilgili danıştı,
Eğiticiye verilmesini doğru buldu.
Kim bakabilir Darıyka'nın çocuğuna diye,
Dört bir taraftaki kadınlara haber salındı.

Seçilen eğitmen kadın geldi,
İyi bak, diye tembih edip ona verdi.
Her zaman bebeğin sağlığını,
Tabip gidip, takip ederdi.

Sık sık Darıyka aslan da gidip,
Çocuğun eğitimini gözden geçirdi.
Çocuğa ana sütü ilaçtır, deyip,
Kız pehlivan gittiğinde emzirirdi.

(2589-2600)

Şaysılda'nın almış olduğu ikinci eğitim, ilmî eğitimidir. Şaysılda, bu eğitime yedi yaşındayken başlamış; ancak kaç yaşına kadar devam ettiği konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Yedi yaşında okula verir onu,
Aslan da dikkatle takip eder yavrusunu.

(2617-2618)

Şaysılda'nın almış olduğu ilmî eğitim, destan ve hikâyelerin genelinde görülen ilmî eğitimden biraz farklıdır. Yukarıda, ilmî eğitim bahsinde görmüş olduğumuz gibi, bu eğitim kadın ve erkek kahramanın birlikte aldıkları bir eğitimidir ve fonksiyon olarak da onların arasında bir aşk doğmasını sağlar. Oysa bizim destanımızda böyle bir fonksiyon mevcut değildir.

Tek başına okuyordu Şaysılda,
Çocuklar korkup yaklaşamadı yanına.

(2653-2654)

Şaysılda'nın bu eğitimi tek başına aldığı belirtilerek, Şaysılda'nın olağanüstülüğü ve alplığı vurgulanmıştır.

Şaysılda'nın eğitim bahsinde silah eğitimine yer verilmemiştir. Şaysılda da, tıpkı Darıyka gibi, silah eğitimi dahi almadan bahadırlığını ispat etmiştir.

Çocuk on sekiz yaşına geldiğinde,
İmrendirip, hayret ettirdi görenleri.

Kaç kere sınavdan geçip Şaysılda,
Yere sermiş pehlivanların bir kaçını.

(2649-2652)

Görüldüğü gibi, eğitim motifi destanlarda çok önemli bir yere sahiptir. Bunun sebebi, eğitim şeklinin, toplumun hayat tarzının doğrudan bir ifadesi olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumlar, kendi özleyişlerine uygun evlatlar hayal ederler ve çocuklarını bu hayal ettikleri tiplere göre yetiştirirler. Bunun içindir ki, destanlarda çocuklar, daha doğar doğmaz ailesinin ve toplumunun özlemine cevap verirler¹²².

4. Âşık Olma:

Metin Ekici, halk hikâyelerinde görülen âşık olma motifini iki ana gruba ayırmaktadır¹²³:

a) *Tabii Olarak (Görerek) Âşık Olma*: Aynı mekânda bulunup, hatta birlikte büyüüp, ergenlik çağına ulaşan kahramanlar arasında meydana gelen aşktır. Kahramanların birlikte okula gitmeleri, tesadüfen karşılaşmaları, birbirlerini kardeş zanneden çocukların bir gün kardeş olmadıklarını öğrenmeleri vb. şekiller sonucunda âşık olmaları ve beşik kertmesi olan çocukların ergenlik çağında birbirlerine âşık olmaları, “tabii olarak âşık olma” grubuna girmektedir.

b) *Rüyada (Bade İçerek) Âşık Olma*: Rüyada âşık olma¹²⁴, genellikle farklı mekânlarda bulunan kahramanlar arasında meydana gelmektedir. Mesela; Âşık Garip Hikâyesi’nde, âşık olma, rüyada gerçekleşmektedir. Âşık Garip’in rüyasına giren pir, sevgilisinin Tiflis’te olduğunu bildirir. Az da olsa aynı mekânlarda bulunan kahramanlar arasında da görüldüğü olmuştur. Gül ile Sitemkâr hikâyesi bu tip âşık olmaya bir örnektir.

¹²² Kaplan, M. age. s. 68.

¹²³ Ekici, M. age. s. 22-26, 74.

¹²⁴ Rüyada âşık olma, roman devri türlerinde görülen bir özelliktir. Epik türlerde böyle bir olaya rastlanmamaktadır. Rüyada âşık olma motifiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Günay, Umay. Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi. Ankara: Akçağ Yay., 1999.; Cemiloğlu, Mustafa. “Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. TDK Yay., S.3, Bahar 1997. s. 63-91.; Başgöz, İlhan. “Türk Halk Hikâyelerinde Düş Motifi Zinciri”. Folklor Yazıları. İstanbul: Adam Yay., 1986. s. 24-38.

Bunların yanı sıra, farklı mekânlarda bulunan kahramanlar arasında özelliklerin anlatılmasıyla, kahramanlardan birinin diğerinin resmini görmesiyle vb. âşık olma da mevcuttur¹²⁵.

Kız Daryka destanında âşık olma motifi, bu son gruba dahil edilebilmektedir. Daryka, evleneceği kişinin kuvvet bakımından kendisine denk birisinin olmasını istemektedir. Nitekim, Hz. Ali'nin bu konudaki şöhretini duymuş ve ona âşık olmuştur. Ancak gerçekten söylendiği kadar kuvvetli olup olmadığını merak etmektedir. Bunun üzerine, her kim kendisini güreşte yenerse onunla evleneceğini ilan eden bir mektup yazar ve bütün komşu ülkelerle gönderir. Asıl maksadı ise Ali'nin gelmesini sağlamak ve onun gücünü sınamaktır.

Gizlice hayaline âşık olup,
Çağırttım mektup gönderip, haber yazıp.
Sözü edilen gibi bir bahadır isen,
Düşünmüştüm, anlaşıp evlensek diye.

(1465-1468)

O zaman Daryka der Ali'ye,
Herkesin layığı olur dengi.
Gördüğümde gözüm doydu heybetinden,
Beğenmiştim o gün bahadır seni.

Senin hakkındaki haberleri duyduğumda,
Bir hayal, rahat vermeden yerleşti hafızama.
Yüreğimin kıpırtısına tutsak olduğumda,
Sen geldin, yardım ettin bana.

Uzaktan şöhretine ilgi duyup,
Durmadan kalbim çarpıp, rahatım bozulup,

¹²⁵ Ekici, M. age. s. 24.

Seninle karşılaştım diyordum,
İçimde aşk ateşi yanıp, tutuşup.

(1453-1464)

Çağırttım pehlivanların ünlülerini,
Yenen benimle evlenir, diye.
Geldin ve gözüme girdin güç gösterip,
O yüzden yerine getirilir söylediklerinin hepsi.

(1513-1516)

Görüldüğü gibi Daryka, Hz. Ali'ye, ilk olarak şöhretini duyarak âşık olmuştur. Daha sonra onu görmüş ve fizikî olarak da beğenmiştir. Hz. Ali'yi kendisine denk görüp, evlenmeye karar vermesi ise onun gücünü sınamasıyla gerçekleşmiştir.

Destanda şöhretini duyarak âşık olmanın başka örneklerine de rastlanmaktadır. Daryka'nın hem bahadırılığının hem de güzelliğinin methini duyanlar, kıza âşık olmakta ve haber gönderip evlenmek istemektedirler.

Şöhretini duyanlar âşık olur,
O kızın ismini duyup daha görmeden.

Kendisi de ergenliğe ermiş,
İnce belli, yay kaşlı kız.
Zühre gibi parlayan kara gözleri,
Tilki gibi karda oynayan gür saçları.

Kımızdan ve baldan şirin kızın şöhreti,
Delikanlının ilgisini çekmeden rahat eder mi?
Âşık olup görmek için,
Gelmiş yiğitlerin bir kısmı.

(635-644)

Sonuç olarak, destanda “adını duyarak âşık olma” motifi yer almaktadır. Bu motifte de esas olarak ön planda olan unsur “kuvvet”tir. Bu da atlı-göçebe medeniyetinin bir gereğidir.

5. Evlenme-Düğün:

İnsan hayatında doğum, düğün ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi vardır. İnsanın çevresi ile ilişkileri, doğumu öncesinden başlamakta, ölümü ile sonuçlanmaktadır. Bu geçiş dönemlerinde uygulanan gelenekler, günümüzle geçmiş arasındaki motifleri, bağları ve inanmaları vermesi bakımından oldukça önemlidir¹²⁶.

İnsan hayatında çok önemli bir yere sahip olan bu geçiş dönemleri, edebî eserlerde de yerini almıştır.

Mehmet Aça, arkaik destanlardan halk hikâyelerine ulaşan bir gelişim seyri içinde, evlilik temasındaki değişimi şu şekilde açıklamaktadır: Kahramanlık destanlarının ilk etabını teşkil eden arkaik destanlarda “alplara mahsus evlilik” teması ile karşılaşmaktayız. Bu destanlarda, olağanüstülüklerle donatılmış kahramanın, âşık olduğu kıızı bulmak için sefere çıkması, bu yolculuk esnasında pek çok olağanüstü varlıklarla mücadelesi anlatılmaktadır. Kahramanın sevgilisiyle evlenebilmesi için kızın ya da babasının koyduğu şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Arkaik destanlarda görülen bu alplara mahsus evlilik, kahramanlık destanlarında da varlığını sürdürmüştür. Ancak, mitik unsurlar yerini daha gerçekçi ve insanî unsurlara bırakmıştır. Alplara mahsus evlilik, yerleşik hayatın ürünü olan halk hikâyelerinde “âşıklara mahsus evlilik” şekline dönüşmüştür. İslamiyet’in ve İran medeniyetinin de tesiriyle alp-âşık tipi yerini âşık tipine bırakmıştır. Bu tip, dışa dönük ve mücadelecî alp tipine nazaran daha pasiftir¹²⁷.

E. Abdıldayev ise destanlarda görülen evlilik motifini şu şekilde sınıflandırmıştır¹²⁸:

¹²⁶ Önal, M. Naci. Dobruca Türk Folklorunda Doğum, Evlenme ve Ölüm. Bükreş: 1995. s. 1.

¹²⁷ Aça, M. “‘Köne Epos’ (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki ‘Âşıklara Mahsus Evlilik’ Konusunun Kaynaklarından ‘Alplara Mahsus Evlilik’”. Millî Folklor. S. 7. 2000. s. 14-19.

¹²⁸ Akmataliyev, Abdıldacan. “Evlenme Geleneği ve Ir”. (Akt.: İsmail Turan Kallımcı). Uluslar Arası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu. Muğla: Muğla Üniversitesi Yay., 2001. s.21-22.

1. Kahramanların mitolojik canlılarla evlendiği masalımsı-mitolojik içerikteki evlenme

2. Eski zamanlarda halkın yaşamında görülen evlenme geleneklerine uygun olarak, kızın kendi iradesiyle kahramanı seçerek veya kahramanların birbirleriyle yarışarak evlenme

3. Halkların son dönemlerinde görülmeye başlayan evlenme geleneklerine uygun olarak, dünür olma yoluyla, başlık vererek veya zorla kaçırarak evlenirler.

Kız Darıka destanında evlenme motifi, Katıran'ın kızından artık evlenmesini istemesiyle başlamaktadır. Darıka, babasının bu isteğine olumlu yaklaşır; ancak o bir han oğluyla evlenmek istemediğini, evleneceği kişinin kendisine kuvvet bakımından denk olması gerektiğini söyler. Katıran, kızının söylediklerine hak verir.

Söyleyeceklerim var, baba size,
Bahadırım, artık çocuk değilim.
Bulunur dengim halk içinden,
İstemem han veya şah, kusura bakma.

Babası doğru buldu kızının sözünü,
Bu hayatın zevki, dengini bulmak.
Her genç sinayıp, gördükten sonra,
Yakalasın baht kuşunu, severek kendisi.

(541-548)

Katıran kızının evlenmesini göremeden ölür. Darıka, babasının ölümünden bir müddet sonra kendisini toparlar ve günlük hayatına geri döner. Bir gün Darıka, danışmanını yanına çağırır ve kendisini güreşte yenebilecek bir pehlivan olup olmadığını sorar. Danışmanı şöyle cevap verir:

Söyleyeyim eğer istersen gerçeği,
Bütün âleme yayılmış şöhreti.

Arap'ın aslanı, diye ünlenmiş,
Kim bilmez bu zamanda o kişiyi.

Vatanının şöhret verdiği Hz. Ali,
Bahadırların bahadırı, derler ona.
Layık diye düşündüğüm sana,
O kişidir, pehlivanlar arasında.

(737-744)

Darıka da zaten Hz. Ali'nin şöhretini duymuş ve âşık olmuştur; ancak öncelikle onun gücünü sınamak istemektedir.

Darıka şöyle dedi bundan sonra,
Başımdan beri aklımdaydı o benim.
Onunla karşılaşp, bir görsem, diyorum,
Nasıl bulurum karşılaşmanın yolunu.

Söylenenlere inanmam onu sınımadan,
Belki gücü yetmez onun bana.
Onu görünceye kadar sözlerine ara ver,
Ali'yi kuvvetli diye övmeden.

Kız düşünür gerçek bir pehlivan olsa,
Dolaşıp, ak sungur gibi elime konsa.
Mektup gönderip çağırtayım, güreşelim, diye,
Bahadır değildir, gelmeyip de kaçarsa.

(757-768)

Görüldüğü gibi, Darıka evleneceği kişinin kendisine kuvvet bakımından denk olmasını istemektedir. Kendisini nice isteyenler olmuş; ancak hiçbirisinin gücü Darıka'yı yenmeye yetmemiştir. Bu durum, eski Türklerdeki "bir kadının; ancak dengi

olan biri ile evlenebileceği, dengi olanın istemesi hâlinde de onu reddedemeyeceği” kuralını hatırlatmaktadır¹²⁹.

Bunun üzerine Darıyka, Hz. Ali’nin güreşmeye gelmesini sağlamak için bir mektup yazar. Bu mektubu, sadece ona göndermesi uygun olmayacağı için, komşu ülkelere de gönderir. Darıyka, bu mektupta şunları yazmıştır:

Diye düşünerek, aslan Darıyka, mektup yazar,
Pehlivan kız, Kıpçak kızı Darıyka, adım.
Güreşip, beni yıkan kişi olursa,
Ona ebediyen eş olurum.

(773-776)

Eğer o yıkılırsa başını keserim,
Öldürmeden yerde ezerim.
Kendine inanıyorsa gelsin buraya,
Dev olsun, başkası olsun fark etmez.

Ben kızım, pehlivan korkup, kaçarsa benden,
Cezalandırırım, kendim gidip durduğu yerde.
Bahadırlık vazifesinden kurtulmaya,
Yiğit, güreşirim, diye arayıp gelmiş.

(781-788)

Mektup bitti, kurye alıp, gitti,
Herkesi kendi yoluna salıp.
Biri doğuya gitti, biri batıya,
Kuzeyi de, güneyi de haberi aldı.

(797-800)

¹²⁹ Köse, Nerin. Araştırmalar III. Ankara: Millî Folklor Yay., 1998. s. 68.

Burada dikkati çeken bir diğer unsur, “haberleşme”dir. Haberleşme, ilk olarak destandan romana geçiş dönemi sayılan Dede Korkut hikâyelerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâyelerde hem atlı hem de yaya olarak haber gönderilebildiğini, bu haberlerin de hem sözlü hem de mektupla yapılabildiğini görmekteyiz¹³⁰. Kız Darıyka destanında haberleşme, ilk olarak Darıyka’yla evlenmek isteyenlerin haber göndermesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Kızlara genç yaşta görücü gelmesi,
Âdettir çok eskilerden beri.
Her yerden atlarla gelenler,
Söylettirir Darıyka’ya hanlarla, şahlarla.

Onların maksatları tek bir tane,
Hepsi düşünür, bana gelse, diye.
Pehlivan kız, tamam dersin evlenelim, derler,
Âşık değiller aslında onlar, aslan sana.

Bir değil, böyle mektuplardan kaçtı geldi,
Bıktırmış gibiydi aslan kaplanı.

(669-678)

Destanda haberleşme, Darıyka’nın Hz. Ali ile diğer ülkelerin pehlivanlarını güreşe davet etmesi ve Hz. Muhammet’in, Ali’yi Medine’ye geri çağırmasıyla da yer almaktadır. Bu haberleşmeler, kurye aracılığıyla gönderilen mektupla yapılmaktadır. Destanda bu kuryelerin atlı mı yoksa yaya mı oldukları belirtilmemektedir.

Hz. Ali, Darıyka’nın mektubunu aldıktan sonra yola çıkar ve Semerkant’a gelir. Semerkant’ta yaşlı bir kadından güreş alanının yerini öğrenir ve doğrudan oraya gider. Hz. Ali’nin geldiğini gören Darıyka, ona meydan okur:

¹³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Köse, Nerin. Araştırmalar I. Ankara: Millî Folklor Yay., 1996. s. 62-78.

Sen misafirsin Ali Pehlivan, arayıp da gelen,
Yoktur benimle kapışıp da yenen.
Şöhreti yayılan pehlivan idin,
Saygınlığının yitmesini istemem ben.

Ali diye şöhretini duydum önceden,
Adın ünlenip, yayıldı her yere.
Geri dön Ali Pehlivan sağ salim,
Güreşirken düşman, acımaz hiç kimseye.

(1189-1196)

Hz. Ali, Daryka'ya şöyle karşılık verir:

Ali der, aslan Daryka geldim sana,
Güreşip, yenerim, gücüm yeterse.
Kız pehlivan kendini övüyorsun,
Gücünün bana yeteceğini nereden biliyorsun.

(1197-1200)

Daryka, bilmeden benimle kapışırsan,
Üstüne kaya düşmüş gibi olursun.
Bir çok yeri ezip geçen benim,
Nasıl olsun kuvvetin benim gibi.

Pehlivan, duymuşsundur beni önceden,
Kapışmaya dayanabileceksen öyle gel.
Hangimizin daha iyi olduğunu,
Sınasın Semerkant'ın âdil halkı.

Daryka beni yıkarsan zafer senin,
İstedğin her şeyi yap güreşte.

Olmazsa, Arapların Ali'si yendi, derler,
Semerkant'ın kız pehlivanını.

Gücümü göstermeye geldim ben,
Sana denk geleceğimi sınavıp, gör.
Yenilirsem, söylediğin her şeyi yaparım,
Kaçma, bahadırsan elini ver.

(1205-1220)

Bunun üzerine iki pehlivan güreşe başlar. On beş gün sonra bir ara verirler ve tekrar güreşmeye devam ederler. Güreş, Hz. Ali'nin üstün gelmesiyle son bulur.

Sonunda Ali pehlivan Daryka'yı,
Göğ'e kaldırmış üç kere onu.
Gücüne razıyım Ali, dedi,
Daryka, Semerkant'ın kız pehlivanı.

Onların ikisinin de maksadı,
Hangisinin daha güçlü olduğunu bilmek.
Sonunda güçlerini sınavıp,
Birbirlerine layık olduklarını fark ettiler.

(1445-1452)

Burada dikkati çeken nokta imtihan motifidir. Daryka, evleneceği kişinin kuvvet bakımından kendisine denk, hatta kendisinden üstün olmasını istediği için; öncelikle o kişiyi imtihandan geçirmektedir. O kişinin gücünü, o kişiyle bizzat yapacağı güreş sayesinde ölçecek ve kendisine denk olup olmadığına karar verecektir. İmtihan motifi, Türk destancılık geleneğinde sık karşılaşılan bir motiftir. Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Büreoğlu Bamsı Beyrek" adlı kolu, Alpamış Destanı ve Köroğlu Destanı'nın "Köroğlu'nun Dağıstan-Derbent Seferi ve Oğlu Hasan Bey" ve "Köse

Kenan-Dana Hanım Kolu” adlı kolları, kız kahramanların, evlenecekleri erkeği seçmek için yaptıkları imtihanın yer aldığı destanlardan bazılarıdır.

Alpamişa Destanı’nda görülen imtihan motifi, Kız Darıyka Destanı ile büyük paralellik arz etmektedir. Destanda Barsınhılıv, evleneceği kişinin önce kendisini güreşte yenmesini istemektedir. Bunun üzerine dağa çıkıp, çadır kurarlar. Buraya gelen bahadırlarla güreşir; fakat hiçbirisinin gücü kızı yenmeye yetmez. Barsınhılıv’ın evlilik şartını Alpamişa da duymuş ve güreşmek için gelmiştir. Bunun üzerine Alpamişa ile Barsınhılıv güreşe tutuşurlar. Güreş, kuvvet bakımından Alpamişa’nın üstün gelmesiyle son bulur¹³¹.

Dede Korkut Kitabı’nın “Kam Büreoğlu Bamsı Beyrek” adlı hikâyesinde de benzer bir durumla karşılaşmaktadır. Burada Banı Çiçek, kendisini aramaya gelen beşik kurtmesi Bamsı Beyrek’ten kimliğini gizleyerek, kendisini dadı olarak tanıtır. Amacı Bamsı Beyrek’i sınamaktır. Böylelikle Bamsı Beyrek’le at yarıştıır, ok atar, güreşir ve ancak kendisinden güçlü olduğunu görünce gerçek kimliğini açıklar¹³².

Köroğlu Destanı’nın “Köroğlu’nun Dağıstan-Derbent Seferi ve Oğlu Hasan Bey Kolu”nun bazı varyantlarında görülen Telli Nigar Hanım da evlenecek olduğu erkeği bir teste tâbi tutmaktadır. Yine Köroğlu’nun “Köse Kenan-Dana Hanım Kolu”nda yer alan Dâna Hanım da, tıpkı Darıyka gibi, kendisine eş olarak seçeceği erkeğin öncelikle kendisini güreşte yenmesini şart koşmakta, yenilenin ise ya başını keseceğini ya da tüm servetini alacağını söylemektedir¹³³.

Destanda her ne kadar Darıyka’nın kuvvet bakımından denk bir eş araması ön plana çıkartılmışsa da, aynı durum Ali için de geçerlidir. Nitekim Hz. Ali de kuvvet bakımından birbirlerine denk olduklarına görünce evlenme fikrine sıcak bakmıştır. Burada “*delikanlının da, kendisine eş olacak kızda, erkeğe yaraşır nitelikler aradığını*”¹³⁴ görüyoruz.

¹³¹ Çobanoğlu, Ö. Türk Dünyası... s. 255-256. Alpamişa Destanı, Alpamiş Destanı’nın Başkurt Türkleri arasındaki varyantıdır. Bu varyantta, Alpamişa’nın olağanüstü doğumu ve gücü başta olmak üzere arkaik destanlara has özellikler taşıdığı görülmektedir.

¹³² Ergin, M. age. s. 123.

¹³³ Ekici, M. “Anadolu Sahası Köroğlu ...”. s. 380-381.

¹³⁴ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCXXV.

Böyle pehlivanlardanız seninle ben,
Ünlü erlerdeniz ikimiz de.
Gelişimin maksadı bu idi,
Birbirimizi severek evlenelim kabul edersen.

(1477-1480)

Destanda yer alan bu “geçiş dönemi”, düzenlenen bir toyla kutlanmaktadır. Bütün halkın davetli olduğu bu toyda, Darıyka, artık nikâhlandığını¹³⁵, yerine Ali’nin geçeceğini söyler ve bu konuda halkının rızasını alır.

Dedi ve Darıyka’nın elini tuttu,
Beraber gittiler ikisi nikâha.
Nikâha, toya herkes gelsin diye,
Çağırtıp, haber saldılar halkın hepsine.

(1545-1548)

Duymayan kalmadı, herkes geldi,
Gelenleri pehlivanlar karşıladı.
Kız pehlivan, topluluğa şöyle dedi,
İlk başta ben korudum sizi.

Bilin ki şimdi vazife Ali aslanda,
Bu halkın isminin bilindiği her yerde.
Sözü edilecek gerçek pehlivan olduğundan,
Sevip, evlendim bu yiğitle.

Topluluk, razıyız, dedi aslana,
Hürmet edip, saygı duydunuz halkım bana.

¹³⁵ “‘Nikâh kıymak’ deyiimi Müslüman Türklerin hepsinde müşterek bir deyimdir. Eski Türklerin evlenme geleneklerine göre kızın baba boyundan ayrıldığıının sembolü olarak bir ağacı yahut bir ipliği kıymışlardır.”. İnan, A. age. s. 140.

Bir yol vardır atalardan bize kalan,
Kızlar, başka halkın gelini olurmuş.

(1549-1560)

Görüldüğü gibi, Daryka evlendikten sonra vazifesini eşine devretmiş ve artık başka bir halkın gelini olduğunu söylemiştir. Bu durum, Türklerde kızın evlendikten sonra kocasının ailesinin “malı ve üyesi”¹³⁶ sayılmasının bir yansımasıdır.

Daryka’nın Hz. Ali’yle evlenmesi, Türklerde “egzogami”, yani dışardan evlenme yasasının bir sonucudur. Bugün dahi Türk boyları arasında bu yasanın devam ettiğini görmekteyiz. Kırgız Türkleri de bu yasayı hâlâ uygulayan boylardan biridir. Kırgızlarda ancak beşinci göbekte evlenmeğe müsaade edilmektedir. Bu yasanın bir sonucu olarak, kız evlendikten sonra güvey köyüne, yani koca evine, gitmektedir. Kız Daryka destanında ise “egzogami” görülmekte; ancak Daryka güvey köyüne gitmemektedir¹³⁷. Daryka ve Hz. Ali evlendikten sonra Semerkant’ta yaşamışlardır. Bu durumda Hz. Ali “iç güvey” olarak Semerkant’ta kalmış; lakin pehlivanlık vazifesini üstüne almıştır.

Sevgiye saygı duyan aslanlar,
Hayatı sınayıp, görün danışmanlar.
Yürekten isteyip birbirini,
Toy yapıp, Semerkant’ta evlendi onlar.

Onların evlenmesi ne kadar güzel,
İnsanlık görevini yerine getirdiler.
Aslanların hürmeti için gece gündüz,
Toyda çeşitli oyunlar gösterdiler.

Yaşadılar Semerkant’ta iki pehlivan,
Ali aslan, ünlü Kız Daryka can.

¹³⁶ Ögel, B. Düünden Bugüne... s. 254.

¹³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. İnan, A. age. s. 341-349.

Şehirde öyle bir huzur olmuş ki,
Düşmanlar yaklaşamamış korkudan.

(1581-1592)

Toyda dikkati çeken nokta, hiçbir ayrıntıya yer verilmemiş olmasıdır. Sadece Daryka'nın görevini Hz. Ali'ye devredişi anlatılmış ve bir cümleyle de çeşitli oyunlar oynandığından söz edilmiştir. Toyda düzenlenen eğlencelerden bahsedilmemiş olması Mehmet Kaplan'ın "Tip Tahlilleri" adlı eserinde yapmış olduğu şu yorumu akla getirmektedir: "*Yerleşik medeniyet, aktif Türk'ü pasif ve bedbin yapar. Bu bedbinlik neticesi o, ya zevkperest yahut derviş olur. Bazen de bu iki temayül aynı şahısta birleşebilir. Biz Dede Korkut Kitabı'nda eğlenceye fazla yer verilmesini kâfirler karşısında Oğuzların bir duraklama safhası geçirmeleri ile ilgili olduğunu sanıyoruz.*¹³⁸". Kız Daryka destanında sadece Şaysılda için düzenlenen "ad verme" şöleninde ayrıntıya girilmiştir. Bu şöleninde oynanan oyunlardan, düzenlenen eğlencelerden ve yenilen yemeklerden bahsedilmiştir.

Son olarak, evlenme motifinde bir kadın olarak Daryka'nın rolüne değinmek istiyoruz. Daryka, evleneceği erkeği güreşerek seçmiş, evlenme isteğini doğrudan ona bildirmiş ve bu evliliğin nasıl olacağına dair çözüm yolunu bizzat kendisi bulmuştur. Burada hem fizik hem de akıl yönünden güçlü bir kadınla karşı karşıyayız. Özkul Çobanoğlu, bu konuyla ilgili şunları söylemektedir: "...destanlarda evlenme başta olmak üzere pek çok konuda ortaya çıkan zorluklara çözümün genellikle kadın tarafından bulunduğu görülür. Bu bağlamda destanlarda kadınlar, hem entelektüel açıdan hem de manevî yönden kocalarına ve kardeşlerine kıyasla daha güçlüdürler. Bu da bize bu destanların kadının hakim olduğu bir ortamda geçtiğini hatta belki kadınlar tarafından yaratıldığını düşündürüyor.¹³⁹". Destanda Daryka'nın evlenme hususunda Hz. Ali'ye getirdiği çözüm önerisi şöyledir:

¹³⁸ Kaplan, Mehmet. Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-3 (Tip Tahlilleri). İstanbul: Dergâh Yay., 1991. s. 51.; Yıldız, N. age. s. 397.

¹³⁹ Çobanoğlu, Ö. age. s. 112-113.; Naskali, Emine-Gürsoy. "Destanın Tarifi". Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten-1992. Ankara: TDK Yay., 1995. s. 5.

Han, Şimdi ben seninim, Ali razı,
Nasıl evleneceğimize çözüm bul.
Görüşüp, samimi olmak için,
Komşu değil Arap halkı, bize uzak.

Bu halka yardım etse Arap halkınız,
Durmayız yardım etmeden biz de.
Birleşip, bir elmanın yarısı olup,
Yaşayalım ittifak içinde beraberce.

İki ülke birbirine destek olsa,
Yardım edip, muhtaç olana.
Ulaşamadıklarını selametle alsalar,
Halk için daha mükemmeli nerede.

Bu sana söyleyecek son sözüm,
İttifak halkın rızkıdır, diyenler nerede.
Arap halkının vazifesini üstüne alsan,
İsteğın yerine getirilir bana söylediğın.

Söyleyecek sözüm bu, Araplar için,
Dost bildik Asya'nın Kıpçak halkını.
Ortamızda kervan olsun gidip gelen,
Ali, söyleyeceklerim bu benim, dedi.

(1517-1536)

6. Gurbet:

Gurbet motifi, Türklerin yerleşik hayata geçmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu motifin ilk örneğine de epiko-romanesk dönemin en önemli eseri sayılan Dede Korkut Hikâyeleri'nde rastlanmaktadır¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Köse, Nerin. Türk Halk Hikâyelerinde Gurbet. İzmir: Millî Folklor Yay., 1997. s. 12.

Anlatmalarda gurbet motifi, “iradî” olarak gurbete gitme ve “zorunlu” veya “şartlar gereği” gurbete gitme olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır¹⁴¹. İncelemekte olduğumuz destanda gurbet, Darıyka’nın oğlu Şaysılda’nın, babasını bulmaya gitmesiyle yaşanmaktadır; yani iradî olarak gurbete gitme söz konusudur.

Darıyka, Şaysılda’nın babasının kimliğini öğrenmesini istememiş, bunun için de gerçeklerin çocuğa söylenmesini yasaklamıştır. Çocuk belli bir yaşa geldiğinde gerçekleri kendisi anlatacaktır.

Sınırlayıp çocuğun gideceği yerleri,
Demir kadar katı kurallar koydu.

Haberini duyarsa babasının,
Sırrını bilse vatanının, Arapların.
Durmaz gider genç yaşında diye,
Söylettirmemiş gerçekleri hiç kimseye.
(2643-2648)

Ancak Şaysılda, kendisinden saklanan gerçekleri, bir gün tesadüfen öğrenir. Böylelikle, gurbet motifinin temelleri atılmış olur.

Şaysılda, bir gün yaşlı bir kadının oğluyla oynarken onu öldürür. Yaşlı kadın, yaşadığı bu acıyla çocuğa “*babalı yetim*” diye hitap eder.

Kadın öyle deyip, ağlayıp, yüzünü yırttı,
Kaybetti bir lahzada aklını.
Umutlarımı bağladığım evladımdan,
Ayırdın beni, babalı yetim Şaysılda.
(2705-2708)

Bunun üzerine Şaysılda, kadından bütün bildiklerini anlatmasını ister. Kadının bütün gerçekleri anlatması üzerine, doğrudan anasının yanına gider. Darıyka, çocuğuna

¹⁴¹ Ekici, M. age. s. 30.

her şeyi anlatmak zorunda kalır; ancak daha çok genç olduğu için biraz beklemesini ister.

Giderken tembih etti bana Ali,
Doğurursan erkek çocuk, demişti.
Babamı bulacağım, diye söylerse,
Arasın büyüdüğünde beni, dedi.

Söylediklerim yavrum, babanın sözüdür,
Şaysılda, Araplar senin halkındır.
Şimdilik biraz olsun bekle,
Babanın söylediklerine saygı duyuyorsan.

İlk tüyleri, henüz dökülmeyen bir yavru kuşsun,
Uçmaya hazır değil kanatların.
Büyüyünce gönderecektim seni yavrum,
Teslim edip emanetini babanın.

(2809-2820)

Daha gençsin, güç toplayamadın oğlum,
Nasıl seni uzak yola gönderirim.
Arabistan'a kadar altı aylık yol var,
O yolda bir o kadar da tehlike var.

(2825-2828)

Ancak Şaysılda beklemek niyetinde değildir. Şaysılda'nın kararlılığı karşısında, Daryka, gitmesine izin vermek zorunda kalır. Zaten halk da çocuğun gitmesi gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir.

Öylece sizi kıvandıran çocuk büyüdü,
Bir çok kez sınavınızdan geçti senin.

Ana, izin verip gönderesin,
Aklıma taktım baba denilen aziz sözü.

(2897-2900)

Yürük at gibi yerinde duramadan,
Kendi sürüsünü arayan aslan gibi.
Çocuğun şimdilik aklında ata yurdu,
Gitmek istedi bir an bile durmadan.

(2917-2920)

Çocuğun hâlini görüp Darıka aslan,
Halkım, siz buna ne diyeceksiniz, der,
Gitsin, sağ salım dönsün, diyenlerden,
Neredeyse titreyip yarılıyordu yer.

(2937-2940)

Burada dikkat çekmek istediğimiz nokta, kahramanın büyüüp bahadırılığını ispat ettikten sonra bazı sırları öğrenmesidir. Bu, Türk destan ve hikâyelerinde sıkça rastlanan, “*babasının veya kardeşinin düşman tarafından öldürüldüğünün veya esir alındığının çocuklara söylenmemesi*”¹⁴² motifinin bir benzeridir. Destanda Şaysılda, on sekiz yaşına gelmiş, bir çok pehlivanı yere sermiş; ancak, ondan sonra babasının varlığından haberdar olabilmıştır. Kahramanın ancak alplığını ispat ettikten sonra bazı sırları öğrenebilmesi, “*alplar topluluğuna girmenin şartlarından*” sayılmasının yanı sıra, kahramanı başa çıkamayacağı tehlikelerden de korumak içindir¹⁴³.

Şaysılda, halkından ve anasından izin aldıktan sonra yola çıkar. Altı ay sürecek olan bu tehlikeli yolculuğa yalnız çıkan Şaysılda, yanına sadece silahlarını ve atını alır.

¹⁴² İnan, A. age. C. I. s. 189-190.

¹⁴³ Duymaz, Ali. “*Dede Korkut Kitabı’nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme*”. İslamiyet Öncesi Türk Destanları. (Yay. Haz.: Sakaoğlu, Saim-Duymaz, Ali.) İstanbul: Ötüken Yay., 2003. s. 136.

Elveda diyerek gitti Şaysılda,
Savaş silahlarını alıp, atına binip.
Korkmadan tevekkülle yalnız yolda,
Gidiyordu yolda güle oynaya.

(2981-2984)

Gidiyordu yolda bitap düşerek,
Nehir geçip, çöl aşip, geçit geçerek.
Korkmuyordu hiçbir şeyden aslanın oğlu,
Bir çok tehlikeli yolları geçti.

(2989-2992)

K. Salıbayev'in varyantında ise İmamadi, yani Şaysılda, yola çıkarken yanına, babasının kendisine bıraktığı, sihirli bir güce sahip olan Hz. Musa'nın asasını ve atını alır.

“Bu asa elindeyken endişelenme,
Uzun yolun kısalıp işlerin yolunda gider
Kaybolmazsın sorma hiç kimseye
Bindiğin atın her şeyi bilir.

Yoluna sana karşı düşman çıksa,
İstersen dev bir ejderha olur.
Tesadüfen büyük bir nehre rast gelirsən,
Geçebilmen için büyük bir köprü olur.”¹⁴⁴

Şaysılda, bu yolcuk esnasında vahşi hayvanlarla, haramilerle ve babasının düşmanlarıyla karşılaşır ve hepsini yener.

¹⁴⁴ Orozova, G. age. s. 150-151

Karşılaştı yırtıcı hayvanların bir kaçıyla,
Ejderha, kaplan gibi vahşilerle.
Yolcu hiç korkmadan onlardan,
Gece gündüz devam etti yoluna.

İnsanın yaşamadığı ıssız Mazandaran'dan,
Şaysılda baygın halde geçerken.
Bağırarak ağaçların arasından,
Saldırdı korkunç vahşi adamlar.

(2993-3000)

Onlar da tekrar tekrar saldırıyorlardı,
Azaldıkça arkadan devamı geliyordu.
Şiddetli savaş oldu birkaç gün,
Zorlukla yenebildi onları.

Onlar gerçek hırsızlar, haramiler,
İssız yerde toplanırlar.
Gelip geçenleri soyarak,
Geçirirler günlerini onlar.

Koyu orman, içi dolu köknar ve söğütlerle,
Çok tehlikeli hayvanlar da var.
Ağzını açarak saldırır büyük kertenkele,
Yutmak isteyerek ıslık çalar ejderhalar.

(3009-3017)

Yaptıklarımın karşılığını göreceğim miyim,
Uğraşıp ecelle ona karşı geldim.
Her türlü iş çıkar, insanın karşısına,
Geçsem, der insan, bu sınavlardan.

Her Şeye dayanırım babam için,
Yüklesin sırtıma azabın bütün yükünü.
DŖmanlar karŖıma çıkmaya devam etsin,
SavaŖ için yaratıldı benim gücüm.

(3057-3064)

Görüldüğü gibi, Ŗaysılda karŖılaŖtığ bu zorlukları, bir sınav olarak görmektedir. Nerin Köse de bu durumu, “*bulunduğ yerden ayrılmasında etkili olan konu ya da kiŖiye olan bağlılığın imtihan edilmesi*”¹⁴⁵ olarak açıklamaktadır.

Ŗaysılda, yalnız olarak çıktığı bu yolda, yaŖlı bir adamla karŖılaŖır ve yola onunla devam eder. Bu yaŖlı adam, Ŗaysılda’ya hem yol arkadaŖı olur hem de onun kestirme yollardan Medine’ye varmasına sağlar. Bu yaŖlı adam, Hızır gibi gözükse de bu konuda bir netlik yoktur.

O yere gelince Ŗaysılda attan indi,
Dinlenip, yemek yedi yavru aslan.
Gözüne görünür o sırada,
Gelmekte olan yalnız bir yolcu insan.

Gittikçe yaklaŖıyordu o kiŖi,
İyice bakınca ihtiyar olduğnu fark etti.
nne çıkıp, ellerini kovuŖturup,
Ŗaysılda, izzetle selam verdi.

(3073-3080)

Tehlikeler beni yolumdan alamaz,
Maksadım, Arap halkını bulmak.
Aksakal, evladınıza yardım edip,
Doğru yolu gösterebilir misiniz?

¹⁴⁵ Köse, N. age. s. 167-168.

Henüz çok gencim, ben de atım da yorgunuz,
Baba, tam da kanat çırpacak zamanım.
Yoluma bir çok düşman çıkıp,
Gece gündüz savaşınca bitap düştüm

Bunları duyunca ihtiyar der, dinle yavrum,
Sefere çıktığına pişman olma.
Medine bir şehirdir gidip geldiğim,
Senin kaybolmaman için yardım ederim.

(3089-3100)

O çocuğun yoldaşı, rehberi olup,
Şaşırmadan kestirmeden götürdü.
Az günde sağ salım ulaşır,
Medine'yi görmek kısmet oldu.

Yanındaki ihtiyar, sana yol gösteren,
Gerçekten çok şey görmüş iyi bir insan.
Şaysılda'yı vatanına getirerek,
Büyük yardım etti o insan.

(3321-3328)

Kısmet oldu, buldum aradığımı,
Çok sevinçliyim, gönlüm neşe dolu.
Aksakal, emek verip, getirdiniz beni,
Tam bir ay yollarda azap çekip.
Azap çekip, yorgunlukla geliyorken,
Bahtıma siz katıldınız yol gösterip.
Baba, eğer sizinle gelmeseydim,
Buraları bulmak çok zor olurdu.

(3333-3340)

Şaysılda, Medine'ye vardığında bir grup insanla güreşir ve hepsini yener. Ancak daha sonra bu kişilerin babası ve ağabeyleri olduğunu öğrenir. Bu utanca dayanamayarak oradan uzaklaşır. Yolda karşısına çıkan bir mağaraya girer ve orada yer yarılarak, onu içine alır.

Bir çok destanda, kahramanın memleketine dönmesi önemli bir motif olarak karşımıza çıkarken, incelemekte olduğumuz destanda, gurbetten dönüş, söz konusu değildir.

7. Ölüm-Yas Tutma:

Ölüm, insan hayatının üçüncü ve son geçiş dönemidir. Ölümün herkes için kaçınılmaz son olması, ölüm sonrası uygulanan pratiklere, temelde evrensel bir nitelik katsa da, biçimsel ve yöresel özellikler bakımından farklılıklar arz etmektedir¹⁴⁶.

Kız Darıyka destanında ölüm motifi dört kere işlenmiştir: Katıran'ın ölümü, yaşlı kadının oğlunun ölümü, Şaysılda'nın ölümü, oğullarının ölüm acısına dayanmayan ana babanın ölümü.

Destanda Katıran'ın ölümü tamamen yaşlılığa bağlı olarak gerçekleşen bir ölümdür.

İnsanı gözetler doğumundan itibaren,
Tükense elini uzattığın içecek suyun.
Herkes, bahadır olsun ya da başka,
Hiçbir insan kurtulamaz gerçek ecelden.

Katıran, rahatlar görerek çocuğunu,
Darıyka, ünlenmiş aslan diye.
Yiğitliğini görüp, daha ölmeden,
Yola çıkar, dönmek üzere bu yalan dünyaya.

(549-556)

¹⁴⁶ Örnek, Sedat Veyis. "Anadolu Folklorunda Yas" I. Uluslar Arası Türk Folklor Semineri Bildirileri (8-14 Ekim 1973). Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974. s. 399.

Görüldüğü gibi, ölüm son derece normal karşılanmıştır. Türklerde insanın fani olduğuna dair inancın izlerine Orhun kitabelerinde dahi rastlanmaktadır. Kitabelerde bu inanç şu şekilde yer almıştır: “*zamanı tanrı takdir eder; kişi oğlu hep ölmek için türemiş*” (öd tengri yasar, kişi oğlu kop ölüglü törümüş)¹⁴⁷. Görüldüğü gibi, Kız Daryka destanındaki ölüm anlayışı ile Orhun kitâbelerindeki ölüm anlayışı arasında büyük benzerlik vardır.

Katıran’ın ölümünün ardından, kızı Daryka bir müddet yas tutmuştur.

Kız bahadırın babasına içi yanıp,
Oturdu yas tutup, karalar giyip.
Sulanmayıp solan çiçeğe benzeyip,
Yaprak gibi sararıp, dert çeker.

Canım babam, gittin mi beni bırakıp,
Kaplan kız iç çekerek ağlayıp.
Babasının kederine dayanamadı,
Halkı, aslan, diye övse de.

Kız bahadırın bu haberini duyan halk,
Çocuğun babaya olan borcudur, der.
Kim dökerse ana baba için göz yaşını,
Borcundan kurtulur, derler.

(557-568)

Bir ölüm dolayısıyla yas tutanlar, bunu sadece davranışlarıyla değil kıyafetleriyle de belli etmektedirler¹⁴⁸. Daryka da yasta oluşunun bir ifadesi olarak siyah renkli kıyafetler giymiştir¹⁴⁹, zira Türklerde yasın rengi çoğunlukla siyahtır.

¹⁴⁷ Ersoy, Ruhi. “*Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller*”. Millî Folklor. S. 54. 2002. s. 87.

¹⁴⁸ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCXCII.

¹⁴⁹ Kırgızlarda giyilen matem giysileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dıykanbayeva, Aygerim. agt. s. 71.

Darıka'nın yasta olduğunun bir diğer ifadesi de ağlayıp, üzüntü çekmesidir. Sedat Veyis  rnek, bu  detlerin izahını şöyle yapmaktadır: *“Toplumsal bir kurum niteliğinde görülen yasla ilgili  detler; bu âdetlere bağlı işlemler, kaçınmalar; acı çekeni belli etme, belirli bir süre yeni duruma alıştırma ve giderek bu durumdan çıkarma amacına yönelik olarak işlenmektedir.”*¹⁵⁰. Dikkat çekicidir ki, Darıka'nın ağlayıp, yas tutmasına halkın verdiği tepki de aynıdır.

Destanda görülen ölüm âdetlerinden biri de, halkın Darıka'ya ba  sağlığı dilemesidir. Ba  sağlığı dileme, sözün etkileyici ve sağaltıcı gücüne olan inançtan kaynaklanmaktadır. Bu şekilde, hem acının hem de yas s resinin azalacağına inanılmaktadır¹⁵¹.

Giderler Darıka'ya ya lısı genci,
Toplanıp, ba  sağlığı dilerler hepsi.
Gayret et,  z lmekle geri gelmez,
Olacak i  oldu kaderdeki.

Bütün ataların da kaderi  yleydi,
Vaktinde onlar da seferlerine  ıktılar.
Anadan doğan insanlar ölür, der,
D   n yavrum, halk bunu hep söyler.

D   nsene, bizden önce ne çok halk yaşadı,
 lmedilerse ecdadımız nereye gitti.

Sebatsız bu yalan dünyada kim kalıcı ki,
 are yok babanıza ecel geldi.

Derdi, tükenmeyen gayret yener,
Ne yapsın ki insan ecele boyun eğer.

¹⁵⁰  rnek, S. V. agm. s. 399, 402.

¹⁵¹  rnek, S. V. agm. s. 405.

Yattığı yerde rahat etsin o kişi,
Duy yavrum, ölüme sabır gerek.

Bunları duyunca aslan Darıyka kesip ağlamayı,
Kaldırdı yattığı yerden başını.
Gelenleri konuk edip ağırlar,
Yedirip babası için verdiği aş.

Öleni unuttur en sonunda,
Kim olursa olsun, herkes.
Hayatını sürdürür zamanla, yaşayan kişi,
Bu gerçektir insanoğlu için.

(569-592)

Görüldüğü gibi, Darıyka gelenleri konuk edip, yemek yedirmiştir. “Aş verme”, Kızılların en önemli âdetlerindendir. Ölünün hatırası için verilen bu ziyafetin büyüklüğü, ölünün sosyal konumuyla alâkalıdır. Eğer ölen kişi bir bey veya bahadır ise bütün halk hatta komşu kavimler davet edilir. Bu ziyafet, bir matem merasiminden ziyade bir eğlence ve bayram niteliğindedir. Hayvanlar kesilir, kımız içilir ve millî oyunlar oynanır¹⁵². Türklerin en eski âdetlerinden biri olan “aş verme”, Şamanizm’in güçlü olduğu dönemlerde ölüyü doyurmak ve memnun etmek için yapılırken¹⁵³, bugün yas tutan aileyi belli etme gibi bir fonksiyona sahiptir¹⁵⁴.

Destanda ikinci olarak, yaşlı kadının oğlunun ölümü yer almaktadır. Kuvvet bakımından diğer çocuklardan epey farklı olan Şaysılda, bir gün, yaşlı bir kadının oğluyla oynarken, çocuğun ölümüne sebep olur.

¹⁵² İnan, A. age. C.I. s. 121.

¹⁵³ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCLXXXIX.

¹⁵⁴ Türklerin çok eski devirlerine dayanan bu âdet, İslamiyet tarafından kabul görmemektedir. İslamiyet, bu âdeti kederli olan bu olayla çelişkili bulmakta ve ancak komşuların ölü evine yemek götürebileceğini söylemektedir. Örnek, S. V. agm. s. 407-408.

Çocuğun parçalanan başını görüp,
Ağladı yaşlı kadın göz yaşı döküp.
Göreceğime evladımın o hâlini,
Ölseydim benim için daha iyiydi.

(2673-2676)

Kadın öyle deyip, ağlayıp, yüzünü yırttı,
Kaybetti bir lahzada aklını.
Umutlarımı bağladığım evladımdan,
Ayırdın beni, babalı yetim Şaysılda

(2705-2708)

Yaşlı kadının, oğlunun ölümü üzerine acı acı ağlayıp, yüzünü yırtması, Şamanistik döneme ait inançlardandır. Türklerin bağıra çağıra ağlamak, yüzünü yırtmak gibi yas tutma âdetlerine dair bilgiler, Çin kaynaklarına kadar dayanmaktadır. Bu inancın izlerine Orhun kitabelerinde de rastlanmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek" adlı kolunda ise oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır¹⁵⁵.

Destanda üçüncü olarak Şaysılda'nın ölümü yer almaktadır. Şaysılda, on sekiz yaşına kadar babasının varlığından haberdar değildir. Bir gün yaşlı bir kadın, ona kızgınlıkla "*babalı yetim*" der ve arkasından her şeyi anlatmak zorunda kalır. Gerçekleri öğrenen Şaysılda, babasını aramaya gider. Arabistan'a vardığında bir grup gencin güreştiğini görür ve izin alarak güreşe katılır. Şaysılda güreştiği kişileri yendikten sonra, onların kardeşleri ve babası olduğunu öğrenir.

Bilmeden tüm işleri karıştırdım,
Olan oldu, ne yapabilirim.
Babama, ağabeyime el uzattım,
Var mı bundan büyük ayıp, diye düşünür.

¹⁵⁵ A. İnan. Tarihte... s. 196.

Anayla baba mukaddestir çocuk için,
Bütün gücünü harcar onlar evlatları için.
Babamı görür görmez tanıyamadım,
Şimdi nasıl yüzüne bakarım.

Derin düşüncelere dalıp,
Kendi kendine eziyet etti.
Bunları görmeden kaçayım diye,
İnat etti Şaysılda gitmek için.

Gideyim, diye düşünür bu yerden,
Halkı görünce kapattı yüzünü utancından.
Uzarlarda babasız büyüyünce,
Terbiyesi eksik kalmış, der beni görenler.

Dedi ve görünmeden kaybolayım,
Bu yerde kalırsam söze gelirim.
Uzarlardan vatanım, diye gelmişim,
Kim bilebilirdi böyle olacağımı.

Kaderim, sen böyle mi yapacaktın,
Ayrılıp kalacak mıydı anam, babam
Çocukluk vazifemi yerine getiremedim,
Onlarla beraberce yaşayamadım.

Amaç edinip geldim, uzak yerden,
Ata yurt vatanımı yeni gördüm.
Onlara hizmet edeceğim zamanda,
Halkımdan ayırdı kader acımasızca.

Çaresiz gideceğim dert içinde,
Yolumu gözleyen anama da dönemedim.
Yanında hizmet edemedim,
Nasıl kurtulurum baba borcumdan.

Ben buna dayanıp da kalamam buralarda,
Üzülmeysin sizi bırakıp gitmeme.
Sonu nasıl olur genç ömrümün,
Kıla bağlanan değirmen taşı oldum.

Elveda halkım, utancımdan gidiyorum,
Ardımda anılacağım iyi şeyler bırakamadım.
Akılabam diye özlemle arayıp geldiğim,
Arap halkını çaresizce terk ediyorum

Öyle deyip, atını çevirip, kaçtı çocuk,
Araplar kaygı ve üzüntüye boğuldu.
Göndermeden yakalayın çocuğu diye,
Sesler yükseldi her taraftan.

Arkasından Hasan, Hüseyin koştu onun,
Beraberinde gidiyordu Ali de.
Onların gitmedeki maksatları,
Uzaklaşmadan yakalamaktı Şaysılda'yı.

Arkasından gelenler yaklaştı,
Ali aslan gelenlerin önünde idi.
Çok ayıp, beni babam görmesin, diye,
Düşünür kaçan çocuk o zaman.

(3489-3540)

Yalvarırım yaradan, yar yeri,
Kara toprak sakla koynuna alıp beni.
Hani, utanç ölümden güçlüdür, derlerdi,
Dayandım, bütün suçu boynuma alıp.

Çocuk ağlayarak kaçıp giderken,
Gözüktü kapısı olmayan bir mağara.
Girince çocuk kayboldu içinde,
Arkasından gelenler kaldılar çaresizlik içinde.

Ali de geldi, o uçsuz bucaksız mağaraya,
Çaresizce bakıp kaldı çocuklarıyla.
Bilmeden babasına el kaldırıp,
Zavallı yiğit, utancından girdi yerin altına.

(3541-3552)

Görüldüğü gibi, Şaysılda yaşadığı utanca daha fazla dayanamayarak, Allah'tan yeri yarmasını¹⁵⁶ ve kara toprağın¹⁵⁷ kendisini gizlemesini istemiştir. Bu arada karşısına kapısı olmayan bir mağara çıkar ve uçsuz bucaksız bu mağaraya girip kaybolur.

Şaysılda'nın babasına ve ağabeylerine el kaldırmanın verdiği utanca dayanamayarak ölmek istemesinde İslamiyet'in etkisi görülmektedir. Zira benzer bir duruma, Dede Korkut Kitabı'nın "Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Destan" adlı kolunda da rastlanmaktadır. Bu anlatmada da oğul, düşmanın elinden

¹⁵⁶ "Şamanlığın ilk devirlerindeki inanışlara göre, yeryüzü hayatı ile yer altı hayatı arasında fark yoktu. Can vücuttan uçar, yer altı âlemine gider, yeryüzü hayatı orada devam eder....Sonraları her iki âlem arasında ayrılıklar genişlemeye, büyümeye başladı. Yeryüzü âleminde kötülük edenlerin, yer altında cezalarını çecekleri inancı kuvvetlenmiş; bunun sonu olarak kötüler için "cehennem" ile iyiler, yahut günahlarının ezalarını çekmiş olanlar için de "cennet" diye iki ayrı âlem daha türemiştir." Uraz, Murat. Türk Mitolojisi. İstanbul: Düşünen Adam Yay., 1994. s. 99-100, 103-107.

¹⁵⁷ Toprak, maddi ve ölümlü dünyanın bir sembolü idi. "Kara toprak" ise ölüm ve mezarı hatırlatırdı. Kara yer anlayışının, ölümü ifade etmesine Kutadgu Bilig'te de rastlanmaktadır. "Kara yer" in ve "kara toprak" ın ölümü sembolize etmesi anlayışı, Türkiye Türklerinde ve Kırgızlarda çok yaygındır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ögel Bahaeddin, Türk Mitolojisi. Ankara: TTK Yay., 1995. C. II. s. 255-265.

kurtarmaya gittiği babasını tanımamış, onunla savaşmış; ancak babası olduğunu öğrenince, elini öpmüş ve düşmana karşı birlik olup, onları yenmişlerdir¹⁵⁸.

Şaysılda'nın babası ve kardeşleriyle olan güreşi ve ardından kaçarak, yerin altına girip kaybolması, Sibirya Tatarlarından Mevlakey Yurnaçikov tarafından yazıya geçirilen “Dariga Kız” adlı anlatmayla büyük paralellikler içermektedir. Bu anlatmaya göre, İmam Mehdi, yani Şaysılda, Hz. Ali'nin 17 oğlunu güreşte yendikten sonra, Hz. Ali'yi de yeneceği sırada, onun babası olduğunu öğrenir ve utanıp kaçarak bir kara taşın yanına gelir. Allah'tan, yerin kendisini yutmasını ister ve kara taşı kaldırıp, yerin altına giren İmam Mehdi, bir daha bulunamaz. Buraya kadar, bizim anlatmamızla büyük paralellikler içeren anlatma, buradan sonra farklılaşmaktadır. Hz. Ali'nin oğlunun kayboluşuna çok üzülməsi üzerine, Allah, Cebrail ve Hz. Muhammet aracılığıyla, oğlunun ahir zamanda ortaya çıkacağını, Deccal'i yeneceğini ve oğluyla kıyamet günü buluşacağını bildirir. Hz. Ali, bu habere çok sevinir. Hayati Develi, İmam Mehdi'nin yerin altına girerek kaybolmasıyla ilgili şu yorumu yapmıştır: “*Destanın, Şianun on iki imamcı kolunda yaygın bir inanış olan “kayıp imam” kavramına dayandırıldığı görülmektedir. Tarihi olarak kayıp imam, on birinci halife olan Hasal el-Askerî'nin oğlu olan İmam Muhammed'dir. İmam Muhammed yaygın kabule göre sekiz yaşındayken babasının evinde “Sirdab” diye adlandırılan sığınağa girmiş ve bir daha geri dönmemiştir. Hikayedeki Dariga Kız, bu sefer “yaşayan Buda” değil, Müslümanların beklediği Mehdi'yi doğurmuş; bu Mehdi, Deccal'le mücadele etmek için ahir zamanda ortaya çıkmak üzere kara taşın altına girerek kaybolmuş ve böylece isnaaşeriye ekolünün kayıp imam inanışı ile birleştirilerek İslamî bir hikâye elde edilmiştir.*”¹⁵⁹.

M. Yurnaçikov'un anlatmasında yer alan İmam Mehdi, destanın bazı anlatmalarında gördüğümüz (örneğin K. Salibayev'in anlatmasında), yine Hz. Ali ile Daryka'nın oğlu olan “İmamadi”yi akla getirmektedir. İmamadi ismi, “İmam Mehdi”den geliyor olmalıdır.

A. İnan'ın, Kız Daryka ile ilgili verdiği bilgide ise Daryka'nın oğlundan Muhammed Hanefiye diye bahsedilmektedir. Bu anlatmaya dair elimizde başka bir bilgi

¹⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ergin, M. age. Boğaziçi Yay. s. 190-203.

¹⁵⁹ Develi, Hayati. Dariga Kız. (Tatar-Kazak Halk Hikâyesi). İstanbul: 1998. s. 1, 4-7.

olmasa da Muhammed Hanefi'nin tarihî kişiliği ve onun etrafında oluşan inançlar, bu anlatmanın da Mehdi inancına dayanmakta olduğu intibahı uyandırmaktadır. Hz. Ali'nin Havla adlı eşinden olma oğlu Muhammed Hanefiye, yaşadığı dönem içerisinde bazı siyasî olaylar neticesinde mehdi olarak kabul edilmiştir¹⁶⁰. Bazı Şiiler ise Hanefiyye'yi öldükten sonra kendilerine mal etmişlerdir. Onun ölmediğine, Medine'nin güneyinde yer alan Radva dağındaki periler diyarında yaşadığına ve oradan muzaffer orduların başında tekrar geleceğine inanmaktadırlar. Böylelikle, beklenen mehdi hâline gelmiştir¹⁶¹.

İncelemekte olduğumuz anlatmada da benzer bir durum karşımıza çıkar. Bilindiği gibi “Şaysılda” ismi, Hz. Ali tarafından çocuk doğmadan önce belirlenmiştir; ancak bu isim, Hz. Ali tarafından Şaysılda olarak değil, “Şahısında” olarak telaffuz edilmiştir. Şahısında ismi de Semerkant'taki türbeler topluluğu içerisinde yer alan Şah-ı Zinde'yi anımsatmaktadır. Şah-ı Zinde'nin hikâyesi de mehdi inancına dayanmaktadır. Rivayete göre, VII. yüzyılda, İslamiyet'i yaymak üzere Semerkant'a gönderilen Hz. Muhammet'in amcasının oğlu Kussam İbni Abbas, halk arasında huzursuzluk yaratır. O dönemde hâlâ ateşperest olan halk, Kussam'ın başını keser; ancak o sırada Hızır yetişir, baş yere düşmeden tutar ve ona “Şah-ı Zinde” (Yaşayan Şah) adını verir. Timur zamanında da bir adam, Kussam'ın mezarını ziyaret etmek üzere görevlendirilir. Bu adam, mezara gittiğinde Kussam'ın canlı olduğunu görür ve onunla konuşur. Kussam'a, ne zaman yeryüzüne çıkacaksın, diye sorar ve Hz. İsa ne zaman yeryüzüne inerse, ben de o zaman yeryüzüne çıkacağım, cevabını alır. Kussam İbni Abbas'ın, yani Şah-ı Zinde'nin yaşadığına dair inanç hâlâ canlılığını korumaktadır¹⁶².

Görülen o ki Türk destanlarından epey farklı olan bu trajik son, bilhassa Şiiler arasında oldukça yaygın olan Mehdi inancına dayanmaktadır.

İncelemekte olduğumuz anlatmada, Şaysılda'nın ölümünden sonra, onun acısına dayanamayan ana babasının ölümü yer alır. İlk önce Hz. Ali'nin, oğlunu kaybetmesi üzerine yaşadıkları anlatılır. Ali, oğlunun ölümünü kaderin kendisini cezalandırması

¹⁶⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan, Avni. Mehdilik. İstanbul: Beyan Yay., 1993. s. 70-78.

¹⁶¹ Ayrıntılı bilgi için. bkz. İslam Ansiklopedisi. MEB Yay. C. 8. s. 479; C. 7. s. 475.

¹⁶² Yaman, Ertuğrul. Türkistan Notları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998. s. 59-60.

olarak yorumlamaktadır. Bu nokta da Rüstem'in oğlunu öldürmesi¹⁶³ hadisesine telmihi yapılmıştır. Hz. Ali ile Şaysılda'nın gürleşmesi, akla Rüstem'in bir Türk hükümdarın kızından olan oğlu Sührab'la savaşmasını getirmektedir.

Ali der, kader beni cezalandırdı,
Kalbime ok saplayıp, yaraladı.
Bütün gücümü harcayarak bu mağaradan,
Oğlumu sağ salim kurtarabilecek miyim?

Hayır vermez, kara toprak sakladı onu,
Görebilir miyim tekrar yavrumu.
Su gibi akan göz yaşına bakmayan,
Taş yürekli kader, demek bu imiş.

(3553-3560)

¹⁶³ İncelemekte olduğumuz destanda, genellikle Rüstem'in bahadırılığına telmihlerde bulunulurken, sadece bir yerde, Rüstem'in oğlunu öldürmesine telmihte bulunulmuştur. Bu iki olay arasında büyük paralellikler bulunmaktadır.

Rüstem, Firdevsi'nin "Şehnâme" adlı eserinde, adı en çok geçen kahramanlardan biridir. Rüstem, bir gün kaybolan atını ararken "Semengân" adlı bir Türk ülkesine gelir ve o ülkenin hükümdarının kızıyla evlenir; ancak çok kısa bir süre sonra İran'a geri dönmesi gerekir. Bunun üzerine dünyaca tanınmış mühreyi çıkarıp karısına verir. Bir kızları olursa uğurlu bir yıldızın doğduğu sırada saçlarına, eğer erkek çocukları olursa pazısına bağlamasını söyler ve karısıyla vedalaştıktan sonra ülkesine döner. Aradan zaman geçer, Rüstem'in bir oğlu olur ve adını "Sührab" koyarlar. Olağanüstü niteliklerle sahip olan bu çocuk, büyüdüğünde kardeşlerine benzemediğini fark eder ve anasına babasının kim olduğunu sorar. Anası da onun Rüstem'in soyundan olduğunu anlatır. Bunun üzerine Sührab, babasını aramak ve onu İran padişahı yapmak üzere yola çıkar. Bu arada onun kahramanlığını haber alan Efrâsiyâb (efsanevi Turan hakanı), onu Turan ordularının başına geçirerek İran seferine yollar. Amacı Rüstem'le Sührab'ı birbirine düşürerek ikisinden de kurtulmaktır. Sührab'ın İran üzerine düzenlediği çeşitli seferlerde, İran ordularını mağlup etmesi üzerine, halk durumu Rüstem'e bildirir. Bir müddet sonra Rüstem gelir ve baba-oğul tanışmadan karşı karşıya gelip savaşmaya başlarlar. Sührab, genç olmasının da verdiği kuvvetle, Rüstem'i yener; ancak Rüstem, hileye baş vurarak bir daha gürleşmeleri gerektiğini söyler. Bu arada Tanrı'ya dua ederek kendisine güç vermesini ister ve dileği yerine gelir. Tanrı'nın verdiği güçle Sührab'ı yenip, hançerler. Rüstem, Sührab'ın öleceği sırada söylediği sözlerden kendi öz oğlu olduğunu anlar, ama Sührab ölür. Sührab'ın ölümünün ardından, İran ve Turan orduları savaşı bırakarak, ülkelerine geri çekilirler. Rüstem ve İranlılar, Sührab'ın ölümü üzerine büyük yas tutarlar. Bkz. Levend, Agâh Sırrı. Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar). İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984. 165-167.; Tökel, Dursun Ali. Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi). Ankara: Akçağ Yay., 2000. s. 249, 264-265.; Aksoy, Mustafa, Uzun Firdevsi'nin Süleyman-nâmesi'ndeki Destan Unsurları. (Basılmamış Doktora Tezi). C. I. İzmir: 2000. s. 117, 131.

Şaysılda'yı düşündükçe içim yanar,
Kaderin böyle yazısını kim ister?
Yuvasından yeni uçan yavrusuna,
Mağaranın mezar olmasını diledi.

Kader, sen taş yürekli bir zalim miydin,
Düşürdün derin bir çukura oğlumu.
Cesur Darıyka'dan doğmuştun, yalnız,
Keşke benimle beraber olsaydı.

(3569-3576)

Rüstem de yanılıp hata yaptı,
Bilmeden öz oğlunu öldürdü.
Ben de tanıyamadan yavrumu,
Gerçekten gitti mi elimden?

Kırk gün beklemiş oğlunu pehlivan,
Dinlenmeden, hiç uyumadan.
Nasıl dirilsin ölü insan,
Sonunda ayrı düştü zavallı aslan.

Çaresiz oğlunu bırakıp gitti,
Göz yaşını akıtıp, dağ taş gezdi.
Tasadüfen olan bu işi anlasınlar diye,
Tarih yazıp onu bıraktı bize.

Ne yapayım, oğlum sen kaldın,
Önüme çıkan mağara talihin senin.
Şaysılda kaldı yer altında, diye,
Tarih bunu yaz sayfana unutmadan.

Diyerek Ali pehlivan geri döndü,
Derdini anlatarak yolda gidiyordu.
Elimden kaçırdığım yavru sungur,
Geri dönmez oturduğu tüneğine.

Arap halkı üzölüp, yas tuttu,
Kara giysileri giydiler hepsi.
Üzütülü müzik çalınca,
Büyük şehir Medine ağladı.

(3597-3620)

Destanda Şaysılda'nın ölümü üzerine Arap halkının yas tutmasından bahsedildikten sonra, Daryka'nın bu olayı öğrenmesi ve oğlunun üzüntüsüne dayanamayarak ölümü anlatılır.

Kıpçak halkı, Şaysılda'nın başına gelen bu üzücü olaydan haberdar olmasına rağmen, Daryka'ya bir türlü anlatmaya cesaret edememişlerdir. Bir gün nihayet anlatmaya karar verirler.

İhtiyarlar Daryka'nın yanına geldiler,
Aralarında “baba” dediği aksakal da var.
Saklanmaz diyerek kötü haber,
Gerçeği söylemeye karar verdiler.

(3669-3672)

Bilmeden babasına el kaldırıp,
Sonra ağabeylerini yendiğini öğrenip.
Kaçar oralardan, bu utanca dayanamayıp,
Sonra da kaybolur bir mağarada.

(3693-3696)

Kızım, kaygılanmak sana fayda vermez,
Geçmişî geriye döndürebilen biri var mıymış?
Yapılacak tek şey ümit etmek,
O çocuk, henüz kefen giymemiş.

(3705-3708)

Darıka, bu acı haberden sonra bir daha kendini toparlayamaz ve artık bahadırılık vazifesinde bulunamayacağını söyler.

Halkım, bana inanıp, silah verdin,
Elimden gelen hizmetleri yerine getirdim.
At binip, elime silah almamdan itibaren,
Halkın güvenini yerine getirmek istedim.

(3765-3768)

Size son sözüm şu,
Hakkınızı bana helal edin.
Hatırlayıp yavrumu gece gündüz,
Yas tutmak olsun benim görevim.

Darıka, vasiyetini anlatmış gibi halkına,
Halkım, razıyım ben sizlere.
Sizlerin yardımınızla, desteğinizle,
Şöhretim yayıldı her yere.

Affedin günahım varsa, dedi aslan,
Helalleşmeden önceki sözü bu oldu.

(3777-3786)

Darıyka'nın halkını koruma vazifesini bırakmasını, tıpkı destancının da ifade ettiği gibi, bir vasiyet¹⁶⁴ olarak algılamak mümkündür. Darıyka'nın bunu yapmasının ardında, artık bu görevi layıkıyla yerine getiremeyeceğini düşünmesi olmalıdır. Nitekim, Katıran da kızının bahadırlığını gördükten sonra, kendisinin yaşlandığını söyleyerek, yerine kızını önermişti. Burada dikkati çeken nokta, bahadırların vazife başına halkın onayıyla gelmeleri ve yine bu görevlerinden halkı onayıyla ayrılmalarıdır.

Darıyka, görevini bıraktıktan sonra, oğlu için sembolik bir türbe yaptırır. Her gün bu türbenin başına giderek yas tutar ve ölümü bekler. Sonunda da bu acıya daha fazla dayanamayarak ölür.

Diktirdi Semerkant'a bir heykel,
Oğlumu hatırlayayım diye.
Çocuğu yatıyormuş gibi o türbede,
Her zaman gidermiş ziyaretine.

Türbede ağlayan kızın sesi,
Oturup, yas tutar her gün.
Sarıp sarı yaprak gibi soldu,
Güz gününde solan çiçek gibi oldu.

Bu yalan dünya, kimi ebedî yapmış ki,
Günahsız nicelerini götüren.
Hiçbir insan kurtulamaz, diye düşünür,
Ardından kovalayan ecelden.

Ecele göğsünü gerer, geleceksen gel,
Korkmadan seni bekleyen pehlivan benim.
Yavrum için yana yakıla dolaşmaktansa,
Ebedî yerimi bulayım ben.

¹⁶⁴ Vasiyet, destanlar döneminden itibaren edebiyatımızda yer alan bir motiftir. İlk olarak, Oğuz Destanı'nda, Oğuz'un, öleceğini anlayınca, ülkesini oğulları arasında pay ettiğini görüyoruz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldız, N. age. s. 317-322.

Kıpırdamadan bekledi, fil gibi çöküp,
Sarıp gücü tükendi yata yata.
Çocuğunun ardından o da gitti,
Ecelin sırası ona da gelince.

(3797-3816)

Ali de evladını yitirmenin acısına dayanamayarak ölür.

Darıyka, bambaşka bir pehlivandı,
Halkının gözleri doldu, ondan ayrılınca.
Babasını da bırakıp gidince,
Barçın da kendini taşa vurmuş.

(3817-3820)

Destanın, gerek Kırgızlardaki gerekse diğer boylarındaki anlatmalarında, Şaysılda'nın gurbete gidişinden sonra Darıyka'dan bahsedilmemektedir. Darıyka, sadece Alimanov'un anlatmasında, Şayısılda'yı uğurladıktan sonra da yer almaktadır¹⁶⁵.

Görüldüğü gibi, incelemekte olduğumuz anlatmada, dört tip ölüm motifi işlenmiştir. Birincisi yaşlılığa, ikincisi kahramanın olağanüstü gücüne, üçüncüsü babaya ve kardeşlere el kaldırmanın verdiği utanca bağlı ölümdür. Son ölüm tipi ise evlat acısına dayanamamaya bağlıdır.

Bu konuda son olarak, ölümün işleniş tarzı hakkında birkaç noktaya değinmek istiyoruz. Bilindiği gibi, destanlarda ve mitolojik metinlerde kahramanın doğumu ve özellikle de ergenliğe geçişi ayrıntılarıyla anlatılırken, ölümü genellikle anlatılmadan geçilmekte, anlatılanlarda ise ayrıntıya girilmemektedir. Ali Duymaz, bu konuda şu yorumu yapmaktadır: “*Bunun mitolojik açıdan anlamı, mitlerin evreni ve tabiat olayları açıklayıcı olmalarının yanı sıra kutsal bir hikâye anlatmaları ve ileriye yönelik bir mesaj taşımaları olsa gerektir. Çünkü kahramanın ölümü, mitleri dinleyen yeni nesil için örnek teşkil edecek durumlar değildir.*”¹⁶⁶. Bizim incelemekte olduğumuz destanda

¹⁶⁵ Orozova, G. age. s. 162-63.

¹⁶⁶ Duymaz, A. agm. s. 125-126.

ise Katıran'ın ölümüne dair hiçbir ayrıntıya yer verilmezken, Şaysılda'nın, Darıyka'nın ve Hz. Ali'nin ölümleri ayrıntılı ve trajik bir biçimde ele alınmıştır. Burada İslamiyet'in etkisi göze çarpmaktadır.

Çocuğu babasından, anasından ayırıp,
Saklayıp, içine aldı, karanlık mağara.
Ağzını açınca soluk yerine alev çıkarıp,
Darıyka gitmedi mi kedere boğulup.

Birlikte olamadan baba, oğul ve ana,
Nasıl bir güç bunu yapan, nasıl birisi.

(3829-3834)

İncelemekte olduğumuz anlatmada karşımıza çıkan kadercilik anlayışı ve çaresizlikle eceli bekleme, Mehmet Kaplan'ın "Tıp Tahlilleri" adlı eserinde yapmış olduğu yorumla en güzel ifadesini bulmuştur: "*İslamî devirde, Türk kültürüne giren en mühim fikirlerden biri, Allah'ın insan iradesini aşan sonsuz kudret fikridir. Gözle görülemeyen, elle tutulamayan, fakat tesiri bilhassa ölümde kendisini hissettiren ilahî kudret fikri, mağrur Türk'ü tevazua mecbur eder.*"¹⁶⁷.

8. At:

Bilindiği gibi, Türkler asırlar boyunca "atlı-göçebe medeniyeti" denilen medeniyet tarzı içinde yaşamışlardır. Bu medeniyetin temelini ise hiç kuşkusuz ki at oluşturmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan Türkler, at sürülerini beslemek için yaylak ve kışlak olmak üzere iki türlü hayat yaşamışlardır. At sayesinde akıncılık yapmışlar ve yerleşik kavimler üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. İlk olarak Türkler tarafından ehlileştirdiği düşünülen at¹⁶⁸, Türkler için sadece bir binit değil, yiyecek, içecek, giyecek kaynağı da olmuştur¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Kaplan, M. age. s. 61.

¹⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Togan, Zeki Velidî. Umumî Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981. s. 11.

¹⁶⁹ Kaplan, M. age. s. 12-13.

Türklerin hayatında bu kadar önemli bir yeri olan at, doğal olarak, edebiyatlarında da kendine bir yer edinmiştir. Özellikle destan ve halk hikâyelerinde bunun en güzel akislerini bulmaktayız. Dede Korkut Kitabı'nın "Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek" adlı kolunda Bamsı Beyrek on altı yıl boyunca mahsur kaldığı hisardan çıktığında, karşısında atının kendisini beklediği görünce şöyle der: *"At demem sana kardeş derim kardeşimden daha iyi / Başıma iş geldi arkadaş derim arkadaşlarımdan daha iyi."*¹⁷⁰.

Destanın geneline baktığımızda, atın konar-göçer Kırgız'ın hayatında ne denli önemli bir role sahip olduğunu görebilmekteyiz.

Atın günlük hayattaki yeri:

Destana baktığımızda, Kırgızların günlük hayatının her aşamasında, atın var olduğunu görüyoruz. Hz. Ali'nin memleketine döndüğünde, Kıpçakları şu sözlerle anlatması buna güzel bir örnektir:

Köy halkının hepsi atla gezer,
İnsan azdır, ata binmeden evde yatan.

(2317-2318)

Hayvan otlatıp yaşarlar kona göçe,
Yazın kısarak besleyip, kımız içip.

(2339-2340)

Kahramanın atıyla savaşması:

Türkler tarafından çok eski devirlerden beri yetiştirilen at, savaşta da en büyük yardımcı olmuş ve mukaddes bir hüviyet kazanmıştır. Destanlarda at, kahramanın en sadık arkadaşı, zaferin ortağı, yerine göre sahibini ölümden kurtaran bir yardımcıdır¹⁷¹.

Kız Darıka destanına baktığımızda da kahramanın yaptığı bazı savaşlarda, mücadelelerde atın kahramanın yanında olduğunu görüyoruz. Darıka'yla Hz. Ali önce

¹⁷⁰ Gökyay, O. Ş. age. s. CDXXVI.; Ergin, M. age. Boğaziçi Yay. s. 75.

¹⁷¹ Aksoy, M. agt. s. 184.

atlarıyla sonra atları olmadan greşmektedirler; ancak kahramanların başarısında atların herhangi bir etkisi görülmemektedir.

Dldl'e Ali bindi, Kerik'e kız,
Kapıştı at üstünde iki aslan.

(1247-1248)

Kapışıp at üstünde nice günler,
Kırıldı kılıçları ses çıkarıp.
Saldırdıklarında mızrakları kırılıp,
Pehlivanların kapışacak hâli kalmadı.

Attan indiler onlar, savaş alnına gelip,
Görmemiş insanlar öyle bir olayı.
Atsız kapışıp, güreş tutup,
Kimin daha gcl olduğunu göstermek için.

(1261-1268)

Destanda kahraman, vatanın müdafaasında daima at üstündedir.

Pehlivan kız, önceki gibi eline silah alıp,
Ata binip, vatanını korudu gayretlenip.
Hırslanıp, kimin düşman olduğunu anlayıp,
Etrafı kollayarak günlerini geçirir.

(1965-1968)

Halkım, bana inanıp, silah verdin,
Elimden gelen hizmetleri yerine getirdim.
At binip, elime silah almamdan itibaren,
Halkın güvenini yerine getirmek istedim.

(3765-3768)

Destanlarda, kahramanların hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan atlar, bir isim taşımaktadırlar. Kız Daryka destanına baktığımızda ise sadece Daryka'nın ve Hz. Ali'nin atının isimleri olduğunu görüyoruz. Daryka'nın atının ismi destanda bir kere geçerken, Ali'nin atı daha ziyade ismiyle anılmaktadır. Bunun dışında Katıran'ın ve Şaysıl'da'nın bindikleri atların isimleri verilmemiştir.

Düldül'e Ali bindi, Kerik'e kız,
Kapıştı at üstünde iki aslan.

(1247-1248)

Hız. Ali'nin atı Düldül, Hız. Muhammet'e Mısır hükümdarı Mukavkıs tarafından armağan olarak gönderilen boz renkli bir katırdır. Hız. Muhammet daha sonra bu katırı Hız. Ali'ye vermiştir. Şii ve Alevilerin şiir ve hikâyelerinde Düldül'ün adı sık sık geçmektedir. Özellikle de Hız. Ali cenknâmelerinde mühim bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerde, kâfirlerle yapılan savaşlarda olağanüstü yetenekleri, sürati ve insana yaklaşan anlayışı ile Hız. Ali'nin önemli bir yardımcısıdır¹⁷².

Düldül'ün aslında bir katır olmasına rağmen bizim anlatmalarımızda çok iyi bir at olarak yerini almıştır. Bunun sebebi, bizde kahramanların kendi şahsiyetlerine uygun atlara binmelerinden kaynaklanmaktadır¹⁷³.

Silah ve at:

Silah ve at, kahramanın yanından ayırmadığı iki unsurdur. Manas Destanı'nda da Manas'ın kahramanlığında zırhının, kılıcının ve atının büyük önemi vardır: "*Binek atı Ak-kula / Giydiği zırh Ak-kübö / Ak-Kula'ya at erişmez / Ak-kübö'ye ok işlemez! / Sıçrayıp bindiği Kar-ker / Bastığı yolu kar yer! / Manas Manas olalı, / Manas ata konalı, / Ak-kula'ya at erişmez, / Ak-kübö'ye ok işlemez!*"¹⁷⁴.

¹⁷² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul, 1984. s. 20-21.; Meydan Larousse. C. 3. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970. s. 936.

¹⁷³ Aksoy, M. agt. s. 187.

¹⁷⁴ Gülensoy, Tuncer. Manas Destanı. Ankara: Akçağ Yay., 2002. satır: 80-89.

İncelemekte olduğumuz destanda da silah ve at, kahramanın ayrılmaz parçalarıdır. Destanda, Ali de, Şaysılda da yolculuğa çıkarken silahlarını ve atlarını yanına almaktadır.

Elveda diyerek gitti Şaysılda,
Savaş silahlarını alıp, atına binip.

(2981-2982)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, destanlarda atlar, kahramanların arkadaşı, yoldaşı ve sırdaşıdır. Alpın en büyük destekçisi olan at da tıpkı sahibi gibi bir alptır ve olağanüstülüklerle bezelidir¹⁷⁵. Ancak Kız Darıyka destanında ismi en çok geçen at olan Döldül'ün sahip olduğu olağanüstülükler düşünmek, özlemek gibi bazı insanî vasıflarla sınırlandırılmıştır.

Döldül de özlemiştir, Arap toprağını,
Beyaz pirinci, arpayı, buğday yemini.

(1637-1638)

Döldül'e vatanın kokusu gelip,
Durmadan gidiyordu dört nala.

(1981-1982)

Yürük at, yer tekmeleyip, sürüyü düşünür,

(1693)

Destan'da Döldül, her ne kadar Ali'nin en güvendiği ortağı olarak verilmişse de, o Manas'ın Akkula'sı gibi konuşma özelliğine sahip değildir. Hz. Ali, Darıyka'yla yaptığı güreş arasında verilen molada yalnız kalmış ve dertleşecek kimsesi olmadığından yakınmıştır.

¹⁷⁵ Çınar, Ali Abbas. “*Türk Destanlarında Alp Tipi At*”. Millî Folklor. S. 56. 2002. s. 154-155.

Çok sevdiği o atı,
Ali'nin en güvendiği ortağı

(1983-1984)

Öylece uzak yollardan geliyordu,
Atına tekrar tekrar kamçı vurup.
Ne kadar kuvvetli ve gayretli olsa da,
Yalnızlıktan sıkılıyordu oldukça.

(937-940)

Olsaydı akıl veren arkadaşım,
Şimdi hâlimi kime anlatırım.

(1321-1322)

Yalnızım, dağ arasını mesken ettim,
Yanımda akıl verenimin olmaması zormuş.
Gördüğümde Daryka'nın pehlivanlığını,
Aklıma türlü şey geldi iyisiyle kötüsüyle.

(2197-2200)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi destanda Şaysılda'nın atının adı belirtilmemiştir. Destanda bir yerde bu atın kanatları olduğundan bahsedilse de hemen ardından bu atın da yürüyemeyeceği yollar olduğu vurgulanmıştır.

Ali'den uzak kalan Şaysılda'nın,
Altında kuş gibi uçan atı var.
Attığı oku, savurduğu kılıcı isabet edip,
Tarumar etti, düşmanlarının kanını döküp.

(3025-3028)

Üstümde kaldıramayacağım bir yük var,
Meşakkatli sefer bir türlü aklımdan çıkmıyor.
İnsanın geçmediği, atın yürümediği yerleri,
Yol yaptım koyu ormanı bir başıma.
(3053-3056)

Destanda yer alan benzetmeler ve atasözleri de atın önemini göstermektedir. Atasözleri içinde atla ilgili olanlar bir hayli geniş yer tutmaktadır. İlk olarak Divân-ı Lûgati't-Türk'te rastladığımız "*it ısırmaz, at depmez deme*", "*kuş kanadıyla, er atıyla*" gibi atasözleri dilimizde çeşitlenerek, çoğalarak, zenginleşerek yer almaya devam etmiştir¹⁷⁶.

O zaman ihtiyar der, yavrum düşün,
Yürük atta olmaz toynak bütün.
Hayatta karşına çıkar her türlü şey,
Dayanıklı yiğitler muhafaza eder gücünü.
(1885-1888)

Hediyelerini bırakıp gitti aslan sana,
Duyduğuma göre hamileymişsin yavrum.
Yürük atın işareti gibi o toynak,
Kutlu olsun hepimize inşallah.
(1957-1960)

Tamam, deyip, çocuk geldi,
Geri dönüp gidecek gibi değil.
Yerinde duramadı yürük at misâli,
Yorgunluğunu da, açlığını da unutup.
(3389-3392)

¹⁷⁶ Gökyay, Orhan Şaik. "*At Üzerine*". I. Uluslar Arası Türk Folklor Semineri Bildirileri. 8-14 Ekim 1973. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974. s. 78.

Ayrıldım kulunumdan, ne yaparım,
Yalvarıp yemek için kime giderim.
Yaşamın bana ne anlamı var ki,
Yanımda olmadıktan sonra evladım.

(2685-2688)

Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi “süt emen tay” anlamına gelen kulun sözü, bir ananın çocuğuna olan sevgisinin ifadesinde kullanılmıştır. Bu durum, atın Kırgızlarda ne denli önem taşıdığını göstermektedir.

At, Türklerin hayatında sahip olduğu değerden ötürü, ilk devirlerden itibaren verilip alınan hediyelerin başında gelmiştir¹⁷⁷. Kız Darıyka destanında da Şaysılda için düzenlenen ad verme toyunda, yarış yapan delikanlılara ve ad koyan aksakallara, hediye olarak at verildiğini görüyoruz.

Kıymetli kumaştan kadınlara elbise dikilip,
Köyün aksakalı gitti, ata binip.
Yaşlı kadınlar gereğince kumaş aldı,
Delikanlının hissesine ise düştü yorga yürük at.

(2489-2492)

Aksakallar, acele etmeden yemek yediler,
Arkasından art arda kırmızı içtiler.

Hatırlayıp Ali'nin söylediklerini,
Çocuğa Şaysılda ismini verdiler.

Onların her birine verdi birer at,
Giydirdi hepsine değerli kıyafet.

¹⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Elçin, Şükrü. Halk Edebiyatı Araştırmaları II. Ankara: Akçağ Yay., 1997. s. 518-524.

Öylece topluluk döndü evine,
Eğlenip, hediye aldılar düğün bitince.

(2581-2589)

Bu toyda, konuklara, kımız ve en makbul et sayılan at eti ikram edildiğini görmekteyiz. Kaşgarlı Mahmut, “Divân-ı Lügati’t-Türk” adlı eserinde “*at eti misk gibidir*” sözüyle tarih içinde Türklerin at etine verdiği kıymeti göstermektedir¹⁷⁸.

Keserler koyun yerine taylarını¹⁷⁹,
Çağırırılar misafirliğe herkesi.

(2349-2350)

Aksakallar, acele etmeden yemek yediler,
Arkasından art arda kımız içtiler.

(2581-2582)

Destanda atla ilgili en ayrıntılı anlatıma, Şaysılda’nın ad verme toyunda düzenlenen at yarışlarında rastlanır.

Kaydedildi toya gelen atların hepsi,
Alındı atların üstünden çulları.
Düğümleyip kuyruklarını, bağlayıp kâküllerini,
Saklandı bütün özellikleri sır gibi.

Sırayla geçti halk önünden en iyi yürükler,
Geçti önlerinden türkü söyleyen ozanlar.
Genç biniciler, at üstünde zıplayıp,
Muhteşem bir gürültü oldu.

¹⁷⁸ Sümer, Faruk. “*Türklerde Atçılık ve Binicilik*”. Türk Dünyası Araştırmaları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., Haziran 1983. S 24. s. 3

¹⁷⁹ Bir yaşını dolduran at.

Başı tolgalı bir yığın insan,
Elinde parlayan keskin bir kılıç.
Atları sürüp söylenen yere,
Onlara verildi bu iş.

Yarış atları koşuya hazırlandı,
Her ata çeşitli işaretler konuldu.
İnanmaz gözüyle görmeyenler,
Bazılarının çocukları ata eğersiz binmişler.

Ümitli herkes kendi atından,
Alışkın öylelerine halk evvelden beri.
Şöhreti yayılır o insanın,
Bozkırın adı çıksa toylarla.

Gecikti, at gelmedi, şaşıp kaldı,
At sahipleri, yoruldu beklemekten.
Halk heyecanlanırken atlar görüldü,
Kabilesinin adını söyleyip gelen.

Duyulan gürültüden kulaklar sağırlaşır,
Uzaktan atın ayak patırtısı duyulur.
Sabırsız bekleyen halkın önüne,
Öndeki at gelir, etrafı toza bulayıp.

Bir yürük at ayrılmış diğerlerinden,
Çığırır üstündeki çocuk, soyunun adını.
Her ata, kendi halkının adı söylenince,
Gürültü, patırtı bastı her tarafı.

Hangisinin başka atlardan önce geldiğini,
Hakem çıkıp işaret verdi.
Ozanlar at sahibine, şanslısın, diye,
İltifat ettiler at eğiticisine.

Ödül olarak koyulmuş birkaç hayvan,
Beyaz atmaca, altın para ve para.
Eşyalı ev verildi at eğiticisine,
Genç biniciye de o değerde hediye verildi.

Diğer atlar arka arkaya geliyordu,
Onlar da kendi payını alıyordu.
Böyle toy hiçbir zaman olmamıştı,
Bunu gören halk şaşırıp kaldı.

Ödül olarak her şey vardı; tilki kürkü,
Mücevher, her çeşit hayvan kürkü.
Bunları ikramiye olarak vermek öyle zamanda,
Başından beri âdetti halk arasında.

Mızrak müsabakası, güreş ve diğerleri,
Oynandı millî olan tüm oyunlar.
Cambı atma¹⁸⁰, tıyın efmey¹⁸¹, oğlak çekişme,
Oyunların her çeşidi oynanıyordu.

(2509-2560)

¹⁸⁰ Kırgız Türklerinde bir oyun türü. Bu oyunda, hareket hâlindeki atlılar, direğin ucuna bağlanan para kesesini, nişan alıp, vurmaya çalışırlar.

¹⁸¹ Kırgız Türklerinde bir oyun türü. Bu oyunda, yere dökülen paraları (gümüş para veya altın para da olabilir) atlılar hızla gelip, eğilerek almaya çalışırlar.

9. Sayılar:

Sayılar ve rakamlar, eski Türklerin hayatında daima önemli bir yere sahip olmuştur. Bahaeddin Ögel, Türklerde önemli sayıların kökenlerinin dinden geldiğini söyler ve şöyle devam eder: “*Fakat bu sayıların Türk dinine girmelerinin bazı sebepleri de vardır. Önce gerçekçi bir gözle hesaplanmış ve sonra da Türk dinine girmiştir. Bunu, başka türlü de diyebiliriz. Türklerin dini, mistik bir din değildi. Temellerini, tabiatın gerçeklerinden ve hesap üzerine kurulmuş bir düzenden alıyordu.*”. Türklerin “On İki Hayvanlı Türk Takvimi” denilen takvimleri de buna güzel bir örnektir. Bu on ikili düzen üzerinde, saatler, günler, aylar hatta seneler hesaplanırdı. Bunun için de bu on iki sayısı çok önemli bir birimdi. Ancak bu birimden ziyade bunun bölümleri çok büyük önem kazanmış ve bütün toplum hayatını idare etmiştir¹⁸².

Türklerin hayatında yer edinen sayılarda, sadece eski Türk inanç sisteminin değil, İslamiyet’in etkileri de mevcuttur. Müslüman Türklerde sayı simgeciliği en yaygın olarak mezheplerde, tarikatlarda ve özellikle de Türk-İslam felsefesinin ana bünyesini teşkil eden tasavvufta karşımıza çıkmaktadır¹⁸³.

Bir: Bir sayısı, ilahiliğin ideal sembolüdür. İslamiyet’te de “Allah’tan başka tanrı yoktur.” inancı, Allah’ın birliğinin ifadesidir¹⁸⁴. Destanda bu sayı oldukça kullanılmıştır. Bunlarda bazıları şunlardır:

Bana da anlatmıştı bir danışman,

(57)

Onların varmış Katran adında bir yiğidi,

Size anlatacağım odur, benim.

(283)

Düldülü bir ağaca bağlayıp,

(1091)

¹⁸² Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 291.

¹⁸³ Çoruhlu, Yaşar. Türk Mitolojisinin Anahatları. İstanbul: Kabalcı Yay., 2002. s. 199.

¹⁸⁴ Schimmel, Annemarie. Sayıların Gizemi. İstanbul: Kabalcı Yay.: 2000. s. 53-54.; Çoruhlu, Y. age. s. 199.

Bir kılıç, bir sadak çocuklarına,
Hediye diye göndermiş Daryka.

(2383-2384)

Bir yürük at ayrılmış diğerlerinden,

(2537)

Diktirdi Semerkant'a bir heykel,

(3797)

İki: İki sayısının hem Türklerin eski inanç sisteminde hem de İslamiyet'te ayrı bir yeri vardır. Türk yaratılış efsanelerine baktığımız zaman kâinatın başlangıcından itibaren yalnızca iki varlık vardır: Tanrı Ülgen ve Şeytan Erlik¹⁸⁵.

İslamiyet'te ise yaratılış ve yaratılıştan doğan ikiciliği (Allah'ın cemali ve celali) simgeler¹⁸⁶. A. Schimmel, Allah'ın güzelliğini ve şefkatini cemaliyle, ululuğunu ve gazabını ise celaliyle ortaya koyduğunu ve bu karşıtlıkların bir araya gelmesinin de onun kavranılamazlığına, eşsiz mükemmelliğine işaret ettiğini, söylemiştir¹⁸⁷.

Destanda iki sayısı oldukça fazla yer almaktadır. Bu sayı, özellikle Daryka ve Hz. Ali'den bahsedilirken kullanılmaktadır.

Savaşta atlarıyla beraber kapışan,
İki yiğit geldi gözümün önüne.

(181-182)

Bağırdı iki taraftan iki bahadır,
Sanki ahir zaman olmuş gibi.

(1237-1238)

¹⁸⁵ Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 421-422.

¹⁸⁶ Çoruhlu, Y. age. s. 195, 199.

¹⁸⁷ Schimmel, A. age. s. 60.

Düldül'e Ali bindi, Kerik'e kız,
Kapıştı at üstünde iki aslan.

(1247-1248)

Çaresiz ayrıldı iki âşık,
Kader karşısında ne yapılabilir ki.

(1807-1809)

İki sayısı, deyimlerin içinde de yer almaktadır.

Yazacağım, diye yürekten söz vermişim,
Ayıptır verilen sözü iki etmek.

(253-254)

Halkını düşündükçe gözleri yaşla doldu.

(2986)

Üç: Türklerde üç sayısı, önemli bir yere sahiptir. Bahaeddin Ögel, “Türk Mitolojisi” adlı eserinde, Türklerde “Üç Zaman Prensibi”ne bağlı olarak, yaratılışın, üç aşamalı gerçekleştiğini ve genel olarak da üç türlü zaman anlayışı olduğunu söylemektedir: geçmiş zaman (ertmiş), şimdiki zaman (közünür) ve gelecek zaman (kelmedük). Ayrıca, Türklerin yaratılış destanlarında da “üç bölge” prensibine bağlı olarak, evren tasavvurlarının gök, yeryüzü ve yer altı olmak üzere üç bölgeden oluştuğundan bahsetmektedir¹⁸⁸.

Üç sayısı İslamiyet'te önemli bir yere sahiptir. Özellikle Alevilerde bu sayının ayrı bir yeri vardır; çünkü Alevilik, üç esasa dayanmaktadır: Allah-Muhammed-Ali. “Allah'tan başka tanrı yoktur; Muhammed, Allah'ın habercisidir; Ali, Allah'ın yakınıdır.”. Ayrıca Aleviler, ahlâkın temelini de üç ana kurala bağlarlar: “elini, dilini, belini korumak”¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ögel, B. age. s. 423-426.

¹⁸⁹ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCIII-CCCIV.; Schimmel, A. age. s. 78.

Destanda üç sayısı, iki şekilde geçmektedir. İlk olarak, güreşte yapılan son hamle olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonunda Ali pehlivan Darıka'yı,
Göge kaldırmış, üç kere.

(1445-1446)

Yukarı üç kere kaldırıp koydum,
Güreşte gücüm taşı ruhların yardımıyla.

(2227-2228)

Sonunda Şaysılda üç kere çevirip,
Hasan'ı yenmiş yere yıkıp.

(3419-3420)

Üç sayının bir diğer kullanımı ise itibarî bir zaman ve sayı belirtmek içindir.

Ana, beni özlemeden bekle,
İki üç sene sonra geri gelirim.

(2979-2980)

Aradan iki üç sene geçer,
Darıka, oğlunu düşündükçe yanıp tutuşur.
Ölmezsem iki üç yılda döneceğim, diye,

(3625-3627)

Yorulup zar zor gidiyorlarken,
Yaklaştı iki üç adam arkalarından.

(3145-3146)

Dört: Türklerde bir diğer önemli sayı ise dördtür. Bu sayı önemini, “dört mevsim” ve dolayısıyla “dört yön”den alır. Türk devletinin mekânını da bu dört yön ve

gök meydana getiriyordu. Türklerde “dört unsur” anlayışı, ilk defa Uygurlar zamanında görülmektedir. Eski Türk Tasavvuf ve Bektaşî edebiyatında da bu dört unsura çok rastlanmaktadır¹⁹⁰. Ayrıca İslamiyet’te dört kutsal kitap vardır: Tevrat, Zebur, İncil ve Kuran. Bunun yanı sıra dört yasal eş, dört ana mezhep ve Allah’a ulaşmanın dört yolu (şeriat, tarikat, hakikat ve marifet) vardır¹⁹¹.

Hem eski Türk inanç sisteminde hem de İslamiyet’te çok önemli bir yere sahip olan bu sayı, destanda sadece deyimlere bağlı olarak, iki defa karşımıza çıkmaktadır.

Tevekülle yola çıktı tek başına,
Halkını düşündükçe gözleri yaşla doldu.

(2985-2986)

Gelseler, diye dört gözle bekliyordur pehlivan.

(1006)

Beş: Beş sayısı, İslamiyet’te önemli bir yere sahiptir. İslam’ın beş şartı vardır, namaz günde beş defa kılınır ve farz, sünnet, mubah, mekruh ve haram olmak üzere İslamî hukukta beş kategori vardır. Bunların yanı sıra bu sayı, “beş parmaklı eli”, yani Hz. Fatma’nın elini simgeler. Bu el aynı zamanda beş insanı, Muhammed, Fatma, Ali ve Hasan ile Hüseyin’i, ifade eder. Bu el işaretinin nazarı ve genel anlamda da kötülüğü engellediği düşünülür¹⁹².

Destanda, beş sayısı iki kullanımla karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak İslamî taraflıyla kullanılmıştır.

Sebepsiz kazaya kaldı beş vakit namaz,

(1287)

¹⁹⁰ Bu, İran yoluyla gelmiş bir tesir olmalıdır. İran ve Ön Asya mitolojisinde dört unsur (rüzgar, ateş, su ve toprak) insanın yaratılışında çok önemli bir rol oynamaktadır. Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 277, 292, 487-488.

¹⁹¹ Schimmel, A. age. s. 108.; Çoruhlu, Y. age. s. 200.

¹⁹² Schimmel, A. age. s.128-129, 132.; Çoruhlu, Y. age. s. 201.

İkinci kullanım yeri ise mesafe belirtmek içidir.

Beş on adım ileriye düştü, Ali aslan.

(3452)

Altı: Bu sayı, İslamiyet'te oldukça önemli bir yere sahiptir; çünkü Allah dünyayı altı günde yaratmıştır¹⁹³.

Altı aylık yoldur iki yerin arası,
Semerkant'tır kızın kaldığı şehir.

(949-950)

Arabistan'a kadar altı aylık yol var,
O yolda bir o kadar da tehlike var.

(2827-2828)

Altı aylık hamile Dariyka,

(2237)

Sen altı aylık ana karnında iken gitti baban,

(2753)

Yedi: Türklerde yedi sayısı ilk olarak Yakut Türklerinde dikkatimizi çekmektedir. Yakutlara göre tanrı, ilk defa yedi insan yaratmıştır ve bütün Yakut boyları hatta bütün insanlık bu yedi atadan meydana gelmiştir.

Bu sayı, daha ziyade Batı Türkleri tarafından kutsal kabul edilmiştir. Bunda, bu sayının Mezopotamya kültürlerinde kutsal sayılması da etkili olmuştur¹⁹⁴.

Bu sayı, İslamî inanışlarda da geniş bir yere sahiptir. İslamî inançlara göre Allah, göğü yedi katlı yaratmıştır. Kuran'da cehennemin muhtemel yedi kapısı olduğundan da

¹⁹³ Çoruhlu, Y. age. s. 201.

¹⁹⁴ Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 299, 448, 591.

bahsedilmiştir¹⁹⁵. Bu sayı, Alevilikte de önemlidir. Ali’de yedi sıfat bulunmaktadır ve bunların tümü başka kimsede bulunmaz¹⁹⁶.

Farkında olmadan yıllar geçti,
Şaysılda, yedi yaşına geldi.
Çocuğun heybetini gören insanlar,
Anasına babasına çektiğine kanaat getirdi.
(2609-2612)

Yedi yaşında okula verir onu,
Aslan da dikkatle takip eder yavrusunu.
Yaşıtlarından farklı olması,
Görünüşü, kıvandırır onu.
(2617-2620)

Destanda görülen yedi sayısı, Türk mitolojisinin en önemli motiflerinden olan “yedi gün ve yedi yıl”la da alâkalıdır. Türk masallarının çoğunda “yedi yaş”, kutsal çocukların güçlü bir çağı gibi gösterilmektedir. Kan döküp, ad alma imkanını da yine yedi yaşındayken bulabilmektedirler¹⁹⁷.

Sekiz: İslamiyet’te sekiz cennet inancı vardır. Bazı İslamî inanışlara göre de arşı sekiz melek taşımaktadır. Şii inanışına göre bu sekiz melek, Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed, Ali, Hasan ve Hüseyin’dir.

Destanda sekiz sayısı sadece bir yerde geçmektedir.

Sekiz yaşına girdi Şaysılda.
(2622)

¹⁹⁵ Çoruhlu, Y. age. s. 201.

¹⁹⁶ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCIV.

¹⁹⁷ Ögel, B. Türk Mitolojisi. s. 312, 318.

Dokuz: Dokuz sayısı, eski Türklerde her zaman kutsal sayılmıştır. Yakut Türklerinin yaratılış ve türeyiş efsanelerinde göklerin en üst katında “dokuz felek çığrısı”nın bulunduğu bahsedilmektedir. Altay mitolojisinde de 99 âlem ve 99 tanrı önemli motiflerdendir. Dokuz sayısına Manas Destanı’nda da cenaze merasimlerinde rastlanmaktadır. Ölü, dokuz gün bekletilmiş, doksan kısarak kesilmiştir¹⁹⁸.

Tasavvufta, dokuz gök ve yedi yıldız inancı vardır. Abdülbâki Gölpınarlı, bu inancın Hint-İran ve Yunan-Roma kaynaklı olduğunu söylemektedir¹⁹⁹. Zaten yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Kuran’da göğün yedi katlı yaratıldığı söylenmektedir.

Sağ salim dünyaya getirse deyip,

Geçirir dokuz ayı sayarak.

(375-376)

Dokuz ay boyunca karnımda taşıdım,

(2837)

On: Bu sayı, Türklerde önemli bir yer sahiptir. Göktürklerin Ergenekon Efsanesi’nde, Türklerin bir insan ve bir dişi kurttan türediği anlatılmaktadır. Efsaneye göre, düşmanlardan kaçan kurt, bir mağaraya saklanır ve on çocuk dünyaya getirir. Bu çocuklar büyüdüklerinde dışarıdan kız getirirler ve onlarla evlenirler. Böylelikle on oğuldan, on soy türer. Bu on-boy da zamanla çoğalır ve yüz aile hâline gelirler²⁰⁰.

Bu sayının İslamiyet’teki önemi ise cennetin on kişiye müjdelenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bunlar: Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman bin Avf, Abdullah bin Mes’ûd, Talha bin Ubeydullah, Zübeyr bin Avam, Saad bin Ebû Vakkas, Saîd bin Zeyd’dir. Bu sayı ayrıca, Hüseyin’in Kerbela’da katledildiği Hicri 10 (Muharrem 61) tarihine ve bundan dolayı duyulan yasa işaret etmektedir²⁰¹.

On sayısı, destanda sadece iki yerde geçmektedir:

¹⁹⁸ Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. age. s. 100, 447, 513.

¹⁹⁹ Gölpınarlı, Abdülbâki. 100 Soruda Tasavvuf. İstanbul: Gerçek Yay., 1985. s. 66-67.

²⁰⁰ Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 18-21.

²⁰¹ Çoruhlu, Y. age. s. 203.

Beş on adım ileriye düştü, Ali aslan.

(3452)

Dokuz ay boyunca karnımda taşıdım,

(2837)

On Beş: On beş sayısı, destanda şu şekilde yer almaktadır.

Ara vermeden on beş gün kapıştıklarında,

Yorulduklarını o zaman anlar pehlivanlar.

(1279-1280)

Ali'nin on beş günlük namazları,

Kılınmadığından kazaya kaldı hepsi.

(1281-1282)

Gidip yemek yiyip geleceğim,

On beş gün boyunca uyuyamadım.

(1309-1310)

On Yedi: Bu sayı, Şiilik'te önemli bir yer tutar. Yaşar Çoruhlu, bunun sebeplerini şöyle sıralamaktadır: *“Ali bin Ebû Talib'in on yedi yoldaşı vardı ve günün üç ayrı bölümünde on yedişer defa dua ederdi. On yedi Türk loncasının koruyucu evliyalari da on yedi taneydi. Ali'nin kendisinin kemer kuşattığı ve “on yedi kemerbest” diye geçen on yedi tane dostu olduğu belirtilir.”*²⁰². Göktürk yazıtlarında da İl-Teriş Kağan'ın maiyetinde on yedi kişi bulunduğundan bahsedilmiştir²⁰³.

Destanda yer alan on yedi sayısı, şu şekilde yer almıştır:

²⁰² Çoruhlu, Yaşar. age. s. 203.

²⁰³ Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. s. 503.

Güreşenlerin sayısı on yedi imiş,
Şaysılda'yla aynı yaştalarmış.

(3373-3374)

On Sekiz: On sekiz sayısı, Göktürklerin “kurttan türeme” efsanelerinin birinde karşımıza çıkmaktadır²⁰⁴. Bu sayı İslamiyet’te, özellikle de Mevlevi tarikatında önemli bir yere sahiptir. Mevlevi dervişi olmak için on sekiz gün tekkede hizmet etmek ve ardından mutfakta on sekiz çeşit hizmet öğrenmek gerekmektedir. Bu hazırlık sürecinden sonra, aday, on sekiz kollu bir şamdanla bir hücreye götürülür ve orada on sekiz gün çile çeker. Ayrıca besmelede on sekiz sessiz harf bulunmasından dolayı on sekiz bin âlem olduğu inancı da türemiştir²⁰⁵.

Destanda on sekiz sayısı sadece bir yerde geçmektedir:

Çocuk on sekiz yaşına geldiğinde,
İmrendirip, hayret ettirdi görenleri.

(2649-2650)

Kırk: Kırk sayısı, Türklerde kutsal kabul edilen sayılardandır. Özellikle “kırk yiğit” ve “kırk kız” motifi, Türk destan ve masallarında çok yaygın olan motiflerdendir²⁰⁶. Bu sayının İslamiyet’te de ayrı bir yeri vardır. Hz. Muhammed Allah’tan ilk vahyi kırk yaşında almıştır. Hz. Muhammed’in isminin ilk harfi olan mim hafinin sayısal değeri de kırktır. Allah’ın Âdem’in çamurunu da kırk günde yoğurduğuna inanılmaktadır. Yaşar Çoruhlu, bu sayının Alevilikteki önemi hususunda ise şunları söylemektedir: “*Alevilerin cem törenlerinin peygamberin göğe olan*

²⁰⁴ Bu efsaneye göre, Hunların kuzey bölgelerinde oturan on sekiz kardeşi varmış. Bir gün bu kardeşler ve halk, düşman istilasına uğramışlar. Düşmanlar, sadece kurttan doğan en büyük kardeş hariç hepsini öldürmüşler. Bu kardeş, ileride Yaz ve Kış Tanrılarıyla evlenmiş ve dört çocukları olmuş. Bu çocukların en büyüğü olan Türk, babasının yerine geçmiş. Türk’ün on karısı varmış ve her birinden bir boy meydana gelmiş. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ögel, B. Türk Mitolojisi. C. I. age. s. 25-29.

²⁰⁵ Çoruhlu, Yaşar. age. s. 204.; Schimmel, A. age. s. 243-244.

²⁰⁶ A. İnan, bu motifle ilgili şunları söylemektedir: “*İlkel kültür çağlarının hâtıralarını aksettiren Altay-Yenisey Türklerinin destan ve masallarında alpların çoğu tek başına gezer, savaşır; onlara ancak atları ve tanrılar arkadaşlık ederler. Bu yarı tanrı yarı insan olan alpların çevresinde “kırk yiğit” kurumuna rastlanmıyor. Yüksek barbarlık kültür merhalesinde büyük göçebe kültür boyların başındaki alplar çağını tasvir eden destan ve masallarda ise alpların yanında “kırk yiğit” ve hatunla kızlarının yanında da “kırk kız” vardı.*” Ayrıntılı bilgi için bkz. İnan, A. Makaleler ... C. I. s. 238-240.

*yolculuğunun tekrarından ibaret olduğunu söyleyen Melikoff, miraç hadisesi esnasında Kırklar meclisinin kurulduğunu söylüyor. Sivas yöresinden bir Alevi'nin tanıklığına dayanan araştırmacı bu tanığa izafeten: 'Alevilerde cem demek Kırkların Cem'ini taklit etmek, yani onu canlandırmak demektir.' sözünü aktarıyor.*²⁰⁷

Emine Gürsoy-Naskali, “Manas Destanı’nda Kırk Yiğit (Niçin Kırk Yiğit?)” adlı makalesinde, destan ve masallarda kırk sayısının, bir sayı ismi veya sayı sıfatı olarak kullanılmasının sebebinin çokluk, bütünlük ve mükemmeliyet ifade etmek için olduğunu söylemiştir. Gürsoy-Naskali, kırk sayısının bu kullanımının dışında, zaman sürecine bağlı kullanımının olduğundan da bahsetmiştir.

Kırk sayısı, bu kadar önemli olduğu için, ‘yuvarlak sayı’ olarak da kullanılmıştır²⁰⁸. İncelediğimiz destanda kırk sayısı, bir kere geçmektedir:

Kırk gün beklemiş oğlunu pehlivan,

(3601)

Yüz Bin: Bin sayısı, zenginlik belirten ve çokluk bildiren bir sayıdır²⁰⁹. Destanda “yüz binlerce” sayısı kullanılarak da çokluk ifade edilmeye çalışılmıştır.

Toplandı yüz binlerce şehir halkı.

(1236)

²⁰⁷ Çoruhlu, Yaşar. age. s. 204.

²⁰⁸ Schimmel, A. age. s. 268.

²⁰⁹ Soultcev, Roustem. Edige Destanı’nın Tatar Anlatmaları Üzerinde Bir İnceleme. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 1998. s. 510.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DESTANDA İSLAMİ UNSURLAR

1. Allah:

Destanda “Allah” sözü doğrudan telaffuz edilmemekte, bunun yerine “yaradan” sözü kullanılmaktadır. Hz. Ali, Darıyka’yı güreşte yenebilmek için Allah’a yalvardığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Güreştik at üstünde birkaç gün,
Korkuttu kaplan gibi olan kızın heybeti.
Yalvardım yaradana koru diye beni,
Yutmak isteyen ejderha gibi heybeti.

(2177-2180)

Şaysılda’nın yolculuğu esnasında karşısına çıkan yaşlı adam, Şaysılda’nın düşmanlarla yalnız kapışma isteği üzerine ona şu duayı etmiştir:

Yavrum, seni yaradana emanet ettim,
Aradığın ata yurdu görmek kismet olsun.
Benim yaşadığım yaşımı sana versin,
Acıdın ihtiyar diye bana yavrum.

(3225-3228)

Destanda ayrıca ölmek için Allah’a yakarıldığını görüyoruz. İlk olarak Şaysılda’nın oynarken öldürdüğü yaşlı kadının annesi, yaşadığı evlat acısından dolayı ölmek istemektedir.

Var mıdır ondan başka evlat bana,
Var mıdır benim gibi dertli, bu millette?

Yaşatmadan yaradan canımı alsan,
Razıyım mezara beraber girmeye.

(2689-2692)

Şaysılda da babasına ve ağabeylerine el kaldırmanın verdiği utanç üzerine Allah'a yakarmış ve dileği kabul olmuştur.

Yalvarırım yaradan, yar yeri,
Kara toprak sakla koynuna alıp beni.
Hani, utanç ölümden güçlüdür, derlerdi,
Dayandım, bütün suçu boynuma alıp.

(3541-3544)

Baba ile oğlun vuruşması motifi, hemen hemen bütün milletlerin destan, hikâye ve masallarında önemli bir yer tutar²¹⁰. İncelemekte olduğumuz destanda, Şaysılda'nın babasına ve ağabeylerine el kaldırmasından dolayı duyduğu utanç neticesinde ölmek istemesi, İslamiyet'in etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Zira Türk epik geleneğinde cesaret, kuvvet her zaman ön plandadır ve utanma gibi duygulara yer yoktur. Benzer bir duruma, Dede Korkut Kitabı'nın "Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Destan" adlı kolunda da rastlanmaktadır ve kahramanın verdiği tepki çok farklıdır. Bu anlatmada, Salur Kazan esir düşmüştür. Oğlu büyüyünce bu durumdan haberdar olur ve diğer beylerle birlikte babasını kurtarmaya giderler. Düşman taraf, Salur Kazan'ı kandırarak oğlu ve halkıyla karşı karşıya getirir. Salur Kazan, savaş esnasında onların kimliğini öğrenir; ancak oğluyla kapışincaya kadar bekler. Oğlunun kendisini yaralaması üzerine kimliğini açıklar. Oğlu attan iner, babasının elini öper. Hep birlikte düşmana karşı harekete geçip, onları yenerler²¹¹.

²¹⁰ Gökyay, O. Ş. age. s. CCCXIX.

²¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ergin, M. age. Boğaziçi Yay. s. 190-203.

2. Hz. Muhammet:

Destanda Hz. Muhammet, Arap ülkesinin başı ve Hz.Ali'nin hayatında söz sahibi birisi olarak yer almaktadır. Hz. Ali, Semerkant'a giderken Hz. Muhammet'in izni dahilinde gider ve yine onun emriyle vatanına geri döner.

Muhammet, yurdunun başı,
En yüksek zamanında mertebesinin.
(817-818)

Bir gün Muhammet'e gelen Ali,
Mektup gelmiş, diye duydum halktan, der.
Darıyka hangi halkın pehlivanı imiş,
Nasıl benden korkmadan mektup göndermiş.

Duyunca bu haberi geldim size,
Siz karar verirsiniz gidip gitmeyeceğime.
(825-830)

Hz. Muhammet'in Hz. Ali'yi çağırdığı mektupta, destanda ilk olarak, Hz. Fatma ve oğulları Hasan'la Hüseyin'in adı geçer.

O mektupta şöyle der, Ali seni,
Özledi akrabaların, Arap halkı.
Düşünsene başka yerden yeğdir,
İnsanın doğduğu topraklar.
(1625-1628)

Sararıp Fatma, bekler sevdiği yarini,
Hasan, Hüseyin evlatların özledi seni.
Gerçekten bizi unuttu mu derler,
Arabistan'daki duacı amcaların.
(1633-1636)

Hız. Muhammet, bu mektubunda Darıka'yı getirmesine müsaade etmez. Böylelikle Hz. Muhammet, Darıka'yla Ali'nin ayrılmasına sebep olur.

O kendi halkına hizmet eder,
Düşünsün, her tarafta düşmanlar var.
Birdenbire Darıka aslan giderse,
Hepsi elini uzatır Semerkant'a.

Kız pehlivan o şehrin kalesi,
İyidir vatanın huzur içinde olması.
Kendi halkının bahtı için Darıka'ya,
Söyleyecek sözüm budur ona.

(1645-1652)

Darıka hoşça kal, diyip elini tuttu,
Kızın da iki gözü Ali aslanda.
Onları ayıran Muhammet'in mektubu oldu,
Sevişip evlenen bahadırları.

(1809-1811)

Kız Darıka'nın K. Orozov anlatmasında, Darıka'nın hamile olduğunu haber veren de Hz. Muhammet'tir. Hz. Ali, bir gece rüyasında Hz. Muhammet'i görür. Hz. Muhammet, Hz. Ali'ye geri dönmesini söyledikten sonra, Darıka'nın altı aylık hamile olduğunu ve doğacak çocuğa "Şayızında" adının koyulmasını söyler²¹².

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, destanda Hz. Fatma'dan²¹³, Hasan ve Hüseyin'den²¹⁴ ilk olarak Hz. Muhammet'in mektubunda söz edilmiş, ardından da

²¹² Orozova, G. agm. s. 246.

²¹³ Hz. Fatma, Hz. Muhammed'in kızı, Hz. Ali'nin karısıdır. Hz. Ali, Fatma ölünceye kadar kimseyle evlenmemiş, o öldükten sonra ise Ümmü'l-benin, Leyla, Sahba, Ümame, Havle, Ümmi Said ve Mihiyad isimli hanımlar ile evlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin, İsmet. Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1997. s. 157, 313.

²¹⁴ Hz. Ali'nin Hasan ve Hüseyin'in dışındaki çocuklarının ismi Zeyneb, Ümmü Gülsüm, Abbas, Cafer, Abdullah, Osman, Ebu Bekr, Abdullah, Yahya, Muhammed, Ömer, Rukiye, Muhammed Ümmü'l Hüseyin

Darıyca'nın Hz. Ali'yi uğurlamasında yer verilmiştir. Hz. Fatma daha sonra Hz. Ali memlekete geldiğinde yaptıkları sohbetle, Hasan ve Hüseyin de Şaysılda'yla yaptıkları güreşle destanda yer almışlardır. Bu güreşte, Hz. Ali'nin "Anapiya" adlı bir oğlunun daha olduğu görülmektedir. Anapiya, Hz. Ali'nin Havla adlı eşinden olma oğlu Muhammet Hanefiyye olmalıdır.

Bu seferden neşeli mi döndün, deyip,
Fatma geldi yanına selam verip.

(2135-2137)

Bizi düşünmeden ilgi duyup Darıyca'ya,
Gelmez derdik, dedi gülerek Fatma.

(2155-2157)

Ali de gülüp, Fatma, der,
Kız pehlivan zamanın aslanların aslanı.
Eğer sen görseydin sınırdın,
Yoktur hiçbir eksikliği.

(2157-2160)

Hz. Fatma, Müslüman Türkler arasında daima saygı görmüş ve "Fatma anamız" diye anılmıştır²¹⁵. Bu kullanım, destanda da yer almaktadır. Darıyca, Hz. Ali'yi uğurlarken şöyle demektedir:

Fatma anam, Hasan, Hüseyin iki yavrum,
Onlara benim selamımı söyle.

(1817-1818)

(İbnü'l-Hanefiyye), Remle, Cariye, Ümmi Hâni, Meymûne, Küçük Zeyneb, Küçük remle, Küçük Ümmü Cafer, Cemâne ve Nefise'dir. Çetin, İ. age. s. 157.

²¹⁵ Gökyay, O.Ş. age. s. CCLXXXVI.

Darıka, aynı şekilde Hz. Muhammet'ten de "babamız" diye bahsetmektedir.

Babamız kızım desin bana da,
Babam diye hatırlarım ölünceye kadar.
Gidip de hizmet edemedim Araplara,
Herkes beni affetsin, razı olsun.

(1821-1824)

Görüldüğü gibi, destanda anne babaya, büyüklere saygı duyma düşüncesi işlenmiştir. Darıka, Hz. Muhammet'i, onun kızı Fatma'yı, Hasan'ı, Hüseyin'i ve Anapiya'yı görmese de, oğluna onlar hakkında güzel sözler söyler, onların soyundan olduğunu hatırlatır²¹⁶.

3. Hz. Ali:

Hz. Ali, cennetle müjdelenen on kişiden (aşere-i mübeşşere) biridir. Hz. Muhammet döneminde, kendisine vekaleten Medine'de kaldığı Tebük seferi hariç, bütün seferlere katılmış ve onun sancaktarlığını yapmıştır. *"Hz. Muhammet'ten sonra İslam tarihinde isminden en çok bahsedilen, çevresinde bir çok menkabe teşekkül eden ve adına bağlı olarak mezhep, tarikat ve cemaatlerin meydana geldiği şahsiyettir."*²¹⁷.

Destanda Hz. Ali'nin diğer isimleri de kullanılmaktadır. Bunlardan biri, aslan anlamına gelen Haydar'dır. Rivayete göre, Hz. Fatma, rüyasında Hz. Ali'yi aslan suretinde görmüş ve ona bu ismi vermiştir²¹⁸.

Ali Haydar bir kenarda takip ediyordu,
Oğulları yenilip rezil oldu.

(3433-3434)

Destanda, Ali'den Murtaza ismiyle de bahsedilmektedir. "Alfîyü'l-Mürteza" ismi, Hz. Muhammet tarafından verilmiştir²¹⁹. "Allah'ın rızasına nail" anlamındadır²²⁰.

²¹⁶ Orozova, G. age. s. 146-147.

²¹⁷ Çetin, İ. age. s. 154-155, 157.

²¹⁸ Çetin, İ. age. s. 169.

Murtaza, talihini sınavıp gör,
Karşında kaplan kız Darıyka duruyor.

(1357-1358)

Destanda İran tarihinin efsanevî kahramanı Rüstem'in de adı geçmektedir. İsmet Çetin, Hz. Ali'nin yiğitlikte cihan pehlivanı unvanını alan Rüstem'e benzetildiğini ve Rüstem mazmununun cenknamelerde Hz. Ali ile aynileştirildiğini söylemektedir²²¹. İncelemekte olduğumuz destanda ise Rüstem daha ziyade bir güç sembolü olarak kullanılmıştır.

Anam Darıyka, bir dişi aslan,
Sizin gibilerle bir çok kez kapıştım.
Korkmazsan gel baba, ben yıkarım,
Olsan da Rüstem Destan gibi cihan pehlivanı

(3465-3468)

Destanda, bir yerde, Hz. Ali'nin pehlivanlığı ile Rüstem'in pehlivanlığı karşılaştırılmıştır.

O, çağdaş beşeriyetin pehlivanı,
Zamanında gelmiş geçmiş Rüstem Destan.

(755-756)

Destanda ayrıca Hz. Ali'nin oğluyla güreşmesi motifinde, Rüstem'in oğluyla güreşmesi hadisesine²²² telmihte bulunulmuştur.

Rüstem de yanılp hata yaptı,
Bilmeden öz oğlunu kendi öldürdü.

²¹⁹ Çetin, İ. age. s. 169.

²²⁰ İslam Ansiklopedisi. MEB. Yay. C. I. s. 309

²²¹ Çetin, İ. age. s. 174.

²²² Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. 60. dipnot.

Ben de tanıyamadan yavrumu,
Esasen gitti mi elimden?

(3597-3600)

Destanda Hz. Ali'nin fizikî özellikleri ve maddî kuvveti kahramanlara özgü bir şekilde işlenmiştir.

Yurtlar aşarak geliyordu,
Bırakarak arkasında bir çok mesafeyi.
Önüne kim çıkıp da durdurur,
Âleme adı yayılan pehlivan yiğidi.

(941-944)

O adam geldiğinde aslan Ali'ye,
Korkudan titredi görünce onu.
Karşıdan belli oluyordu bahadırılığı,
Gözlerinden akıyordu öfkesi.

Ne yapabilirdi, gelen adam şaşırıp kaldı,
Aslan Ali'nin heybetinden titredi.

(1113-1118)

Ali pehlivan sokakları dolaşırken,
Şöyle bir söz yayılır halk arasında.
Aslan gibi heybeti varmış pehlivanın,
Bir tek Dariyka'yı bu yener.

(957-960)

İkisi de korkusuz yiğitlerdi,
Bahadırlar birbirlerine denktiler.

Aslan Ali saldıran bir kaplan gibi,
Darıyka ise kara kulak aslan gibi.

(1273-1276)

Görüldüğü gibi, Hz. Ali, hem kuvvet hem de dış görünüş bakımından aslan, kaplan gibi güçlü hayvanlara benzetilmiştir. Aynı benzetmeler, Darıyka ve Şaysılda için de yapılmıştır. Kahramanların vahşi hayvanlara benzetilmesine Oğuz Kağan Destanı, Manas Destanı gibi kahramanlık destanlarında da sıkça rastlanmaktadır. Kahramanların fizikî bakımdan hayvanlara benzetilmesi, Türklerin hayvancılıkla uğraşan bir toplum olmasının doğal bir sonucudur. Bu hayvanların vahşi hayvanlar olması ise bu tiplerin idealize edilmiş tipler olmasından ve kuvvetlerinin, cesaretlerinin vurgulanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. A. İnan, Hz. Ali'nin kahramanlık destanlarımızdaki tipler gibi tasvir edilmesi hususunda şunları söylemiştir: *“Kazak-Kırgızlarda pek çok okunan ve söylenen ‘Ali destanları’ bile Kırgız hayatına ve inanışlarına adapte edilmiştir.... Kırgızların ‘Ali’si de Kırgız kahramanı gibi çok yiyen bir oburdur. Altmış batman demir zırh taşıyor bir yemekte beş koyun yer ve kımız içerdi. Boz kısraklarını da kurban ederdi... Kazak-Kırgız destanları Hz. Ali’yi böyle ‘Kırgız-Kazak’ yapmışlardır.”*²²³.

4. Namaz-Abdest:

Kız Darıyka destanında sadece Hz. Ali namaz kılmaktadır. Bu unsur, destanda bir kere işlenmiştir.

Hz. Ali, kazaya kalan namazlarını kılmak için Darıyka’yla yaptığı güreşe ara vermek ister.

Ali’nin on beş günlük namazları,
Kılınmadığından kaza dolu hepsi.

Namazların kazaya kalmasından dolayı,
Yıkamam şimdi seni, dedi Ali.

²²³ İnan, A. age. C. II. s. 208.

Ben kılalım namazın kazalarını,
Öyle bir iş hayatımda yapmadım.
Sebepsiz kazaya kaldı beş vakit namaz,
Affedilemez benim bu günahım.

(1281-1285)

Hz. Ali'nin namaz kılmak için güreşe ara vermek istemesi, Darıyka tarafından yanlış anlaşılır. Darıyka, bunun bir bahane olduğunu düşünür.

Bahane buldunuz namazı öne sürerek,
Gerçeği söylemek insan için iyidir.
Yalandan gayret etme, cesaretin varsa,
Söyle Ali Bahadır yenildim diye.

Ali, ben de seninle güreşmeye istekliydim,
Yemek bile yemeden dayanırdım.
Ukde kalmasın içinde diye gönderiyorum,
Yoksa göndermeden yenerdim.

(1301-1308)

Her ne kadar Alimanov'un varyantında belirtilmemiş de olsa, Darıyka'nın Hz. Ali'nin namaz kılmak istemesini bir bahane sanmasının nedeni, kendilerinin Müslüman olmamasından kaynaklanmaktadır. Destanın diğer varyantlarında bu açıkça ifade edilmiştir. Darıyka ile Hz. Ali'nin güreşmesi neticesinde, Hz. Ali yenerse Darıyka İslam dinini kabul edecek, buyruklarını yerine getirecek, Ali ile evlenecektir. Darıyka'nın yenmesi hâlinde ise Hz. Ali, Darıyka'nın dinini kabul edecektir. Nitekim, güreşi Hz. Ali kazanır ve Darıyka ile halkı İslam dinini kabul eder. Darıyka'nın İslamiyet'i kabulü K. Orozov da şöyle yer anlatılmıştır²²⁴: “Ben artık size aitim, yıkma beni / Yıkıldı, demesin düşmanlarım / Yiğit Ali duyuru yaptı / İslam'ın gerçekliğini şimdi bildi / Allah bir, Kuran gerçek, peygamber temiz”.

²²⁴ Orozova, G. agm. s.245-246.; Kırgız Adabiyatı Tarihı. C. I. s. 614.

Mevlakey Yurnaçikov anlatmasında da benzer bir durum vardır. Bu anlatmada, Katran isimli bir şehirde yaşayan Dariga ve halkı, Yahudi'dir. Hz. Ali, güreşi kazanınca, Dariga ve halkı İslam dinini kabul eder. Hz. Ali, kırk gün boyunca İslam'ı halka öğretir, mescit ve medreseler yapılır²²⁵.

İncelemekte olduğumuz anlatmada, abdest de bir kere geçmektedir. Dinin buyruklarından olan abdestin temiz suyla alınması gerekliliği yer almıştır²²⁶.

Yeşil otlarla örtülü yere indi,
Yıkayıp temiz suyla abdest aldı.
Namazın kazalarını kıldı,
Sonra düşüncelere dalıp oturdu.

(1317-1320)

Destanda Hz. Ali'nin abdest alıp, namaz kıldıktan sonra Daryka'yı yenebilmesi, onun bahadırlığında manevî gücün etkisini göstermektedir.

5. Dua:

Destanda dua unsuru da yer almaktadır. Hz. Ali, Daryka'yla güreşe gideceği zaman silahlarının yanı sıra Hz. Muhammet ile halkının duasını alarak yola çıkar. Bu da Hz. Ali'nin kahramanlığında maddî ve manevî kuvvetin etkili olduğunu göstermektedir.

Bahadırın gideceğini anlayınca,
Git diye dua verdi çaresizlikten.

(891-892)

Sonunda dua verdi Arap halkı,
Sağ salim halkına dön aslan, diye.

(923-924)

²²⁵ Develi, H. age. s. 4.

²²⁶ Gökyay, O.Ş. age. s. CCLXXV.

Dua alıp halkından, çıktı yola,
Lazım olacak silahlarını aldı yanına.

(929-930)

Şaysılda ise destan kahramanlarına özgü bir şekilde sadece atını ve silahlarını yanına alarak yola çıkmaktadır.

Elveda diyerek gitti Şaysılda,
Savaş silahlarını alıp, atına binip.

(2981-2982)

Manevî kuvvetin etkisi Hz. Ali'nin Daryka'yla yaptığı güreşte de kendini göstermektedir. Hz. Ali, ilk yarıda Daryka'yı yenemezken, namaz kıldıktan sonra başlayan ikinci yarıda Daryka'yı kolaylıkla yener.

K. Orozov anlatmasında, Hz. Ali, namaz kılarken Allah'a ve Hz. Muhammet'e yardımcı olmaları için yalvardıktan sonra güreş meydanına gider ve Daryka'yı yener²²⁷. Yumaçikov anlatmasında ise Hz. Ali, kendisine güç vermesi için Allah'a yalvarıp, ağlamıştır. Duasının kabul olduğu ise bu haberi kendisine iletmek için yeryüzüne inen Cebrail tarafından verilmiştir²²⁸.

Destanda Arap halkının, Daryka ve Şaysılda için dua ettiği de görülmektedir.

Teşekkür etti Araplar doğu halkına,
Bereketli güzel yerde yaşayan.
Dua ettiler tekrar tekrar,
Kıpçak kızı kaplan aslan Daryka'ya.

(2393-2396)

Oğlum, Allah seni muvaffak etsin,
Sağ salim ulaş vatanına, Araplara.

(3305-3306)

²²⁷ Orozova, G. agm. s. 246.

²²⁸ Develi, H. age. s. 4.

Destanda Kırgızlar da dua etmektedir. Kırgızların dua etmesi Şaysılda'nın doğumuna bağlı olarak işlenmiştir.

Hediyesini bırakıp gitti aslan sana,
Duyduğuma göre hamileymişsin yavrum.
Yürük atın işareti gibi o toynak,
Kutlu olsun hepimize inşallah.

(1957-1960)

Yavrum Darıyka eğer begeneceksen,
Yapalım bir toy, eşi görülmemiş.
Hiçbir şeyi esirgemedem,
Dua alıp, hizmet edip, gencine yaşlısına.

(2437-2440)

Gelen halk hep birlikte dua edip,
Çocuk için sağlık sıhhat diledi.

(2499-2500)

Gün geçti, ay oldu; ay, yıl oldu,
Çocuk tam bir yaşına bastı.
Çocuğunun doğum gününü kutlayıp,
Hayvan kesip, topluluktan dua aldı.

(2605-2608)

Görüldüğü gibi, Şaysılda için düzenlenen ad verme toyunda ve ilk yaş toyunda halkın duası alınır. Bu durum, Kırgızların eski geleneklerinin, inançlarının içine İslamiyet'in karıştığının göstergesidir.

İncelemekte olduğumuz anlatmada dua unsuru, son olarak Şaysılda'nın Allah'a yalvarmasında karşımıza çıkmaktadır. Bilmeden babası ve ağabeyleri ile gürleşen

Şaysılda, bu utanca dayanamayarak güreş alanından uzaklaşır ve yerin yarılıp kendisini içine alması için yalvarır ve duası kabul olur.

Yalvarırım yaradan, yar yeri,
Kara toprak sakla koynuna alıp beni.
Hani, utanç ölümden güçlüdür, derlerdi,
Dayandım, bütün suçu boynuma alıp.

Çocuk ağlayarak kaçıp giderken,
Gözüktü kapısı olmayan bir mağara.
Girince çocuk kayboldu içinde,
Arkasından gelenler kaldılar çaresizlik içinde.

(3541-3548)

6. Ölüm-Kader:

Destanda ecel konusu sıkça işlenmiştir. Ecelin bir gün herkese geleceği, insanın bu dünyada fani olduğu vurgulanmıştır. Türklerde insanın fani olduğu inancına Orhun Kitabelerinden beri rastlanmaktadır. Bu inanç Orhun Kitabelerinde şu şekilde yer almıştır: “*zamanı tanrı takdir eder; kişi oğlu hep ölmek için türemiş*” (öd tengri yasar, kişi oğlu kop ölüglü törümüş)²²⁹. Bu inanış, İslamiyet’te de yer almaktadır. Kuran’da “Bütün nefisler ölümü tadacaktır.” denilmektedir²³⁰. İslamiyet’e göre bu dünya geçicidir ve insanlar öldükten sonra ebedî hayatı yaşayacaklardır²³¹.

Bütün ataların da kaderi öyleydi,
Vaktinde onlar da seferlerine çıktılar.
Anadan doğan insanlar ölür, der,
Düşün yavrum, halk bunu hep söyler.

(573-576)

²²⁹ Ersoy, Ruhi. “*Türklerde....*”. s. 87.

²³⁰ Temizkan, Mehmet. Hatayi’nin Şiir Dünyası. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 2001. s. 78.

²³¹ Çetin, İ. age. s. 338.

Derdi, tükenmeyen gayret yener,
Ne yapar ki insan ecele boyun eğer.
Yattığı yerde rahat etsin o kişi,
Duy yavrum, ölüme sabır gerek.

(581-584)

Darıyka, oğlunun ölümünün acısına dayanamamış ve ecele meydan okuyarak kendisini ölüme terk etmiştir. Ecelin sırası ona geldiğinde de ölmüştür.

Ecele göğsünü gerer, geleceksen gel,
Korkmadan seni bekleyen pehlivan benim.
Yavrum için yana yakıla dolaşmaktansa,
Ebedî yerimi bulayım ben.

Kıpırdamadan bekledi, fil gibi çöküp,
Sarıp gücü tükendi yata yata.
Çocuğunun ardından o da gitti,
Ecelin sırası ona da gelince.

(3809-3816)

Destanda bu dünyanın yalan olduğu da sık sık vurgulanmaktadır. İlk olarak, epey yaşlanmasına rağmen bir çocuk sahibi olamayan Katıran, bu dünyadan şikâyet etmektedir.

Zamanında, pehlivan Katıran, diye ad aldım,
Düşmanı kaç kere mağlup ettim.
Böyle bir halk pehlivanının adını silip,
İzini yok etmek mi istiyor yalan dünya.

(361-364)

Destanda çocuğunu kaybeden Daryka'nın da bu dünyadan dertlendiğini görüyoruz.

Bu yalan dünya, kimi ebedî yapmış ki,
Günahsız nicelerini götüren.
Hiçbir insan kurtulamaz, diye düşünür,
Ardından kovalayan ecelden.

(3805-3808)

Oğlunun acısına dayanamayan Daryka'nın ölümü üzerine halkı da bu dünyadan şikâyet eder.

Of, yalan dünya, neler yapmadın sen,
Dünyaya adı yayılan Daryka aslan.
Bu dünyadan gözleri açık gitmediler mi,
Aslan oğlu Şaysılda'yla beraber.

(3825-3828)

Destanda kader inancı da yer almaktadır. Kader konusu daha ziyade ayrılık ve ecele bağlı olarak işlenmiştir. Kader karşısında, kimi zaman sabır gösterilmiş, kimi zaman isyan edilmiş, kimi zaman ise cezalandırıldıklarını düşünmüşlerdir.

Çaresiz ayrıldı iki âşık,
Kader karşısında ne yapabilir ki.

(1807-1808)

Başka çare yok, katlanacağım bahtıma,
Üzülmek doğru olmaz, çünkü buna.
Alın yazısındaki er geç olacak diye,
Gayretlenir Ali'nin dul karısı böylece.

(2909-2912)

Destanda Daryka, Ali'den ayrıldığı zaman; Şaysılda, ölüme gitmeden önce; Hz. Ali ise oğlu öldüğü zaman kadere isyan etmektedir.

Kader, bana niye eziyet ediyorsun,
Denizde alabora olan gemi gibi oldum.
Bu hayatın işkencesini çekecek kadar,
Ne günah işledim ki ben.

(2925-2908)

Kaderim, sen böyle mi yapacaktın,
Ayrılıp kalacak mıydı anam, babam.
Çocukluk vazifemi yerine getiremedim,
Onlarla beraberce yaşayamadım.

Amaç edinip geldim, uzak yerden,
Ata yurt vatanımı yeni gördüm.
Onlara hizmet edeceğim zamanda,
Halkımdan ayırdı kader acımsızca.

(3509-3516)

Hayır vermez, kara toprak sakladı onu,
Görebilir miyim tekrar yavrumu.
Su gibi akan göz yaşına bakmayan,
Taş yürekli kader, demek bu imiş.

(3557-3560)

Hz. Ali, oğlunu kaybettiği zaman cezalandırıldığını düşünmektedir.

Ali der, kader beni cezalandırdı,
Kalbime ok saplayıp yaraladı.

Bütün gücümü harcayarak bu mağaradan,
Oğlumu sağ salim kurtarabilecek miyim.

(3553-3556)

7. Döldül:

Hız. Muhammet'e Mısır hükümdarı Mukavkîs tarafından armağan olarak gönderilen boz renkli bir katırdır. Hız. Muhammet daha sonra bu katırı Hız. Ali'ye vermiştir. Ali'den de Hasan ve Hüseyin'e, daha sonra da Muhammed b. Hanefî'ye geçmiştir²³².

Döldül, aslında bir katır olmasına rağmen, bizim anlatmalarımızda çok iyi bir at olarak yerini almıştır. Bunun sebebi, bizde kahramanların kendi şahsiyetlerine uygun atlara binmelerinden kaynaklanmaktadır²³³.

Şii ve Alevilerin şiir ve hikâyelerinde Döldül'ün adı sık sık geçmektedir. Özellikle de Hız. Ali cenknâmelerinde mühim bir yer tutmaktadır. Bu hikâyelerde, kâfirlerle yapılan savaşlarda olağanüstü yetenekleri, sürati ve insana yaklaşan anlayışı ile Hız. Ali'nin önemli bir yardımcısıdır²³⁴. Daima savaşa hazır olan Döldül, Hız. Ali'nin olmadığı zamanlarda tıpkı insan gibi davranmakta, gerektiği zaman savaşmaktadır²³⁵.

İncelemekte olduğumuz destanda, Hız. Ali'nin en güvendiği ortağı olan Döldül, sadece düşünmek, özlemek gibi bazı insanî vasıflara sahiptir.

Döldül de özlemiştir Arap toprağını,
Beyaz pirinci, arpayı, buğday yemini.

(1637-1638)

Döldül'e vatanın kokusu gelip,
Durmadan gidiyordu dört nala.

(1981-1982)

²³² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul, 1984. s. 20-21.; Meydan Larousse. C. 3. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970. s. 936.

²³³ Aksoy, M. agt. s. 187.

²³⁴ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul, 1984. s. 20-21.; Meydan Larousse. C. 3. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970. s. 936.

²³⁵ Çetin, İ. age. s. 419.

8. Hz. Ali'nin Kılıcı:

Destanda Hz. Ali, oğlu doğmadan Semerkant'tan ayrılmakta ve emanet olarak da kılıcını bırakmaktadır. Şaysılda büyüdüğü zaman bu kılıcı alarak babasını aramaya gitmekte ve bu kılıç sayesinde birbirlerini tanımaktadırlar. Destanda her ne kadar Ali'nin kılıcının adı geçmese de bu Hz. Ali'nin efsanevî kılıcı Zülfikâr olmalıdır. Aslında çok güçlü olmayan ve daha ziyade tören kılıcı olarak kullanılan Zülfikâr, Türk edebiyatında çok işlenen bir unsurdur. Türklerin kılıca karşı olan inancından olsa gerek, Zülfikâr'ı bir çok olağanüstü özelliklerle bezemişlerdir. İsmet Çetin, Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri adlı eserinde eski Türk kılıcı ve Zülfikâr arasındaki ilişkiyi şu şekilde değerlendirmektedir: *“Bazı sihrî-efsânevî özellikleri taşıyan eski Türk kılıcı ve bu kılıç etrafında teşekkül eden inançlar, Türklere komşu milletlerin kültürüne de girmiştir. İlahî kudrete sahip kılıç inancı, Hunlardan (Atilla'nın Mesih'in kılıcını bulduğuna dair efsâne) Osmanlılara kadar yaşamış ve Zülfikâr da bu inancın tezahürü olarak gelmiştir.”*²³⁶.

Kılıcı bırakacağım yavruma armağan,
Kılıç gibi keskin olsun diye seçtim.
İşlemeler var o kılıçta altından,
Teslim etti Dariyka'ya tutup kınından.

Babanın kılıcı diye anlat ona,
Oğluma o olsun benim işaretim.
Babanın oğluna işaret bırakması,
Yaşayan halkta bir gelenekmiş.

(1677-1684)

²³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çetin, İ. age. s. 423-427.

9. Diğer İslamî Unsurlar:

- Destanda “helal” ve “haram” unsurları yer almaktadır.

Ali der, çok iyi olur helal iş,
Köyünüz savaşıyor yaşam deyip.
İnsan için güzeldir helal kazanç,
Yaşamak emeğinin ekmeğini yiyip.

(2061-2064)

Darıyka, oğlunun ölümü üzerine bahadırılık vazifesini bırakmaya karar verir.
Bunu halkına açıklarken, onlardan haklarını helal etmelerini ister.

Size son sözüm şu,
Hakkınızı bana helal edin.
Hatırlayıp yavrumu gece gündüz,
Yas tutmak olsun benim görevim.

(3777-3780)

Affedin günahım varsa, dedi aslan,
Vedalaşmadan önceki sözü bu oldu.
Zavallı aslan bu hâle geldi, deyip,
Kıpçak halkı, kıza acıyarak üzüldü.

(3785-3788)

Şaysılda, Arabistan’a giderken, yolda Araplara düşman olan soyguncularla karşılaşır.

Gezerler yavrum, hayvanlar gibi,
Gece gündüz leş arayanlar gibi.

Kötülükten başka bir şey düşünmezler,

Her gün yedikleri haram yemektir.

(3201-3204)

• Destanda, Türklerin Müslüman olmalarından sonra dillerine giren deyimler de yer almaktadır. “Ana hakkı-Tanrı hakkı” deyimini, İslamiyet’te anaya verilen değerin bir göstergesidir²³⁷. Destanda, Şaysılda yolculuğu esnasında düşmanlarla savaşırken ana sütünün hakkını vermek istemektedir.

Bu halka göstereyim babamdan kalan gücümü,

Art arda gelsin hepsi birden.

Yiğit olsun diye gece gündüz emzirdiği,

Anamın sütünün hakkını verme zamanım geldi.

(3237-3240)

Şaysılda’nın düşmanları yenmesi üzerine, ona yolculuğu esnasında yardım eden yaşlı adam, Şaysılda’nın ana sütünün ve baba borcunun hakkını verdiğini söyler.

• Destanda şükür de yer almaktadır. Destanda ilk olarak Katıran ve eşi, ardından da Darıyka şükreder.

Öylece beklediği çocuğun vakti gelip,

Onlara bir kız çocuk nasip oldu.

Ana babası sevincinden uçup,

Şükrettiler bu çocuğu gördükleri için.

(377-380)

İyi şartlarda bakıldı aslanın oğlu,

Dindi Darıyka’nın içindeki gamı.

²³⁷ Gökyay, O. Ş. age. s. CCLXXX.

Bunu gördüğüme şükür deyip,
Her gün birkaç kez tekrarlar bunu.

(2601-2604)

Destanda Hz. Ali, memleketine sağ salim döndüğünde ve halkının, ailesinin iyi olduğu haberini aldığı anda şükretmektedir.

Çocuğa sorup öğrendi halkın hâlini,
Evlatları Hasan, Hüseyin'i, sevdiği yarini.
Arapların hepsi sağ salim deyip,
Çocuk, her şeyi açık açık anlattı.

Şükür, dedi duyduklarına aslan,
Sevindirdi anlattıkları çocuğun.
Düşünerek halkın hâlini geliyordum,
O düşünceden kurtardın beni yavrum.

(2109-2116)

Arap halkı da Hz. Ali'nin dönmesine şükretmektedir.

Halkın tamamı gitti evine,
Çocuğun da büyüğün de ağzında Hz. Ali.
Sağ salim gördüklerine şükür deyip,
Yakalarını tutuyorlar ihtiyarlar.

(2165-2168)

• Destanda ahir zaman inancı da görülmektedir. “*Ahir zaman (devr-i kamer) bin yıl süreceğine inanılan ve Hz. Muhammet’le başlayıp kıyametin kopmasına kadar devam edecek olan zaman diliminin adıdır.*”²³⁸. Destanda bu unsura, kahramanların ne

²³⁸ Temizkan, M. agt. s. 68-69.

denli güçlü olduklarını anlatabilmek için yer verilmiştir. İlk önce Daryka'yla Hz. Ali'nin g re inde, daha sonra ise  aysıl a'nın d  manla mücadelesinde kullanılmıştır.

Ba ırdı iki taraftan iki bahadır,
Sanki ahir zaman olmuş gibi.

(1237-1238)

Sanki, Ali Bahadır geliyormu  gibi,
Daryka, oğlum saldır, diye sesleniyormu  gibi.
 aysıl a da yerinde durmadan d  manına,
Saldırdı ahir zaman gelmiş gibi.

(3249-3252)

- Bir  l m mele i olan “Azrail”, destanda sadece bir kere geçmekte ve s s unsuru olarak yer almaktadır.

Sabret, korkmadan al aklını başına,
Azrail gibi mi gözüktü o sana.

(1125-1126)

Mevlakey Yuma ikov'un kaleme aldığı anlatmada ise Cebrail yer almaktadır. Bilindiği gibi Cebrail, vahiy mele idir²³⁹. Bu anlatmada da Allah,  aysıl a'nın ölümü üzerine çok üzülen Hz. Ali'ye, Cebrail ve Hz. Muhammet vasıtasıyla, oğlunun ahir zamanda ortaya çıkıp, Deccal'i yenece ini ve onunla kıyamet günü buluşaca ını bildirir²⁴⁰.

- Destanda, İslam dininin gururu, kibri kötüleyen, sabrı, ho  r y     tleyen yönü de yer almaktadır.

²³⁹  etin, İ. age. s. 331, 334.

²⁴⁰ Develi, H. age. s. 5-6.

Muhammet, sözümü dinlersen gitme,der,
Övünüp kendi gelmeden ona gitsen.

Yakışmaz er yiğide kibir,
Diye söyleyen halkın sözünü aklına yazsan.

(849-852)

Gitme, sözümü dinle yavrum,
İnsanın huzuru sevmesi iyidir.
Yiğit güreşte ölür, diyenler var,
Bunu namus işi yapmanın sonu kötüdür.

(869-872)

En iyisi sabır göstermek olanlara,
Kimsenin gücü yetmez öyle işlere.
Üzülüp de değiştiremezsin olanları,
Alın yazında yazılanlar gerçekleşti bile.

(2717-2720)

SONUÇ

Kız Daryka Destanı, Kırgız Türklerinin köklü destancılık geleneği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Doğu şiir geleneğinden gelen bu dastan, Türk destancılık geleneğine ait motifleri ve geleneksel yapıları da bünyesine katarak Kırgız Türklerinin millî eserleri haline gelmiştir. Kız Daryka, Kırgızlar arasında en yaygın ve en çok varyanta sahip olan dinî dastandır.

Tezimizde esas aldığımız K. Alimanov anlatması, akınların geleneğine uygun olarak, destanın nerede, ne zaman ve kimden öğrenildiğinin anlatılmasıyla başlamaktadır. Alimanov'un anlatmasına bir girişle başlaması, ardından o dönemin zamanına, mekânına ve kahramanın ailesinin tanıtımına yer vermesi, kahramanın doğumu, bir bahadır olması ve evlenmek için şart koyması, Hz. Ali ile yaptığı güreş gibi epizotlar ve bu epizotlara bağlı olarak yer alan motiflerde, doğu kaynaklı olan bu dastanın nasıl da Kırgızların millî eserleri hâline geldiğini görmekteyiz.

Destanın seyri, Daryka ile Hz. Ali'nin evlenmesinden, özellikle de Hz. Ali'nin memleketine dönmesinden sonra değişmektedir. Hz. Ali ile evlendikten sonra bahadırılığını ona devreden Daryka, Hz. Ali'nin gitmesiyle birlikte adeta yıkılmaktadır. Bahadırılık görevini tekrar devralması gerektiği, danışmanı olan aksakal tarafından hatırlatılmakta, Daryka'nın bu görevi tekrar üstlendiğinden ise sadece bir dörütlükle bahsedilmekte ve bir daha pehlivan olarak yer almamaktadır. İlk önce Hz. Ali'nin gidişi, ardından da oğlunun babasını aramaya gidişi üzerine Daryka'nın yaşadığı çaresizlik ve daha sonra oğlunun yerin altına girmesi haberini alması üzerine kendisini ölüme terk etmesi, Türk epik kahramanlarının vasıflarına uygun değildir. Destanda bu bölümden itibaren bahadır Daryka'nın "aşk acısı çeken bir kadın"a, "evlat acısı çeken bir ana"ya dönüşmesi; aynı şekilde bahadır Şaysılda'nın da babasına ve ağabeyine el kaldırmasının utancına dayanamayarak ölmek istemesi ve yerin yarılarak onu içine alması, eserin doğu kaynaklı bir dastan olmasının sonucudur.

Kız Daryka destanına ait anlatmalar arasında varyant olma derecesine ulaşabilen K. Alimanov'un anlatması, destana sonradan eklenen motif ve epizotlar dolayısıyla diğer anlatmalardan epey farklıdır. Örneğin, Alimanov'un anlatmasında,

diğer anlatmalardan farklı olarak, Şaysılda'nın gurbete gidişinden sonra da Darıyka'dan bahsedilmektedir.

K. Alimanov'un, destana yeni epizotlar eklemesinin yanı sıra anlatılan olayların kahramanların ağzından tekrar anlatılması (Hz. Ali'nin Medine'ye döndüğünde yaşadığı olayları birer birer anlatması vb.) destanın hacmini arttırmış; ancak gereksiz tekrarlara girmesi, destanı zaman zaman durağan ve sıkıcı bir hâle getirmiştir.

* * *

Kız Darıyka, her ne kadar Kırgızlar arasında yaygın bir destan olsa da üzerinde fazla araştırılma yapılmamıştır. Bunun başlıca sebebi, Sovyetler Birliği döneminde uygulanan baskıcı politikalaradır. Kız Darıyka'nın doğu kaynaklı olması ve İslamî unsurlar barındırması, diğer doğu kaynaklı eserler gibi, bu dastanın da incelenmesini engellemiştir. Sovyetler Birliği'nin bu tutumu neticesinde İslamî unsurlar destandan mümkün olduğunca çıkartılmış, hatta bazı anlatmalar o dönemin siyasî yapısına uygun bir biçimde şekillendirilmiştir. Tezimizde esas aldığımız K. Alimanov'un anlatmasında da İslamî unsurlar çok ön planda değildir.

Bu destan üzerinde sınırlı sayıda çalışma yapılmış olması, bunlara ulaşmamızda yaşadığımız zorluklar ve diğer anlatmaların elimizde olmaması dolayısıyla karşılaştırma imkanına sahip olmamamız, çalışmamız esnasında türlü sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuştur. Kız Darıyka destanının bütün anlatmalarının karşılaştırılarak yapılacak bir çalışma, gerek doğu kaynaklı bu eserin muhtevasının daha iyi belirlenmesi açısından gerekse yerleştiği boyun folkloruyla ne denli yoğrulduğunun gözlemlenmesi açısından fayda sağlayacaktır.

METİNLER

DARIYKA KIZASININ BAŞTALIŞ SEBEBİ

- 1 Uşunday söz süylödü Çaki karı,
Tıñşadı tıñ oturup eldin baarı.
Al kişi sözün bütüp kalar kezde,
Aksakal uzarta kör deybiz dagı.
- 5 Kariya dagı deybiz sözgö toyboy,
Köpçülük caalap ketti erkke koyboy.
Oturdu kımız içip demin alıp,
Tuncurap bir nerseni oyloy-oyloy.
- 9 Bul sözdü men cazuuga bir sebep bar,
Okuuçu bolgon işke köñülüñ sal.
Kız balban Darıkanı ayıp ber dep,
Çakiden surap kaldı oturgandar.
- 13 Çaki ayttı Darıka kız kabılan şer,
Az bolgon zamanında oşondoy er.
Al kızdın aybatınan coo coloboy,
Duşmandan aman bolgon az kıpçak el.
- 17 Endi biz toktoboylu Darıkaga,
Kelerbiz öz kezeginde kiyin aga.
Cazdıñ dep kaydan alıp bul kızanı,
Biröölör suroo berer balkim maga.
- 21 Suroogo kimdin bolso akısı bar,
Çın uşul okugandar oyuna alar.
Al kişi aytkan kezde Darıkanı,
Meni da kızıktırdı ukkan kabar.

DARIYKA KISSASININ ÇIKIŞ SEBEBİ

- Böyle bir söz söyledi ihtiyar Çaki,
Bütün halk sessizce onu dinledi.
Adamın sözü bitmek üzere iken,
Aksakal, biraz daha anlat, dedik.
- İhtiyar, anlat daha, doyamadık,
Diyerek, bırakmadı kalabalık.
Kımız içip, oturdu dinlenerek,
Dalmıştı, bir şeyleri düşünerek.
- Bu sözü yazmak için bir nedenim var,
Okuyucu, olacaklara dikkatini ver.
Kız pehlivan Darıka'yı anlat, diye,
Çaki'ye ısrar etti oturanlar.
- Çaki, dedi, Darıka kız bir kaplandır,
Az bulunurdu zamanında öyle bir yiğit.
Kızın heybetinden düşman yaklaşımadı,
Bu sayede huzurlu yaşadı onun Kıpçak halkı.
- Şimdilik bırakalım Darıka'yı,
Sırası gelince anlatırız.
Nereden alıp yazdın, diye, bu kıssayı,
Belki bana sorabilir birileri.
- Sormaya herkesin hakkı var,
Gerçek şu, okuyanlar her daim hatırlar.
O adam anlatınca Darıka'yı,
Benim de ilgimi çekti, bu haber.

- 25 Oylonup kılar iştin tappay ebin,
Akırı uşul boldu oyum menin.
Caşırbay sırdı özünö aytayın dep,
Tüşünttüm aksakalga iştin cönün.
- 29 Oşondoy kıyaldanıp cürgöndö men,
Calgızdap söz suradım al kişiden.
Aba deym söz kılğan Darıyka kız,
Çığıptır aytıñızçı kaysı elden.
- 33 O balam, kanday oy bar çının aytçı,
Bul sözdü suramakta sebep kaysı.
İçiñde katıp cürgön sırtıñ barbı?
Tüşüntüp maga toluk kabarlaçı.
- 37 Ata, deym menin oyum ötö tereñ,
Bekirim akıldeşuu özüñ menen.
Siz aytkan şer balban kız Darıykanı,
Ir menen maksatım bar cazsam degen.
- 41 Salmaktap özümdü-özüm körsöm çenep,
Bul işke sizden toluk cardam kerek.
Meni dagı oylondurup türtkü bergen,
Sözüñüz sizdin aytkan boldu sebep.
- 45 Aba, deym kartaydıñız kana endi,
Artıñda atıñ çıgıp kalsın belgi.
Kaltırbay aytıñızçı bul dastandı,
Şirinden şireletip okuuçu eldi.
- Düşünüp, ne yapacağımı bilemedim,
Sonunda geldi aklıma böyle bir fikir.
Saklamadan sırrı ona söyleyeyim, diye,
Anlattım aksakala yapacaklarımı.
- Böyle hayaller kurduğum zamanlarda,
Yalnızca soru sordum ben o adama.
Amca, bahsettiğiniz Darıyka kızın,
Hangi halktan olduğunu anlatsanıza.
- Ey yavrum, niyetin nedir, doğruyu söyle,
Bu soruyu sormandaki sebep nedir?
İçinde gizlediğin bir sırrın mı var,
Her şeyi birer birer anlatsana.
- Baba, benim düşüncelerim çok derin,
Amacım, fikirlerimi sizinle paylaşmak.
Anlattığınız aslan pehlivan Kız Darıyka'yı,
Nazım hâlinde yazmaktır, tek maksadım.
- Bunu yapacağıma inanıyorum,
Ama sizin desteğiniz lazım.
Beni düşündürüp, bende yazma isteği uyandıran,
Sizin söylediğiniz sözler oldu.
- Amca, bakıyorum epey yaşlanmışsınız,
O yüzden, tarihte sizi hatırlatan isminiz kalsın.
Eksiksiz anlatın bu dastanı bana,
Tadına doyamayarak okusun halk da.

- 49 Cazamın siz ayttı dep kızdın cayın,
Atıñız unutulbay cürsün dayım.
Köönörgön eskilerdi cuup-çayıp,
Öñ berip dal özündöy sır sırdayın.
- 53 Raħmat cakşı balam suraganıñ,
Kubantat eldik sözdü ulaganıñ.
Aytayın cazam dediñ kayrat kılıp,
Ölbösöm artın kütöm ubadanın.
- 57 Maga da aytkan ele bir daanışman,
Obuşup elden-elge kele catkan.
Ötköndön kiyinkige muras bolup,
Cogolbos el comogu uluu dastan.
- 61 Sen cazañ küçüñ cetip munu balam,
Caş muun okuuçular kabar alar.
Çakinin kara sözün ır kıldı dep,
Aytılıp kiyinkige atıñ kalar.
- 65 Uk, balam sen suragan Darıyka şer,
Aalamga atı çıkkın kız balban er.
Kıpçaktın kızı dep al baatırdı,
Dalildep aytıp ketken ötköndögü el.
- 69 Kazakta kıpçak uruk tacik da bar,
Özbekte dağı köptöy ukkan kabar.
Aytılğan bardık cerdin kıpçaktarı,
Tuuganbı bile albadım bardıgı alar.
- Bize anlattıgınız kızı yazacağım adınızı belirtip,
Adınız unutulmadan yaşasın, diye daima.
Unutulmaya yüz tutmuş eskileri yenileyip,
Renk katayım sizin gibi ben de.
- Sağol yavrum, iyi ki sordun,
Kıvandırdı halk sözünü yaşatmak istemen.
Anlatayım o halde, yazmak istersen,
Ölmezsem görürüm bu işin sonucunu.
- Bana da anlatmıştı bir danışman,
Nesilden nesile aktarılacak gelmiştir.
Geçmişten geleceğe miras kalıp,
Yaşayacaktır halk dastanı, ulu dastan.
- Yavrum, sen gayret edip de bunları yazarsan,
Haberdar olur, böylelikle yeni nesiller.
Çaki'nin nesrini nazım yaptı, diye,
Yazılır senin de adın geleceğe.
- Dinle yavrum, senin sorduğun Darıyka aslan,
Pehlivan bir yiğittir, dünyaya adı yayılan.
Kıpçak'ın kızı idi, diye o bahadırdan,
Geçmişte bol bol bahsedilmiştir.
- Kazak da, Kıpçak da, Tacik de var,
Özbek de duymuş bir çok haber.
Sözü edilen bütün Kıpçakların,
Akraba olup, olmadığını bilemedim ben.

- 73 Kıpçaktı tuugan deşet bizdin kırıgız,
İçinen erler çıkkın unutulguş.
Eline ubagında kızmat kılğan,
Ataktuu baatır bolgon Darıyka kız.
- 77 Kızlardan az bolgon çok balban degen,
Keçegi Cañıl mırza Saykal eceñ.
Özünün zamanının arstandarı,
Kırıgız eli maktana alat alar menen.
- 81 Çubaşıp ketpedibi dalay kılım,
Neçen er kaçça baatır ötkön murun.
Eskerip el unutupay ayıp cüröt,
Süygön kız baatırlardıñ süygön uulun.
- 85 Ukkamın men da munu atalardan,
Unutupay kartaygança oydo kalgın.
Baş iygen Samarkanga köp uluttun,
Bagına caralğan dep al kız balban.
- 89 Al kezde alsızdardı alduu çağı,
Talkalap çaap alıp turgan çağı.
Colotpoy mekenine eç bir duşman,
Kız arstan bolgon eken el ardagı.
- 93 Kubanat kıpçak eli kızı üçün,
Darıyka el tınçına cumşayt küçün.
Bılk etpey kötörömün dep oylonot,
Mekendin artılsa da cügü bütün.
- Kıpçakla akrabayıñ, derler, Kırıgızlar,
Aralarından çıkmıştır unutulmayan yiğitler.
Halkına zamanında hizmet eden,
Şöhretli bir bahadırmış, Darıyka kız.
- Kızlardan az çıkmadı pehlivanlar,
Daha dünkü Cañıl Mirza, Saykal ablan.
Aslanları olmuşlardır, kendi zamanlarının,
Kırıgız halkı da onlarla gururlanmaktadır.
- Farkında olmadan geçti birkaç asır,
O asırlarla geçti sayısız er, sayısız bahadır.
Halk onları unutmadan hep hatırlar,
Sevgili kız bahadırla oğlunu da.
- Duymuştum ben de bunu atalardan,
Yaşlanıncaya kadar hatırladım unutmadan.
Boyun eğmiş Semerkant'a bir çok millet,
Onlar için yaratılmış, diye o kız pehlivan.
- O dönem, güçlülerin güçsüzleri,
Sürekli yağma ettikleri çağ imiş.
Vatanına yaklaştırmadan hiçbir düşmanı,
Kız aslan, kazanmıştır halkın saygısını.
- Kıvanır Kıpçak halkı kızı için,
Çalışır Darıyka, halkın huzuru için.
Ses çıkarmadan taşırım, diye düşünür,
Yükleseler de bütün yükünü vatanın.

- 97 Çıragım dal uşunday kızdın sırrı,
Cazılsın cazam deseñ sözdün çını.
Colugup kee bir cerden kezigersiñ,
Anın da alış-çabış bolgon çırı.
- 101 Biz ukkan ilgerki eldin balbandarı,
Alardın az bolboptur cañcaldarı.
Bir kezde meymilçekten mayga batsa,
Kaytalap karızınan bolgon kanı.
- 105 May çaynap, kan şimirip kezinde alar,
Col basıp dal oşondoy öttü atalar.
Bulardı özgörtöpöstön ordu menen,
Küç barbı sende balam büt cazalar.
- 109 Kee biröo kazal kıldı Darıykanı,
Mıktı dep çığış eldin kız balbanı.
Köbünçö din cagina burmalaşıp,
Buzuşkan kayran sözdü alar dagı.
- 113 Kaltırbay toluk cazsa Darıykanı,
Çoñ dastan kitep bolor munun baarı.
Oo balam, cazam deseñ toluk caz dep,
Men cakka sözdü burdu Çaki karı.
- 117 Suradıñ barın toluk aytıp berdim,
Kızı dep Darıyka şer kıpçak eldin.
El aytkan eski sözdü burmalaba,
Adamdık ar uyattuu bolso belgiñ.
- Yavrum, böyledir kızın sırrı,
Yazmak istersen yaz sözün aslını.
Bazı yerlerde karşına çıkar,
Az çok onun da olmuş kavgaları.
- Bizim duyduğumuz eskilerin pehlivanları,
Onların da az değılmiş kavgaları.
Bir dönem güzel bir hayat yaşamışlarsa da,
Tekrar başlamış davaları.
- Güzel yaşayıp, kan döküp zamanında,
Zor bir hayat sürdürmüştür atalarımız.
Bunlarda hiç bir değışiklik yapmadan,
Yazabilecek gücün var mı, yavrum?
- Bazıları gazel şeklinde yazdı Darıyka'yı,
Üstün diye doğıu halkının kız pehlivanını.
Daha çok dinî konuları karıştırıp,
Bozdular onlar güzel destanı.
- Eksiksiz olarak yazılırsa Darıyka,
Büyük bir kitap olur dastanın tümü.
Ey oğlum, yazmak istiyorsan eksiksiz yaz, diyerek,
Bana tavsiyede bulundu ihtiyar Çaki.
- Sorduğun her şeyi anlattım ben,
Aslan Darıyka kızını Kıpçak halkının.
Halkın icra ettiğı eski sözü değıştirme,
İnsanlık ar utancı varsa sende.

- 121 Kızanın efi cakşısı elge caksa,
Talaşp koldon kolgo ötüp atsa.
Caratış anday sözdü cazuuçudan,
Çındıktın bal şiresin tamçılatsa.
- 125 Kazalın el süygöndöy bolsun sonun,
Kızıgar okuuçunun tapsaı oyun.
Cazganın şiresindey bolso baldın,
Anda sen astı caktan aldıı orun.
- 129 Kün-tünü aytıp berdi maga barın,
Catkanday oozun açıp kazınanın.
Toktoboy caza berdim ukkandardı,
Kaltırbay karıyanın aytkandarın.
- 133 Çaki ayttı coluı bolsun bergen batam,
Bolgonu çala cazıp kıskartpasanı.
El aytıp kele catkan bul dastandı,
Kalsa dep kiyinki elge tileyt ataı.
- 137 Özüñdö sın köp balam, oylop turam,
Çoı işke tobokel dep kalam ursanı.
Adamdık sapatıñdan ayrılğanı,
Çındık söz men aytkandı burmalasanı.
- 141 Okuuçu ustatına karız dedi,
Üyröttüm şakirt kıldım balam seni.
Bütün caz bülündürböy eldik sözdü,
Sıylasanı ustatım dep eger meni.
- Kıssanın güzel olduğuna halk karar verir,
Kuşaktan kuşağa geçerek sevgiyle okunur.
Yaratıp öyle sözü yazıcı,
Tattırırsa gerçeğin bal şirasını.
- Gazelin halkın sevdiği gibi olsun,
O zaman merak eder okuyucu onu.
Yazdığın balın şırası gibi olsun,
O zaman halk sevgisini kazanırsın sen.
- Gece gündüz anlattı bana hepsini,
Sanki hazinenin ağzını açıyormuş gibi.
Durmadan yazıyordum duyduklarımı,
Eksik bırakmadan ihtiyarın anlattıklarını.
- Çaki, yolun açık olsun diye dua ederim, dedi,
Eğer olanları eksik yazıp kısaltmazsan.
Halkın anlatıp geldiği bu dastanı,
Geleceğe miras olsun diye diler baban.
- Anlıyorum önünde bir çok sınav var,
Büyük olaya tevekkül ederek kalem vur.
İnsanlık vasfından ayrılırsan,
Gerçek sözle söyleneni saptırırsın.
- Öğrencinin üstadına borcu var, dedi,
Öğrettim, çırak yaptım yavrum seni.
Bozmadan eksiksiz yaz, halkın sözünü,
Şayet üstadınım diye saygı duyuyorsan.

- 145 Sözüfüz aksakal deym ayılğanday,
Cazlat barı bütün biri kalbay.
Beremin okuuçuga özgörtpöstön,
İçinen bir sözün da koşup albay.
- 149 Bul sözdör bolgon ele Suusamırda,
Dep alıp otpuskada curgöm anda.
Söz berip al kişiye üygö kaydım,
Bilgizbey pikirimdi eç bir canga.
- 153 Çındık söz ayta turgan uşul cerde,
Bir gana cazsam degen pikir mende.
Köönörgön eski sözdü kozgogonum,
Cagabı cakpaybı dep oyloym elge.
- 157 Uşunday kıyaldanıp üygö keldim,
Oyumdu bir kurbuma aytıp berdim.
İr kılıp kara sözdü küçüm cetse,
Cazsam deym akıl koşup cardam bergin.
- 161 Bali dep aytkan kişim meni demep,
Küçüñdö okuuçular körsün çenep.
Cazuuga kızıkıtırıp türtkü bergen,
Kayratı Moldosandın boldu sebep.
- 165 Al kişi minday aytat cana dagı,
Arabın çoñ balbanı Aziretaalını.
Darıyka kız eköönün karmaşkanın,
Kiyinki kabarlansa çaştın baarı.
- Aksakal sözünüz söylendiği gibi kalır,
Yazılır hepsi eksik bir şey bırakılmadan.
Vereceğim okuyucuya değıştirmeden,
İçine bir söz bile ilave etmeden.
- Bu sözler geçmiştir Susamır'da,
O sırada oralarda tatilde idim.
Söz verip o kişiye eve döndüm,
Fikrimi hiç kimseye sezdirmeden.
- Doğrusunu söylemek gerekirse,
Sadece gerçekleri yazmak istiyorum.
Eskimiş sözden bahsedersem,
Halk beğenir mi, diye düşünmekteyim.
- Bu gibi hayallerle eve geldim,
Fikrimi bir arkadaşına söyledim.
Nesri nazım yapmaya gücüm yeterse,
Yazmak istiyorum, akıl verip, yardım edin.
- Danıştığım kişi, aferin, diyerek beni destekledi.
Gücünü okuyucular ölçerek görsünler.
Yazmaya teşvik edip, harekete geçiren,
Moldosan'ın gayreti oldu.
- O kişi bir de şöyle anlatır,
Arabın büyük pehlivanı Hz. Ali ile,
Kız Darıyka'nın tutuştuğunu,
Öğrense, der, genç nesillerin tümü.

- 169 Kaltırgan ata-babam muras kılıp,
Osuyat katarında bizge anı.
Karıdan çaş muunga söz kaltırış,
Karız sınduu moynubuzda bizdin dagı.
- 173 Degende men oylodum cazsam çıdap,
Köñüldü örgö çaap körsöm sına.
Kayşaktap kança meni oylondurdu,
Caş ötüp kaşañ tartıp kalgan ubak.
- 177 Oşentip alpuruşup kıyal menen,
Oltursam toktono albay oydo tereñ.
Tuura caz ukkanıñdı kaçpagın dep,
Kaldayıp kelgen öñdüy Darıka ecem.
- 181 Maydanda at oynotup karmaşışkan,
Közümö elestedi eki beren,
Er bolsoñ talabıñan kaçpagın dep,
Bir kayrat payda boldu cazgın degen.
- 185 Bel baylap tobokel dep köñülüm menen,
Cazayın sına körsün okuuçu elim.
Küçümdün bardığınça ayanbayın,
Aytışar caşırbastan kemçilderin.
- 189 Men özüm çala sabat bilim naçar,
Talpındım uluu işke uşul sapar.
Kançalık küçüm ketip karcalsam da,
Oyum çok maksatımdan kayra tartar.
- Bırakmış ecdadım bir miras,
Vasiyet olarak hepimize.
Ataların anlattıklarını genç nesillere,
Aktarmak boynumuzun borcudur.
- Deyince bana da ilham geldi,
İstidatımı sınayıp, göreyim, dedim.
Bir hayli düşündürdü beni,
Ömrümün tembelleştiği bir zamanda.
- Öyle diyerek, uğraşıp hayal ile,
Otursam, dalıp derin düşüncelere.
Doğru yaz, duyduğunu saptırma diye,
Sanki sesleniyormuş gibi Darıka Ablam.
- Savaşta atlarıyla beraber kapışan,
İki yiğit geldi gözümün önüne.
Er isen talebinden kaçma, diye,
Bir gayret ortaya çıktı, yazayım, diye.
- Tevekkül edip, niyetlendim gönlümden,
Yazayım da sınasın okuyucularım.
Gücümün yettiğince esirgemeyeyim,
Saklamadan söylerler eksiklikleri.
- Okuma yazmam az, bilgim eksik,
Bu sefer kendimi verdim bu ulu işe.
Ne kadar gücüm tükenip, bitap düşsem de,
Niyetim yok maksatımdan vazgeçmeye.

- 193 Bilbestik katalığım ketken çıkar,
Bilgender baa berip özü sınar.
Tüzötüp menden ötkön kemçililikti,
Alardan ümütkörmün cardam kılar.
- 197 Sınçının eñ cakşısı bolot Adıl,
Aytkanı, sındaganı çındık anın.
Ötöt dep işteğenden cañılıştık,
Tüzöögö cañılğandın oyloyt kamın.
- 201 Sınçının coluksam da kaysısına,
Sizderge tartuu kılğan sözüm mına.
Caraşa sapatına ar bir emgek,
Baasın cakşı caman alat tura.
- 205 Kee bir söz baldın tamğan tamçısınday,
Andaydı kulak ukxa kurçu kanbay.
El aytkan eskilerdin dastanı ele,
Şireesin ketirdimbi men caza albay.
- 209 Cazgandın cakşısı bar naçarı bar,
Kemçilik menden dağı köp tabılar.
Katamdı keçirgile ayıp etpey,
Kiyinki bul kızanı okugandar.
- 213 Meyli oku, meyli okuba kaldı menden,
Kızmatım uşul boldu koldon kelgen.
Çıgarıp oydon özüm cazganım,
Ukkamın men munu ötkön elden.
- Bilmediğim şeyler vardır belki,
Bilenler takdir edip, kendileri sınar.
Düzeltip benim eksikliklerimi,
Onlardan ümitliyim yardım ederler diye.
- Sınçının en iyisi olur adil,
Söylediği, yaptığı doğrudur onun.
Yanlışsız kimse olmaz diye,
Düzeltmeye çalışır düşünerek yanılanı.
- Sınçının hangisine rastlasam da,
Sizlere armağan ettiğim sözüm burada.
Her emek vafsına göre,
İyi veya kötü, diye değerlendirilir.
- Bazı sözler, baldan damlayan damla gibi,
Öylesini kulak duysa gönül doymaz.
Halkın söylediği eskilerin dastanı idi.
Şurasını yazmadan yitirdim mi?
- Yazanın iyisi var, kötüsü var,
Eksiklik bende daha çok bulunur.
Hatamı affedin kusuruma bakmadan,
Sonradan bu hikâyeyi okuyanlar.
- İster oku, ister okuma; benden bu kadar,
Elimden gelen hizmet bu kadar.
Hikâye ederek kendim yazdım,
Duymuştum bunu ben atalarımın.

- 217 Cardamçım canımdağı sıya kalam,
Cazuuga kayrat kılıp talaptanam.
Ar kimi öz baasın berip çıgar,
Dep aytar biri cakşı biri caman.
- 221 Uzartpay başka sözdü taştap endi,
Baştayın Darıyka kız arstan şerdi.
Tilegim okuuçuga cagıp kalıp,
Artımda menden kalgan bolso belgi.
- 225 Dünüyödö emneler cok baarı bolgon,
Kara cer bir böksörüp, birde tolgon.
Başınan biri kelse, biri ketip,
Almaşıp kele catat ötüp koldon.
- 229 Biröölör padişa bolgon takka minip,
Kılıçtan kan agızgan ceke bilip.
El üçün kızmat kılğan baatırlar köp,
Duşmanga töşün toskon karşı cürüp.
- 233 Bay, kedey, baatır, padişa, vazir, kanın,
Kara cer öz booruna tarttı baarın.
Bilgenge ömür degen asmandağı,
Cark etip uçkan cıldız misal anın.
- 237 Çarp etken ömür kıska çağılğanday,
Zakımday uçup çürgön sabır kılbay,
Aldıñdan ümüt kılıp cürgönüñdö,
Bir küñü ukuruk tüşöt kamındırbay.
- Yardımcım yanımdaki mürekkepli kalem,
Yazmaya gayret edip, tâlîp oldum.
Herkes kendi pahasını biçer,
Biri iyi, biri de kötü, der.
- Başka şeylerden söz etmeyi bırakayım da,
Anlatmaya başlayayım aslan kız Darıyka'yı.
Dileğim, beğendirmek okuyucuya,
Böylece, benden bir iz kalır ardımda.
- Dünyada neler yok ki, her şey olmuş,
Kara yer bir eksilmiş, bir dolmuş.
Başına biri gelmiş, biri gitmiş,
Dönüp dolaşıp elden geçmiş.
- Birileri padişah olmuş, tahta oturup,
Kılıçtan kan akıtmış, kendisini tek bilip.
Halk için hizmet eden bahadırlar çok,
Düşmana göğüsünü gererek karşı koyup.
- Zengini, fakiri, bahadırı, padişahı, veziri, hanı,
Hepsini kara toprak kendi bağrına aldı.
Anlayana hayat dediğimiz, semadaki,
Parlayarak uçan yıldız misali.
- Şimşek çakması gibi kısa olan ömür,
Esinti gibi sabırsızca dolaşır.
Geleceğe ümitle bakarken,
Bir gün hazırlıksızken kement atılır.

241 Ar işke emne bolso şaşış kerek,
Ömür bar baarın bizge bergen çenep.
Tügönüp içer suuñ, künüñ bütsö,
Eç kaday toktotuşka bolboyt sebep.

245 Cazganda men da şaşım Darıykanı,
Köz körgön murunku eldin kana baarı.
Okugan atımdı ayta cürüü uçun,
Artımda kalsa eken dep bul kızanı.

**DARIYKANIN ATASI KATRAÑ
TUURALUU TÜŞÜNÜK**

249 Oturam kalam alıp oylop baarın,
Karızınan kutulsam dep Çaki abamın.
Azırkı men cazayın dep oturgan,
Tüşüntüp maga ayılğan sözdörü anın.

253 Cazam dep ubadamdı bergem çındap
Ayıp go aytkan sözdü eki kılmak.
Kotorup kara sözün kazal kıldım,
Okuuçu baa berip körsün sındap.

257 Dedi ele kırgız-kıpçak bir ele ayıl,
Bölünböy iregesi cürgön dayım.
Aytışpay sen kıpçaksıñ men kırgız dep,
Bölö içken üy-bülödöy çöögün çayın.

261 Aralaş cakın cürçü al eki ukuruk,
Caşaşçu başı kün teñ birge turup,
Intımak el ortosu cardamdaşıp,
Kelatkan bir-birine kolun sunup.

Her ne iş olursa olsun acele etmek gerek,
Her şeyi ölçülü verir, ömür bize.
İçecek suyun tükenip, günün biterse,
Hiçbir şey sebep olmaz durdurmaya.

Yazarken ben de acele ettim Darıyka'yı,
Geçmişte yaşayanlar şimdi nereye gitti?
Okuyan ismimi ansın, diye,
Ardımda kalsın, dedim bu hikâye.

**DARIYKA'NIN BABASI KATRAN'LA
İLGİLİ BİR İZAH**

Oturuyorum kalem alıp düşünerek her şeyi,
Borcundan kurtulsam diye Çaki amcamın.
Şimdi benim yazmaya çalıştığım,
Onun bana anlattıklarıdır.

Yazacağım, diye yürekten söz vermiştim,
Ayıptır verilen sözü iki etmek.
Nesri çevirip, gazel yaptım,
Okuyucu, paha biçip, sınavı, görsün.

Demişti, Kırgız-Kıpçak bir yerde,
Ayrılmadan her daim beraber yaşamışlardır.
Tartışmadan sen Kıpçak'sın ben Kırgız'ım diye,
Aile gibi her şeyi paylaşmışlardır.

Birbirine çok yakındı o iki boy,
Yaşarlardı gün boyu birlikte.
Birlik edip, yardımlaşır,
Beraberce yaşarlardı.

- 265 Ürp-adat forması bir saltı dağı,
Bir tilde süylöşüşöt eki cagı,
Bularda bölüp aytar eç belgi cok,
Eñ okşoş caşoo şartı, turmuştarı.
- 269 İş bolso bir-birine akıl salıp,
Koşulup coogo attansa birge barıp,
Azırkı bizge baalım tüştük caktan,
Oturgan too kırkalap orun alıp.
- 273 Cürgön el berekesi agıp catkan,
Cay çarba dan östürüp malın bakkan.
Kenen cer berekelüü al aylga,
Duşman köp kızıgışıp közün artkan.
- 277 Oşondo kerek bolçu eldin küçü,
Tabılçu el bagına anday kişi.
Duşmandan ata curtun korgop turuş,
Baatırdın moynundagı mildet işi.
- 281 Aytışçu baatır el dep kıpçak elin,
Samaşıp oturuşçu balban erin.
Alardın bir cigiti Katrañ degen,
Silerge tüşüntörüm oşol menin.
- 285 Ötköndün atı maalım balbandarım,
Aytuuga küçüm cetpeyt anın baarın.
Baldarım köñül koyup cakşı ukkula,
Kıpçaktın el kamkoru Katrañın.
- Örf-âdetleri ve yaşayışları aynı idi,
İki taraf bir dilde konuşurlardı,
Bunları ayırt etmek için hiç işaret yok idi,
Çünkü benziyordu hayat şartları, yaşamları.
- İş olursa birbirlerine akıl danışıp,
Düşmana karşı birlikte sefere çıkıp,
Şimdiki bildiğimiz Güney tarafta,
Yaşamışlar dağa yakın yerleşip.
- O halkın bereketi taşıyormuş,
Çiftçi ekin ekip, hayvan yetiştirmiş.
Bereketli geniş topraklı obaya,
Düşman ilgi duyup, göz dikmiş.
- O zaman lazım oldu, halkın gücü,
Bulunurdu halkın şansına öyle insan.
Ata yurdunu düşmandan korumak,
Bahadırın boynundaki vazifedir.
- “Bahadır halk” derlerdi Kıpçak halkına,
Pehlivan bir yiğidi. arzu ederlerdi
Onların varmış Katrañ adında bir yiğidi,
Size anlatacağım odur, benim.
- Geçmişteki pehlivanların ismi belli,
Anlatmaya gücüm yetmez onların hepsini.
Yavrularım dikkatle dinleyin,
Kıpçak’ın gam ortağı olan Katrañ’ı.

- 289 Cürçü eken kırgız-kıpçak anı sıylay,
Aytkanın atkarışıp eki kılbay.
Duşmanga karşı çaap töşün toskon,
Bolboptur ubagında cigit mınday.
- 293 Karagan Samarkandga eldin baarı,
Ardaktuu baatırımız deşip anı.
Özü da balban eken atı çıkkın,
Alardın zamanında kadırmanı.
- 297 Oşolor tuu tapşirat al balaga,
Köpçülük işendi dep baatır saga.
Tuu karmap coogo barış aldı menen,
Andıktan mildet bolup kalgan aga.
- 301 Köp bolgon al ubakta uruş-cañcal,
Alsızdı alduu cagı basıp algan.
Karmaşıp kan cıttanıp turgan çakta:
Tuunu alıp cürüşçü eken eldik balban.
- 305 Oşondoy kagılışkan şum zamanda,
Tuu degen bir işeniç bolçu alarga.
Acalga karşı çapkan ceke cıgıp,
Batırlar köp bolgon deyt atalarda.
- 309 Kantse da tuunu barıp cıgıp keliş,
Oşondo alardıkı bolmok ceñiş.
Tura albay tuu cıgılsa duşman cagı,
Maydandan kaçışçu eken baarı tegiz.
- Kırgız-Kıpçak halkı, ona saygı duyarlardı,
Bir dediğini iki etmeden yaparlardı.
Düşmana karşı göğsünü siper eden,
Öyle bir yiğit görülmemiştir zamanında.
- Semerkant'a tabi olan halkın hepsi,
Muhterem bahadırımız, derler ona.
Kendi de meşhur bir pehlivan imiş,
Onların zamanında itibarı olan.
- Onlar, halkın idaresini verirler o çocuğa,
Herkes inandığı için bahadır sana.
Bayrak tutup düşmana karşı durmak,
Onun için vazife olmuştur daima.
- Çok olmuş o vakitte kavga dövüş,
Güçlü olan güçsüzü işgal etmiş.
Savaşın en şiddetli zamanlarında bile,
Bayrağı bırakmazmış halkın pehlivanı.
- Öyle çarpışmış korkunç zamanlarda,
Bayrak inanç olmuştur onlara.
Ecele karşı tek başına atılan,
Bahadırlar çok olmuş, derler atalarımız da.
- Kim zorluklara katlanarak bayrağı düşürürse,
O zaman onların olurmuş zafer.
Düşman karşı koyamayıp, bayrağını yıktırırsa,
Savaştan kaçarlarmış hepsi bir bir.

- 313 Tuu karmap betteşkende eki cak teñ,
Mekenin korgop turgan bir tarap el.
Baskınçı ekinçisi uruş baştap,
Tıñ el aram tamak izdegen cem.
- 317 Astınan toso cıgıp kelgen eldin,
Namısın saktaş üçün meken cerdin.
Talkalaş tuunu cıgıp baskınçını,
Ardaktuu mildeti ele baatır erdin.
- 321 Tuu üçün dalay erdin başı ketken,
Ançalık ardaktaşat emnelikten.
Tuu menen eldin tuzun kötörüşüp, Atalar öz tuuların tigip ötkön.
- 325 Karmaşkan kagılışkan maydandarda,
Katıran tuu çıkkan deyt bir sayganda.
Kaytpastan kança colu karşı çapkan,
Duşmanda tuu karmagan balbandarga.
- 329 Çığıptır eröölğö eçen iret,
Emgegin anın kılğan el da bilet.
Andıktan kol baştatıp al cigitti,
Ardaktap ata-curtu sıylap cüröt.
- 333 Ayılğan atalardın oşol tuu,
Ukkanbız köz körgön cok baldar munu.
Turuktuu tuu karmagan baatır bolso,
Oşol cak ceñet eken akır tübü.
- Bayrak tutup karşılaştığında iki taraf,
Bir tarafı vatanını korurmuş.
İşgalci taraf ise savaş başlatarak,
Huzur bozup, hazır yemek ararmış.
- Düşmana karşı direnirmiş halk,
Namusunu korumak için vatanının.
İşgalcinin bayrağını yıkıp, yok etmek,
Kutsal bir vazifeydi bahadır yiğit için.
- Bayrak için çok yiğidin başı gitti,
Neden o kadar üstün tutarlar ki.
Bayrak altında halkın mutluluğunu sağlamak için,
Atalar kendi bayraklarını idikmişler.
- Savaşmış, çatışmış cephelerde,
Katırañ bir saplayışla bayrağı düşürürmüş.
Geri dönmeden kaç kere savaşmış,
Düşmanın bayrak tutan pehlivanıyla.
- Çıkmış teke tek karşılaşmaya birkaç kere,
Onun emeğini halk da bilir.
O yüzden yönettirirler orduyu o yiğide,
Ata yurda değer verip, saygı duyar.
- Ataların bahsedilen o bayrağını,
Duyduk ama göremedik onları.
Güvenilir bayrak tutan bahadırları varsa,
O taraf yenermiş en sonunda.

- 337 Köp bolgon al zamanda uuru-karı,
Olco izdep cortup cürçü anın baarı.
Colotpoy mekenine zıyankeçti,
Katırañ elin korgop turgan çağı.
- 341 Türk, kıtay, çıgış caktan mongol kalmak
Alar da oñun tapsa basıp almak.
Kol baştap coogo attanıp kan keçişip,
Andayda er başına tüşöt salmak.
- 345 Kim ele al kezdegi kayrat kılğan,
Kaçırıp düşmanına karşı turgan.
Katırañ karuusunan kanga batıp,
Al bolçu kelgen coogo nayza sungan.
- 349 Oşentip cüröt eken Katırañ şer,
Akılköy cana baatır al kemenger.
Akırı anı dağı kaygılantkan,
Dagdırdın kaalap bergen baktısın kör.
- 353 Bir künü Katırañ şer çaç aldırıp,
Aldına çoñ küzgünün tursa barıp.
Körüptür küböşündöy karılıktın,
Kalganın sakal çaçı büt agarıp.
- 357 Oylonot ömür kaday aldap ketken,
Mınçalık şaşıp ötöt emnelikten.
Kelgençe uşul çaşka bala körböy,
Bolombu belgisi cok arman ötkön.
- Çok imiş o zamanda hırsızla haramı,
Ganimet arayıp gezerlermiş onların hepsi.
Yanaştırmadan vatanına art niyetlileri,
Katırañ koruyormuş kendi halkını.
- Türk, Çin, doğu taraftan Moğol, Kalmuk,
Onlar da fırsat bulurlarsa işgal ederler.
Düşmana karşı sefere çıkıp, kan döker,
Öylece iş yiğide düşer.
- Kimdi o zamanda gayretlenen,
Saldırıp düşmanına karşı koyan.
Katırañ'ın üstü başı kan olup,
O idi gelen düşmana mızrak atan.
- Öylece hayat sürdürüyordu aslan Katırañ,
Akıllı ve bahadırıdır o dâhi.
Sonunda onu da kederlendiren,
Kaderin yazdığı alın yazısını gör.
- Bir gün saçını kestiren aslan Katırañ,
Büyük aynanın karşısına geçti.
Gördü o zaman ihtiyarladığını,
Saçının sakalının tamamen ağardığını.
- Düşünür, ömür nasıl kandırdı, diye,
Neden gider bu kadar aceleyle.
Bu yaşa gelinceye kadar çocuk göremedim,
Hayatım bir eser bırakmadan mı geçecek?

- 361 Atandım ubagında Katırañ balban,
Duşmandan kança colu namıs algan.
Oşondoy el balban atım öçüp,
İzimdi cogotmokpu dünüyö calgan.
- 365 Kün sanap küçöy berdi kaygı-zarı
Közünön caş orduna agıp kanı.
Balaluu bolso eken dep kayran balban
Tileşet köpçülüktün tügöl baarı.
- 369 Katırañ küyüp-canat bala dese,
Esirkep anı süyüp bala berse,
Balanın ünün ugup armanım cok,
Meyli anan raazımın acal kelse.
- 373 Oylonup cürgönündö baatır küyüp,
Ayalı cüktüü bolot tagdır süyüp.
Köz carıp aman-esen törösö dep,
Ötközöt toguz aydı sanap cürüp.
- 377 Oşentip kütkün bala ubaktı cetip,
Alarga bir kız berdi nasip etip.
Ata-ene kubangandan boyu balkıp,
Körgöngö bul balanı şügür deşip.
- 381 Men endi ıraazımın dedi balban,
Kutulup köñülündögü kaygı zardan.
Calgızım aman bolso bul calganda,
Artımda belek bolsun menden kalgan.
- Zamanında, pehlivan Katırañ, diye ad aldım,
Duşmanı kaç kere mağlup ettim.
Böyle bir halk pehlivanının adını silip,
İzini yok etmek mi istiyor yalan dünya.
- Gün geçtikçe kuvvetleniyordu kaygısı, derdi,
Gözünden yaş yerine aktı kanı.
Zavallı pehlivanın, çocuğu olsa diye,
Dilemektedir herkes.
- Katırañ, yanıyordu çocuk diye,
Çok sevinirdi, Tanrı ona çocuk verse,
“Çocuk sesini duyarsam derdim olmaz,
Razıyım sonra ecel gelse bile.”
- Bahadır bunları düşünerek yanarken,
Kader yüzlerine güler, karısı hamile kalır.
Sağ salım dünyaya getirse deyip,
Dokuz ayı, sayarak geçirir
- Öylece, beklediği çocuğun vakti gelip,
Onlara bir kız evlat nasip oldu.
Ana-babası sevinçten uçup,
Şükrettiler bu çocuğu gördükleri için.
- Ben şimdi razıyım dedi pehlivan,
Kutulup gönlündeki dertten kaygıdan.
Biricik yavrum esen olsun bu dünyada,
Arkamda hediye olsun benden kalan.

- 385 Süyünüp toyun berip, malın soyot,
Kelgen el Katırañga konok bolot.
Keñeşip akırında karıyalar,
Balanın Darıyka dep atın koyot.
- 389 Kanday söz atı cakşı bala degeñi,
Çımırıp oygo tüşsö bütün denefi.
Uktabay uzun tündü tınçı ketip,
Bakkandır barıbzıdı ata-eneñi.
- 393 Karısıñ dep tarbiyalaş caş balanı,
Cakşılap kütöt eken atası anı.
Cay süylöp ata-enesi akıl aytıp,
Ar dayım oylogonu bala kamı.
- 397 Balanın kubanıçı bilse kanday,
Adamga şirindigi şeker balday.
Kızıgı arta berdi kündön-küngö,
Körse da kumarlanıp mooku kanbay.
- 401 Kün sanap öse berdi kızı dağı,
Kızıgıp baykap cüröt eldin baarı.
Aytışat arstanday türün körüp,
Balbandın belgisi dep bardık cagı.
- 405 Şaşılıp ömür colun aldım alıp,
İlgerlep Darıykanın caşı barıp.
Kut bolsun balbanıbiz cetildi dep,
Köpçülük kubanışat közün salıp.
- Sevinip, hayvan kesip, toy yapar,
Gelen halk Katıran'a konuk olur.
Danışıp en sonunda aksakallar,
Çocuğa Darıyka diye isim koyarlar.
- Çocuk sözü ne kadar güzeldir
İnsanın vücudu karıncalanır aklına düşünce.
Huzuru kaçıp, uyuyamayıp uzun gecelerde,
Bakmıştır ana-babamız hepimize.
- Küçük çocuğu yaşlılar eğitir diye,
İyice bakarmış babası ona.
Yavaşça ana babası akıl verip,
Her daim çocuğun geleceğini düşünürlermiş.
- Çocuğun sevincini bilmek güzel,
İnsana şirinliği şeker, bal gibi.
Neşesi artıyordu günden güne,
Görse de arzusuna doyamıyordu.
- Gün geçtikçe büyüyordu kızı da,
Merakla gözetliyordu halkın hepsi.
Aslanlara benziyor, diye söylerler,
Pehlivanın işareti gibi, deyip, her tarafı.
- Aceleyle ömür geçiyordu,
Gittikçe Darıyka da büyüyordu.
Kutlu olsun, pehlivanımız büyüdü diye,
Topluluk kıvanır gördükçe onu.

- 409 Balasın baykap cüröt şer tımızın,
Caktırat baa berip calgız kızın.
Artımda arstanday bala kalsa,
Bolboybu bak-taalayım çoñ ırısım.
- 413 Sınaşat Darıykanı erler kelip,
Kız balbandardı ketet ceñip.
Adamda tefıdeşi cok bala eken dep,
Baatırlar kaytat eken baa berip.
- 417 Bir künü köpçülökkö Katırañ barıp,
Urmattap uluulardın kolun alıp.
Arzım bar agayındar tıñşap turup,
Tekşerip köpgülö deyt köñül salıp.
- 421 İçimde oylop cürgön bir sıırım bar,
Sizderge cagar beken oşol kabar.
El üçün eröölğö men çıkçu elem,
Caş ötüp ubaktım cetti tıñtıktı alar.
- 425 Mına endi men kartayıp bala er cetti,
Balbandan murunkuday kubat ketti.
Silerdin maga işengen tuunu berip,
Artsak deym al balaga bul mildetti.
- 429 Bul sözgö emne deysiñ aytkıla elim,
Silerge sınatayın munu dedim.
Tuura söz tuu berilsin şer kızga dep,
Köpçülük koştıp ketti anın kebin .
- Çocuğunu gözetliyor kaplan gizlice,
Beğenir paha biçip biricik kızını.
Ardımda aslan gibi çocuk kalsa,
Olmaz mı benim için baht, büyük kazanç.
- Yiğitler gelip, Darıyka'yı dener,
Kız, pehlivanların hepsini yener.
İnsanda dengi olmayan bir çocuk, diye,
Değerlendirip bahadırlar geri dönerler.
- Bir gün Katırañ topluluğa gidip,
Hürmet edip, ululardan el alıp.
Bir arzum var ağalar dinleyin,
Dikkatlice araştırıp, görün, der.
- İçimde düşündüğüm bir sırrım var,
Sizlerin hoşuna gider mi, o haber.
Halk için teke tek karşılaşmaya ben çıkardım,
Yaşlandım, dinlenme vaktim geldi.
- İşte, şimdi ben kocadım, çocuk büyüdü,
Pehlivandan evvelki kuvvet gitti.
Sizlerin bana, inanıp, verdiğiniz bayrağı,
Yüklese diyorum, çocuğa bu vazifeyi.
- Bu söze ne dersiniz söyleyin halkım,
Sizlere deneteyim bunu dedim.
Doğru olur, bayrak verilsin aslan kıza, diye,
Topluluk tasvip etti onun fikrini.

- 433 Baktıma balban boldu balam menin,
Kızımın körö albadım kemçil cerin.
Közümdün tirüüsündö taanıtayın,
Koluna kural berip düşman elin.
- 437 Bul özü murunku elden kalgan dastan,
Kartayıp Katırañ şer tüşüp attan.
Kuralın kolundagı tapşıriptır,
Kızına Darıyka attuu bala arstan.
- 441 Tapşırip öz kuralın balam degen,
Erlerdin atı çıgat eli menen.
Cogolbos naam alat tübölüktüü,
Mekenge kızmata kılıp kamın cegen.
- 445 Kuraldı men kartayıp saga berdim,
Men dagı başı kündön el dep keldim.
Artılğan el kızmata moynuna alsa,
Atkarar mildeti oşol balban erdin.
- 449 O balam, oylop cürgün düşmandar köp,
Ar dayım saktık menen korgolsun çek.
El üçün er namıska carayt degen,
Aytılıp atalardan kelatkan kep.
- 453 Cay eldi talap kelgen taloonçular,
Tınçıtpay tiyip kaçıp turar aga.
Uşunday kagılıştı erdin eri,
Caltanbay düşmanına nayza sunar.
- Bahtıma pehlivan oldu yavrum benim,
Kızımın göremedim eksik yerini.
Gözüm açıkken tanıtayım,
Eline silah verip düşman halkı.
- Bu aslında evvelki halktan kalan dastan,
Kocayan aslan Katıran inip attan.
Elindeki silahını teslim eder,
Darıyka isimli aslan kız çocuğuna.
- Teslim edip silahını yavrum diye,
Yiğitlerin adı yaşar halk ile.
Unutulmaz bir nam alır ebediyen,
Vatana hizmet edip geleceğini düşünen.
- Ben kocayıp silahı sana verdim,
Ben de ilk baştan beri halk diye geldim.
Yüklenen halk hizmetini üstüne alsa,
Yapacak vazifesi odur, pehlivan yiğidin.
- Ey yavrum, aklında olsun düşman çoktur,
Her zaman dikkatle korunsun sınır.
Yiğit, halkı için her şeye hazır olur, diye,
Söylenip gelmiş atalardan bize.
- Rahat halkı yağma edermiş haramiler,
Rahat bırakmadan saldırırlarmış onlara.
Yiğidin yiğidi işte bu gibi çarpışmalarda,
Korkmadan mızrak atar düşmana.

- 465 Atkarar mildet uşul bilseñ bala,
Taanıy bil zıyankeçti elge saga.
Momundu aldap ketken miteler bar,
Andaylar abiyirsiz cüzü kara.
- 469 Coloboy duşman kaçıp cürçü menden,
Alardın kubalağın barın elden.
Sak bolgun men aytkandar dağı ele bar,
Kütörüm uşul dedi balam senden.
- 473 Bilgizbey iç-koynuña duşman kiret,
Sırıñdın çaşıruun baarın bileť,
Al kuular duşmanıña sözdü taştap,
Koynuna kotur taşın katıp cüröt.
- 477 Oşondoy mekeniñdin duşmandarın,
Astırtan izdep cürüp tapkın barın.
Ayaba al sasıgan cumurtkalar,
Alışsın el aldında cazaların.
- 481 Baykagın bardık işte kıraakı bol,
Başka elge aç közdönüp sunbagın kol.
Ar dayım kalıs bolup adal cürgün,
Adamga payda beret akıykat col.
- 485 Aytarım eñ akırkı munu tüşün,
Bölünböy el ortosu bolsun bütün.
Köp degen bir tolkugan çoñ okean,
Çıñalat el koldoso balam, küçüñ.
- Yapılacak vazife bu, bil yavrum,
Tanı öğren halk arasındaki haini.
Kanaatkârı kandıran kan emiciler var,
Onun gibiler vicdansız hainlerdir.
- Düşman bana yaklaşmadan kaçardı,
Onların hepsini kov aramızdan.
Dikkatli ol, benim anlattıklarım yine de var,
Senden bunu beklerim yavrum, dedi.
- Habersizce içine düşman girer,
Sırrının gizliliğini de bilir.
O hainler, düşmanına laf yetiştirir,
İçinde riya barındırır.
- Bu gibi vatan düşmanlarını,
Gizlice arayarak bul onları.
Acıma onlar gibi hainlere,
Alsınlar halk önünde cezalarını.
- Dikkat et, bütün işlerinde uyanık ol,
Başka halklara aç gözlülükle el uzatma.
Daima tarafsız olup adil davran,
İnsana fayda verir hakikat yolu.
- Söylerim en son bunu düşün,
Bölünmeden halk olsun bütün.
Topluluk, dalgalanan büyük bir okyanus,
Arkanda halkın olursa yavrum, artar gücün.

- 489 Bar endi baktıluu bol bolsun coluñ,
Uzarsın mından arı kızım koluñ.
Kaldayıp kalk aldında nayza sunsa,
Erlerge andan artık bolbos sonun.
- 493 Kız aytat orundalat ata baarı,
Balañdın aman tursa çımın canı.
Özüñö bere turgan antım uşul,
Çaçırayt bizge tiygen duşman kanı.
- 497 Atıñdı bulgabaymın ata senin,
Atkarbayt kanday bala ata kebin.
Duşmanga tepsetpeymın kasiyettüü,
Atamdın kindik kanı tamgan cerin.
- 501 Siz bolup el çoğulup maga kelip,
Tuu sayıp sıyladıñar kural berip.
İşengen el mildetin atkaramın,
Colukkan kıyındıktın baarın ceñip.
- 505 Saktoogo coo colotpoy cerdin çegin,
Mildetim el aldında bolsun menin,
Ulantam sizdin işti oyuma alıp,
Ok conot ata körgön degen kebin.
- 509 Kün ötüp, aylar ötüp cıldar öttü,
Tolukşup Darıyka da boygo cetti.
Çıñalıp kündön küngö küçü tolup,
Körgöndör teñdeşi cok balban deşti.
- Git şimdi mutlu ol, yolun açık olsun,
Muvaffak ol bundan sonra kızım.
Yiğitçe halk önünde mızrak atsa,
Yiğitler için olmaz ondan daha iyisi.
- Kız der, yerine getirilir baba hepsi,
Kızının canı sağ kaldığı sürece.
Sana vereceğim andım bu,
Akıtılır, bize saldıran duşmanın kanı.
- Adını kirletmem baba senin,
Çocuk nasıl yerine getirmez baba sözünü.
Duşmana zulmettirmem bu kutsal,
Babamın göbek kanının aktığı yeri.
- Siz halkla toplanıp bana geldiniz,
Bayrak dikip, silah verip, saygı gösterdiniz.
Halkın güvenip verdiği vazifeyi yerine getiririm,
Karşıma çıkan zorlukların hepsini yenip.
- Sınıra duşmanı yaklaştırmadan korumak,
Vazifem olsun benim halk önünde.
Söz veriyorum, işinizi devam ettireceğime,
Baba eğitimini alan çocuğun yapacağı budur.
- Günler geçip, aylar geçip, yıllar geçti,
Kuvvetlenip Darıyka da bir ergen oldu.
Sağlamlaşıp, günden güne güçlendi,
Görenler, dengi yok bu pehlivanın, dedi.

- 513 İşenip Darıyka curttun baarı,
Baatır dep elge kerek süyöt anı.
Katırañ balası üçün kubangandan,
Endi deyt armanım cok ölsöm dagı.
- 517 Bir küñü kız atası Katırañ çal,
Köz nurum, cürök kanım Darıyka can.
Ötkörböy öz kezinde turmuş kurat,
Caralıp düñüyögö kelgen adam.
- 521 Közümdün tirüüsündö menin oyum,
Kızıgın körüp ketsem bolso toyuñ.
Közdögön maksatıma cetip ölsöm,
Tartkança kayta kelbes sapar colun.
- 525 Özüñdöy balbandanbı başka adambı,
Ar kimdin cakşı bolot öz tapkanı.
Kaalagan biröñöñbü el içinen,
Kıpçaktın közüñdö sal kız arstan.
- 529 Sen süygön bala bolor adam aga,
Andaydı körüp ölsöm arman kana.
Ötközböy çaş ömürdü teñiñdi tap,
Osuyat uşul sözüm balam saga.
- 533 Tuura deyt Darıyka kız bul aytkan kep,
Oturasız balañızdın siz kamın cep.
Azırça toktotulgan sebebi uşul,
Balañdı maktap cüröt el balban dep.
- İnanıp Darıyka'ya halkın hepsi,
Bahadır diye severler onu.
Katıran yavrusu için kıvanarak,
Artık ölsem de gam yemem, der.
- Bir gün, kızın babası ihtiyar Katıran,
Gözümün nuru, yüreğimin kanı Darıyka can.
Gününü boş geçirmeden hayat sürdürür,
Yaratılıp da dünyaya gelen insan.
- Benim arzum, ölmeden önce
Düğününü görüp, zevkini tatmak.
Maksadıma erip de öleyim,
Sefer yoluna koyulunca. geri dönülmez.
- Kendin gibi pehlivan mı, başka insan mı,
Herkesi iyi gelir kendisinin bulduğı,
İsteyip seçtiğı halk içinden.
Kıpçak sana emanet kız aslan.
- Senin sevdiğin çocuk olur,
Öyle arzumu görüp ölsem hani.
Gençliğini geçirmeden eşini bul,
Sözüm vazife, yavrum sana.
- Bu söylediklerin doğru, der Darıyka kız,
Yaşıyorsunuz yavrunuzun geleceğini düşünerek.
Şimdilik beklememin sebebi şu,
Yavrunu överler pehlivan diye.

537 Oşondoy atı çıkkın balban balañ,
Başkaga ılayıksız kantip baram.
Özüme küç körsötkön baatır bolso,
Oşogo koşulamın sinap anan.

541 Arzım bar ayta turgan sizge ata,
Baatırmın kızını emes bala-çaka.
Tabılar özüm teñdüy el içinen,
Kan şağı kaalabaymın bolbo kapa.

545 Atası tuura körüp sözün kızdın,
Kızığı teñin tabuu bul turmuştun.
Ar bir çaş sinap körüp anan kiyin,
Karmasın özü süyüp baktı kuşun.

KATIRAÑDIN ÖLÜMÜ

549 Adamdı añdıp cürgön tuulgandan,
Tügönsö içeer suuñ koluñ sungan.
Bardık can, baatır bolsun meyli başka,
Eç adam kutula albayt çın acaldan.

553 Katırañ köñülü tınıp balasınan,
Darıyka dünüyölük şer atangan.
Erdigin közü körüp tirüündö,
Kelbeske bul calganga sapar algan.

557 Kız balban atasına içi küyüp,
Oturdu aza kütüp kara giyip.
Solugan suu cetpegen gülgö okşop,
Sargayıp sak baranday tarttı küyüt.

Öylece ismi çıkar pehlivan yavrunun,
Başkasına layık olmadan nasıl giderim.
Bana güç gösteren bahadır bile olsa,
Sınadıktan sonra onunla evlenirim.

Söyleyeceklerim var, baba size,
Bahadırım, artık çocuk değilim.
Bulunur dengim halk içinden,
İstemem han veya şah, kusura bakma.

Babası, doğru buldu kızının sözünü,
Bu hayatın zevki, dengini bulmak.
Her genç sinayıp, gördükten sonra,
Yakalasın baht kuşunu, severek kendisi.

KATIRAN'IN ÖLÜMÜ

İnsanı gözetler doğumundan itibaren,
Tükense elini uzattığın içecek suyun.
Herkes, bahadır olsun ya da başka,
Hiçbir insan kurtulamaz gerçek ecelden.

Katıran, rahatlar görerek çocuğunu,
Darıyka ,ünlenmiş aslan diye.
Yiğitliğini görüp, daha ölmeden,
Yola çıkar, dönmemek üzere bu yalan dünyaya.

Kız bahadırın babasına içi yanıp,
Oturdu yas tutup, karalar giyip.
Sulanmayıp da solan çiçeğe benzeyip,
Yaprak gibi sararıp, dert çeker.

- 561 Can ata ketkeniñbi meni taştap,
Solkuldap kız kabılan közün çaştap.
Atanın küyütünö çıdabadı,
Cürsö da arstan dep eli maktap.
- 565 Ukkan el kız balbandın bul kabarin,
Ataga karızı oşol deyt öz balanın,
Kimde-kim ata-ene üçün çaşın töksö,
Karızınan kutulğanı deşet anın.
- 569 Barışıp Darıykaga çaşı-karı,
Çogulup köñül aytat eldin baarı.
Kayrat kıl kaygırganda ordu kelbeyt,
Bolor iş boldu balam cazuudagı.
- 573 Ölbösö ötkön kana atalarıñ,
Vaktında alar da aldı öz saparın.
Eneden tuugan adam ölot degen,
Tüşüñgün ayıp ketken el kabarin.
- 577 Oylonçu bizden murun kança el öttü,
Ölbösö ata-baba kayda ketti.
Opasız bul calganda kim kalmakçı,
Amal cok atañızga acal cetti.
- 581 Kaygını kacıbagın kayrat cıgat,
Kantmekçi kazaga adam moyun sunat.
Cay bolsun catkan ceri al kişinin,
Ölümgö sabır kerek ukkun çırak.
- Canım babam, gittin mi beni bırakıp,
Kaplan kız iç çekerek ağlar.
Babasının kederine dayanamadı,
Halkı, aslan, diye övse de.
- Kız bahadırın bu haberini duyan halk,
Çocuğun babaya olan borcudur, der.
Kim dökerse ana baba için göz yaşını,
Borcundan kurtulur, derler.
- Giderler Darıyka'ya yaşlısı genci,
Toplanıp, baş sağlığı dilerler hepsi.
Gayret et, üzölmekle geri gelmez,
Olacak iş oldu kaderdeki.
- Bütün ataların da kaderi öyleydi,
Vaktinde onlar da seferlerine çıktılar.
Anadan doğan insanlar ölür, der,
Düşün yavrum, halk bunu hep söyler.
- Düşünsene, bizden önce ne çok halk yaşadı,
Ölmedilerse ecdadımız nereye gitti.
Sebatsız bu yalan dünyada kim kalıcı ki,
Çare yok babanıza ecel geldi.
- Derdi, tükenmeyen gayret yener,
Ne yapsın ki insan ecele boyun eğer.
Yattığı yerde rahat etsin o kişi,
Duy yavrum, ölüme sabır gerek.

- 585 Degende Dariyka şer tıyıp çaşın,
Kötörüp catkan cerden turdu başın.
Kelgendi meyman kılıp uzatıptır,
Tattırıp atası üçün tamak-aşın.
Bunları duyunca aslan Dariyka kesip ağlamayı,
Kaldırdı yattığı yerden başını.
Gelenleri konuk edip, ağırlar,
Yedirip babası için verdiği aş.
- 589 Ölgöndü unutat go akır cagı,
Kim bolsun kaday kişi meyli baarı.
Kıbırayt tirüü kişi tirüülüktö,
Bul özü çındık salat adamdagı.
Öleni unuttur en sonunda,
Kim olursa olsun, herkes.
Hayatını sürdürür zamanla, yaşayan kişi,
Bu gerçektir insanoğlu için.
- 593 Biz endi söz kozgoylu Dariykadan,
Arabdan izdep kelgen Aalı balban.
Küröşü eköönün unutulbay,
Ayılup elden-elge bizge kalgan.
Şimdi bahsedelim Dariyka'dan,
Arabistan'dan arayıp gelen Ali Pehlivan.
İkisinin güreşi unutulmadan,
Söylenip halktan halka bize kalan.
- 597 Emgegi er kişinin bilse bağı,
Ayılup el oozunda kalat baarı.
Emeksiz eldi ezip ötüp ketken,
Padışanın kimge kerek altın tağı.
Yiğidin emeği bilinse mutlu olur
Söylenip halk ağzında kalır hepsi.
Emeksiz halkı ezip yaşayan,
Padişahın kime lazım altın tahtı.
- 601 Emgekti erdik menen kılsañı adal,
Kaalagan uşundaydı çındık zaman.
Kaçırıp eç nerseden kayra tartpay,
El üçün can ayabayt baatır adam.
Emeği yiğitlikle yaparsan olur âdil,
İster böylesini gerçek zaman.
Saldırıp, hiçbir şeyden korkmadan,
Halkı için canını verir, bahadır insan.
- 605 Uşunday erdin biri Dariykanı,
Ayttı ele Çaki aksakal mınday anı.
Atağı-dünüyögö dübürögön,
Al kezde Samarkandın kız balbanı
Böyle yiğitlerden biri olan Dariyka'yı,
Anlattı ihtiyar Çaki onu şöyle.
Dünyaya yayılır şöreti,
O zamanda Semerkant'ın kız pehlivanının.

**DARIYKANIN BAŞINAN ÖTKÖRGÖN
ANGEMELERİ**

**DARIYKA İLE İLGİLİ
HİKÂYELER**

609 Colborstoy coo colotpos Samarkandga,
Balbandın balbanı eken al zamanda.
Darıyka adamzattın arstanı dep,
Atağı tarap ketet büt aalamga.

Kaplan gibi düşman yaklaştırmaz Semerkant'a,
Pehlivanların pehlivanıymış o zamanda.
Darıyka insanoğlunun aslanıdır, diye,
Şöhreti yayılır bütün âleme.

613 Kaçpagan eç nersenden baatır boldu,
Cogottu uuru karı aram koldu.
Kalkına adal kızmat kılğan üçün,
Kalıs kız, kabılan şer atka kondu.

Bahadır oldu, hiçbir şeyden korkmayan,
Yok etti hırsızları, haramileri.
Halkına âdil hizmet ettiği için,
Âdil kız, kaplan, diye adlandırıldı.

617 Atandı Samarkandın kız kablani,
Urmattap sıylayt eken anı baarı.
Tınımsız kızmat kılıp meken üçün,
Ar dayım iştegeni eldin kamı.

Adlandırıldı Semerkant'ın kız kaplanı,
Saygıyla hürmet gösterip severlerdi onu hepsi.
Durmadan hizmet edip vatan için,
Her zaman yapar halkın işlerini.

621 Al zaman kaday zaman oylop karap,
Alduu alsız cagin ketçü talap.
El üçün erdin küçü kerek kezde,
Kolunan tüşpöyt eken kızdın carak.

O devir nasıl bir devirdi?
Güçlü, güçsüz tarafı yağmalardı.
Halk için yiğit gücü lazım olduğunda,
Elinden düşmezmiş kızın silahı.

625 Teñ körböy ayaldardı erkek menen,
Cürgöndö baatır çıgıp Darıyka ecefi.
Kız balban betteşkendi togolotup,
Kalp boldu kayratı cok ayal degen.

Denk görmüyorlardı kadınla erkeği,
İşte o sırada Darıyka ablan çıktı bahadır olarak.
Kız pehlivan karşı gelen herkesi yıkarak,
Kadından pehlivan olabileceğini ispatladı.

629 Aytıptır Darıyka şer menin küçüm,
Cumşalat cakşılıkka baarı bütün.
Karmaşam özü tiygen duşman bolso,
Ata-curt eli-cerdin namısı üçün.

Söylemiş kaplan Darıyka, benim gücüm,
Bütün iyiliklere hizmet eder.
Düşman saldırıya geçerse savaşırım,
Ana vatan ve memleket namusu için.

- 633 Oşentip oylop cüröt arstan şer,
Ataktuu Samarkandık kız balban er.
Sırtınan atagına kumar bolot,
Al kızdın atın ugup körbögöndör.
- 637 Özü da boygo cetip tolgon çaşı,
Kımça bel kız бүtköndün kıygaç kaşı.
Çolpondoy coduragan kara közü,
Kaltarday karga oonagan oloñ çaçı.
- 641 Kımızdan baldan şirin kız atagı,
Cigitti kızıktırbay tınç catabı.
Atayı kumar bolup körmök üçün,
Erlerdin kelgen eken bir katarı.
- 645 Cüröbü ayal ersiz calgız özü,
Bolboybu anday kııda eldin közü.
Kim bolsun teñin tapkan cañılбайt dep,
Oyunda atalardın aytkan sözü.
- 649 Turmuştu sınap körüp Darıyka arstan,
Tüşünöt bardıgına kız daanışman.
Taygalıp turmuş colu adařtırбай,
Dep oyloyt teñim tapsam cañılbaстан.
- 653 Süyüünü kee biröölör ceñil köröt,
Oylonboy colukkanga kete берет.
Kızıgat sırtın körüp caltıragan,
Añtarıp için açıp körböyt çenep.
- Öyle düşünüyordu aslan kaplan,
Ünlü Semerkantlı kız pehlivan.
Şöhretini duyanlar âşık olur,
O kıdın ismini duyup daha görmeden.
- Kendisi de ergenliğe ermiş,
İnce belli, yay kaşlı kıız.
Zühre gibi parlayan kara gözleri,
Tilki gibi karda oynayan gür saçları.
- Kımızdan ve baldan şirin kıdın şöhreti,
Delikanlının ilgisini çekmeden rahat eder mi?
Âşık olup görmek için,
Gelmiş yiğitlerin bir kısmı.
- Yaşar mı kadın yalnız, ersiz,
Olmaz mı öyle kııda halkın gözü.
Eşini bulan yanılmaz, diye,
Aklındadır atalarının sözü.
- Hayatı sııayıp da görür Darıyka aslan,
Düşünür hepsini bilici kıız.
Doğru yoldan sapmadan,
Eşimi bulsam, diye düşünür, yanılmadan.
- Aşkđ bazıları hafif görür,
Düşünmeden ilk gördüğüyle evlenir.
Merak eder dışından parlayanı,
Ama içini açıp bakmaz hiçbir zaman.

- 657 Kimde kim teñin tapsa süyüp tandap,
Turmuştun cakşı caşoo coluna arnap.
Özümö ılayıktuu birdi tapsam,
Anda men baktı kuşun aldım karmap.
- 661 Özünö özü berip türlüü keñeş,
Oylonot turmuş kuruu tamaşa emes.
Kızdardın cañılğanı oşol bolot,
Bolboso süygön carı özü teñideş.
- 665 Uşunday batıp cüröt oygo tereñ,
Tepkeni tekke ketpes kayran beren.
Cazganbay oozu batıp maga tiy dep,
Kim kelip süylöşö alat meni menen.
- 669 Ayalga cuuçu kelüü kızga caştan,
Bul özü adet bolçu abal baştan.
Ar cerden at arıtıp kişi kelet,
Ayttırıp Darıykaga kandan şahtan
- 673 Alardın maksattarı biröö gana,
Ar kimisi oylonuşat tiyse maga.
Kız balban makul körsöñ baş koşolu,
Aşıkpas küyüp canıp arstan saga.
- 677 Bir emes mınday kattın kança keldi,
Cadatıp ciberdi okşoyt arstan şerdi.
Cakşı aytıp kalgenderdin bardığına,
Darıyka tömönküdüy coop berdi.
- Her kim eşini severek bulursa,
Kendini adar hayatın güzel gidişatına.
Kendime layık birini bulsam,
O zaman ben de yakalardım talih kuşunu.
- Kendi kendine çeşitli öğütler verip,
Düşünür, hayat kurmak şaka değil.
Kızların yanılanı şu olur,
Olmazsa sevdalısı kendine denk.
- Günler geçiyordu böyle derin düşüncelerle,
Vurduğu boşa gitmez bu kahramanın.
Korkmadan benimle evlen, diye,
Kim gelip, konuşabilir benimle.
- Kızlara genç yaşta görücü gelmesi,
Âdettir çok eskilerden beri.
Her yerden atlarla gelenler,
Söylettirir Darıyka'ya hanlarla, şahlarla.
- Onların maksatları tek bir tane,
Hepsi düşünür, bana gelse, diye.
Pehlivan kız, tamam dersin evlenelim, derler,
Âşık değiller aslında onlar, aslan sana.
- Bir değil, böyle mektuplardan kaçtı geldi,
Bıktırmış gibiydi aslan kaplanı.
İyi konuşup gelenlerin hepsine,
Darıyka şöyle cevap verdi.

- 681 Adamdın turmuş kuruu bul cumuşu,
Ayıpsız atalardın kılğan işi.
Sinabay cürök süyböy turmuş kursa,
Cañılat ayal erkek bardık kişi.
- 685 Çın süygön aşık üçün küyüp canat,
Biröölör atagıña kumarlanat.
Kaalaşıp eki cürök birdey sokso,
Oşondo öz kurbusun çaştar tabat.
- 689 Oylonup meni alam dep cürgön adam,
Sizderge ayta turgan uşul salam.
Küröşüp meni çıgıp küç körsötsöñi,
Süygönüm oşol menin anan baram.
- 693 Ar kimdin ılayıktuu bolot teñi,
Bul sözü atalardın aytkan kebi.
Maksatım özüm sınduu balban tabış,
Kan padişah kızıktırbayt alar meni.
- 697 Cooptu kızdın ugup kayttı baarı,
Cuuçuga kelip catkan adamdarı.
Amalsız küdör üzüp kalat eken,
Balbandı alsak degen kañşaarı.
- 701 Çakırttı akılçısın şer balban kız,
Oturdu kımbat cayda alar calgız.
Kat kelip maga tiy dep kandan, şaktan,
Cadadım salmak bastı kötörö algıs.
- İnsanların hayat kurmaları,
Ayıp değildir, ecdatların bu yaptıkları.
Sinamadan, sevmeden hayat kuran,
Yanılır kadın erkek bütün insanlar.
- Gerçekten sevenler aşk için yanıp tutuşur,
Birileri şöretine ilgi duyar.
İki yürek birbirini arzulayıp, çarparsa,
O zaman gençler kendi denklerini bulurlar.
- Benimle evlenmeyi düşünen adam,
Sizlere söylenecek olan bu selam.
Güreşip, beni yıkıp, güç gösteren,
Sevdalım olur benim, onunla evlenirim.
- Herkesin lâıyğı olur dengi,
Bu söz, ataların sözüdür.
Maksadım, kendim gibi pehlivan bulmak,
Han, padişah ilgilendirmez beni.
- Cevabı kızdın duyup gittiler,
Görücü gelen insanlar.
Çaresizce, ümitleri yıkılmış,
Pehlivan alsak diyen lakırtılar.
- Çağırttı aslan pehlivan kız, danışmanını,
Oturup ikisi sarayda sohbet etti.
Mektup geldi, “evlenelim” diye handan, şaktan,
Ama bıktım artık, sıkıldım olanlardan.

- 705 Uyatsız oyloñuzçu bul kaday dep,
Ayttımbı men alardı süyömün dep.
Özümdün başı künden bir şartım bar,
Balbanga meni çıkkın tiyemin dep.
- 709 Caşırbay kariyaga ayttı mınday,
Cürömün uşul kezde sanaam tınbay.
Er bolsun, baatır bolsun kantip cüröt,
Özünün ubagında turmuş kurbay.
- 713 Caş degen gül emespi caynap turgan,
Cañılbas ubagında turmuş kurgan.
Ötközsöñi ubağıñdı bilbey kalıp,
Solugan gül bolosuñi gazal urgan.
- 717 Bul sözgö özü ata akıl tabar,
Keçikse alma kantip mömö salar.
Ötközböy güldöp turgan caş ömürdü,
Menin da turmuş kuruu oyumda bar.
- 721 Balbandın bir katarın kördüm sinap,
Bet alıp kele albadım aga çıdap.
Suu cürök baatırsıngan andaylarga,
Kantkende süyüp adam turmuş kurat.
- 725 Köp caşap, köptü körgön siz daanışman,
Bilet dep sebep oşol sıırımdı aytkan.
Bar çıgar siz bilgenden menden mıktı,
Aytıñız balban bolso caşırbastan.
- Utanmazlar! Düşünsenize bu nasıl bir iş,
Söyledim mi ben onlara, seviyorum, diye.
Benim en baştan beri tek şartım var,
Beni yıkan pehlivanla evleneceğim, diye.
- Saklamadan söyledi ihtiyara şöyle,
Bu sıralar çok sıkıntılıyım.
Yiğitler, bahadırlar nasıl dolaşıyorlar,
Kendi vaktinde evlenmeden.
- Gençlik, yeni açan çiçek demektir,
Yalnız vaktinde hayat kuran.
Geçirirsen vaktini düşünmeden,
Solun çiçek olursun lanetlenen.
- Bu söze ata kendisi çare bulur,
Gecikirse, elma ağacı nasıl meyve verir.
Geçirmeden çiçek gibi açan bu gençliği,
Benim de hayat kurma düşüncem var.
- Pehlivanların bir kısmını sinayıp, gördüm,
Onlara karşı gelip, tahammül edemedim.
Kendilerini bahadır bilen onlar gibi korkaklarla,
İnsan nasıl olur da sevip, hayat kurar.
- Çok yaşayıp, çok şey gören, siz danışman,
Her şeyi bilirsiniz, diye sıırımdı söyledim.
Vardır tanıdıklarınızdan benden iyisi,
Pehlivan varsa söyleyiniz saklamadan.

- 729 Degende kariya aytat ukkun balam,
Caşıram kantip senden çındıktı anan.
Kañçalık mıktı bolso teñi bar dep,
Murunku aytıp ketken ata-babañı.
- 733 İşenip sırfıdı ayttıñ kaalap meni,
Cakşıga baş koşso dep oyloym seni.
Caşoonun calgandagı baktısı oşol,
Ar kimdin ılayıktuu bolso teñi.
- 737 Aytayın bilgiñ kelse çın kabardı,
Atağı titiretken büt aalamdı.
Arabdın arstanı dep atı çıkkan,
Kim bilbeyt bul zamanda al adamdı.
- 741 El curtu atak bergen Azirettaalı,
Baatırdın baatırı dep aytat anı.
Özüñö ılayık dep oylop cürgön,
Balbandan oşol kişi menin dağı.
- 745 Aytıluu Aalı balban Makedegi,
Dünüyödö eç kişi cok anın teñi.
Maksatırı çın balbandı tabuu bolso,
Baş koşsoñ Aalı menen keler cönü.
- 749 Al saga ılayıktuu bolot şerik,
Coluksañ sinar eleñ özüñ körüp.
Çakırtkın kat ciberip küröşsün dep,
Er ele toktono albay kalar kelip.
- Dediğinde, ihtiyar söyler, dinle yavrum,
Nasıl senden gerçeği saklarım.
Ne kadar iyi olsa da dengi olur, diye,
Söyleyip gitmiş, önceki ecdatların.
- İnanıp isteyerek söyledin sırrını bana,
İyi biriyle evlensen, diye düşünürüm.
Hayatının dünyadaki bahtı şudur,
Herkesin kendine layık bir eşi olsa.
- Söyleyeyim eğer istersen gerçeği,
Bütün âleme yayılmış şöhreti.
Arap'ın aslanı, diye ünlenmiş,
Kim bilmez bu zamanda o kişiyi.
- Vatanının şöhret verdiği Hz. Ali,
Bahadırların bahadırı, derler ona.
Layık diye düşündüğüm sana,
O kişidir, pehlivanlar arasında.
- Söylenen Mekke'deki Ali pehlivanın,
Dünyada yok ona denk olan.
Maksadın gerçek bir pehlivan bulmak ise,
O zaman, Ali ile evlen sen.
- O sana layık bir ortak olur,
Karşılaştın sınırdın kendin görüp.
Çağırtın mektup gönderip, güreşelim, diye,
Yiğittir, duramadan hemen gelir.

- 753 Adamdın balbanısıñ küçüñi aşkan,
Eköübüz sır sünözbüz abal baştan.
Azırkı adamzattın balbanı oşol,
Bolboso ötüp ketken Üröstöm dastan.
- 757 Darıyka mınday dedi uşul kebin,
Başınan oyumdağı cürgön menin.
Körsöm deym bir baykaşıp anı menen,
Kandayça coluguunun tappaym ebin.
- 761 Aytkanga işenbeymin sından ötpöy,
Balkim al maga kalar küçü cetpey,
Körgönçö toktoto tur bul sözüñdö,
Aalını mıktı ele dep dübürötpöy.
- 765 Kız oyloyt anık mıktı balban bolso,
Aylanıp ak şumkarday kolgo konso.
Kat berip çakırtayın küröşsün dep,
Kaçkansıp baatır emes kelbey koyso.
- 769 Köz salıp calgız anı çakırğanım,
Bolboybu tiyemin dep asılğanım.
Kim bolso küröşüügö kelsin desem.
Oylonor köp katarı cazılğanın.
- 773 Dep oylop Darıyka şer cazat katın,
Kız balban kıpçak kızı Darıyka atım.
Küröşüp meni çıkkın kişi bolso,
Oşogo alal cuptu bolom akır.
- İnsanın pehlivanısın, gücün çok,
İkimiz sırdaşız baştan beri,
O, çağdaş beşeriyetin pehlivanı,
Zamanında gelmiş geçmiş Rüstem Destan¹.
- Darıyka, şöyle dedi bundan sonra,
Başından beri aklımdaydı o benim.
Onunla karşılaşıp, bir görsem, diyorum,
Nasıl bulurum karşılaşmanın yolunu.
- Söylenenlere inanmam onu sınamadan,
Belki gücü yetmez onun bana.
Onu görünceye kadar sözlerine ara ver,
Ali'yi kuvvetli diye övmeden.
- Kız düşünür gerçek bir pehlivan olsa,
Dolaşıp, ak sungur gibi elime konsa.
Mektup gönderip çağırtayım, güreşelim, diye,
Bahadır değildir, gelmeyip de kaçarsa.
- Eğer yalnız onu çağırırsam,
Onunla evlenmeyi istemiş gibi olurum.
Herkesin gelebileceğini yazarsam
Anlar sadece kendisinin çağırılmadığını.
- Diye düşünerek, aslan Darıyka, mektup yazar,
Pehlivan kız, Kıpçak kızı Darıyka, adım.
Güreşip, beni yıkan kişi olursa,
Ona ebediyen eş olurum.

¹ Şehname kahramanlarından Rüstem ve babası Zâl için kullanılan bir sözdür. “Hile” manasındadır. “Zâl, saçı beyaz olarak dünyaya gelince, babası Sâm, bu benim oğlum değildir, diyerek hile edip onu Elbûrz dağına bırakmış. Bundan dolayı da Destan denmiştir.”. Levend, A. S. age. s. 165.

- 777 Baygedey baatır bolsun meyli başka,
Tiyemin karabaymın karı çaşka.
Akıykat ayta turgan sözüm uşul,
Talapker el içinde azamatka.
- 781 Egerde al cığılsa başın alam,
Tirüülöy bılçıratıp cerge çabam.
Özünö özü işense kele bersin,
Döö bolsun başka bolsun meyli adam.
- 785 Men kızımın balban kaçsa korkup menden,
Cazalaym özüm barıp turgan cerden.
Baatırdık mildetinen kutulganı,
Er cigit küröşöm dep izdep kelgen.
- 789 Cazılğan bul katımdı Aalı alsa,
Kelgin dep çakırılğan kabar barsa,
Ayıluu baatır emes maktanganday,
Kattı alıp kabar ugup kelbey kalsa.
- 793 Oylonup uşulardı kattı cazıp,
Kol koyup akırına möörün basıp.
Er arstan keler beken dep oylonot,
Suu keçip, çöl aralap aşuu aşıp.
- 797 Kat büttü çabarmandar ketti alıp,
Ar kimi özünçölük colgo salıp.
Birööbü çıgış ketse biri batış,
Tündük el, tüştük dağı kabarlanıp.
- Ödül gibi bir bahadır olsun ya da başkası,
Evlenirim bakmam ihtiyarlığına gençliğine.
Hakikati söyleyen sözüm bu,
Talepkâr halk içinde yiğide.
- Eğer o yıkılırsa başını keserim,
Öldürmeden yerde ezerim.
Kendine inanıyorsa gelsin buraya,
Dev olsun, başkası olsun farketmez.
- Ben kızım, pehlivan korkup, kaçarsa benden,
Cezalandırırım, kendim gidip durduğu yerde.
Bahadırılık vazifesinden kurtulmaya,
Yiğit, güreşirim, diye arayıp gelmiş.
- Yazılan bu mektubumu Ali alsa,
Gel diye çağırılan haber gitse.
Övüldüğü kadar meşhur bir bahadır değildir,
Mektubu alıp, haberi işitip, gelmezse.
- Bunları düşünerek mektup yazıp,
İmza atıp, sonuna mührünü basar.
Yiğit aslan gelir mi, diye düşünür,
Nehir geçip, çöl aşıp, geçit geçip.
- Mektup bitti, kurye alıp, gitti,
Herkesi kendi yoluna salıp.
Biri doğuya gitti, biri batıya,
Kuzeyi de, güneyi de haberi aldı.

- 801 Kat alıp kabar ugup curttun baarı,
Ar eldin kelgen eken balbandarı.
Kelgender Darıykadan cıgılışıp,
Artınan dağı kelet kalgandarı.
- 805 Körsök dep Darıkanı kim kelbegen,
Bil minip balban kelet indilerden.
Barının Darıykaga alı cetpeyt,
Alıstan at arıtıp kelgen elden.
- 809 Er kelet, baatır kelet, balban kelet,
Kelgendi küröşüügö baarın ceñet.
Bet albay eç bir adam Darıykaga,
Al kızdın turgan kezi barkı öydölöp.
- 813 Bul kabar tarap ketet elden elge,
Ukpagan kişi kalbayt bütün cerde.
Barıptır padişalarga kızdan kabar,
Ciber dep balban bolso eliñerde.
- 817 Muñambet mekeninin bolgon başı,
Eñ uluk zamanında martabası.
Aga da elçi arkaluu cetet eken,
Aalını ciber degen kızdın katı.
- 821 Arabka uşul kabar taralganda,
Aalını kelsin degen kat barganda.
Darıyka mıktıbı dep söz kılışat,
Arstanday aybatı bar Aalıdan da.
- Mektubu alıp, haberi duyunca komşu ülkeler,
Her halkın gelmiş kendi pehlivanları.
Gelenler Darıyka'ya yenilirler,
Arkasından da gelir kalanları.
- Görmek için Darıyka'yı herkes gelmiş,
File binip, pehlivan gelir Hintlerden.
Hiç birinin Darıyka'ya gücü yetmemiş,
Çok uzak ülkelerden gelenlerin.
- Yiğit gelir, bahadır gelir, pehlivan gelir,
Gelenlerin hepsini güreşte yener.
Yenemez hiçbir insan Darıyka'yı,
O kızın durduğu yer yükseklerdedir.
- Bu haber, yayılır halktan halka,
Duymayan insan kalmaz hiçbir yerde.
Gider kızın haberi padişahlara,
Gönder, diye, pehlivan varsa halkınızda.
- Muhammet, yurdunun başı,
En yüksek zamanında mertebesinin.
Ona da elçi aracılığıyla ulaşmış,
Ali'yi gönder, diyen kızın mektubu.
- Araplara bu haber yayıldığında,
Ali gelsin denilen mektup vardığında.
Darıyka kuvvetli mi, diye söz ederler,
Aslan gibi heybeti olan Ali'den bile.

- 825 Bir künü Mukambetke Aalı kelgen,
Dep aytat kat keldi uktum elden.
Darıyka kaysı eldin balbanı ele,
Kanday kız kat cibergen korkpoy menden. Bir gün Muhammet'e gelen Ali,
Mektup gelmiş, diye duydum halktan, der.
Darıyka hangi halkın pehlivanı imiş,
Nasıl benden korkmadan mektup göndermiş.
- 829 Ukkanda bul kabardı keldim sizge,
İktıyar baruu koyuu erkiñizde,
Kelbesefi barıp özüm cazalaym dep,
Korkutan katı kelse cazgan bizge. Duyunca bu haberi geldim size,
Siz karar veriniz gidip gitmeyeceğime.
Gelmezsen gelip kendim cezalandırırım, diye,
Yazdığı korkutan mektubu geldi bize.
- 833 Munu ugup tura alamın kantip çıdap,
Kanday küç bul saparga coltoo kılat.
Kelebi kelbeybi dep Aalı balban,
Oylonup Darıyka kız turat sinap. Bunu duyup da nasıl katlanırım,
Nasıl bir güç bu sefere mani olur.
Gelir mi, gelmez mi, diye Ali pehlivan,
Düşünüp Kız Darıyka sinayıp durur.
- 837 Kaçtı dep düşman aytar barbay kalsam,
Ar kanday bul namıstı oyuma alsam.
Arapta Aalı baatır atagıma,
Tuura go balban kızdı izdep barsam. Kaçtı, der düşman, eğer gitmezsem,
İşte, beni en çok bu düşündürür.
Arabistan'daki Ali bahadır şöhretime,
Doğru olur pehlivan kızı aramaya gitsem.
- 841 Korkkonsup kala albaymın endi mına,
Columa barbagın dep toskool kılba.
Artımda müdürülsöm süyöy turgan,
Cazganam emneden el turganda. Korkuyormuş gibi kalamam burada,
Gitme, diye engel olma.
Arkamda destek olan,
Halkım varsa, ben neden korkarım.
- 845 Barayın baykap körsün al kız meni,
Ataktuu Aziyanın arstan şeri.
Köröyün bir baykaşıp anı menen,
Sınalsın küçübüzdün artık kemi. Gideyim de sinasın o kız beni,
Namlı Asya'nın aslan kaplanı.
Göreym bir karşılaşıp onunla,
Ne kadar güçlü olduğumuz belli olsun.

- 849 Mukambet barbagın deyt tilimdi alsañ,
Menmensip özü kelbey izdep barsañ.
Caraşpayt er cigitke tekeberdik,
Dep aytkan eldin sözün oyuña alsañ.
- 853 Dübüröp Darıyanın çıktı dañkı,
Al kızdın kötörüldü kadir-barkı.
Barganda özüñ izdep cıksañ cakşı,
Kandayça sen cıgılsañ bolmok artı.
- 857 Darıyka dünüyölük cañan balban,
Abaylap baykaş kerek andaylardan.
Bilersiñ bardık balban cıgilganın,
Al kızga küröşöm dep izdep bargan.
- 861 Urabas meken üçün al bir sepil,
Cetpestir balkim aga küçüñ senin.
Duşmandar bettey algıs kayrattuu dep,
Ukkamın Darıyanın tuugan elifi.
- 865 Çığıştan kıtay, kalmak turat karap,
Köz salıp oşol cakka tuş-tuş tarap.
Eli er Darıyka kız şer bolboso,
Kırgız kıpçak elderin ketmek talap.
- 869 Barbagın tilimdi alsañ koygun balam,
Tınçtıktı cakşı bolot süysö adam.
Er ölot eregiştin degen gana,
Kur namıs oylogongo tübü caman.
- Muhammet, sözümü dinlersen gitme, der,
Övünüp kendi gelmeden ona gitsen.
Yakışmaz er yiğide kibir,
Diye söyleyen halkın sözünü aklına yazsan.
- Her tarafa yayıldı Darıyka'nın şöhreti,
O kızın arttı kadri kıymeti.
Gittiğinde onu yenersen iyi,
Kötü olur, eğer yenilirsen.
- Darıyka, dünya cihan pehlivanı,
Dikkatle izlemek gerek onun gibileri.
Biliyorsun bütün pehlivanların yıkıldığını,
O kızla güreşsem diye gidenlerin.
- Yıkılmaz vatan için tek bir sur,
Yetmez belki ona gücün senin.
Düşmanlar karşı gelemes cesaretine,
Darıyka'nın halkının, diye duymuştum.
- Doğudan Çin, Kalmuk göz koyup,
Gözetleyip orayı bütün her taraftan.
Halkın yiğit aslan Kız Darıyka'sı olmasa,
Kırgızı, Kıpçak'ı parçalayıp giderlerdi.
- Gitme, sözümü dinle yavrum,
İnsanın huzuru sevmesi iyidir.
Yiğit güreşte ölür, diyenler var,
Bunu namus işi yapmanın sonu kötüdür.

- 873 Baram deyt Aalı baatır toktono albay,
Atınan dübürögön korksok kaday.
Baatırlık atagımdı bulgaymın go,
Turbasam men keldim dep teke mañday.
- Gideceğim, der Ali bahadır,
Adıyla yayılan şöhetinden korkarsam olmaz.
Bahadırlık şöhetimi kaybederim,
Durmazsam onun karşısında.
- 877 Araptın Aalisına kabar berse,
Er bolsoñi küröşkün dep katı kelse,
Kala albaym kaçkan öfidüü kızdan korkup,
Meni endi toktoto albayt eç bir nerse.
- Arabın Alisi'ne haber gönderse,
Yığitsen güreşelim diyen mektubu gelse.
Kalamam kızdan korkup da kaçmış gibi,
Hiçbir şey durduramaz beni şimdi.
- 881 Barayın batañdı ber albayt tuugan elim,
Kız kabılan men köröyün kıpçak şerin.
Körüügö kumar bolup oşol kızdı,
Cürögüm sogup turat tuylap menin.
- Gidiyorum, duanı ver bana halkım,
Kıpçak'ın aslan kaplan kızını göreyim.
Merak edip, o kızı görmek için,
Heyecanla çarpar kalbim.
- 885 Oturdu Mukambet da oygo kalıp,
Aalı deyt çıksa cakşı izdep barıp.
Kız cıksa caş baldarı cetim bolup,
Çırıldap kalat go dep kaygılanıp.
- Oturdu Muhammet düşünceye dalıp,
Ali gidip de yenerse iyi olur, der.
Kız yenerse, çocukları yetim kalır,
Ağlarlar arkasından, diye kaygılanır.
- 889 Barbaska namıs kılam Aalı kızdan,
Kaçtı dep uşak kılar ukkan düşman.
Baatırdın toktobosun bildi dağı,
Bargın dep bata berip amalsızdan.
- Namus işi olur gitmezse Ali, kızdan,
Kaçtı diye dedikodu yapar düşman.
Bahadırın gideceğini anlayınca,
Git diye dua verdi çaresizlikten.
- 893 Barba dep kantip aytam balam seni,
El-curtuñ oyloy cürgün bubañi meni.
Maksatıñ oyufıdagı orundalıp,
Aman kel coluñ bolup Aalı şeri.
- Gitme diye nasıl söylerim yavrum sana,
Halkım, beni aklında tut daima.
İsteğini yerine getirip,
Aslan Ali, sağ salım dön vatanına.

- 897 Aytıluu atagı bar al kız balban,
Sezgentet kimdi bolso sürü caman.
Aptıkpay karmaşkanda akıl oylon,
Aldırat öz namısın şaşkan adam.
- 901 Darıyka şerdin-şeri kara kulak,
Dünüyödö küyüp turgan bir şam ırak.
Aybatı arstanday al balban kız,
Colborstoy coonu körgön çapçıp turat.
- 905 Kılıcın turgan kezi ayga sermep,
Kim bolsun karmaşkanga namıs berbes.
Korkpogun sürün körüp acıdaarday,
Ataktuu Darıyka oşol adam cefibes.
- 909 Aytkanım Darıykadan cüzdön biri,
Başkaça adamzattan anın sürü.
Adamdı aşkabaktay kağıştırat,
Kokustan açuulanıp kelse cini.
- 913 Unutpa men aytkandı balam Aalı,
Aga da kerek emes adam kanı.
Bir körüp sınamakçı seni balam,
Mudaası oşol çıgar oyundagı.
- 917 Bilgençe özüñ ayttıñ baatır keneş,
Al özü sen oynooçu kişiñ emes.
Korkpogun kat ciberip çakırtkanı,
Oylonom cakşılıkka bolor sebep.
- Namı, şöhreti olan o kız pehlivan,
Kimi olsa korkutur onun heybeti.
Acele etmeden iyice düşün güreşirken,
Yenilir güreşte aceleci insan.
- Aslanların aslanı Darıyka,
Yanan bir mumdur dünyada.
Heybeti aslan gibi o pehlivan kızın,
Kaplan gibi düşmanını yıkar.
- Kılıcının keskin zamanıdır,
Güreşte yenilmez hiç kimseye.
Ejderha gibi olan heybetinden korkma,
Namlı Darıyka o, yenilmez insana.
- Yüzde bir çıkar anlattığım Darıyka gibisi,
İnsanoğlundan farklıdır onun heybeti.
İnsanı kabak gibi patlatır,
Aniden sinirlenirse eğer.
- Unutma benim söylediğimi yavrum Ali,
Ona da lazım değil insan kanı.
Görüp de sınamak ister seni,
Budur onun esas amacı.
- Bildiklerini sen bana tavsiye ettin,
O senin oyuncak edeceğin insan değil.
Mektup gönderip, çağırtandan korkma,
Düşünüyorum sonu iyilikle biter, diye.

- 921 Aalını cönötüptür akıl aytıp,
Alıska ketmek boldu sapar tartıp.
Çuruldap bata berdi arap eli,
Aman kel arstan dep elge kaytıp.
- 925 Mukambet coldoş albay bar deyt calgız,
Uzak col senden başka çıday algıs,
Aradan calgız özüñ ötüp barsañ,
Batır dep baa berer Darıyka kız.
- 929 Bata alıp el-curtunan çıktı colgo,
Kerektüü bar şaymanın aldı kolgo.
Koş aytıp bura tartıp cürüp ketti,
Aalı şer turbayt bele arañ zorgo.
- 933 Alıska colgo çıktı sapar alıp,
Ata-curt arap eli artta kalıp.
Şaşılats eç oyu cok andan başka,
Erterek coluksam dep kızga barıp.
- 937 Oşentip ara coldo kele catat,
Atına kayta-kayta kamçı basat.
Kayrattuu kança mıktı bolso dagı,
Calgızdık zeriktirip cabırkatat.
- 941 Aralap kele catat alban eldi,
Kaltırıp art cagına kança cerdi.
Astınan karşı çıgıp kim toktotot,
Aalamga atı çıkkın balban erdi.
- Ali'yi göndermiş, akıl verip,
Uzağa gidecek oldu sefere çıkıp.
Sonunda dua verdi, Arap halkı,
Sağ salım halkına dön aslan, diye.
- Muhammet, yalnız git, der,
Yol uzak, senden başkası dayanamaz.
Bu mesafeyi geçersen kendin yalnız,
Bahadır, diye paha biçer, Darıyka kız.
- Dua alıp halkından, çıktı yola,
Lazım olacak silahlarını aldı yanına.
Vedalaşıp gitti sonunda,
Yerinde zor duran aslan Ali.
- Sefere çıktı uzak yollara,
Anavatanını, Arap halkını alıp arkasına.
Başka hiçbir şey düşünmeden acele eder,
Çabucak karşılaşsam diye onunla.
- Öylece uzak yollardan geliyordu,
Atına tekrar tekrar kamçı vurup.
Ne kadar kuvvetli ve gayretli olsa da,
Yalnızlıktan sıkılıyordu oldukça.
- Yurtlar aşarak geliyordu,
Bırakarak arkasında bir çok mesafeyi.
Önüne kim çıkıp da durdurur,
Âleme adı yayılan pehlivan yığidi.

- 945 Aalı cer basıp ötüp alıs coldu,
Ar cerge at örgütüp tünöp kondu,
Aytarlık ara coldo eç iş bolboy,
Akırı çığış ceri nasip boldu.
- 949 Colu eken altı ayçalık eki arası,
Samarkand kızdın turgan çoñ kalaası.
Colooçu aman-esen cetip kelip,
Açıldı al şaardın darbazası.
- 953 Samarkand şaar eken gül caynagan,
Bagında totu, bulbul kuş sayragan.
Uşunday Darıkanı tabamın dep,
Al arstan izdep kelgen alda kaydan.
- 957 Cürgöndö Aalı baatır köçö aralap,
Momunday el içine söz taralat.
Arstanday aybatı bar balban eken,
Bir alsa Darıkanı uşul alat.
- 961 Biröölör Darıyka deyt ötö balban,
Mındaydın dalayların cıgıp salgan.
Eç adam bettey algıs kıpçak kızı,
Bul özü atırılğan arstan kabılan.
- 965 Ar kanday ar kiminin aytkan kebi,
Taanday şumkar körgön şaar eli.
Mertinip kalar beken dep aytısat,
Cıgılıp kokusunın kızdın beli.
- Ali uzun yolları geçerek,
Çok yerde atını dinlendirerek geceledi.
Söz ettiğimiz uzun yolda hiçbir şey olmadan,
Sonunda doğuyu görebildi.
- Altı aylık yoldur iki yerin arası,
Semerkant'tır kızın kaldığı şehir.
Yolcu sağ salim ulaştığında,
Açılır o şehrin kapıları.
- Semerkant bir şehirmiş çiçeklerle dolu,
Bahçesinde papağanı, bülbülü öten.
Burada Darıyka'yı bulacağım diye,
O aslan arayıp gelmiş uzaklardan.
- Ali pehlivan sokakları dolaşırken,
Şöyle bir söz yayılır halk arasında.
Aslan gibi heybeti varmış pehlivanın,
Bir tek Darıyka'yı bu yener.
- Darıyka daha iyi pehlivandır, der bazıları,
Bunun gibilerin hepsini yener.
Hiç kimse karşı gelemes Kıpçak kızına,
O aslan, kaplan gibi saldırır.
- Herkesin söylediği çeşitli,
Eşsiz bir sungur, der, gören şehir halkı.
Yenilip kalırsa diye konuşurlar,
Yıkılıp aniden kızın bedeni.

- 969 Bul elden kızdı kantip surap alam,
İzdesem Dariykanı kaydan tabam.
Dep oylop Aalı baatır kele catsa,
Colugat karşı çıgıp ayal adam.
- 973 Kempirge Aalı kelip salam berdi,
Aybatının al kişinin kempir kördü.
Atağı dübürögön Dariyka kız,
Bul kezde apa üyündö barbi dedi.
- 977 Oo balam, Dariykaday balban kayda,
Tappaysız colukkanda andan payda.
Alp kuştun çeñgeline karmalğança,
Aman soo kaytsaı kantet uşundayda.
- 981 Sözüñö taı kalamın ene senin,
Küçümdü kördüñ beleñ murun menin.
Kañçalık maktasaı da Dariykanı,
Küçtön küç maydan sinayt artık, kemin.
- 985 Sen tüğül munaraday sangi kelgen,
Kelgendin balbansınıp baarın ceñgen.
Bul kızga eç adamdın alı kelbeyt,
Neçendi ırğtkanın közüñ körgön.
- 989 Balbandın menden başka baarın cıgıp,
Cüröbü kötörülüp köñülü tınıp,
Arabdan Aalı keldi dep ukkanda,
Ketpesin atagıman canı çıgıp.
- Bu halka kızı nasıl sorarım,
Arasam Dariyka'yı nerden bulurum.
Diye düşünerek Ali Pehlivan geliyorken,
Rastlar önünden çıkan bir kadına.
- Ali, yaşlı kadına gelip selam verdi,
Onun heybetini yaşlı kadın gördü.
Şöhreti yayılan Kız Dariyka,
Şu anda evinde mi ana, dedi.
- Ey yavrum, Dariyka gibi pehlivan nerede,
Karşılaşmakla bulamazsın ondan fayda.
Alp kuşun pençesine yakalanacağına,
Sağ salim dön vatanına.
- Dediklerine şaşıyorum ana senin,
Gücümü görmüş müydün önceden benim?
Ne kadar övsen de Dariyka'yı,
Savaş alanı sınar insanların güçlerini.
- Sen değil, dev gibi olan pehlivan geldi,
Kendini pehlivan sayanların hepsini yendi.
Bu kıza hiç bir adamın gücü yetmez,
Gözümle gördüm, nicelerini alt ettiğini.
- Benden başka pehlivanların hepsini yenip,
Huzur içinde gönlünce yaşıyormuş.
Arabistan'da Ali geldi diye duyunca,
Şöhretimden gelmesin yüreği ağzına.

- 993 Barbagın küröşöm dep tilimdi alsañ,
Köp adam alın bilbey bolgon sarzañ.
Toruna tüşkönüñçö Darıkanın,
Cakşı go el-curtuñı aman barsañ.
- 997 Kız üçün sayatçı elem tordu caygan,
Erlerdin sapatı emes sözdön taygan.
Balban dep maktay berdiñ Darıkanı,
Siz menin kim ekenim bildiñ kaydan.
- 1001 Colborstoy Darıkanın sürü kıyın,
Coloboy kaçıp cüröt bilgen sırın.
Andayga eregişip keregi emne,
Al kızdın tüşündürüp aytım çının.
- 1005 Cıkkanga tiyemin dep cazgan özü,
Kelse dep balban kişi törttür közü,
Men keldim atayı izdep cıgayın dep,
Süyünçü anık bolso aytkan sözü.
- 1009 Koy balam, tilimdi alıp barba aga,
Cön cayın tüşündürüp aytım saga.
Üyüñdö bala-çakañ kalgan çıgar,
Alarga ubal bolor oylop kara.
- 1013 Siz ene artık deysiz kızdı menden,
Al özü ataktuudan kimdi ceñgen.
Alıstan at arıtıp mendey bolup,
Aytıp ber kança baatır izdep kelgen.
- Sözümü dinlersen gitme güreşmeye,
Çok insan hâlini bilmeden oldu perişan.
Tuzağına düşmektense Darıka'nın,
Yeğdir vatana sağ salım dönmen.
- Kız için bir avcıyım, tuzak kuran,
Sözünde durmamak, vasfı değildir yiğitlerin.
Pehlivan diye övüyorsun Darıka'yı,
Benim kim olduğumu nerden biliyorsun.
- Darıka'nın kaplan gibi bir heybeti var,
Sırrını bilenler yaklaşmadan kaçarlardı.
Onun gibilerle çekişmenin gereği ne,
Hepsini anlattım kızla ilgili gerçeğin.
- Yenenle evleneceğim, diye yazdı kendisi,
Gelseler, diye dört gözle bekliyordur pehlivan.
Ben kasten geldim, yeneyim diye,
Sevin eğer söyledikleri gerçek ise.
- Dur yavrum, sözümü dinle, gitme ona,
Nasıl olduğunu anlattım sana.
Belki çoluk çocuğun kalmıştır evinde,
Yazık günahdır, onları düşünerek dön evine.
- Ana, kızın benden iyi olduğunu söylüyorsun,
O, nam salanlardan kimleri yenmiş.
Çok uzaklardan benim gibi,
Söylesene, kaç bahadır çıkıp gelmiş.

- 1017 Bir balban kelgen ele pilge minip,
Salbırap eki butu süyrötülüp.
Darıyka kaarlanıp ırgıtkanda,
Sööğü talkalandı cerge tiyip.
- 1021 Artınan ekinçi bir döö keldi,
Çoñduktan pil kötörböy cöo keldi.
Anı da cerge çapkan dal uşul kız,
Çındıktı çaşırbaştan ayttım endi.
- 1025 Menmensip dalay balban kele beret,
Kelgendi Darıyka kız çeñe beret.
Kep bar go ilgerkiden kalgan balam,
Tonuñdu camın degen boygo çenep.
- 1029 Koluñdu sermebegin asmanda ayga,
Ötköolsüz tolkup catkan al bir dayra.
Alıñdı baykabastan barıp kalıp,
Akırı tappay cürbö balam ayla.
- 1033 Maktadıñ Darıykanı dübürtötüp,
Men cıksam kanter eleñ küçüm cetip.
Al özü bışıp turgan alma emespi,
Cürböyün şaktan üzüp kapıp ketip.
- 1037 Açuum endi ene keldi menin,
Sözdü koy el küröşör körsöt cerin.
Kañçalık caan bolso dağı,
Basamın suu sepkendey kızdın demin.
- Bir bahadır gelmişti fille,
Sarkan iki bacağı sürüklenip.
Darıyka, gazaba gelip fırlattığında,
Kemikleri ufalandı yere düşüp.
- Sonra ikinci bir dev geldi,
İriliğinden fil kaldıramamış, yayan geldi.
Onu yenen de bu kız,
Gerçeğı gizlemeden söyledim şimdi.
- Övünerek pehlivanlar sürekli gelir,
Geleni de Darıyka kız hep yener.
Söz vardır yavrum evvelden kalan,
Boyundan büyük laf etme, diye.
- Elini uzatma gökteki aya,
O bir nehirdir, gürül gürül akan.
Gidip, gücünü bilmeden,
Sonunda çaresiz kalma evladım.
- Darıyka'yı o kadar çok övdün ki,
Gücüm yetip de yenersem ne yaparsın?
O ağaçta yetişen elma idi,
Belki ben koparırım dalından o elmayı.
- Ana şimdi ben öfkelen dim,
Sözü bırak, güreş yerini göster.
Ne kadar cihan gibi olsa da,
Ben onun cesaretini kırarım.

- 1041 Aytkanda açuulanıp kaarı kelip,
Beçara kempir korkot sürün körüp.
Oylonot öz ubalı özünö dep,
Men mından kutulayın aytıp berip.
- 1045 Körsöttü maydan cerin kızdın kurgan,
Munara ortosunda calgız turgan.
Saga okşop küröşöm dep kelgenderden,
Darıyka dalayının başın culgan.
- 1049 Bargın da munaraga çıgıp körgün,
Al bolot küröşüügö kelgen belgiñ.
Abayla Aalı balban aldı-artıfıdı,
Bir eleñ atagı bar balban erdin.
- 1053 Dünüyögö sen caralıp bolduñ adam,
Arstan dep atak aldıñ ösköndö anan.
El bergen atagıñdı aktabasañ,
Baarınan erler üçün oşol caman.
- 1057 Kız balban sen sıyaktuu baatırlardı,
Çakırtıp bardığına kabar saldı.
Özünö eregişken bir katarın,
Karabay ubalına başın aldı.
- 1061 Al kızga kerek emes adam kanı,
Balbandın balbanı anın tandaganı.
Ötüştü Darıykanın öz sınanan,
Baatırdın sen sıyaktuu kelgen baarı.
- Söylediğinde öfkelenip, gazaba gelip,
Zavallı yaşlı kadın korkar heybetini görüp.
Düşünür, kendi günahın kendine, diye,
Ben bundan kurtulayım söyleyip de.
- Gösterdi kızın kurduğu savaş alanını,
Ortasında bir minare duran.
Senin gibi güreşsem diye gelenlerin,
Darıyka başını koparır hepsinin.
- Gidince minareye çıkacaksın,
İşaretidir o, güreşmeye geldiğinin.
Dikkat et Ali Pehlivan sağına soluna,
Teksin sen, şöhreti olan pehlivan yiğitlerden.
- Yetişip, büyük insan oldun sen,
Aslan diye şöhret yaptın.
Halk önünde şöhretinin karşılığını vermezsen,
Bu kötü olur yiğitler için.
- Pehlivan kız, senin gibi bahadırları,
Çağırtıp hepsine haber saldı.
Kendisine rakip olanların bir kısmının,
Vebalinden korkmadan başını kopardı.
- O kıza lazım değil insan kanı,
Pehlivanların pehlivanıdır onun seçtiği.
Geçtiler Darıyka'nın sınavından,
Gelen bahadırların tümü senin gibi.

- 1065 Darıyka bir caralgan alptın alpı,
Aytayın saga koyor kızdın şartın.
Kaytkın deyt amanıñda makul degin,
Küröşsöñ cakşı bolbos anın artı.
- 1069 Sen balam karmaşpagın şer kız menen,
Tepkeni tekke ketpes al bir beren.
El aytkan eregişip bekerinen,
Ötpöskö kılıçındı çappa degen.
- 1073 Özüñ bil kızdın aytım bardık sırın,
Caşırbay tüşündürdüm bolgon çının.
Kaytsañçı amanıñda balam elge,
Körgönçö Darıykanın kanduu çırın.
- 1077 Rakmat eskeremin ene seni,
Tapkandır sizdey azis ene meni.
Kız menen karmaşpasam tekke keter,
Tilegen er bolso dep ene kebi.
- 1081 Apalık bul sözüñüz aytkan akıl,
Çın baatır mınday sözge bolboyt makul.
Kaçtı dep karmaşpasam uşak kılar,
Köz körgön, kulak ukkan alıs, cakın.
- 1085 Eneke kütö tursañ sabır kılıp,
Mümkün al siz aytkanday keter cıgıp.
Bolboso Darıyka kız cıgıldı dep,
Kalarsız az ubakta kabar ugup.
- Güçlülerin güçlüsüdür, Darıyka,
Kızın koyacağı şartları söyleyeyim sana.
Beni dinle ve geri dön sağ salım,
Sonu iyi olmaz onunla güreşirsen.
- Sen yavrum kapışma aslan kızla,
O, tekmeleri boşa gitmeyen bir bahadırdır.
Halk söyler, boşuna güreşerek,
Kılıcı sallama boş yere, diye.
- Sen bilirsın, söyledim kızın bütün sırrını,
Gizlemeden anlattım bütün gerçekleri.
Dönsene yavrum, sağ salım halkına,
Göreceğine Darıyka'nın kanlı kavgasını.
- Sağ ol, hatırlarım ana seni,
Sizin gibi bir ana doğurdu beni.
Kızla savaşmazsam boşuna gider,
Yiğit olmamı dileyen anamın sözü
- Analıktır bu verdiğiniz akıl,
Kabul etmez bunu gerçek bahadır.
Güreşten kaçtı, diye dedikodu yaparlar,
Uzaktaki, yakındaki, gözü gören ve kulağı işiten.
- Anacığım, sabredip beklersen,
Dediğiniz gibi, belki o yener beni.
Ya da Darıyka kız yenildi, diye,
Haber duyarsınız birazdan.

- 1089 Dedi da kayrattanıp al arstan,
Kaytpagan eç nerseden bala çaktan.
Dulduldu bir cığaçka baylap koyup,
Çığıptır munaraga tartınbastan.
- 1093 Arabdın Ali şeri alıs cerden,
Atayı balban kızdı izdep kelgen.
Körünüp munaradan şartı menen,
Keldim dep küröşüügö belgi bergen.
- 1097 Caltanbay munaraga çıgıp bargan,
Kim eken kaydan kelgen kaysı balban.
Eç adam küröşöm dep Darıykaga,
Köp bolgon Samarkandga kelbey kalgan.
- 1101 Kız aytat biliş kerek atı-cönün,
Atayı at arıtıp kelgen şerin.
Agerde Aalı bolso köröyün dep,
Oylonot karısının aytkan kebin.
- 1105 Aytçı eken Darıyka kız karı-caşka,
Özünö cakın cürgön akıldaşka.
Bir gana küröşpögön Aalı kaldı,
Balbandın barın çıktım andan başka.
- 1109 Oşentip turgan kezde munaradan,
Köründü çıgıp turgan calgız karaan.
Ciberdi bir kişisin bilip kel dep,
Korkposton maga kelgen kaday adam.
- Diyerek gayretlenip o aslan,
Küçüklüğünden beri hiç bir şeyden korkmayan.
Düldül'ü bir ağaca bağlayıp,
Çıkar minareye korkmadan.
- Arapların aslan Ali'si uzak yerden,
Bile bile pehlivan kızı arayıp geldi.
Görünüp minareden kaidelere göre,
Savaşmaya geldim, diye işaret verdi.
- Korkmadan minareye çıkan,
Kimmiş, nerden gelmiş, hangi pehlivanmış.
Epey zamandır, Darıyka'yla güreşmek için,
Kimse Semerkant'a gelmemişti.
- Kız dedi, kim olduğunu bilmek lazım,
Bile bile uzaktan gelen aslanın.
Eğer Ali ise göreyim diye,
Hatırlar ihtiyarın söylediği sözü.
- Söylermiş Darıyka kız gençlerle yaşlılara,
Kendisine yakın olan arkadaşlarına.
Tek güreşmediğim Ali kaldı,
Pehlivanların hepsini yendim ondan başka.
- Öyle düşünüp dururken minareden,
Göründü birisinin sureti uzaktan.
Gönderdi birisini, kim olduğunu öğrensın diye,
Korkmadan bana gelen nasıl bir insan.

- 1113 Al kişi Aalı şerge keldi dagı,
Körgöndö kaltıradı korkup anı.
Zaarın betine alıp turgan eken,
Açuulu köz kızarıp teep kanı.
- O adam geldiğinde aslan Ali'ye,
Korkudan titredi onu görünce.
Karşıdan belli oluyordu bahadırılığı,
Gözlerinden akıyordu öfkesi.
- 1117 Kantmekçi kelgen kişi kaldı şaşıp,
Kaltırayt Aalı şerdin sürü basıp.
Colugup süylöşö albay baatır menen,
Aldına Darıykanın bardı kaçıp.
- Ne yapabilirdi, gelen adam şaşıp kaldı,
Aslan Ali'nin heybetinden titredi.
Yanına gidip konuşmadan bahadır ile,
Kaçıp Darıyka'nın yanına gitti.
- 1121 Kız aytat korkup kaçtıñ mınça nege,
Közünö köründübü alda neme.
Düynögö kelgeniñde süyüngöndür,
Erkek dep seni tapkan kayran ene.
- Kız sordu: Niye bu kadar korkup kaçtın,
Gözüne bir şeyler mi gözüktü?
Dünyaya geldiğinde sevinmiştir,
Erkek diye seni doğuran zavallı anan.
- 1125 Sabır kıl akıl cıyna alaıdaba,
Boldubu can algıçtay oşol saga.
Adambı al oturgan başka beken,
Tüşüntüp aytıp berçi çının maga.
- Sabret, korkmadan al aklını başına,
Azrail gibi mi gözüktü o sana.
Oradaki insan mı yoksa değil mi,
Anlat hadi gerçekleri bana.
- 1129 Tübündö bir adam bar dingegiñdin,
Oylonom küçü cetpeyt kimde kimdin.
Körgöndö sürün körüp korkup kettim,
Anı men kim ekenin kaydan bildim.
- Aslında o bir insanoğlu,
Düşünüyorum kimsenin gücü yetmez diye.
Heybetini görünce korkup kaçtım,
Onun kim olduğunu nereden bileyim.
- 1133 Darıyka açuulanıp mintip aytkan,
Korkkondoy al emestir Ürustöm dastan.
Bet algan öz mildetin orundatpay,
Cigitke kanday uyat kayra kaçkan.
- Darıyka, sinirlenip şöyle demiş:
Korkacak kadar Rüstem Destan değildir.
Üstüne aldığı vazifeyi yerine getirmeden,
Ne kadar utanç vericidir kaçmak.

1137 Emese al kişige men barayın,
Balbandın körgön elem bir dalayın.
Döö bolso, başka bolso söz seniki,
Tabılar adam bolso senin cayıñ.

O zaman o kişiyeye ben gideyim,
Görmüşüm bir çoğunu pehlivanların.
Dev olsa, başkası olsa söz senin,
Sıradan bir insansa görürsün.

1141 Dep aytıp toktono albay özü bardı,
Körgöndö Aalı şerdi tañırkadı.
Aytkanday bar eken dep arab eri,
Murunku ukkan sözün oyuna aldı.

Diye söyleyerek kendisi gitti,
Görünce aslan Ali'yi şaşırdı.
Söyledikleri gibiydi Arap yigidi,
Önceki duyduklarını hatırladı.

1145 Kız kelip salam berip kimsiz aga,
Kelgen cak kay uruktan ata-baba.
Ugayın mümkün bolso cön-cayıñdı,
Süylöşkön Darıyka kız balban saga.

Kız gelip, selamladı ve sordu ona,
Geldiği yeri, boyunu, ecdatlarını.
Dinliyeyim mümkünse ahvalini,
Seninle konuşan pehlivan Kız Darıyka.

1149 Aalı da salamına alik alıp,
Kız menen uçuraştı turup barıp.
Arabda Aalı degen men bolomun,
Çıgarsız atagıma murun kanık.

Ali de karşılık vermek için,
Yanına giderek selamlaştı.
Ben Arapların Ali dediği,
Önceden duymuşsunuzdur şöhretimi.

1153 Tüşünsöñ kayrat kılar ceriñ Aalı,
Betteşet kıpçaktardın kız balbanı.
Cıgıldı menden çını tüşünörsüz,
Balbandın senden başka kelgen baarı.

Gayret edip Ali, iyice düşün,
Kıpçakların kız pehlivanı seninle savaşıyor.
Yenildi bana, gerçeği biliyorsundur.
Senden önce gelen bütün pehlivanlar.

1157 Aytıluu kırgız kıpçak elim,
Samarkand urabagan bekem çebim.
Eç düşman colotpoymun mekenime,
Aalı şer bilgiñ kelse uşul cönüm.

Sözü edilen Kırgız Kıpçak benim halkım,
Semerkant yıkılmayan sağlam kalem.
Vatanıma hiç düşman yaklaştırmam,
Aslan Ali, işte böyle benim hikâyem.

- 1161 Karmaşka çıdaysıñbı çınıñdı aytkın,
Küröşsöñ payda bolbos kayra tartkın.
Namısı ketken emes eç duşmanga,
Az ulut kıpçak degen baatır kalktın.
- 1165 Kızımın baatır eldin Darıyka atım,
Bargandır Aalı arstan cazgan katım.
Balbandın maga kelgen colu bolboyt,
Bekerge eregişpey oylon artın.
- 1169 Cayımdı tüşündürüp aytıp berdim,
Op tartkan acıdarga tuura keldiñ.
Cañılıp meni bilbey kelgendirsıñ,
Darıyka adam ceñbes balban menmin.
- 1173 Kayta koy amanıñda korkup tursañ,
Ötpöskö payda kaysı bıçak ursañ,
Sen baatır aldı artıñdı oylop kara,
Özünö cakşı bolbos küröş kılsañ.
- 1177 Maksatım men özümdü balban tabuu,
Oyum cazıksızdın başın aluu.
Cazganıp özünö-özün işenbeseñ,
Arstanga keregi emne karşı çabuu.
- 1181 Şartım bar bir saga uruksat berem,
Uguuga coobuñuzdu erteñ kelem.
Col karcı, azık-ookat menden alıp,
Küröşpöy kete beret kaçtım degen.
- Kapışmaya dayanabilecek misin, gerçeği söyle,
Güreşmekten fayda gelmez, dön geri.
Şöhretini sarsamadı hiçbir düşman,
Avuç kadar bahadır dediğin Kıpçak halkının.
- Kızıyım bahadır halkın, Darıyka adım,
Gelmiştir aslan Ali, yazdığım mektubum.
Pehlivanın bana gelen yolu olmaz,
Boşuna inatlaşma geride bıraktıklarını düşün.
- Durumumu anlatıp, izah ettim,
Yutmak isteyen ejderhaya doğru geldin.
Yanılıp, beni bilmeden gelmişindir,
İnsanın yenemediği pehlivan Darıyka benim.
- Eğer korkuyorsan dön sağ salım,
Sert yere kör bıçağı saplama.
Bahadır, sen önüne arkana dikkat et,
Sana fayda getirmez güreşmek.
- Maksadım pehlivanlığımı kanıtlamak,
Aklımda yoktur günahsızın başını kesmek.
Korkup da kendine inanmazsan,
Anlamı ne, aslanla mücadele etmenin.
- Şartım var, bir günlük izin vereceğim,
Cevabınızı almaya yarın geleceğim.
Yol için erzağını alıp benden,
Kaçıp giderler güreşmeden.

- 1185 Biröölör küröşpöstön kaytıp ketet,
Cıgılat küröşköndör armanda ötöt.
Cadatkan kagılıştan mınday karmaş,
Bilbeymin şartı kelip kaçan bütöt.
- 1189 Sen meyman Aalı baatır izdep kelgen,
Karmaşkan colu bolboy kalçu menden.
Dübüröp atıñ çıkkın balban eleñ,
Kadıñ ketpese dep oyloym senden.
- 1193 Aalı dep atagıñdı murun ukkam,
Maktanıp bütün cerge atıñ çıkkın.
Kayta koy amanıñda Aalı baatır,
Seni men ayayt belem bolsom duşman.
- 1197 Aalı aytat Darıyka şer keldim saga,
Küröşüp cıkmakçımın kelse çama.
Kız balban özüñdö özüñ maktay berdiñ,
Ceterin kaydan bildiñ küçüñ maga.
- 1201 Men dağı dalay kamal buzgan elem,
Tolkugan dayradaymın tübü tereñ.
Atağıñ taştı cargan arstan kız,
Abaylap mamile kıl meni menen.
- 1205 Darıyka eregişseñ meni bilbey,
Üstüñdö salmak basar oor zildey.
Taptagan dalay cerdi Aalı menmin,
Kubatıñ kaydan bolsun maga birdey.
- Bazıları güreşmeden kaçıp gider,
Güreşip yenilenler kederle gider.
Bu gibi güreşler bıktırdı beni,
Bilmiyorum sonu ne zaman gelir.
- Sen misafirsın Ali Pehlivan, arayıp da gelen,
Yoktur benimle kapışıp da yenen.
Şöhreti yayılan pehlivan idin,
Saygınlığının yitmesini istemem ben.
- Ali diye şöhretini duydum önceden,
Adın ünlenip, yayıldı her yere.
Geri dön Ali Pehlivan sağ salım,
Güreşirken düşman, acımaz hiç kimseye.
- Ali der, aslan Darıyka geldim sana,
Güreşip, yenerim, gücüm yeterse.
Kız pehlivan kendini övüyorsun,
Gücünün bana yeteceğini nereden biliyorsun.
- Ben de çok surlar yıktım,
Dalgalandı nehrin dibi derin.
Şöhreti uzaklara giden aslan kız,
Dikkat et, bana karşı olan davranışlarına.
- Darıyka, bilmeden benimle kapışırsan,
Üstüne kaya düşmüş gibi olursun.
Bir çok yeri ezip geçen benim,
Nasıl olsun kuvvetin benim gibi.

- 1209 Sen balban ukkan bolsoñ murun meni,
Çıdasañ karmaşuuga kelgin beri.
Kimimiz mıktı bolsok körüp turup,
Sınasın Samarkanddın kalıs eli.
- Pehlivan, duymuşsundur beni önceden,
Kapışmaya dayanabileceksen öyle gel.
Hangimizin daha iyi olduğunu,
Sınasın Semerkant'ın âdil halkı.
- 1213 Darıyka meni cıkısañ ıktıyarıñı,
Oyunda kaalagandın kılğın baarın.
Arabdan Aalı kelip çıktı deşer,
Bolboso Samarkanddın kız balbanın.
- Darıyka beni yıkarsan zafer senin,
İstediğin her şeyi yap güreşte.
Olmazsa, Arapların Ali'si yendi, derler,
Semerkant'ın kız pehlivanını.
- 1217 Küçümdü körsötüügö izdep keldim,
Özüñö teñ kelembi sinap körgün .
Cıgılsam aytkanıña makulmun dep,
Kaçpagın baatır bolsoñ koldu bergin.
- Gücümü göstermeye geldim ben,
Sana denk geleceğimi sinayıp, gör.
Yenilirim, söylediğin her şeyi yaparım,
Kaçma, bahadırsan elini ver.
- 1221 Darıyka urgaaçı arstan kamın endi,
Siz kurgan çañdatalı maydan cerdi.
Atımız akırğaça kalar bizdin,
Azırkı uşul küröş bolup belgi.
- Darıyka dişi aslan, şimdi hazırlan,
Kurduğunuz savaş alanını birbirine katalım.
Adımız tarihte kalır bizim,
Bu güreş, delilimiz olsun.
- 1225 Degende Darıyka aytat kelseñ kelgin,
Sendeydin balbansıgan köbün kördüm.
Kim balban maydan sinap karmaşkanda,
Makulmun aytkanıña koldu berdim.
- O zaman Darıyka der, geleceksen gel,
Senin gibileri çok gördüm ben.
Kimin pehlivan olduğunu güreşimiz sınasın,
Razıyım dediklerine, verdim elimi.
- 1229 Aalı aydar Darıykanın kolun aldı,
Baylanıp bir cıgaçta atı kaldı.
Eköübü bir-birinen kayra tartpay,
Baştasmak boluştu emi çoñ cañcaldı.
- Ali Haydar, Darıyka'nın elini tuttu,
Atı bağlı kaldı bir ağaçta.
İkisi de birbirinden kaçmadan,
Başlayacak oldular büyük savaşa.

1233 Artınan eli eerçigen aldında kız,
Aalı şer tobokel dep turat calgız.
Küröşün balbandardın köröbüz dep,
Çoguldu şaar eli neçe min cüz.

Arkasından halkı gelen kız,
Aslan Ali tevekkülle duruyor yalnız.
Güreşin pehlivanlarını göreceğiz diye,
Toplandı yüz binlerce şehir halkı.

1237 Kıykırdı eki caktan eki baatır,
Bolgondoy cer kozgolup zaman akır.
Zilzaala cer kıymıldap toktono albay,
Carılıp cürök ölgön tolup atır.

Bağırdı iki taraftan iki bahadır,
Sanki ahir zaman olmuş gibi.
Zelzele oldu, yer sarsıldı,
Yüreği yarılıp ölenlerle doldu.

1241 Darıyka eç nersege köñül bölböy,
Azırkı aalamattı kılça körböy.
Cazganıp moyun burup kaçır emes,
Carılıp cer cutsa da barı birdey.

Darıyka, bozmadan dikkatini,
O alâmeti, hiç önemsemedi.
Başını çevirip, kaçacak gibi değil,
Yer yarılıp, yutsa da birden hepsini.

1245 Şaardın tamı kulap, kıyrap eli,
Anda da boşogon çok kızdın beli.
Dulduldu Aalı minip kız kerikke,
Tartıştı at üstünön eki şeri.

Şehrin tamamı yıkıldı, perişan oldu halkı,
O zamanda olanlara kız önem vermedi.
Düldül'e Ali bindi, Kerik'e kız,
Kapıştı at üstünde iki aslan.

1249 Arabdın kayrattanıp Aalı şeri,
Aларım at üstünön seni dedi.
Kız dağı atırilat colbors öñdüy,
Bilinbeyt kimisinin artık kemi.

Arapların gayretlenen aslan Ali'si,
Aларım at üstünden seni, dedi.
Kız da saldırdı kaplan gibi,
Bilinmez kimin daha güçlü olduğu.

1253 Kaçırıp kız da karmayt Aalı aydardı,
Tatırlık maktaganga kız balbandı.
Karmaşkan kara kulak şerge okşogon,
Kim körgön adamzatta mındaylardı.

Saldırıp tutar kız da Ali'yi,
Övülecek kadar vardı, kız pehlivan.
Kapışan kara kulak aslana benzeyen,
Kim görmüş bunun gibi insanoğlunu.

- 1257 Akırı aybattanıp Aziret Aalı,
Cıgam deyt küçkö salıp Darıkanı,
Sakta dep elibizdin korgooçusun,
Cakasin karmanışat kızdın cagı.
Sonunda bütün gücüyle Hz. Ali,
Yıkarım, diye saldırır Darıka'ya.
Halkımızın koruyucusunu koru, diye,
Yakalarını tutar kız tarafı.
- 1261 Karmaşıp at üstünön kança künü,
Kıyragan kılıçtardın çıgıp ünü.
Kaçırıp sayışkanda nayza sınıp,
Balbandar alışa albas boldu türü.
Kapışıp at üstünde nice günler,
Kırıldı kılıçları ses çıkarıp.
Saldırdıklarında mızrakları kırılıp,
Pehlivanların kapışacak hâli kalmadı.
- 1265 Maydanga alar kelip attan tüştü,
Körbögön adam murun mınday işti.
Karmaşıp cöö cürüp küröş kılıp,
Küröşmök artık-kemin sınaş küçtü.
Attan indiler onlar, savaş alına gelip,
Görmemiş insanlar öyle bir olayı.
Atsız kapışıp, güreş tutup,
Kimin daha güçlü olduğunu göstermek için.
- 1269 Irgıtat küçün çııdıp Aalı balban,
Kem emes ırgıtışı kız da andan.
Kaşalık karmaşsa da birin-biri,
Çıgalbay boy tireşip tura kalgan.
Atar gücüyle Ali Pehlivan,
Kızın atışı da onunkinden kötü değil.
Ne kadar kapışsalar da birbirleriyle,
Yıkamadılar bir türlü birbirlerini.
- 1273 Kaytpagan eköö teñ er emespi,
Baatırlar bir-birine teñ emespi.
Aalı arstan atırılğan colbors öñdüyü,
Darıka kara kulak şer emespi.
İkisi de korkusuz yiğitlerdi,
Bahadırlar birbirlerine denktiler.
Aslan Ali saldıran bir kaplan gibi,
Darıka ise kara kulak aslan gibi.
- 1277 Kara cer arañ çıdayt cerdiginen,
Baatırlar kayrat kılrat erdiginen.
Tınbastan on beş künü karmaşkanda,
Balbanlar çaalıkanın endi bilgen.
Kara toprak zor dayanır büyüklüğünden,
Bahadırlar gayret ederler yiğitliklerinden.
Ara vermeden on beş gün kapıştıklarında,
Yorulduklarını o zaman anlar pehlivanlar.

- 1281 Aalının on beş kündük namastarı,
Okulbay kaza bolup kalgan baarı.
Namastın kaza bolgon sebebinen,
Cıga albaym endi seni dedi Aalı.
- 1285 Namastın men okuyun kazaların,
Mınday iş  m r md  casabadım.
Sebepsiz kaza kılıp beş namastı,
Men k tk n din ke irgis katarım.
- 1289 Azırın a toktotolu makul dese i,
Tınıgıp uyku ı kandır es alıp sen.
Baatırlar bir-birine söz aytı ıp,
Turgan kez akılda ıp ek  b  tefi.
- 1293 Er bolso ı k r   l  kelgin kaytıp,
 ıltoolop kaçıp c rb  coop aytıp.
Darıyka seni cıkpay bul k r  t n,
Kalganım cer aldında c z ese artık.
- 1297 O ondo Darıyka aytat Aalı senin,
Tuura emes aytıp turgan u ul kebi i.
Sen t g l pil k t rg s za ıgilerden,
Bar beken kaçkan cerim ayt ı menin.
- 1301  ıltoonun siz aytı ı namazım dep,
Adamga cakşı emespi  ın aytkan kep.
Kalı ele kayrattanbay k    i cetse,
Ayta koy Aalı baatır cıgıldım dep.
- Ali'nin on beş günlük namazları,
Kılınmadı ından kazaya kaldı hepsi.
Namazların kazaya kalmasından dolayı,
Yıkamam  imdi seni, dedi Ali.
- Ben kılayım namazın kazalarını,
Böyle bir iş hayatımda yapmadım.
Sebepsiz kazaya kaldı beş vakit namaz,
Affedilemez benim bu günahım.
- Eğer razı olursan şimdilik durduralım,
Gidip uykunu al, biraz dinlenip.
Bahadırlar birbiriyle konuşarak,
Fikir alıp vererek duruyorlar.
- Yiğit isen g re elim, tekrar gel,
Fırsat bilip kaçıp gitme sakın sen.
Darıyka, bu g re te sana yenilmemden,
Daha iyidir, toprağın altına girmem.
- O zaman Darıyka der, Ali senin,
Doğru değil bu dediklerin.
Sen değil, fil kaldıramayan pehlivanlardan,
Söyle, ka t ı ım olmuş mu hiç benim.
- Bahane buldunuz namazı  ne sürerek,
Gerçeği söylemek insan için iyidir.
Yalandan gayret etme, cesaretin varsa,
Söyle Ali Bahadır yenildim diye.

- 1305 Men dagı Aalı saga kumar elem,
Dagı ele tamak içpey çıdar elem.
Armanda bolbosun dep ciberemin,
Bolboso koyo berbey cıgar elem.
- 1309 Keleyin men da barıp tamaktanıp,
On beş kün uktabadım meerim kanıp.
Oku da namasıfıdı batırak kel,
Cürbögün kaçıp ketip sözdön tanıp.
- 1313 Toktoşup eki cakka ketti tarap,
Aalı şer taanışı cok kimge barat.
Duldulun turgan cerden minip alıp,
Bastırıp cürüp ketti toonu karap.
- 1317 Caykalgan kök şiberge tüştü barıp,
Cuunup taza suuga daarat alıp.
Kazasın namazının okudu da,
Oturdu küñgürönüp oygo kalıp.
- 1321 Bolsoçu akıl aytar coldoş birge,
Alımdı tüşündüröm aytıp kimge.
Saktanıp Darıykadan baykaş kerek,
Balbandın balbanı eken başka türdö.
- 1325 Bir gana menin işim kayrat kılış,
Kantsem da küçkö salıp kızdı cıgış.
Kimisi ceñer eken bulardın dep,
Bütün el karap turat batış cıgış.
- Ali, ben de seninle güreşmeye istekliydım,
Yemek bile yemeden dayanırdım.
Ukde kalmasın içinde diye gönderiyorum,
Yoksa göndermeden yenerdim.
- Gidip yemek yiyip geleceğim,
On beş gün boyunca uyuyamadım.
Kıl namazını da, bir an önce gel,
Sözünde durmadan kaçmayasın sakın.
- Durdurup iki tarafa gittiler,
Aslan Ali'nin tanıdığı yok, kime gider.
Durduğu yerden Döldül'e binip,
Dağa doğru gitti atını yürütüp.
- Yeşil otlarla örtülü yerde indi,
Yıkanıp temiz suyla abdest aldı.
Namazın kazalarını kıldı,
Sonra düşüncelere dalıp oturdu.
- Olsaydı akıl veren arkadaşım,
Şimdi hâlimi kime anlatırım.
Darıyka'ya karşı ihtiyatlı olmak lazım,
Pehlivanların pehlivanıymış başka türden.
- Benim yegâne işim gayret etmek,
Ne yapıp edip kızı yenmem gerek.
Bunların hangisi yener diye,
Bütün halk bakıyor batıya, doğuya.

- 1329 Oyuna oturganda mınday kelet,
Adamga akıykattık cardam beret.
Kalıstık kim taraptan ketken bolso,
Çınında al cıgılat berki ceñet.
- Oturduğunda aklına bunlar gelir,
İnsana hakikat yardım eder.
Adaleti kim sağlayamazsa,
Gerçekte o yenilir, öbür taraf yener.
- 1333 Darıyka öz üyünün daamın tatır,
Erkinçe demin alar cırgap catıp.
Ookatım katkan tokoç kaynagan suu,
Capanda kün ötközdüm capa tartıp.
- Darıyka kendi evinde yemek yiyip,
Rahatça dinlenip, eğlenir.
Yemeğim kuru ekmek, kaynak su,
Yabanda gün geçiriyorum, gurbet çekip.
- 1337 Mekenim too arası tüşönçüm çöp,
Dalaanın capay öskön mömösün cep.
Turmuşka dal uşunday moyun berbey,
Oturam Darıykanı cıgamın dep.
- Konağım dağlar oldu, yatağım otlar,
Dağlardaki yabani meyveleri yiyip.
Hayata öylece yenilmeden,
Otururum Darıyka'yı yeneceğim, diye.
- 1341 Oylonso kız balbandın men konogu,
Meymandı taştap ketip cön bolobu.
Üyünö çakırbadı keterinde,
Kız şerdin unutkanı col-cobonu.
- Düşündü, kız pehlivanın konuğuyum diye,
Olur mu konuğu bırakıp gitmek.
Giderken evine de çağırmadı,
Aslan kız yoksa unutmuş mu âdetleri.
- 1345 Karmaşıp kayta aylanıp kızga barıp,
Aytarım bul sözümdü ceñip alıp.
Kalıstık sözüñdüy ayıp kiyinkige,
Kattap koy öz betiñe karı tarih.
- Tekrar güreşmeye gittiğimde,
Söylerim bu sözümü yenince.
Adaletli sözünü sonraki nesillere söyleyince,
Tarih sen yaz bunu sayfalarına.
- 1349 Til albay barba dese bolboy keldim,
Caltanış cumuş emes balban erdin.
Men belem karmaşuudan kayra tartçu,
Küröşüp bak-taalaydı sınay kördüm.
- Gitme dedilerse de dinlemeden geldim,
Pehlivan yiğidin korkması doğru değil.
Ben miydim savaştan kaçacak olan,
Güreşip talihimi sınayıp gördüm.

- 1353 Baatırğa baatır ıgıt     te de ,
Darıyka balban eken e  kim ce ibes.
Arabdın arstanı elem ubagında,
 enime Aalı dese du man kelbes.
- 1357 Murtasa bak-taalayın k rg n sına ,
Kar ıfıda kız Darıyka colbors turat.
Mildeti baatırlardın kıstalı ta,
Acıdar op tartsa da kayrat kılat.
- 1361 Baykap bas aldı-artıfıdı Aziret Aalı,
Coluktu  ıgı  eldin kabılanı.
Bette ken kimdi bolso togolotup,
Bul kızdın k    ta ıp turgan  ağı.
- 1365 Kaptagan coluktum men katuu celge,
Toktotor kubat barbı dedi mende.
Arstan dep eli  emne atak berdi,
Kayrattı k rs        m nday cerde.
- 1369 Oy basıp arab elinin Aalı  erin,
Du manım az bele deyt murun menin.
Bette tim oozun a kan arstan menen,
Balbandık  ın sına ar u ul cerim.
- 1373 Aalı deyt             k       ı ıda,
Eli di saga i engen uyat kılba.
Kimibiz cıksak dağı atı kalar,
Ay ılıp elden-elge, cıdan-cılga.
- Bahadıra kendine denk pehlivan çıkar,
Darıyka pehlivanmı  hiç kimseye yenilmeyen.
Arapların aslanı idim zamanında,
Ali dediklerinde yanına du man gelmeyen.
- Murtaza, talihini sına ıp g r,
Kar ında kaplan kız Darıyka duruyor.
Pehlivanların vazifesi sıkı ınca,
Ejderhanın nefesine karşı gayret etmek.
- Sağına soluna dikkat et Hz. Ali,
Kar ındaki doğı halkının kaplanı.
Kiminle kar ıla ırsa onu yener,
Bu kız, gücünün tam zirvesinde.
- Silip s   ren sele karşı geldim,
Durduracak g   var mı dedi bende.
Aslan diye, halkın niye şöhret verdi,
Gücünü g stermezsen öyle yerde.
- D   ncelere dalıp Arap halkının Ali aslanı,
Du manım az mıydı önceden benim?
Karşı geldim ağızını açan aslana,
Pehlivanlığı  tam burada sına ır.
- Ali der, kendi kendine gücünü arttır,
Sana inanan halkını mahçup etme.
Kim yenerse ismi kalacaktır,
Söylenip gelir halktan halka, yı dan yı a.

- 1377 Oylosoñ astı cakta eki col bar,
Özüñdün kaalaganıñdı sen tandap al.
Biröobü Darıkanı cıgıp alıp,
Burçuna töğöröktöp but kabar sal.
- 1381 Bolboso Darıyka şer seni cıgat,
Bardık el kabarkanıp bütün ugat.
Başıñdın bağı kaçıp, atıñ öçüp,
Eliñe duşmandarıñ kolun sunat.
- 1385 Uyattın dünüyödögü tügöl barın,
Artasıñ öz moynuña Aziret Aalım.
Andıktan atı çıkkın Samarkandın,
Mildetiñ cıgıp aluu kız balbanın.
- 1389 Oşondo kıyaldanıp Aalı degen,
Karmaşkın kayta barıp al kız menen.
Er cigit erööldön kaççu emes dep,
Oturup batıp ketet oygo tereñ.
- 1393 Külük oy Arabiya, Samarkandı,
Col kılıp bir zamatta araladı.
Kanday bir kubanıçtuu cürök sogot,
Baatırdın boluçuday kaalaganı.
- 1397 Kubanıp öz oyunan Aalı balban,
Algansıp el-curtunan anık cardam.
Körünüp köz aldına elestedi,
Mekenı Arabiya alıs kalgan.
- Düşünsene önünde iki yol var,
İstedigini sen seçip, al.
Birinde Darıyka'yı yenmek var,
Sonra dünyanın dört bir tarafına haber sal.
- Yoksa Darıyka aslan seni yener,
Bütün halk haber alıp her şeyi duyar.
Talih kuşu kaçır, ismin silinir,
Düşmanların halkına el uzatır.
- Âlemdeki utancın hepsi,
Sırtına biner Hz. Ali'm.
O yüzden şöhretli Semerkant'ın,
Kız pehlivanını yenmektir tek vazifen.
- O zaman hayal kurup Ali,
Git kapış, geri dönüp o kız ile.
Er yiğit güreşten kaçmaz, diye,
Öylece dalıp gitti derin düşüncelere.
- Arabistan'ın anlık düşüncesi, Semerkant'ı,
Yol yapıp bir anda dolaştı.
Nasıl bir kıvançla yürek çarpar,
Pehlivanın olacak gibi istediği.
- Sevinip düşüncelerine Ali Pehlivan,
Sanki halkından yardım almış gibi.
Gözünün önüne gelir,
Uzaktaki vatanı Arabistan.

- 1401 Arabdın arstanı kayrattanıp,
Maydanga murunurak tüşti barıp.
Ataktuu Darıyka cıgıp alsam,
Bolboybu bütün elge cüzüm carık.
- 1405 Oşentip oturganda kız da keldi,
Eerçitip art cagınan kalıñ eldi.
Keldiñbi kaçıp ketpey küröşüügö,
Dedi da Aalı şerge kolun berdi.
- 1409 Dem alıp küç cıynadım abdan toyup,
Ookattı kimden içtiñ kayda konup.
Attıñ ay açkalıktaan cıgıldım dep,
Cürbögün çınıñdı aytkın arman bolup.
- 1413 Mal soydum kamıñdı oylop baatır senin,
Şaşpastan kaaloofço içip-cegin.
Keterde çakırbadım üyge cür dep,
Katamdı keçirersiz oşol menin.
- 1417 Sizdi ukkam balban bar dep Aalı degen,
Maksatım küç sınaşmak özüñ menen.
Oylogun açka menen birdey emes,
Tınıgıp demin alıp ookat cegen.
- 1421 Tamaktı söz kılasıñ Darıyka sen,
İçkenim içpegenim eköo tefi.
Adamda nısap degen kasiyet bar,
Anı sen bilesiñbi akılı kem.
- Arapların aslanı gayretlenip,
Bir an önce gitti güreş meydanına.
Ünlü Darıyka'yı yenersem,
Olmaz mı halka karşı yüzüm açık.
- Öyle düşünürken kız da geldi,
Kendisiyle beraber halkı da geldi.
Geldin mi kaçıp gitmeden,
Dedi ve Ali aslana elini verdi.
- Dinlenip güç topladım, karnım tok,
Yemeği kimden aldın, nerede yattın.
Yahu, açlıktan düştüm diye,
Dert etmeden, gerçeği söyle.
- Hayvan kestim bahadır, seni düşünüp,
Acele etmeden ye iç gönlünce.
Giderken çağırmadım gel, diye,
Hatamı affedin benim.
- Ali adlı bir pehlivan var, diye duymuştum,
Maksadım sizinle güçlerimizi sınamak.
Aç ile aynı olmaz tok olanın gücü,
Dinlenip de yemek yiyenin.
- Yemekten söz edersin Darıyka sen,
İçtiğim içmediğim fark etmez.
İnsanda insaf denen haysiyet var,
Onu sen bilir misin akılı eksik.

- 1425 Degende akılı kem açuulanıp,
Kızarıp eki közü ottoy canıp.
Emese öz ubalıñ özüñö dep,
Karmadı Aalı aydardı murun barıp.
- 1429 Aalı da kayra tartpas andaylardan,
Karmandı birin-biri eki balban.
Kazılıp çuñkuraygan cerge aylandı,
Kadimkı kız kurdurgan tüptüz maydan.
- 1433 Cıynalgan köpçülük el karap turat,
Karmaştan kabılan colbors türgö aylanat.
Bulardın zardabınan çıday albay,
Solkuldap zilzaladay cer çaypalat.
- Aalı şer kaarlanıp oşol күнү,
Körgöndö korkunuçtuu anın sürü.
Kürküröp badaldagı cırtkış öñdүү,
Bul kızdı çıgamın deyt akır түбү.
- 1441 Kız dagı turgan kezi küçün çıdap,
Acıdar op tartsa da çıdap turmak.
Adamzat eç körbögön mından murun,
Aytarlık karmaş boldu anık çıdap.
- 1445 Akırı Aalı baatır Darıykanı,
Asmanga kötörүptür üç colu anı.
Küçүнө ıraazımın Aalı dedi,
Darıyka Samarkandın kız balbanı.
- Aklı eksik dediğinde sinirlenip,
Kızarıp iki gözü ateş gibi yanıp.
O zaman kendi günahın kendine diye,
Yakaladı Ali'yi önce davranıp.
- Ali de kaçmaz onun gibilerden,
Tutuştı birbirine iki pehlivan.
Oyulup çukur olmuş,
Kızın yaptırdığı dümdüz alan.
- Toplanan kalabalık halk bakıyor,
Savaşta kaplan aslana dönüşür.
Bunların güreşine dayanamadan,
Titreyip zelzele gibi yer sarsılır.
- Ali aslan, gazaba gelip o gün,
Görenleri korkutur onun heybeti.
Kükreyip çalılıktaki vahşi hayvan gibi,
En sonunda yenerim der bu kızı.
- Kız da gücünün tam zirvesinde,
Ejderhaya bile dayanabilir.
İnsanoğlu hiç görmemiş bundan önce,
Söz edilmeye degecek bir savaş olur.
- Sonunda Ali pehlivan, Darıyka'yı,
Göge kaldırmış, üç kere.
Gücüne razıyım Ali, dedi,
Darıyka, Semerkant'ın kız pehlivanı.

- 1449 Alardın maksattarı birin-biri,
Eköönün küçtüürök bilmek kimi.
Akırı baykaşkanda küç sınaşıp,
Birine biri ılayık boldu türü.
- 1453 Oşondo Darıyka aytat Aalı dedi,
Ar kimdin ılayıktuu bolot teñi.
Körgöndö közüm toyup karaanıfıdı,
Caktırgam oşol künü baatır seni.
- 1457 Ukkanda kabarıfıdı senin balban,
Tıncıtpay külük kıyal eelep algan.
Cüröktün tolkununa tutkun bolup,
Cürgöndö özüñ keldiñ kıldıñ cardam.
- 1461 Alıstan atagıfıa kumarlanıp,
Toktoboy cürök sogup tıncımdı alıp.
Cürçü elem Aalı saga coluksam dep,
İçimde süyüü otu küyüp-canıp.
- 1465 Sırtıñdan kayıbına bolup aşık,
Çakırttım kat ciberip kabar cazıp.
Ayıluu singa tolgon baatır bolsoñ,
Oylogon baş koşsok dep akıldaşıp.
- 1469 Oydogu maksatıma cettim endi,
Küçümö senin küçüñ tuura keldi.
Özüñdöy birde-birin tappagamın,
Balbandan colukturup neçenderdi.
- Onların ikisinin de maksadı,
Hangisinin daha güçlü olduğunu bilmek.
Sonunda güçlerini sınayıp,
Birbirlerine layık olduklarını fark ettiler.
- O zaman Darıyka der Ali'ye,
Herkesin layığı olur dengi.
Gördüğümde gözüm doydu heybetinden,
Beğenmiştim o gün bahadır seni.
- Senin hakkındaki haberleri duyduğumda,
Bir hayal, rahat vermeden yerleşti hafızama.
Yüreğimin kıpırtısına tutsak olduğumda,
Sen geldin, yardım ettin bana.
- Uzaktan şöhretine ilgi duyup,
Durmadan kalbim çarpıp, rahatım bozulup,
Seninle karşılaşsam diyordum,
İçimde aşk ateşi yanıp, tutuşup.
- Gizlice hayaline âşık olup,
Çağırttım mektup gönderip, haber yazıp.
Sözü edilen gibi bir bahadır isen,
Düşünmüştüm, anlaşıp evlensek diye.
- Düşüncemdeki maksadıma ulaştım şimdi,
Gücüme senin gücün denk geldi.
Senin gibisini bulamamıştım,
Pehlivanların bir kaçıyla karşılaşsam da.

- 1473 Darıyka balban eleñ dañkırı çıkkın,
Eline kele alçu emes korkup duşman.
Duşmandın cüröktörü solkuldaçu,
Menin da Aalı aydar dep atımdı ukkan.
- 1477 Oşondoy balbandanbız sen menen men,
Ataktuu erlerdenbiz eköübüz teñ.
Maksatım kelgendegi uşul ele,
Biz süyüp baş koşolu makul deseñ.
- 1481 Aytkanıñ baş koşsok dep Aziret Aalı,
Ayıpsız atalardan kalgan baarı.
Eneñ kız atañ cigit ubagında,
Akırı cuptuu bolgon alar dagı.
- 1485 Kerek go cigitke kız özü süygön,
Kızga da cigit kerek barkın bilgen.
Özüñdöy balban ele başıkünten,
Baktıma tabılsa dep oylop cürgöm.
- 1489 Makulmun aytarım bar menin dagı,
Moynumda bolgon ele eldin kamı.
Eköübüz baş koşkondo mekenimdi,
Kimibiz korgomokpuz mından arı.
- 1493 Kan emes, padişa emes, balban elem,
El üçün bar küçümdü arnadı elem.
Mekendin tıñtık üçün kerek bolso,
Acalga alp ürüşüp bargan elem.
- Darıyka pehlivandır şöhereti yayılan,
Halkına korkup yaklaşamadı duşman.
Duşmanın yüreği çarpardı,
Benim de Ali Haydar diye ismimi duyan.
- Böyle pehlivanlardanız seninle ben,
Ünlü erlerdeniz ikimiz de.
Gelişimin maksadı bu idi,
Birbirimizi severek evlenelim kabul edersen.
- Evlenelim dediğin Hz. Ali,
Ayıp değil, ecdatlardan kalmış hepsi.
Anan kız, baban yiğitti zamanında,
Sonunda eş oldular onlar da.
- Yiğide gerek seven bir kız,
Kıza da kıymet bilen yiğit gerek.
Senin gibi pehlivan başından beri,
Bahtımda olsa diye düşünürdüm.
- Razıyım, söyleyeceklerim var benim de,
Üstümde hep halkın işi vardı.
İkimiz evlenirsek vatanımı,
Hangimiz koruyacağız ondan sonra.
- Han değil, padişah değil, pehlivan idim,
Halk için var gücümü adadım.
Gerekirse vatanın selameti için,
Ecele meydan okuyup gitmiştim.

- 1497 Ortoco biz turabız koñşular köp,
Bardıgı közün artat Samarkand dep,
Ot keçip, kezeğinde kan şimirip,
Cürçü elem kız bolsom da el kamın cep.
- 1501 Çığıştan kalmak karayt kayta kubam,
Bir caktan türktör kelet nayza sunam.
Duşmandı aralatpay mekenime,
Iyık cer ata-curt dep kızmat kılam.
- 1505 Az elbiz kıpçak degen atçan toodo,
Katılğan karşı attandım kança coogo.
Kan kumar izdep kelgen coodu kırıp,
Kılıçtı şiltegemin oñdu-solgo.
- 1509 Uşunday balban elem baarı süygön,
Bala elem caş kezimden el dep cürgön.
Darıyka arstan dep atak berip,
Men kılğan emgegimdi elim bilgen.
- 1513 Çakırttım balbandardı atı çıkkan,
Alat dep ayaldıkka meni cıkkan.
Keldiñ da sına tolduñ küç körsötüp,
Aytkanıñ orundalat oşonduktan.
- 1517 Kan endi men sendikmin Aalı makul,
Kandayça baş koşobuz tapkın akıl.
Kattaşıp aralaşıp bir cürüügö,
Koñşu emes arab eli bizge cakın.
- Ortada biz yer aldık, komşularımız çok,
Herkes göz dıker Semerkant'a.
Ateş geçip, zamanında kan içip,
Kız olsam da halk için mücadele ediyordum.
- Doğudan Kalmuk gelir kovarım,
Bir yönden Türkler gelir, mızrak atarım.
Düşmanı sokmadan vatanıma,
Kutsal yer, atayurt diye hizmet ederim.
- Az Kıpçak halkıyız, göçebeyiz dağda,
Bir çok düşmana karşı sefere çıktım.
Kan arayıp gelen düşmanı kırıp,
Kılıcı salladım sağa sola.
- Öyle pehlivan idim, herkesin sevdiği,
Çocukluğumdan beri halkım için yaşadım.
Aslan Darıyka diye şöhretlendim,
Benim emeğimi halkım bilir.
- Çağırttım pehlivanların ünlülerini,
Yenen benimle evlenir, diye.
Geldin ve gözüme girdin güç gösterip,
O yüzden yerine getirilir söylediklerinin hepsi.
- Han, şimdi ben seninim, Ali razı,
Nasıl evleneceğimize çözüm bul.
Görüşüp, samimi olmak için,
Komşu değil Arap halkı, bize uzak.

1521 Bul elge cardam berse sizdin arab,
Turbaspız cardam kılbaş biz da karap.
Birigip bir cakadan baş çıkarıp,
Caşaylık ıntımaktuu eki tarap.

Bu halka yardım etse Arap halkınız,
Durmayız yardım etmeden biz de.
Birleşip, bir elmanın yarısı olup,
Yaşayalım ittifak içinde beraberce.

1525 Eki ölkö bir-birine bolso öbök,
Naçarlap kıyşaygandı tursa cölöp.
Alışsa cetpegenin tınçtık menen,
El üçün cırgal kaysı mından bölök.

İki ülke birbirine destek olsa,
Yardım edip, muhtaç olana.
Ulaşamadıklarını selamete alsalar,
Halk için daha mükemmeli nerede.

1529 Akırı uşul sözüm aytar saga,
İntımak el ırısı degen kana.
Mildetin arab eldin moynuña alsañ,
Talabıñ orundalat aytkan maga.

Bu sana söyleyecek son sözüm,
İttifak halkın rızkıdır, diyenler nerede.
Arap halkının vazifesini üstüne alsan,
İsteğin yerine getirilir bana söylediğin.

1533 Atınan arabdardın aytar kehim,
Dos tuttuk Aziyanın kıpçak elin.
Kattaşıp kerben cürsün ortobuzda,
Aytarım uşul dedi Aalı menin.

Söyleyecek sözüm bu, Araplar için,
Dost bildik Asya'nın Kıpçak halkını.
Ortamızda kervan olsun gidip gelen,
Ali, söyleyeceklerim bu benim, dedi.

1537 Az ulut Samarkandık kıpçak-kırgız,
Silerde berekelüü cakşı turmuş.
Körgöndö kıyanatsız beyliñerdi,
Oy kaldı mende takır unutulgus.

Az millet Semerkant'ın Kıpçak-Kırgız'ı,
Sizlerde bereketli güzel hayat.
Cani karakterinizi gördüğümüzde,
Hiç unutulmayacak anı kaldı bende.

1541 İşengin bizdin cakka Darıyka sen,
Arab eli birge bolot siler menen.
Aytkan söz atkarılar oozubuzdan,
Balbanbız atı çıkkan eköübüz teñi.

İnan bizim tarafa Darıyka sen,
Arap halkı beraber olur sizinle.
Ağzımızdan çıkan söz getirilir yerine,
Şöhretli pehlivanlarınız ikimiz de.

- 1545 Dedi da Darıkanın kolun aldı,
Eköübü nikeleşke birge bardı.
Kelsin dep nike toygo biri kalbay,
Çakırtıp eldin baarın kabarladı.
- 1549 Ukkandın biri kalbay baarı keldi,
Balbandar tozup aldı kelgen eldi.
Kız balban köpçülökkö aytkan eken,
Başında men korgodum curt silerdi.
- 1553 Bilgile emi mildet Aalı şerde,
Bul eldin atı maalım bütün cerge.
Aytarlık anık balban bolgon üçün,
Baş koştum özüm süyüp uşul erge.
- 1557 Köpçülük ıraazımın dedi şeri,
Urmattap sıyladıñar elim meni.
Atadan bizge kalgan coluñ eken,
Cat elge bülöö boluu ayal teñi.
- 1561 Ötköndür bilbestikten ayıp menden,
Bolgondur caman sözdör açuu kelgen.
Aga-ini keçirgile künööm bolso,
Surarım akırkı uşul curt silerden.
- 1565 El aytat kız bolobu meyli Aalı,
Kim bolso bir emespi bizge baarı.
Azırkı kagılışkan bul zamanda,
Bolgonu eske alınsa eldin kamı.
- Dedi ve Darıka'nın elini tuttu,
Beraber gittiler ikisi nikâha.
Nikâha, toya herkes gelsin diye,
Çağırtıp, haber saldılar halkın hepsine.
- Duymayan kalmadı, herkes geldi,
Gelenleri pehlivanlar karşıladı.
Kız pehlivan, topluluğa şöyle dedi,
İlk başta ben korudum sizi.
- Bilin ki şimdi vazife Ali aslanda,
Bu halkın isminin bilindiği her yerde.
Sözü edilecek gerçek pehlivan olduğundan,
Sevip, evlendim bu yiğitle.
- Topluluk, razıyız, dedi aslana,
Hürmet edip, saygı duyduñuz halkım bana.
Bir yol vardır atalardan bize kalan,
Kızlar, başka halkın gelini olurmuş.
- Farkına varmadan günah benden gitmiştir,
Olmuştur aramızda bazı acı sözler.
Ağabeyim, kardeşim varsa günahım affedin,
Son olarak istediğim budur sizden.
- Halk der, kız ya da Ali,
Kim olursa olsun fark etmez bizim için.
Şimdiki bu güç zamanda,
Yeter ki düşünölsün halkın selameti.

- 1569 Bolmokçu kaday ayıp bala sende,
El üçün töştü tostı kelgenderge.
Darıyka Samarkandın korgonu dep,
Atağı tarap ketti bütün cerge.
- 1573 Oşentip çuruldaşıp köpçülük el,
Biz saga ıraazıbiz kız kemenger,
Maksatı orundalıp oyufıdagı,
Baktıluu turmuş kurgun Darıyka şer.
- 1577 Kut bolsun süygön carı Aalı beren,
Bolgonu cakşı coldoş özüñ menen.
Adamdın çaşoodogu cırgalı oşol,
Tabılsa ıntımtuu süyüü degen.
- 1581 Süyüüdü kadırlagan arstandar,
Turmuştu sinap körgün daanışmandar.
Kaalaşıp birin-biri çın cüröktön,
Toy berip Samarkandda baş koştı alar.
- 1585 Alardın baş koşuşu kaday sonun,
Adamdık atkarıştı anık colun.
Şerlerdin urmatı üçün künü-tünü,
Oynoldu toy üstündö türlüü oyun.
- 1589 Oturdu Samarkanda eki balban,
Aalı şer, ataktuu kız Darıyka can.
Şaarda ötö tıñtıq bolgon eken,
Duşmandar bettey albay baatırlardan.
- Ey yavrum, nasıl bir günah olsun sende,
Halk için karşı durdun gelenlere.
Darıyka, Semerkant'ın kalesi diye,
Şöhretin yayıldı bütün aleme.
- Öyle deyip gürültüyle halkın çoğu,
Biz sana razıyız kız önder.
Yerine gelip gönlündeki maksadın,
Mutlu bir hayat kur, Darıyka aslan.
- Kutlu olsun sevdiğin yarin yiğit Ali,
İyi oldu sana yoldaş olması.
Budur, insanın hayattaki bahtı,
Bulunsa sevgiyle ittifak kurmak.
- Sevgiye saygı duyan aslanlar,
Hayatı sinayıp, görün danışmanlar.
Yürekten isteyip birbirini,
Toy yapıp, Semerkant'ta evlendi onlar.
- Onların evlenmesi ne kadar güzel,
İnsanlık görevini yerine getirdiler.
Aslanların hürmeti için gece gündüz,
Toyda çeşitli oyunlar gösterdiler.
- Yaşadılar Semerkant'ta iki pehlivan,
Ali aslan, ünlü Kız Darıyka can.
Şehirde öyle bir huzur olmuş ki,
Düşmanlar yaklaşamamış korkudan.

- 1593 Ar işke kirişet Aalı bolup,
Ardaktuu Adıl degen atka konup.
Alardın birge turgan ubagında,
Bolboptur uuru-karı caman coruk.
- 1597 Şaarga kança sonun cay saldırgan,
Önörlüü ar bir cerden usta aldırğan.
Alıstan karaganga carkıratıp,
Azemdüü tuş-tuşunan şam candırğan.
- 1601 Caralğan çeber koldon oymo-çıyme,
Körgöndü tañırkatkan neçen türdö.
Kerektüü bardık buyum aldırılğan,
Alıstan töö kaçır artıp pilge.
- 1605 Al cerge oturguzgan mömö bağı,
Kerektüü şaar körkü cıgaç dagı.
Kulpunup cıtı çıgıp burkuragan,
Güldörü türdüü tüstö kızıl sarı.
- 1609 Köpçülük kubanışat körüp anı,
Rakmat şer kızga deyt curtun baarı.
Ekinin biri bolup atak alğan,
A kezde çıgış eldin Samarkanı.
- 1613 Tirilik tınçtık-turmuş bardık canga,
Balbandar turgan kezde Samarkanda,
Akıykat Darıyka şer cüktüü bolup,
Bul kabar maalım boldu al arstanga.
- Her işi yaparlar Ali ile,
Saygılı Âdil diye isim alıp.
Onların beraberliği zamanında,
Olmamış kötü olaylar.
- Şehirde ne güzel yerler yaptırmışlar,
Her yerden işin ehli ustalar getirdiler.
Uzaktan seyredene parlayan,
Her tarafa süslü mum yaktırmışlar.
- Becerikli elden yaratılan nakışlar,
Görene ağız açtırır her zaman.
Lazım olan bütün eşyalar,
Deveyle fille getirlmiş uzaktan.
- O yere dikilir meyve ağacı,
Şehrin güzelliği için lazım olan ağaçlarla.
Rengarenk olup, kokusu yayılan,
Çeşit çeşit renkli, kızıl, sarı çiçekler.
- Topluluk kıvanır görünce onu,
Teşekkür eder aslan kıza halkın tümü.
En iyisi olup şöhret almış,
O sırada doğu halkının Semerkant'ı.
- Herkes huzur içinde iken,
Pehlivanlar Semerkant'ta iken.
Darıyka aslan hakikatle yüklü olup,
Belli oldu bu haber o aslana.

- 1617 Oylonot Dariykadan tuulsa bala,
Didarın nasip kılsa anı maga.
Ataktuu kıpçak kızı Dariykadan,
Törölör al perzentti körsök kana.
- 1621 Oşentip cürgön kezde Aalı balban,
Colugat kaybına çooçun adam.
Kat beret alıñız dep amanattı,
Arabda Muhammetten kelgen salam.
- 1625 Al katta minday degen Aalı seni,
Sagındı tuugandarıñ arab eli.
Oylonçu başka caktan artık çıgat,
Adamdın kindik kesip tuugan ceri.
- 1629 Ata-curt bar nerseden süyüktüü dep,
Kanakey murunku eldin aytkan kebi.
Mekenıñ tuugan cerdi unutmansıp,
Cürüşüñ uşul balam kaday degi.
- 1633 Sargayıp Batma kütöt algan carıñ,
Sagındı Asan-Üsön öz baldarıñ.
Çın ele bizdi unutup koydubu deyt,
Dubaköy arabdagı abalarıñ.
- 1637 Duldul da sagıngandır arab cerin,
Ak kürüç, arpa, buuday cegen cemin.
Akıykat canıbardı üyrönö koş,
Özüñ da bat kelüünün kamın cegin.
- Düşünür Dariyka, çocuk doğursa diye,
O çocuğu bana nasip etse.
Şöhretli Kıpçak kızı Dariyka'dan,
Doğacak o evladı görsek hani.
- Öyle düşünüp yaşarken Ali pehlivan,
Karşısına çıkar bir gün yabancı bir adam.
Mektup verir; alınız, der, emaneti,
Arabistan'dan Muhammet'ten gelen selamı.
- O mektupta şöyle der, Ali seni,
Özledi akrabaların, Arap halkı.
Düşünsene başka yerden yeğdir,
İnsanın doğduğu topraklar.
- Ata yurt, her şeyden öte der,
Nerede önceki halkın söyledikleri.
Vatanını, doğduğun yeri unutmuşcasına,
Yavrum bu ne iştir, der.
- Sararıp Fatma, bekler sevdiği yarını,
Hasan, Hüseyin evlatların özledi seni.
Gerçekten bizi unuttu mu derler,
Arabistan'daki duacı amcaların.
- Düldül de özlemiştir, Arap toprağını,
Beyaz pirinci, arpayı, buğday yemini.
Hayvanı kendi sürüsüne kat hakikatle,
Kendin de bir an önce gelmenin yolunu düşün.

- 1641 Akırı aytar sözüm munu tıfıda,
Toktolup sen al cerge ayar kılba.
Salam ayt Darıykaga bala bersin,
Kelüügö uruksat cok aga mında.
- 1645 Al kayta öz eline kızmat kılbat,
Oylonsun tuş-tuşunda düşman turat.
Okustan Darıyka şer ketip kalsa,
Bardığı Samarkanga kolun sunat.
- 1649 Kız balban al şaardın çep korgonu,
Cakşı go meken aman tınç bolgonu.
Tuulgan el bagına Darıykaga,
Aytarlık sözüm uşul dedi oydogu.
- 1653 Aalı oyloyt emnelikten kıldım mınday,
Tuurabı catıp alıp kabar kılbay.
Aylanıp bul şaarga toktoboston,
Keçikpey keteyin deyt endi turbay.
- 1657 Darıyka kat keliptir körgün okup,
Meni da kütöt eken elim tosüp.
Kaytayın da uşundayda dep oylonom,
Kana endi cardam bergin akıl koşup.
- 1661 Oturat Darıykaga baarın aytıp,
Körüşöt nasip bolso adam kaytıp.
Kaldım dep kapalanba sen bölünüp,
Eköübüz koştoşolu carkıraşıp.
- Söyleyeceğim son sözüme kulak ver,
Orada beklemeden harekete geç.
Selam söyle Darıyka'ya, çocuk versin,
Onun buraya gelmesine müsaade yok.
- O kendi halkına hizmet eder,
Düşünsün, her tarafta düşmanlar var.
Birdenbire Darıyka aslan giderse,
Hepsi elini uzatır Semerkant'a.
- Kız pehlivan o şehrin kalesi,
İyidir vatanın huzur içinde olması.
Kendi halkının bahtı için Darıyka'ya,
Söyleyecek sözüm budur ona.
- Ali düşünür neden öyle yaptım diye,
Doğru değil haber vermeden kalmak.
Bu şehirde dolaşıp durmadan,
Gideyim der şimdi geç kalmadan.
- Darıyka, mektup gelmiş bak, oku,
Beni halkım bekliyormuş.
Bu kadar yeter, döneyim, diye düşünürüm,
Hadi şimdi yardım et, akıl verip.
- O sırada Darıyka'ya her şeyi anlatır,
Görüşür kısmet ise tekrar insanlar.
Terk edildim, diye üzülme sen,
İkimiz huzur içinde vedalaşalım.

- 1665 Tuulgan el bagına balban eleñ,
Baş koştıñ nasip bolup meni menen.
Cazuuda körgönüñö sabır kılğın,
Çıdayt da bardık işke baatır degen.
- 1669 Amanat menden kalgan boyuñdağı,
Altınday tabarigim koluñdağı.
Cürçü elem al perzentti bir körsöm dep,
Adamdın bolboyt tura oyundağı.
- 1673 At koygun erkek bolso Şahısında,
Sen bolgun tarbiyaçı kaldıñ mında.
Cıttay elek bala cıtın balapansıñ,
Süymençiñ arta berer cıldan-cılga.
- 1677 Kılıçtı taştap ketem balama arnap,
Kılıçtay kurç bolsun dep berdim tandap.
Altından kobulu bar al kılıçtı,
Tapşırdı Darıykaga kından karmap.
- 1681 Atañdın kılıçı dep aytıp bergin,
Balama oşol bolsun menin belgim.
Atası balasına belgi taştap,
Kaltırğan colu eken go ötkön eldin.
- 1685 Çın aytıp ubadañdı berçi gana,
Çoñoyso aman-esen oşol bala.
Arbaka atañ Aalı er ele dep,
Caşırbay aytasıñbı çının aga.
- Halkın bahtı için pehlivan idin,
Kısmet olup benimle evlendin.
Alın yazında olana sabır gösterip,
Dayanır bütün işlere bahadır.
- Karında benden kalan emanet,
Elinde altın gibi mukaddestir.
Hayal kurardım o yavruyu görsem diye,
İnsanın yerine gelmezmiş her hayali.
- Erkek olursa Şahısında ismini ver,
Sen olacaksın eğitmeni.
Evlat kokusunu almayan bir yavru kuşsun,
Sevgin artar yıldan yıla.
- Kılıcı bırakacağım yavruma armağan,
Kılıç gibi keskin olsun diye seçtim.
İşlemeler var o kılıçta altından,
Teslim etti Darıyka'ya tutup kınından.
- Babanın kılıcı diye anlat ona,
Oğluma o olsun benim işaretim.
Babanın oğluna işaret bırakması,
Yaşayan halkta bir gelenekmiş.
- Hadi bana yürekten söz ver,
Büyüyünce sağ salım o çocuk.
Çocuğa baban Ali yığitti diye,
Saklamadan gerçeği söyleyecek misin ona?

- 1689 Baarı bir aytpasañ da elden ugat,
Er cigit elin tapday kantip tınat.
Tüşünüp ata cönün bilip kalsa,
Özü da tura albastır mında çıdap.
- 1693 Cer çapçıp üyrün oyloyt tulpar dagı,
Koldogu asmandı eñseyt şumkar dagı.
Arstan da öz urugun izdeyt eken,
Bolso da cürgön ceri İran bağı.
- 1697 Sırttanı urgaaçının sen bir colbors,
Az kündük eköbüz bolduk coldoş.
Çaşınbayt ay-cıldızga degen gana,
Arstandan tuulgan da arstan bolmok.
- 1701 İşengen şerigimsiñ sen mındağı,
Ak tilek men aytkandar ümüt baarı.
Köz carıp aman-esen töröp alsañ,
Cibergin er cetkende Sahisındanı.
- 1705 Al körsün Asan-Üsön agaların,
Aalının andan uluu balaların.
Tüşüntkün arabda dep ata-curtuñ,
Men aytkan uşul sözdün tügöl baarın.
- 1709 Mediyne unutpasın barar cerin,
İzdese andan tabat tuugan elin.
Bardığın Darıykaga түşündürüp,
Aalı şer toktotot endi aytar kebin.
- Sen söylemesen de halktan duyar,
Er yiğit halkını bulmadan nasıl yatar.
Aklı erince babasını öğrenirse,
Kendi de dayanıp duramaz buralarda.
- Yürük at, yer tekmeleyip, sürüyü düşünür,
Elindeki sungur da göğü arzu eder.
Aslan da kendi boyunu arar,
Olsa da gezdiği yer İran bahçesi.
- Sen dişilerin sırttanı² olan bir kaplansın,
Kısa zamanda olduk ikimiz yoldaş.
Saklanmaz ay yıldızda diyen nerede,
Aslandan doğan aslan olur.
- İnandığım ortağımın sen benim,
Dileyerek söylediklerimizin hepsi ümit bize.
Sağ salim doğurursan,
Gönder Şaysılda'yı büyüdüğünde.
- O görsün Hasan, Hüseyin ağabeylerini,
Ali'nin ondan büyük evlatlarını.
Anlat ata yurdun Arabistan'da diye,
Benim söylediğim bu sözlerin hepsini.
- Gidecek yeri Medine'dir unutmasın,
Ararsa orada bulur halkını.
Her şeyi Darıyka'ya anlatıp,
Ali aslan bitirir böylece sözünü.

² mit. Köpekler hükümdarı (azgınlık ve uyanıklık ile temeyyüz eden bir nevi efsanevi köpektir.) K. K. Yudahin. Kırgız Sözlüğü. (Çev.: Abdullah Taymas). C. II. Ankara: TDK Yay., 1998. s. 652.

- 1713 Oşondo Darıyka şer kılıp arman,
Kanteyin kıyın boldu calgız kalgan.
Amal çok eldi taştap kete albaymın,
Uşunday kılmak beleñ Aalı balban.
- O zaman aslan Darıyka kederlenip,
Ne yapabilirim zordur yalnız kalmak.
Çaresizim, halkı bırakıp gidemem,
Öyle yapar mıydın Ali Pehlivan.
- 1717 İşengen el-curtuñdun saga baarı,
Calgız sen bardığının kaalaganı.
Koluña kural alıp kayrattanıp,
Mekendi korgoogo kir kayra dagı.
- Sana inanan halkın hepsi,
Yalnız seni ister herkes.
Eline silah alıp, cesaretlenip,
Vatanı korumaya başla tekrar.
- 1721 Oylongun aldı-artıfıdı Darıyka arstan,
Silerge duşmandar köp közün artkan.
Alar da kezın izdep kütüp cüröt,
Kol salmak ofıun tapsa tuş-tuş caktan.
- Düşün iyice Darıyka aslan,
Vatanınıza göz diken düşmanlarınız çok.
Onlar da fırsat kollayıp bekliyorlar,
Her taraftan saldırırlar imkân bulsalar.
- 1725 Sen baatır mildettüüsüñi kalk aldında,
Bölünüp eldi taştap kadam cılba.
Körgöndün cüröktörü solkuldaşat,
Arstanday atırılıp sen turganda.
- Bahadır, senin vazifen var halk nezdinde,
Ayrılıp halkından adım bile atma.
Görenlerin yürekleri titreyip durur,
Sen aslan gibi atıldığında.
- 1729 Oşondo Darıyka kız çaşın tögüp,
Cüröktü ortosunan ketti bölüp.
Kanteyin kalk içinde sözgö kaldım,
Aalı şer taştap ketken aruu delip.
- O zaman Darıyka kız ağlayıp,
Yüreğimi ortasından bölüp, gitti, diye.
Ne yapayım halk arasında dile geldim,
Aslan Ali'nin bırakıp gittiği zavallı, diye.
- 1733 Könböskö amal kaçça çara barbı,
Arkamdan kancar tiyip caraladı.
Öpkönün soluganın basa turgan,
Ayıtıñız sizden kiyyin daba barbı.
- Alışmaktan başka çare var mı,
Sırtımdan hançerleyip, yaraladı.
Canımın acısını dindirecek,
Söyleyin sizden başka deva var mı?

- 1737 Sayatçı uuga çıgıp torun cayıp,
Kubangan kuş törösü şumkar alıp.
Adaşıp al kuşunan kokusunan,
Beçara kalgan eken küyüp-canıp.
- 1741 Men dagı sayatçıday bolgonumbu,
Gül elem burkuragan solgonumbu,
Solugan oşol gülgö suu sepkendey,
Kelem dep aytasızbı bolcoluñdu.
- 1745 Sarlanıp kalganımbı küyüp mında,
Belçemden batıp ıylap kaygı-muñga,
Totuday gül bakçada sayraçu elem,
Kolumda şumkar sınduu siz turganda.
- 1749 Çıdaymın calgız kantip sizden kalıp,
Aytmağmın arız-alımdı kimge barıp.
Kaygırıp kalganımdı amalsızdan,
Kabarlar elden-elge karı tarih.
- 1753 Adamdın arstanı eleñ kolgo tiydiñi,
Kubanıp kut bolso dep tilep cürdüm,
Akırı eki bölüp tagdır bizdi,
Baktısız ekenimdi anık bildim.
- 1757 Çın boldu ketmegiñiz endi şeri,
Aman cet kubanışsın arab eli.
Oyloy cür kezeginde oyuña alıp,
Armanduu alıstağı kalgan meni.
- Avcı ava çıkıp kement atıp,
Kıvanan kuşların efendisi sungur alıp.
Şaşırıp yolu o kuş tesadüfen,
Biçare kaldı, yanıp, tutuşup.
- Ben de avcı gibi mi oldum,
Çiçek gibi mi soldum?
Solan o çiçeğe su verir gibi,
Geleceğinizi söylüyorsunuz sanki.
- Yanıp, sızlanıp, kaldım mı buralarda,
Boğazıma kadar kaygıya, kedere batıp.
Papağan gibi gül bahçesinde öterdim,
Elimde sungur gibi durduğunda.
- Sizden ayrı kalmaya nasıl dayanırım,
Kime gidip derdimi anlatırım.
Çaresizlikten kederlenip kaldığımı,
Tarih nesilden nesile aktarır.
- İnsanın aslanı idin, yakalamıştım,
Kıvanıp kutlu olsa diye diliyordum.
Sonunda ayırdı kader bizi,
Bahtsız olduğumun farkına vardım.
- Gerçek oldu gidişiniz, şimdi aslan,
Sağ salim ulaş da kıvansın Arap halkı.
Arada beni de düşün,
Uzakta dertli olan beni.

- 1761 Aalı şer bardık cerge kabar bergen,
Ukkanda şaar kalkı bütün kelgen.
Baladay bolup kalgan Aalı baatır,
Çın ele ketebi dep bizden elden.
- 1765 Aalı aytat alıs colgo sapar alam,
Silerden ketmek boldum arañıardan.
Kaytayın kelgin degen kabar keldi,
Kalgıla siler mında tegiz aman.
- 1769 Tuugandar sagınıptır baldar zarlay,
Ukkanda kantip çıdaym elge barbay.
Kat alıp kelgin degen agayından,
Ketmegim anık boldu mında kalbay.
- 1773 Gül şaar Samarkanda turdum kança ay,
Köpçülük kantip ketem koş aytıspay.
Kolunan dalaylardın daam sızıp,
Silerge bolup kalgam öz baladay.
- 1777 Aralaş birge cürdük oynop-külüp,
Caşadık az da bolso dooran sürüp.
Silerge ıraazımın ölgönümçö,
Sıylangan meyman boldum bir az kündük.
- 1781 Meerman ak köñüldüü kıpçak elim,
Ketmegim anık boldu endi menin.
Balbanga baatır kelip baş koştı dep,
Uktuñar çıçalagan duşman kebin.
- Ali aslan her tarafa haber saldı,
Duyunca şehir halkının hepsi geldi.
Çocuğumuz gibi olan Ali Pehlivan,
Gerçekten bizi terk edecek mi diye.
- Ali der, uzak yola sefere çıkacağım,
Sizin aranızdan ayrılacağım.
Gel, diye haber geldi, döneyim,
Siz de sağ salim kalın.
- Çocuklarla akrabalar özlemişler,
Duyup da nasıl dururum gitmeden.
Gel, diye mektup getiren biraderle,
Burada kalmayıp, gideceğim belli oldu.
- Çiçek şehri Semerkant'ta yaşadım aylarca,
Nasıl giderim sizinle vedalaşmadan.
Çoğunuzun yemeğini yedim,
Sizlerin öz çocuğunuz gibi olmuştum.
- Beraber olduk, gülüp oynayıp,
Az da olsa huzur içinde yaşadık.
Ölünceye kadar size razıyım,
Sevilip konuk oldum az da olsa.
- Sevgi dolu, kötülük bilmeyen Kıpçak halkım,
Gideceğim gerçek oldu şimdi benim.
Pehlivana bahadır gelip, evlendiler, diye,
Duydunuz kıskanan düşmanın sözünü.

- 1785 Men ketsem duşman aytar türlüü uşak,
Bilgizbey afdıgandar kurar tuzak.
Calpıñar ıntımtuu bir tursañar,
Uşağı duşman eldin ketpeyt uzak.
- 1789 Ataktuu Darıka şer arañarda,
Cazganıp duşman kaçat bul kız barda.
El n emgek kılğan çın baatırlar,
Baş iyip tize bkpyt padişa kanga.
- 1793 Oşondo çuruldaşıp curttun baarı,
Çın ele ketesiñbi Aziret Aalı.
Aalıdan Darıka şer ayrıldı dep,
Bul kızdın kubanışar duşmandarı.
- 1797 Baş koşup sen ek turgan çakta,
Eç duşman bettey albay bizdin cakka.
Aldırbas baatırlar bar Samarkanda,
Atañğan al şaar dep uluu kapka.
- 1801 Bölünür ubaktı cetip curt menen şer,
Iy-çuudan kıymıldadı solkuldap cer.
Muñkanıp muzıka aspap kn çalıp,
Tıñřadı kaygırıp köpçülük el.
- 1805 Karılar uzatkanday çın balasın,
Caştarı cntkndy öz agasın.
Cazıksız blnşt eki aşık,
Cazuuga buga kanday söz tabasıñ.
- Ben gidince duşman yapar dedikodu,
Gizlice gzetleyenler tuzak kurarlar.
Hepiniz ittifak için yaşarsanız,
Duşmanın dedikodusu daha fazla uzamaz.
- nl Darıka aslan aranızda iken,
Duşman korkup kaçar bu kızdın.
Halk için emek veren gerçek bahadırlar,
Baş eğıp, diz bkmez padişaha, hana.
- O zaman sorar halkın hepsi,
Gerçekten gidiyor musun Hz. Ali?
Ali'den ayrıldı Darıka aslan diye,
Kıvanır bu kızın duşmanları.
- Sizin beraber olduğunuz zamanda,
Hiçbir duşman bize saldırmadı.
Saldırtmaz bahadırlar Semerkant'a,
şehir, "yüce kale", diye isim almış.
- Zamanı gelince aslanla halk ayrılır,
Onların ağlamasından yer titrer.
Çalındı kopuzla acılı bir beste,
Dinledi kederlenip bütün halk.
- Yaşlılar, kendi çocuklarını uğurlamış gibi,
Gençler, kendi ağabeyini göndermiş gibi.
Çaresiz ayrıldı iki aşık,
Kader karşısında ne yapılabilir ki.

- 1809 Darıyka koş emi dep kolun aldı,
Kız dağı Aalı şerge karay kaldı.
Ayırgan Mukambettin katı boldu,
Süyüşüp baş koşuşkan baatırlardı.
- 1813 Aalının Darıyka da karmap kolun,
Aman cet arstan şer bolsun coluñ.
Kanteyin amalsızdan kaldım mında,
Cok ele ayrılıuga eç bir oyum.
- 1817 Batma apam, Asan-Üsön eki balañ,
Alarga men taraptan aytkın salam.
Azırak arnap koygon belegim bar,
Alparıp tapşırarsız özüñ anan.
- 1821 Bubabız kızım desin meni dağı,
Atam dep eskeremin ölgönçö anı.
Arabka barıp kızmata kıla albadım,
Keçirip ıraazı bolsun maga baarı.
- 1825 Koş deşti ayrılışuu boldu kıyın,
Til cetip kim salat muñduu sırn.
Eki şer bir-birinen bölünüşüp,
At başın bura alıspayt aytsak çının.
- 1829 Aalı aytat cığış eli kalgıla aman,
Aytkıla kelbegenge menden salam.
Keçkile künö kılısam köpçülük el,
Ötköndür bilbestikten cakşı-caman.
- Darıyka, hoşça kal, deyip elini tuttu,
Kızın da iki gözü Ali aslanda.
Onları ayıran Muhammet'in mektubu oldu,
Sevişip evlenen bahadırları.
- Darıyka da tuttu Ali'nin elini,
Sağ salım ulaş, yolun açık olsun.
Ne yapabilirim, çaresiz kaldım burada,
Aklımda yoktu ayrılma işi.
- Fatma anam, Hasan, Hüseyin iki yavum,
Onlara benim selamımı söyle.
Hazırladığım hediyelerim var, az da olsa,
Götürüp, teslim edersin sen onlara.
- Babamız, kızım desin bana da,
Babam diye hatırlarım ölünceye kadar.
Gidip de hizmet edemedim Araplara,
Herkes beni affetsin, razı olsun.
- Vedalaştı, ayrılmak zor oldu,
Acılarını anlatacak söz bulamadılar.
İki aslan birbirinden ayrılıp,
Gerçeği söylemek gerekirse kopamadılar.
- Ali der, doğu halkı hoşça kalın,
Gelmeyene benden selam söyleyin.
Affedin halkım hata yaptıysam,
İyisi de kötüsü de olmuştur aramızda fark etmeden.

- 1833 Kaygırat Darıyka şer zarın aytıp,
Koş dedi Aalı baatır bura tartıp.
Ayrılgan botosunan ingenge okşop,
Burkurap kelatat kız üygö kaytıp.
- 1837 Oşentip colgo tüştü Aalı balban,
Aybatın körgön adam ayran kalgan,
Kayran er ketken eken küyüp-canıp,
Amalsız acıraşıp Darıykadan.
- 1841 Çuu dedi Dulduluna kamçı basat,
Mas bolgon arstanday kele catat.
Sar kakşap Darıykanın kalgandığı,
Aalığa andan beter kattı bata.
- 1845 Tünörüp kabak Bürköö kar caaganday,
Aalını körgön kişi tañ kalganday,
Ayrılıp maşıgınan ketken aşık,
Armanda Darıykanı ala barbay.
- 1849 Darıyka kelip tüştü sarayına,
Taarınıp öz baktısı taalayına.
Colugup eç kim menen söz süylöşpöy,
Basınıp çögüp ketti paanayı da.
- 1853 Sürünön kattay albay eldin baarı,
Ker sarı süldörü kalıp ketti alı.
Cön cayın bileyin dep Darıykanın,
Akılköy atam deçü keldi karı.
- Kederlenir Darıyka aslan derdini söyleyip,
Hoşça kal, dedi Ali bahadır atını çevirip.
Yavrusundan ayrılan deve gibi,
Ağlayarak geliyor kız evine geri.
- Öylece yola koyuldu Ali Pehlivan,
Görenler şaşırır heybetinden.
Zavallı yiğit gitmiş, yanıp tutuşup,
Çaresiz ayrılıp Darıyka'dan.
- Deh, dedi Döldül'ü kamçılایp,
Sarhoş aslan gibi geliyordu.
Darıyka'nın üzülererek kalması,
Ali'nin yüreğini yaraladı.
- Kaşlarını çatıp, kar yağıyormuş gibi,
Ali'yi görenler şaşırarak gibi.
Ayrılıp sevgilisinden giden âşık,
Hasrette, Darıyka'yı götürmediğinden.
- Darıyka geldi sarayına,
Üzülüp kendi kaderine.
Kimseyle konuşmadan,
Sessizce boğuldu dertlerine.
- Suratından korkup kimse yanaşamadı,
Rengi sarardı, hâli kalmadı.
Ahvalini öğreneyim diye Darıyka'nın,
Akıllı babam, dediği ihtiyar geldi.

- 1857 Al kişi atasınan kalgan ele,
Akılduu barasattuu candan ele.
Özünün ubagında coo colobos,
Aytıluu atı çıkkan balban ele.
- 1861 Atam dep sıylooçu ele Darıyka anı,
Anın da kızga tiyçü cardamdarı.
Atañız kelip turat coluguuga,
Kirüügö üstüñüzgö ruksat barbı?
- 1865 Degende karıyanı kelsin dedi,
Kıpçaktın kız kabılan arstan şeri.
İçimdi küyüp turgan kaydan bilsin,
Bayagı Darıyka dep oylor meni.
- 1869 Başınan oylop tursam bagım taykı,
Eneden tuulganda boldum calkı.
Ayrılıp aşığıman muñga batıp,
Akırı uşul boldu iştin artı.
- 1873 Ok tiygen kanatıma men bir karıp,
Oturam bul turmuştan köñülüm kalıp.
Asmanda kaykıp uçkan şumkar elem,
Amalsız torgo tüşüp kanat talıp.
- 1877 Ata deyt ubagında cakşı keldiñi,
Kızıñıa alsıragan cardam bergin.
Akılı kerek boldu sizge okşogon,
El süygön köptü körgön kemengerdin.
- O kişi babasının arkadaşığıdı,
Akıllı, sezgisi güçlü biriydi.
Onun zamanında düşman yaklaşamazdı,
Ünü, şöhetri yayılan pehlivan idi.
- Babası gibi saygı duyardı Darıyka ona,
Onun da kıza yardımları olurdu.
Babanız gelmiş konuşmaya,
İçeri girmesine izin var mı?
- Duyunca, ihtiyar gelsin, dedi,
Kıpçak'ın aslan, kaplan kızı.
Yüreğimin yandığını nereden bilsin,
Önceki Darıyka diye düşünür beni.
- Düşünüyorum, başından beri talihim yok,
Anadan doğdum ben yalnız.
Ayrılınca sevdiğimden derde gömüldüm,
Sonunda oldu beklediğimiz.
- Kanadı okla yaralanan bir garibim,
Yaşıyorum bu hayattan bıkip.
Gökyüzünde uçan sungur idim,
Çaresiz kanadım uyuşup, tuzağa düştüm.
- Baba, iyi ki geldin, tam zamanı,
Takatten düşen kızına yardım et.
Fikri lazım oldu, sizin gibi,
Halkın sevdiği, çok şey bilen danışmanın.

- 1881 Dedi da aksakalga alın aytat,
Atası kızdın cayın turat baykap.
Arstanday atırılğan kayran şerdi,
Çarçatkan taş boor turmuş abdan çaykap.
- Dedi ve ihtiyara hâlini anlattı,
Babası da kızının hâlini anladı.
Aslan gibi atılan zavallı aslanı,
Yormuş iyice acımasız hayat.
- 1885 Oşondo kariya aytat balam tüşün,
Tulparda bolgon emes tuyak bütün.
Turmuşta colukpaybı türlüü nerse,
Çıdamkay er adamdar saktayt küçün.
- O zaman ihtiyar der, yavrum düşün,
Yürük atta olmaz toynak bütün.
Hayatta karşına çıkar her türlü şey,
Dayanıklı yiğitler muhafaza eder gücünü.
- 1889 Körgöngö sabır kılıp kayrat kerek,
Adamga eç cardam cok mından bölök.
Cumur baş aman tursa bul calganda,
Kubaniç kaygı ubayım barın köröt.
- Gördüklerine gayret edip, sabır göster,
İnsana hiç fayda yok bundan başka.
Yeter ki bu yalan dünyada yaşasın insan,
Kıvancı, kaygıyı her şeyi görür.
- 1893 Sen kimsiñ arstanday el ardagı,
Kaygırıp üydö catsa curt balbanı.
Kayratı mokodu dep sendeylerdin,
Söz kılıp uşaktaşar duşman cagı.
- Sen kimsin, halkın sevdiği aslansın,
Kederlenip evde yatarsa halkın pehlivanı.
Gayreti köreldi, der, senin gibilerin,
Dedikodu yapar düşman tarafı.
- 1897 Duşman köp aldı-artıñdı oylop kara,
Neçender küröşöm dep kelgen saga.
Talkalap baarın cıgıp ıza kıldıñı,
Anıñdı bilesiñbi cazgan bala.
- Düşman çok, sağına soluna iyi bak,
Bir çoğu güreşeceğim diye gelmişti sana.
Hepsini yenip küçümsedin onları,
Onu hatırlıyor musun yavrum?
- 1901 Alardın eli-curtu namıstanıp,
Kalsak dep Darıykadan öçün alıp.
Aldırtan akıldaşıp oñun izdep,
Biz caktı karap turat közün salıp.
- Onlar da namus meselesi yaparlar,
Darıyka'dan öcümüzü alalım, derler.
Şimdiden akıl danışıp, yol arayıp.
Bizim tarafı gözetlemekteler.

- 1905 Colborstoy atırılıp turar çağıñ,
Sürüñdön korkup tursun düşmandarıñ.
Dostu-dos düşmanıñdı acıratıp,
Ar dayım oylop cürgün eldin kamın.
Kaplan gibi olduğun çağdasın,
Heybetinden korksun düşmanların.
Dostunu düşmanını ayırıp,
Her daim düşünüp, halkının geleceğini.
- 1909 Kol baştap coogo barış mildet saga,
Turabız orto cerde bilseñ bala.
Bardığı bizdin cerge kızığışat,
Tuş-tuşka köñül bölüp baykap kara.
Düşmana karşı orduyu yönetmek vazifedir sana,
Tam ortada yerleştiğimizi biliyorsun, yavrum.
Göz diker, hepsi yerimize,
Dört bir tarafı dikkatle gözetle.
- 1913 Koñşu köp batış-çıgıp türlü cakta,
Suktanıp başka el üçün közüñ artpa.
Tıñ catkan mekeniñdi korgop kızım,
Özüñö katılğandan kayra tartpa.
Komşu çok, batıda da doğuda da,
Hasetlenip başka halka göz dikme.
Huzurlu vatanını koruyup kızım,
Sana vazife olandan vazgeçme.
- 1917 Kaptalda cakın turat Avgan Persi,
Olco izdep cortup cürgön türk el içi.
Oylonsom oşolordu tıñım ketet,
Alardın kim biliptir kanday içi.
Yan tarafında durur Afgan'ı, Fars'ı,
Türk halkının arasında ganimet arar.
Rahatım kaçır, düşününce onları,
Onların içinin nasıl olduğunu kim bilebilir?
- 1921 Çığışta mongol, mancur cana kalmak,
Tınımsız kelip-ketip cüröt candap.
Lıpıldap iç-koynuña kirip aldı,
Ketpesin kuu el ele kıtay aldap.
Doğuda Moğol, Kalmuk ve Mancur,
Yanaşmak için sürekli gelir gider.
Fark ettirmeden aramıza yerleştiler,
Kandırmasınlar bizi, kurnaz idi Çin halkı.
- 1925 Kıtayda kızıkpagın kızıl çayga,
Adamga anday olco berbeyt payda.
Adamdık ar namıstı saktagın da,
Ar kimge dal özündöy kılgın ayla.
İlgilen Çinlilerin kızıl çayıyla,
İnsana öyle ganimet vermez fayda.
İnsanlık vasıflarını koru ve,
Sana davranıldığı gibi davran herkese.

- 1929 Uk balam akıl oylop bolgun serek,
Adamdık çın sapatka oşol kerek.
Dosun kim, düşman kaysı taanıy bilip,
Ar dayım aldı-artıñdı cürgün çenep.
- 1933 Bilgizbey düşman saga tuzak kurat,
Kıyşaysaı ok atuuga kolun sunat.
Koş kılát koşomattı közüñ körsö,
Abiyir andaylarda bolboyt uyat.
- 1937 Çın dosuı bir sözündö turgan kişi,
Kalp aytuu kuytulukta bolboyt işi.
Kıyındı coldoş üçün körsö dağı,
Alardın maytarılбайt eç bir mizi.
- 1941 Sasıgan bılıñıt bar sasık ettey,
Kek saktayt anday kişi alı ketpey.
Tur, balam, ayra bilgin uşulardı,
Kayratsız kişilerdey çögüp ketpey.
- 1945 Elinde uşulardın bardığı bar,
Mındayga sergek bolup közüñdö sal.
Ataıñdın aytkan sözün akıl deseñi,
Oylonup men aytkandı tüşünüp kal.
- 1949 Koluña Aalı balban keldi keçee,
Kim bilbeyt al baatırdı Aalı dese.
Kadıñıñ östü balam murunkudan,
Al erdin sebebinen kança ese.
- Dinle yavrum, aklını başına topla, cesur ol,
İnsanlığın hakiki vasıflarına bu gerek.
Dostun kim, düşmanın hangisi tanı.
Her daim sağını solunu iyi kolla.
- Gizlice düşman sana tuzak kurar,
Eğilsen ok atmaya elini uzatır.
Hoş görmeye çalışan iki yüzlüleri,
Onun gibilerde vicdan, utanma olmaz.
- Gerçek dost, sözünde duran kişidir,
Yalan söylemekle, sahtekârlıkla olmaz işi.
Hoş görünmeye çalışan iki yüzlüleri,
Onun gibilerde vicdan, utanma olmaz.
- Sahtekârlar var aramızda,
Kin besler öyleleri gücü yetmediğinde.
Kalk yavrum, ayırmayı bil onları,
Gayretsiz insanlar gibi çöküp gitmeden.
- Halkında bunların hepsi var,
Böylelerine dikkat et, tetikte ol.
Babanın söylediklerine kulak verip,
Düşünüp söylediklerimi aklına yaz.
- Ali Pehlivan dün kapına geldi,
Kim bilmez o bahadırı Ali denildiğinde.
İtibarın eskiye göre arttı yavrum,
O yiğidin sebebiyle hissen arttı.

- 1953 Oylonçu kıpçak kızı Darıyka can,
Coldoşuñ özüñ süygön Aalı balban.
Unutup öz ölkösü arab elin,
Aga da tuura emes go mında kalgan.
- 1957 Belegin taştap ketti arstan saga,
Bar deşet boyuñuzda kalgan bala.
Tulpardın belgisindey oşol tuyak,
Kut bolsun baarı bizge nişaalla.
- 1961 Degende Darıyka şer turdu ordunan,
Kuçaktap karıyanın kız moynunan.
Keçirgin ılayıksız iş kılıpmın,
Dedi da ton kiygizdi öz kolunan.
- 1965 Kız balban murunkuday kural alıp,
At minip çekti tosıp kayrattanıp.
Eligip duşman kaysı baarın baykap,
Oturat tuş tarapka közün salıp.
- 1969 Suraşat biri-birinen eldin baarı,
Arstandın barbı deşip kabarlardı.
Alıska ara koldon aman ötüp,
Cettibi mekenine arab Aalı.
- 1973 A kişi aman-esen kele catat,
Suu keçip, çöl aralap, aşuu aşat.
Aalının aybatınan duşmandarı,
Coloboy tiymek tügül kayra kaçat.
- Düşünsene Kıpçak kızı Darıykacığım,
Senin sevdiğin eşin Ali Pehlivan.
Unutup kendi ülkesini, Arap halkını,
Onun için doğru olmaz burada kalması.
- Hediyesini bırakıp gitti aslan sana,
Duyduğuma göre hamileymişsin yavrum.
Yürük atın işareti gibi o toynak,
Kutlu olsun hepimize inşallah.
- Dediğinde Darıyka aslan kalktı yerinden,
Kucaklayıp ihtiyarı, boynuna sarıldı.
Affedin beni, yanlış iş yaptıysam,
Dedi ve kürk giydirdi kendi eliyle.
- Pehlivan kız, önceki gibi eline silah alıp,
Ata binip, vatanını korudu gayretlenip.
Hırslanıp, kimin düşman olduğunu anlayıp,
Etrafı kollayarak günlerini geçirir.
- Birbirlerine sorar halkın hepsi,
Aslanın var mı deyip haberi.
Uzak yolları sağ salım aşıp,
Ulaşmış mı vatanına Arap Ali?
- O kişi sağ salım gider,
Nehir geçip, çöl aşıp, geçit geçer.
Ali'nin heybetinden düşmanları,
Yanına yaklaşmadan kaçarlar.

- 1977 Colugat coldon colbors, arstan dagı,
Ar türlü korkunuçtuu cırtkış anı.
Tootpoy anın baarı cürö beret,
Aalıdan acal tabat katılğanı.
- 1981 Duldulga tuugan cerdin cıtı kelip,
Toktoboy kele catat köp sor berip.
Canga arnap minip cürgön oşol atı,
Aalıga işeniçtüü bolgon şerik.
- 1985 Col cürdü bir neçe kün tınbay şeri,
Anda da boşogon cok attın beli.
Köründü munarıktap cürgünçügö,
Boz çañgak kum uçurgan arab ceri.
- 1989 Kurmanın körüngönün cıgaçtarı,
Kubanat çañdı körüp ıraaktağı.
Körgöndö öz mekenin cürök tuylap,
Sagınıç Aalı aydardı çıdatpadı.
- 1993 Adamdın tuugan ceri kaday sonun,
Boşottu arstandın bütkön boyun.
Cetkenge aman-esen şügürçülük dep,
Dubaga oomiyn dep caydı kolun.
- 1997 Kantkende kubandırbayt süygön ceri,
Kim bolsun kaday kişi meyli degi.
Körgöndö balkıp catkan arab suusun,
Bolbodu kubanıçtın eç bir çegi.
- Karşılaşır yolda onunla kaplan da aslan da,
Çeşitli tehlikeli, yırtıcı hayvanlar da.
Onlardan hiç korkmadan geçip gider,
Saldıran ise ecelini Ali'nin elinden bulur.
- Düldül'e vatanın kokusu gelip,
Durmadan gidiyordu dört nala.
Çok sevdiği o atı,
Ali'nin en güvendiği ortağı.
- Yol yürüdü bir çok gün dinlenmeden aslan,
O zaman dahi yorulmadı atın beli.
Göründü uzaklardan belli belirsiz yolcuya,
Boz tozlu kum uçuran Arabistan.
- Gözüktü hurma ağaçları,
Kıvanır tozu görüp uzaktaki.
Görünce vatanını yüreği çarpıp,
Özleminden Ali Haydar yerinde duramadı.
- İnsana vatanı ne kadar güzel,
Rahatlattı aslanı tamamiyle.
Sağ salim vardığına şükür deyip,
Duaya amin deyip elini yüzüne sürdü.
- Nasıl kıvandırmaz insanı sevdiği topraklar,
Kim olsa, nasıl biri olsa da fark etmez.
Görünce durgun Arabistan suyunu,
Öyle bir kıvandı ki.

- 2001 Enemdey erkeletken çoñ dariya,
Aman-soo kelip turam men canıña.
Kandırğan suusagandı altın özön,
Arabdın caralgansıñ sen bagına.
- 2005 Dal uşul ata konuş arab ceri,
Körsöm aşıp-şasıp keldim seni.
Caralıp dünüyögö kelgenimde,
Tazartkan uşul suuga cuup meni.
- 2009 Sagıngan ene emçegin balaga okşop,
Keldi da uluu suuga kaldı toktop.
Caydaktap koyo berdi mingen atın,
Alsın dep köngön çöbün bir az ottop.
- 2013 Kezimde balapança östüm mindan,
Uşul cer uşul özön adam kılğan.
Duşmandın dalayının başın culdum,
Alsak dep arab cerin kolun sungan.
- 2017 Uzatkan Samarkanga sensiñ elim,
Silersiz kaydan bolmok küçüm menin.
Bardım da abiyirdüü kaytıp keldim,
Aktadım maga işengen eldin kebin.
- 2021 Köpçülük men keterde bergen batañı,
Oylonttu bassam-tursam meni ar kaçan.
Uçurgan uşul eldin şumkarımın,
Kaltardı kaçırğanda kantip cazam.
- Anam gibi şımartan büyük nehre,
Sağ salım geldim ben yanına.
Suya kandım sayende altın mecra,
Sen yaratıldın Arapların bahtına.
- Budur baba ocağı, Arap yeri,
Görünce aceleyle geldim sana.
Yaratılıp dünyaya geldiğimde,
Temizlemiş bu suda yıkayıp beni.
- Ana memesini özleyen çocuğa benzeyip,
Geldi ve ulu suyun yanında durdu.
Atın eğeriñi çıkarıp, serbest bıraktı,
Özlediği otların tadını biraz alsın diye.
- Zamanında kuş yavrusu gibi yetiştin burada,
Bu toprak, bu mecra beni insan yaptı.
Düşmanın çoğunun kafasını kopardım,
Arap toprağını almak isteyenlerin.
- Gönderen Semerkant'a sensin halkım,
Siz olmazsanız nereden gelir güç bana.
Gittim ve vicdanımla geri döndüm,
Yerine getirdim bana inanan halkın arzusunu.
- Topluluk ben giderken dua etti,
Yatsam da kalksam da hep aklımdaydı.
Bu halkın uçurduğu sungurum,
Tilkiyi kaçırırsam nasıl anlatırım.

- 2025 Darıyka kara kaltar karga oynogon,
Kabılan şer kaçırğan soo koybogon.
Azırkı adamzattın arstanı eken,
Oylonom minday baatır eç bolbogon.
- Darıyka bir kara tilkidir karda oynayan,
Kaplan aslan sağ bırakmaz kaçırıldığını.
Şimdiki insanoğlunun aslanı imiş,
Düşünüyorum, öyle bahadır hiç olmadı.
- 2029 Bilgenge Darıyka şer kıyın balban,
Karmaşıp dalay cerden namıs algan. Kapışarak bir çok yerde halk namusunu koruyan.
Körgöndö kız balbandın küç çamasın,
El-curtu oyuma aldım mında kalgan.
- Bilene Darıyka aslan, cesur pehlivan,
Görünce kız pehlivanın kuvvetini,
Halkım aklıma geldi, burada kalan.
- 2033 Oşondo kerek bolgon cardam maga,
Arbagı koldo dedim ata-baba.
Dep baatır oygo çömüp oturganda,
Keldi da salam ayttı bir çaş bala.
- O zaman lazım oldu yardım bana,
Ecdatlarımın ruhuna beni koru, dedim.
Dedi bahadır düşünceye daldığında,
Selam verip, geldi küçük çocuk.
- 2037 Balanın salamına alik alıp,
Oturdu uçuraşıp sözgö salıp.
Talaada calgız cürösüñ ne sebepten,
Keçinde tünömöksüñ kayda barıp.
- Çocuğun selamını alıp,
Oturuyorlar selamlaşıp konuşarak.
İssız yerde neden yalnız dolaşıyorsun,
Gece nereye gidip geceleyeceksin.
- 2041 Kıyın go calgız cürüü çaş balaga,
Uşunday korkunuçtuu ay-dalaada.
Ceegin bul özöndün meken etken,
El barbı ce bolboso bul arada.
- Zordur yalnız dolaşmak küçük çocuğa,
Öyle tehlikeli ıssız yerde.
Nehrin kenarını mesken edip,
Birileri var mı yoksa buralarda.
- 2045 Bala aytat cakın cerde bizdin ayıl,
Caktııp meken suunun sayın.
Dalalat ookat üçün kezıp etip,
Uu taştap balık alat mindan dayın.
- Çocuk der, yakındadır bizim köy,
Mesken tuttuğu çayın suyunu beğenip.
İssız yerlerde yemek için dolaşıp,
Balık tutar buralarda ağ bırakıp.

- 2049 Kesibi aylıbizdın balık aluu,
Azıraak bak östürüü, kurma baguu.
İşteşip künü-tünü tınımı çok,
İş kılıp kantse dagı ookat tabuu.
Köyümüzün geçim kaynağı balıkçılık,
Biraz da meyve yetiştiririz hurma gibi.
Çalışıp gece gündüz dinlenmeden,
Ne yapıp edip yemek bulmaktır amacımız.
- 2053 Maldan bar bir azıraak töö malı,
Küç oşol iştebiz anı dagı.
Meni da cılañaylak suu kıldırkan,
Üyrötkön çaş kezimden turmuş kamı.
Hayvandan deve var biraz,
Ağır işlerde onu çalıştırırız.
Beni de çıplak ayakla sudan geçirtip,
Öğretti küçükken hayatın zorluğunu.
- 2057 Aylıbiz alpuruşat ookat üçün,
Taandık köpçülökkö bardık tüşüm.
Biröübü kurma cıynayt, biri balık,
Tapkandı teñ bölöbüz elge bütün.
Savaşıyor yaşam için köyümüz,
Topluluğa aittir bütün kazanç.
Biri hurma toplar, biri balık,
Bulunanı halka eşit şekilde dağıtırız.
- 2061 Aalı aytat cakşı bolot adal kesip,
Aylıñar alpuruşsa ookat deşip.
Adamga kaday cakşı adal işteş,
Catıssa emgeginen nanın çeşip.
Ali der, çok iyi olur helal iş,
Köyünüz savaşıyor yaşam deyip.
İnsan için güzeldir helal kazanç,
Yaşamak emeğinin ekmeğini yiyip.
- 2065 Tüşündüm tuura balam aytkan kebiñ,
Amanbı ayıp berçü arab eliñ.
Çıragım bilesiñbi uşul cerde,
Bar ele Aalı baatır menin dostum.
Düşündüm, söylediklerin doğru yavrum,
İyi mi Arap halkın, anlatsana.
Evladım, biliyor musun bu yerde,
Ali Bahadır vardır, benim dostum.
- 2069 Agatay dostum menin Aalı dediñ,
Arabdın kara kulak arstan şeriñ.
Sagıngan al kişinin atın ugup,
Eridi korgoşunday boyum menin.
Ağabeyciğim, Ali benim dostum dedin,
Arapların kara kulak aslanının.
Özlediğim o insanın ismini duyunca,
Eridi vücudum kurşun gibi.

- 2073 Kantkende arab eli bilbeyt anı,
Kaygırat körsö karıp beçaranı.
Açkança aşın beret, tozgongo ton,
Ar dayım iştegeni eldin kamı.
- 2077 El üçün eröölğö çıkçu calgız,
Duşmanga ciberbegen eç bir namıs.
Mekendin urabagan çebi bolgon,
Körgöndör kayratına bettey algıs.
- 2081 Al kişi alıs ketken sapar alıp,
Betteşmek eldik balban kızga barıp.
Darıyka baatırlardın tınçın alğan,
Kelsin dep kat ciberip kabar salıp.
- 2085 Köz tutat sağınışıp eldin baarı,
Köp boldu ketkenine kelbeyt Aalı.
Akıykat al dostuñdun kabarı uşul,
Alista arab elinin arstanı.
- 2089 Oşondoy bizdın eldin al-abalı,
Bardık sır bilgen uşul bala dagı.
Kelet dep Aalı baatır kaysı künü,
Azırkı ańgeme oşol kaladagı.
- 2093 Dedi da bala oşondo kimsiz ata?
Tartkanday col meenetin körüp capa.
Kelgendey açıp-arıp alıs coldon,
Barmaksız mindan arı kay tarapka.
- Nasıl olup da Arap halkı bilmez onu,
Kaygılanır görünce biçareyi.
Aç kalana aş, donsuz kalana don verir,
Her daim halk için çalışır.
- Halk için savaşırdı tek başına,
Düşmana kaptırmadı namus işini.
Vatanının kalesi hiç bir zaman yıkılmadı,
Görenler gayretine karşı gelmedi.
- O kişi sefere çıkıp uzaklara gitti,
Halkın pehlivanı kızla gidip kapışacaktı.
Darıyka, bozup bahadırların rahatını,
Gelsin diye mektup gönderip, haber saldı.
- Gözleri dolmuş, özleyen halkının tamamının,
Çok oldu gideli, gelmedi Ali.
Hakikat o dostunun haberi bu,
Uzaklarda Arap halkının aslanı.
- Öyle bizim halkın ahvalı,
Bütün sır bu kadar çocuğun bildiği.
Ali Bahadır, hangi gün gelir, diye,
Şehirdeki herkesin konuştuğu bu.
- Dedi ve çocuk sordu, kimsiniz baba?
Yol azabını çekmiş gibi.
Uzak yollardan gelmiş gibi,
Nereye gideceksiniz bundan sonra.

- 2097 Aalı aytat özüm çarçap atım arıp,
Alıska sapar tartıp keldim barıp.
Bütürüp oyumdağı mudaanı,
Kelatkan colooçumun namıs alıp.
- 2101 Bararım alıs emes dal uşul cer,
Atayı izdep kelgen silersiñer.
Çıragım taanıbadıñ meni baykap,
Adaşkan üyür elem men Aalı şer.
- 2105 Degende bala kelip uçuraşıp,
Agızıp közdün çaşın suuday çaçıp.
Körgöngö aman-esen şügürçülük, dep,
Köñülü kötörüldü köldöy taşıp.
- 2109 Baladan surap bildi el kabarin,
Baldarı Asan-Üsön, algan carın.
Arabdın calpı conu tinç aman dep,
Tüşüntüp ayıp berdi bala baarin.
- 2113 Şügürçülük ukkanıma dedi şeri,
Kubantıp çaş balanın aytkan kebi.
Sanaarkap el-curt üçün kelattı elem,
Al oydon kutkazdıñ go uulum meni.
- 2117 Tolkugan artta kalıp çoñ dariya,
Canına coldoş bolup aligi bala.
Ekööbü ilgerilep cürüp ketti,
Çañızgıp kala berdi kumduu talaa.
- Ali der, ben de atım da yorulup,
Uzamlara sefere çıkıp geldim.
Arzu ettiklerime ulaşıp,
Zafer kazanıp gelen yolcuym.
- Gideceğim yer uzak değıl, tam burası,
Mahsus geldim sizi aramaya.
Evladım dikkatini bana verip, tanıyamadın,
Sürüsünden ayrılan ben Ali aslan.
- Deyince çocuk geldi, selam verip,
Göz yaşlarını su gibi akıtıp.
Sağ salım gördüğüne şükür deyip,
Gönlü coştı sevincinden göl gibi taşıp.
- Çocuğa sorup öğrendi halkın hâlini,
Evlatları Hasan, Hüseyin'i, sevdiği yarini.
Arapların hepsi sağ salım deyip,
Çocuk, her şeyi açık açık anlattı.
- Şükür, dedi duyduklarına aslan,
Sevindirdi anlattıkları çocuğun.
Düşünerek halkın hâlini geliyordum,
O düşünceden kurtardın beni yavrum.
- Coşan büyük nehir geride kalıp,
O çocuk ona yoldaş olup.
İkisi ilerleyip gidince,
Toz içinde kaldı kumlu çöl.

- 2121 Ayılga bala barıp kabar berdi,
Ukkula kubandırām curt silerdi.
Alıska sapar ketken Arabstan,
Süyünçü Aalı Aydar şeri keldi.
- 2125 Kelgeni al baladan bilişti anık,
Bir-birin süyünçülöp bardık kalık.
Üyündö kişi kalbay kele catat,
Aalıga colukmakka tosüp barıp.
- 2129 Sagıngan elin körüp Aalı arstan,
Tolkundap toktono albay kele catkan.
Urmattap uluulardı körgön kezde,
Şer balban salam berdi tüşüp attan.
- 2133 Baş iyip karılarga kolun berip,
Baldarın Asan-Üsön aman körüp.
Köñüldüü bul sapardan kaytıñbı dep,
Canına uçuraştı Batma kelip.
- 2137 Aalı Aydar aga-ini körüp baarın,
Kubanıp ıylap cürgön kempir-çalın,
Cadırap barı menen uçuraştı,
Bilgizbey arıp-açıp çarçaganın.
- 2141 Arabdın kötörülüp ayçık tuu,
Tartılıp muzıkanın ceñiş küü.
Şańdangan caraşıktuu dübürt boldu,
Aytıluu belgilengen oşol küü.
- Çocuk köyüne gidip, haber verdi,
Dinleyin, sevindireceğim halkım sizi.
Uzağa sefere çıkan, Arabistan,
Müjdem var, Ali Haydar aslan geldi.
- Geldiğini o çocuktan öğrendiler,
Birbirine müjdeyi verdi bütün halk.
Kimse evinde kalmıyordu, herkes geliyordu,
Ali'yle karşılaşp, görmek için onu.
- Özlediği halkını görüp Ali aslan,
Heyecanlanıp durmadan gidiyordu.
Saygı gösterip büyüklerini gördüğünde,
Selam verip attan indiğinde aslan pehlivan.
- Başını eğip ihtiyarlara elini uzattı,
Çocukları Hasan'ı, Hüseyin'i sağ salım gördü.
Bu seferden neşeli mi döndün, deyip,
Fatma geldi yanına selam verip.
- Ali Haydar, akrabalarının tümünü gördü,
Kıvancından ağlayan bütün ihtiyarlarla da,
Sevinçle herkesle selamlaştı,
Fark ettirmeden yol yorgunluğunu.
- Arapların çekilip göğşe nakışlı bayrağı,
Çalınıp müziğin zafer marşı.
Muhteşem, güzel bir gürültü oldu,
Tarihte izi kalan o günün.

- 2145 Akındar kelgen eken kabar alıp,
Alar da türkün-türkün üngö salıp.
Kelişin Aalı şerdin maktaganda,
Kubanıp tıñşap turat ukkan kalık.
- 2149 Oşondo aksakaldar alıs cerden,
Aytıştı Aalı baatır çarçap kelgen.
Üyünö bugün barıp demin alsın,
Ugarbız ańgemesin erteńi menen.
- 2153 Baldarın erkeletip betten süyüp,
Silerdi sagındım dep alıs cürüp.
Kızıgıp Darıykaga bizdi oyloboy,
Kelbeyt dep cürçü elek deyt Batma külüp.
- 2157 Aalı da koşo külüp Batma dedi,
Kız balban bul zamanda şerdin şeri.
Agerde özüńi körsöńi sınar eleńi,
Cok eken öz başında kemçil ceri.
- 2161 Oylonçu mından murun urgaaçıdan,
Kim bolgon dünüyölük atak algan.
Körgöndün cüröktörü solkuldagan,
Al özü teńdeşi cok ceke balban.
- 2165 Taradı üy-üyünö eldin baarı,
Balanın, çońdun sözü Aziret Aalı,
Körgöngö aman-esen şügürçülük dep,
Cakasın karmanıшат kempir-çalı.
- Ozanlar gelmiş haber alıp,
Onlar da çeşitli ezgiler çalıp.
Ali aslan'ın gelişi nağmeye döküldüğünde,
Kıvançla dinliyordu bütün halk.
- O zaman ihtiyarlar uzak yoldan,
Ali Bahadır'ın yorulup geldiğini anlattılar.
Evine bugün gidip dinlensin,
Dinleriz hikâyesini sabahleyin.
- Çocuklarını sevip, yüzlerinden öpüp,
Sizi özledim uzaklarda iken.
Bizi düşünmeden ilgi duyup Darıyka'ya,
Gelmez derdik, dedi gülerek Fatma.
- Ali de gülüp, Fatma, der,
Kız pehlivan zamanın aslanların aslanı.
Eğer sen görseydin sınırdın,
Yoktur hiçbir eksikliği.
- Düşünsene önceleri kadınlardan,
Kim geldi dünyaya öyle şöhretli olan.
Görenlerin yüreği ağzına gelir,
O eşi olmayan bir pehlivan.
- Halkın tamamı gitti evine,
Çocuğun da büyüğün de ağzında Hz. Ali.
Sağ salım gördüklerine şükür deyip,
Yakalarını tutuyorlar ihtiyarlar.

- 2169 Ertesi el çoğuldu Aalı keldi,
Tüşüntüp bolgon işti aytıp berdi.
Dübüröp dünüyögö atı çıkkın,
Aytiluu Darıyka kız balban şerdi.
- 2173 Kız balban kança künü moyun berbey,
Aalı aytat kıynalğanın alı kelbey.
Adamda teñdeşi cok balban eken,
Aldırbas kara kulak arstan şerdey.
- 2177 Alıştık at üstünön kança künü,
Kaçırgan kabılanday kızdın sürü.
Calındım saktay kör dep caratuuçu,
Op tartkan acıdarday anın türü.
- 2181 Azırkı bul zamandın balbandarı,
Artık dep baa berer körsö anı.
Kançalık korkunučka duuşar kıldı,
Kız balban küröşkondö meni dagı.
- 2185 Kaçırdım men da kaçpay kayrat menen,
Özümdü andan artık degen elem.
Kız menen karmaşkanda közüm cetti,
Çın eken Darıykanı balban degen.
- 2189 Al ketti andan dagı, menden dagı,
Karmaşuu kıyındadı andan arı.
Balbandar erdiginen çıdaştı dep,
Köz salıp baykap turat eldin baarı.
- Ertesi gün halk toplandı, Ali geldi,
Başından geçen olayları bir bir anlattı.
Dünyaya yayılıp şöhreti, adı duyulan,
Ünlü Darıyka kız pehlivan aslanı.
- Bir çok gün boyun eğmeden kız pehlivan,
Ali anlatır zorlandığını gücü yetmeden.
Pehlivanmış insanlıkta eşi olmayan,
Yenilmez kara kulak aslan kaplan gibi.
- Güreştik at üstünde birkaç gün,
Korkuttu kaplan gibi olan kızın heybeti.
Yalvardım yaradana koru diye beni,
Yutmak isteyen ejderha gibi heybeti.
- Şimdiki zamanın pehlivanları,
Çok iyi diye paha biçerler görseler onu.
Kaç kere tehlikeye soktu,
Kız pehlivan güreşte beni.
- Güreştim ben de kaçmadan gayretle,
Kendime ondan iyi derdim.
Kızla kapışınca anladım,
Gerçekmiş kızın pehlivanlığı.
- Güç gitti ondan da benden de,
Kapışmak zorlaştı gittikçe.
Pehlivanlar yiğitliklerinden dolayı dayandı diye,
Dikkat kesilip, seyretti halkın hepsi.

- 2217 Baykasam kızdın küçü uluu dayra,
Adamda Darykadan balban kayda.
Tobokel betteşeyin dağı dedim,
Kalgan çok andan başka kılar ayla.
- 2221 Oşentip murun keldim kızdı kütüp,
Küröşör bolcol kılğan ubaktı kütüp.
Kaçpastan Aalı baatır keldiñbi dep,
Daryka uçuraştı attan tüşüp.
- 2225 Maydanga kız da keldi külüp-oynop,
Çeçüüçü eñ akırkı karmaş bolmok.
Asmanga üç kötörüp kayta koydum,
Küröştö küçüm taşıp arbak koldop.
- 2229 Bali dep Daryka şer başın iyip,
Kalıptır oşol künü meni süyüp.
Körsöttüm Darykaga kimdigimdi,
Balañar Samarkanda calgız cürüp.
- 2233 Kız arstan tanıştırdı bütün elin,
At menen aralatıp bardık cerin.
Men özüm nikelenip Samarkanda,
Arabga kıpçak kızı boldu kelin.
- 2237 Altı aylık Darykada bala kaldı,
Aytayın tüşündürüp bul kabardı.
Amalsız acıraşıp al kız menen,
Alıska taştap keldim men alardı.
- Kızın gücünün ulu bir nehir olduğunu anladım,
İnsanlıkta Daryka gibi bir pehlivan nerede.
Tevekkül edip, güreşeyim de, dedim,
Kalmadı ondan başka çare bende.
- Öylece, önce gelip, kızı bekleyip,
Tahmin ettiğimiz zamanı bekleyip.
Kaçmadan Ali Pehlivan geldin mi, diye,
Daryka selam vedi, attan inip.
- Savaş alanına kız da geldi gülerek,
Her şeyi gösterecek bir güreş olacak.
Yukarı üç kere kaldırıp, koydum,
Güreşte gücüm taşıtı ruhların yardımıyla.
- Aferin, diyerek Daryka aslan, başını eğip,
O gün bana âşık olmuş.
Gösterdim Daryka'ya kendimi,
Evladınız Semerkant'ta yalnızken.
- Kız aslan tanıştırdı bütün halkla,
Atla dolaştırıp her yeri.
Ben kendim nikâhlandım Semerkant'ta,
Kıpçak kızı gelin oldu Araplara.
- Altı aylık hamile Daryka,
Vereyim size bu haberi.
Çaresiz ayrılıp o kızdan,
Uzarlarda bırakıp geldim onları.

- 2241 Darıka nıkeleşse seni menen,
Cañılbaş iş kılıpsıñ eköñ teñ.
Balbandar baş koşuptur dünüyölük,
Dep ayttı ugup turgan köpçülük el.
- 2245 Cakşı deyt ar kimisi kılğan işiñ,
Özüñö ılayıktuu tapkan kişiñ.
Aalamga atı çıkkın Darıkanın,
Aalı şer sınaş baykap kördüñ küçün.
- 2249 Tüşündük aytkanıñdın tügöl baarın,
Koş kabaş bolup kalsa alğan carıñ.
Adamga perzent degen kandaş kımbat,
Dayındap ayttıñ beken bala kamın.
- 2253 Keterde mındaş dedim Darıkaga,
Amanat boyuñdağı kalğan bala.
Köz carış aman-esen töröp alsañ,
Balanın tarbiyasın cakşı kara.
- 2257 Balama uşul bolsun dedim belgim,
Al şerge kılıcımdı taştap keldim.
Çoñoyso aman-esen eldi taanıp,
Atañdın belgisi dep aytıp bergin.
- 2261 Atın koy erkek bolso Şaisında,
Er cetse cibergin dep ayttım mında.
Sen meni sıylar bolsoñ coldoşum dep,
Ayılğan sözdörümdü eki kılba.
- Darıka, nikâhlanmışsa senin ile,
Doğru iş yapmışsınız ikiniz de.
İki ünlü pehlivan evlenmiş,
Öyle söyledi duyan halkın çoğı.
- İyi, dedi herkes yaptığı işe,
Kendine layıkmış bulduğun kişi.
Âleme adı yayılan Darıka'nın,
Ali aslan, sen gücümü sınaşıp gördün.
- Anlattıklarının hepsini anladık,
Hamile ise evlendiğin yarin.
İnsan için evlat ne kadar kıymetli,
Çocuğun iyi bakılmasını tembihledin mi?
- Çıkmadan önce şunu dedim Darıka'ya,
Emanettir karnındaki çocuk sana.
Sağ salım doğurursan,
Çocuğun eğitimini iyi verin.
- Yavruma emanetim şu olsun dedim,
O aslana kılıcımı bırakıp geldim.
Büyüse sağ salım halkı tanıyıp,
Babanın emaneti diye anlat.
- İsim koy erkek olursa Şaysılda,
Büyüyünce buraya gönder, diye söyledim.
Sen bana saygı duyarsan eş olarak,
Söylediğim sözlerimi iki etmezsin.

2265 Makul dep ubadasın berdi maga,
Arabda atañı bar dep aytam aga.
Balañdı ciberemin degen kezde,
Rahmat Dariyka arstan dedim saga.

Tamam, diye söz verdi bana,
Araplarda baban var, diye söylerim ona.
Çocuğunu gönderirim, dediği zaman,
Sağol Dariyka aslan, dedim ona.

2269 Aalı şer körüp keldiñ çığış cerin,
Ugulgan alıstağı asıya elin.
Kaltırbay aytıp berçi kaday eken,
Samarkand atı ugulgan şaar cönün.

Ali aslan görüp geldin doğuyu,
Duyulan uzaktaki Asya halkını.
Eksiksiz anlatsana nasılmış,
Adı geçen Semerkant şehrini.

2273 Elinin ürp-adatı cana saltı,
Tirilik ookat kılú çarba şartı.
Mal baguu, dıykançılık, dağı başka,
Kay kesip kılát eken çığış kalkı.

Halkının örfünü, âdetini ve geleneğini,
Her şey yaşamla mücadele etmekle ilgili.
Hayvan beslemek, çiftçilik, daha başka,
Hangi meslekle uğraşır doğu halkı.

2277 Samarkand sizler aytkan atı ugulgan,
Kan şahtın ötköndögü baarı turgan.
Akırı Dariyka şer meken etip,
Duşmanga oşol cerde kılıç sungan.

Ünlü Semerkant sizin söylediğiniz,
Geçmişteki hanların, şahların hepsi yaşamış.
En son Dariyka aslan vatan bilip,
Düşmana o yerde kılıç sallamış.

2281 Eñ suluu şaar eken şarkırgan,
Kızıgat kim da bolso körgön adam.
Kıdırıp çoñ şaardı körüp cürsöm,
Çığıştın usta eline bolosuñ tañı.

Çok güzel bir şehirmiş parıldayan,
İlgi duyar kim olsa gördüğünde.
Dolaşıp büyük şehri gezdiğinde,
Doğunun usta halkına hayran kalırsın.

2285 Burkurap tuş-tuşunan güldüü bağı,
Toltura şaar içi mömö-bağı.
Körgöndü suktandırğan al şaardı,
Ayıtşat cerdin körkü eldin bağı.

Her tarafa yayılır, çiçek bahçelerinin kokusu,
Şehrin içi, meyve ağaçlarıyla dolu.
Göreni hayran bırakan o şehir için,
Yerin güzeli, halkın bahtıdır, diye söylerler.

- 2289 Salıngan şaar özü toogo cakın,
Isık çok bizdin cerdey aba salkın.
Atayı kaynap çıkkan bulaktar köp,
Adamdın darılaçu ar bir dartın.
- 2293 Çığıştın ortosunda bul şaardı,
Ortonun Samarkanı deşet anı.
Baytaktı borbor kılıp ötkön eken,
Alardın ötüp ketken ataları.
- 2297 Bir cagı ak karluu too aska caltañı,
Acayıp sonundar bar anda barsañı
Añdar köp böksösündö kanday kızık,
Kaltarga ala barçın bürküt salsañı.
- 2301 Tuylagan tunuk bulak toolorunda,
Şarkırap taza suular koolorunda.
Carışat caş cigitter suu kızırap,
At menen añ uulaşsa kuş kolunda.
- 2305 Caykalgan capay öskön toonun gülü,
Ceri gül çöptörünün tüşpöyt bürü.
Taza aba salkın cerden orun algan,
Eñ sonun elinin da körsöñi türü.
- 2309 Ayalı anar bettütü kıpçak eli,
Kesel az bardıgının taza deni.
Ak beyil adal öskön şayır münöz,
Adamga kıyanatsız artık ceri.
- Şehir kurulmuş dağa yakın,
Sıcaklık yok bizdeki gibi, hava serin.
Pınarlar çok, kendiliğinden kaynayıp çıkan,
İnsanın her bir derdine deva olan.
- Doğunun ortasındaki bu şehri,
Ortanın Semerkant'ı, derler ona.
Yönetim merkezi yaparak yaşamışlar,
Onların geçmişteki ataları.
- Bir tarafta uçurumlu karlı dağlar,
Şaşırtan güzellikler var, oraya gitsen.
Avlanılacak yerler çok, ne kadar ilginç,
Tilkiye ala barçın ve kartalı salıvermek.
- Dağlarında oynayan duru pınar,
Çaylarında güröldeyip akar temiz sular.
Yarışır delikanlılar su geçip,
At ve ellerindeki kuşla ava çıkarlar.
- Yabani yerde açan dağ çiçekleri,
Tomurcukları dökülmezmiş çiçekli otlarında.
Temiz hava, serin yerde yerleşmiş,
Çok güzeldir halkının yüzü baktığında.
- Hanımı nar yüzlü Kıpçak halkının,
Hastalık az, herkes sağlıklı.
İyi niyetli, âdil ve neşeli,
İnsana ihanetleri yok en kötüsünün bile.

- 2313 Kaynagan bulaktarı darı suu,
Can cırgal ter çıkarıp catsa kumu.
Elinin baktısına atayı arnap,
Caralsa kerek dedim körüp munu.
- 2317 Şatırap elet eli tegiz atçan,
Adam az at minbegen üydö catkan.
İçinen düşman dese kayra tartpay,
Baatırlar köp çığıptır coogo çapkan.
- 2321 Kızıgat sonun cerge düşman karap,
Olcolop alsak deşip tuş-tuş tarap.
Baatır el az da bolso kayrat kılıp,
Katılğan düşmandarın kayra çabat.
- 2325 Batınıp kız balbanga kele albay coo,
Kelgender kırılışıp ketpegen soo.
Ataıñgan el baatırı Darıyka şer,
Urabas meken üçün bir askar too.
- 2329 Atabız Ayıp ötkön oşol cerden,
Anıgın bul kabardın uktum elden.
Bar eken Ayıp bulak kaynagan suu,
Bardım da suunu içtim körör menen.
- 2333 Kabarı İdiristın too içinde,
Estelik turguzulğan al kişige.
Too-taştı kişik cürgön meken etken,
Tañ kaldım kişinin bul işine.
- Şifalıdır, kaynayan pınarları,
Kumuna yatarsan alırsın keyiflerin en güzelini.
Halkının bahtı için bilerek bağışlanıp,
Yaratılmış, dedim görünce bunları.
- Köy halkının hepsi atla gezer,
İnsan azdır, ata binmeden evde yatan.
Aralarında, düşman deyince çekinmeyen,
Bahadırlar çok çıkmış, düşmanla savaşılan.
- İlgi duyar güzel yere düşman tarafı,
Bölüp alsak, der, dört bir tarafı.
Bahadır halk az olsa da gayret edip,
Saldıran düşmanlarını yok ederler.
- Düşmanlar kızdı korktuklarından gelediler,
Gelenler de yok olup, geri dönmediler.
Şöhretli halk bahadırı Darıyka aslan,
Yıkıtmaz vatan için dağın bir taşını bile.
- Atamız Ayıp, geçmiş o yerden,
Söylentinin gerçeğini duydum halktan.
Kaynayan Ayıp pınar varmış,
Gidip sudan içtim görür görmez.
- İdris'in haberi dağ arasında,
Anıt yapılmış o insana.
Geyikler yaşar, dağları mesken edip,
Şaşırdım bu kişinin yaptıklarına.

- 2337 Dıykanı talaasında paktanı aydap,
Çarbası toolorunda maldı karmap.
Cürüşöt mal otkozup köçüp-konup,
Caykısın kımız içip bee baylap.
- 2341 Kımız kaday sonun bal tatıgan,
Aytışat süt çıgat dep nak kazıdan.
Küpüldöp kımız içse söz köböytüp,
Al özü süygön tamak el başınan.
- 2345 Cayloodo çay orduna kımız beret,
Kaytalap içiñiz dep demep-demep.
Cadırap kabagı açık şayır münöz,
Eli da eñ bir sonun sözmör kelet.
- 2349 Soyuşat koy orduna tay-tayların,
Çakırat meyman kılıp büt aymağın.
Caynatıp dastorkongo miyva tögüp,
Çay menen koşo beret may-kaymağın.
- 2353 Çelektey anar, kızıl almaları,
Çölündö şağı iyilgen cüzüm bağı.
Bereke ağıp catkan meyman dos el,
Soyulat koon sınduu kozu-ulağı.
- 2357 Kesiptin dünüyödögü bardığı bar,
Ar işke ıkçıl kelet cana alar.
Körgöndün köñülün bölüp suktandırğan,
Totu kuş, bulbul sayrap, toodogu ular.
- Çiftçisi tarlada pamuk ekip,
Dağlarda ise hayvan yetiştirip.
Hayvan otlatıp, yaşarlar kona göçe,
Yazın kısarak besleyip, kımız içip.
- Kımız o kadar lezzetlidir, bal tadında,
Söylerler süt çıkar diye gerçek kazıdan.
Arka arkaya kımız içilse laf uzar,
O halkın eskiden beri en sevdiği içeceği imiş.
- Yaylada çay yerine kımız verirler,
Tekrar için diye üst üste.
Neşe dolu ve güler yüzlüdürler,
Halkı bir o kadar da söz ustasıdır.
- Keserler koyun yerine taylorını,
Çağırırılar misafirlige herkesi.
Sofraya yayıp meyvelerini,
Çay ile beraber verir kaymağını.
- İri iri narları, kızıl elmaları,
Tarlasında dalı eğilen üzüm bağı.
Bereket akan son derece konuksever halk,
Kesilir kavun gibi kuzusu oğlağı.
- Dünyadaki mesleklerin çoğu var,
Her işte çevik davranırlar onlar.
Görene itibar ettirip, imrendiren,
Papağanı, bülbülü öter, dağdaki ulur.

- 2361 Uşunday ayak eldin ürp-adatı,
Ar cerden artık eken saltanatı.
Kılışpayt bir-birine kıyanattı,
Naçarga kaday deysiz markabatı.
- 2365 Cür deseñi Darıyka ayttı barar elem,
Cetkizip kayta meni salar beleñi.
Oyumda uşulardı oylop turam,
Çın aytıp coobuñdu berçi degen.
- 2369 Men aytım bolboyt dedim Darıyka şer,
Dagdırga baş iymekpiz eköñbüz teñ.
Sen ketseñi cetim bolup kalar beken,
Ata-curtuñi özüñi tuugan mındağı el.
- 2373 Kantmekçi makul dedi amalsızdan,
Batmaga belegi bar balban kızzan.
Apamdın öz koluna tapşırğın dep,
Asıldan atayı arnap ton kılğızgan.
- 2377 Cakasın caraştırıp bermet capkan,
Cakuttan katarlatıp topçu takkan.
Apama caraşıktuu bolso eken dep,
Cünündöy totu kuştun carkıratkan.
- 2381 Kılıç bar çiyamelengen altın sabı,
Koşumça oşonçoluk saadaktağı.
Bir kılıç birden saadak baldarına,
Belek dep ciberiptir Darıyka anı.
- Öyledir oradaki halkın örfü, âdeti,
Her yerden üstünmüş saltanatı.
Birbirine ihanet etmezler,
Çaresizler de hep merhamet ederler.
- Darıyka der, gel desen gelirdim,
Evine ulaştığında beni bırakır mıydın?
Aklımdan sürekli onları geçiriyorum,
Gerçeği söyleyip cevabını ver, dedi.
- Ben ise olmaz Darıyka aslan, dedim,
Kadere boyun eğmeliyiz ikimiz de.
Sen gidersen yetim olup kalır,
Ata yurdun, senin buradaki halkın.
- Ne yapabilirdi; çaresizlikten, tamam,dedi,
Fatma'ya hediye ver pehlivan kızzan.
Anamın kendi eline teslim et, diye,
Asilden senin için kıyafet yaptırdı.
- Yakasına yakıştırıp, inci yapıştırdı,
Yakuttan sıra sıra düğme yaptırdı.
Anama layık olsun, diye,
Papağanın tüyü gibi parlattırdı.
- Kılıç var sapı altın kakmalı,
Üstelik o kadar sadak da var.
Bir kılıç, bir sadak çocuklarına,
Hediye diye göndermiş Darıyka.

- 2385 Asandın atın cazgan bul kemerin,
Saydırgan altın menen kuş bederin.
Anıktap körüp turup sinagıla,
Uşunday çığış eldin kol önörün.
- 2389 Körgönün baarın aytım Samarkandan,
Kubanıp kayttım dedi men alardan.
Aalı şer sözü bütüp toktop kaldı,
Akıykat kabar berip Dariykadan.
- 2393 Rahmat deşti arab çığış elge,
Caşaşkan berekelüü sonun cerde.
Alkıştı kayta-kayta aytıp cattı,
Dariyka kıpçak kızı kabılan şerge.
- 2397 Az elden arstanday baatır çıkkın,
Betteşken balbandardın baarın cıkkın.
Al kızdın sebebinen ata-curtun,
Kıpçak dep cerdin cüzü bütün ukkan.
- 2401 Alısta kalıp kalgan oşol kelin,
Attiñ ay bir körbödük kızdın şerin.
Uşunday arman kıldı tuugandarı,
Ukkanda Aalı aydardın aytkan kebin.
- 2405 Aylına aman-esen Aalı kelip,
Catıştı arab eli toyun berip.
Endi biz Dariykadan kabar alsak,
Aga de kezi keldi köñül bölüp.
- Hasan'nın adı yazılı bu kemere,
Altınla nakşedilir kuşun resmi.
İyice bakıp sinayın,
Doğu halkının bu gibi işlerini.
- Semerkant'ta gördüklerimin hepsini anlattım,
Kıvançla döndüm ben oralardan.
Ali aslan sözünü bitirip durdu,
Gerçek haberleri iletip Dariyka'dan.
- Teşekkür etti Araplar doğu halkına,
Bereketli güzel yerde yaşayan.
Dua ettiler tekrar tekrar,
Kıpçak kızı kaplan aslan Dariyka'ya.
- Az halktan aslan gibi bahadır çıkmış,
Karşı gelen pehlivanların hepsini yıkmış.
O kızın sebebiyle ata yurdun adını,
Kıpçak diye yeryüzünün tamamı duymuş.
- Uzakta kalan o gelini,
Ne yazık ki göremedik aslan kızı.
Öyle kederlendi akrabaları,
Duyduklarında Ali Haydar'ın söylediklerini.
- Ali, köyüne sağ salım gelip,
Arap halkı da art arda toy yapıp.
Şimdi biz Dariyka'dan bahsetsek,
Ona da zaman ayırmanın vakti geldi.

ŞAYSINDANIN TÖRÖLÜŞÜ

- 2409 Keleli Samarkanga kayta aylanıp,
Kaldı ele Darıyka şer kaygılanıp.
Kaygısı kubanıçka almaşılıp,
Kız balban uul taptı közün carıp.
- 2413 Kubandı balası üçün al beçara,
Aalı üçün ayıktı okşoyt tüşkön cara.
Süyünçü Darıyka şer uuldu dep,
Dürböştü tınımi cok kalaa-dalaa.
- 2417 Duuldap köpçülük el şaıduu baarı,
Açılıp carkıraşıp kabaktarı.
Aalının taştap ketken belegi dep,
Aytışıp söz kılışat caşı-karı.
- 2421 Süyünüü Darıykada boldu kaday,
Kaygının köñülündögü biri kalbay.
Cadırap kubangandan boyu balkıp,
Erigen cazgı küñü tüşkön karday.
- 2425 Kaygıga batıp cürgön Darıykanın,
Köñülün kötörölü deşip anın,
Törölgön caş balanın urmatı üçün,
Kıpçaktar akıldaştı toydun kamın.
- 2429 Ukkandar caktırışıp uşul kepti,
Ayılıp büt ayılga kabar cetti.
Uuluna Darıykanın toy beret dep,
Caş-karı candın baarın dübüröttü.

ŞAYSINDA'NIN DOĞUMU

- Dönüp tekrar geelim Semerkant'a,
Kalmıştı Darıyka aslan kaygılanıp.
Kaygısı kıvanca dönüşüp,
Kız pehlivan, sevinir oğlan doğurup.
- Kıvandı çocuğu için o biçare,
Ali yüzünden açılan yara iyileşti.
Müjde Darıyka aslanın oğlu oldu, diye,
Sevince boğuldu şehrin tamamı.
- Coşan halkın hepsi neşe içindeydi,
Gözlerinin içi gülüyordu sevinçten.
Ali'nin bıraktığı hediyesi, deyip,
Konuşurlar, söz edip genci yaşlısı.
- Darıyka da o kadar çok sevindi ki,
İçinde hiç bir kaygı kalmadı.
Kıvancından rahatladı,
Baharda eriyen kar gibi.
- Kaygıya düşen Darıyka'nın,
Gönlünü ferahlatalım diye.
Doğan bebeğin şerefine,
Kıpçaklar konuştular toy yapalım, diye.
- Duyanlar beğendiler bu fikri,
Bütün köylere haber gitti.
Darıyka'nın oğluna toy yapılacak, diye,
Genci, yaşlısı hepsi birden heyecanlandı.

- 2433 Kıpçaktın çoğuluşup karıları,
Barışat Darıyka anın baarı.
Kız menen akıldeşip iştin cayın,
Oşondo karıldın aytkandarı.
- 2437 Çıragım Darıyka can sizge caksa,
Ötközsök bir maarake elden başka.
Ayanbay kolubuzdan kelişinçe,
Bata alıp sıy körsötsök karı-caşka.
- 2441 Ukkanda kız kabılan uşunday kep,
Sizderge karşı emesmin bergile dep.
Köpçülük küñü-tünü tınıımı cok,
Catıştı bere turgan toy kamın cep.
- 2445 Balanın urmatına toy başaldı,
Casantıp carkıratıp büt caştardı.
Kadimki atam deçü kart kemenger,
Kayran er kartaysa da toy başkardı.
- 2449 Kız aytat endi biylik ata sizde,
Oyuña emne kelse baarın işte.
Coomarttık işiñizdi körüp ketsin,
Ar ulut meyman bolup keler bizge.
- 2453 Köpçülük ayta ketsin körgön sayın,
Berilsin sıy katarı türlüü buyum.
Ayılıp akırgıça atı kalsın,
Azırkı siz başkargan uşul cıyın.
- Kıpçakların yaşlıları toplandılar,
Beraber Darıyka'ya gittiler.
Kızla görüşüp bu fikir hakkında,
O sırada yaşlılar şöyle dediler.
- Yavrum Darıyka eğer beğeneceksen,
Yapalım bir toy, eşi görülmemiş.
Hiçbir şeyi esirgemedin,
Dua alıp, hizmet edip, gencine yaşlısına.
- Duyunca kaplan kız öyle sözleri,
Size karşı değilim, yapın, dedi.
Topluluk gece gündüz aralıksız,
Toy için hazırlık yaptılar.
- Çocuğun şerefine toy başladı,
Giyinip kuşandı bütün gençler.
Darıyka'ya baba gibi olan o danışman,
Asil yiğit, yaşlansa da toyu yönetir.
- Kız der, şimdi hâkimiyet sizde baba,
Aklına ne gelirse hepsini yap.
Cömertliğinizi görsünler,
Her millet konuk olarak gelir bize.
- Topluluk, gördüğü saygıyı hep anlatsın,
Çeşitli eşyalar hediye olarak verilsin.
Adı sonsuza dek kalsın,
Yönettiğiniz bu toyun.

- 2457 Taradı minday kabar el içine,
Kelsin biri kalbay çoñi-kiçine.
Ukkandar suktanıñıp söz kılıştı,
Kıpçaktın kılıp atkan bul işine.
- 2461 Ar cakka çakırucu kabar berdi,
Ukkandın biri kalbay baarı keldi.
Çığıştın adatınça tozup aldı,
Aaldıdan ırçı çıgıp kelgen eldi.
- 2465 Baygedey kелgenderdin padişahı şağı,
Bardığı colukturdu Darıkanı.
Kubanttı kut bolsun dep kız balbandı,
Aalıdan belek kalgan çaş balanı.
- 2469 Meymandar başka caktan kelip attı,
Belegin balaga arnap berip attı.
Ar eldin öz şartınça tosıp alıp,
Körsöttü kıpçak eli saltanatı.
- 2473 Celekter türlü tüstö celbiredi,
Ar eldin özünçölük belgileri.
Cürbösö ar bir ulut başka-başka,
Kimdi-kim köpçülükte el bilebi.
- 2477 Tartipti katuu koydu kart toy başçı,
Alıptır ar uluttan bir cardamçı.
Bular da toydu koşo başkarat dep,
Tüşüntüp köpçülükte ayttı carçı.
- Yayıldı halk içine bu haber,
Büyük küçük demeden herkes gelsin.
Duyanlar imrenip, söz ederler,
Kıpçak'ın yaptığı bu işten.
- Her tarafa davetiye gönderildi,
Duyanların tamamı geldi.
Doğunun âdetine göre karşıladı,
Gelenleri buyur eden bir ozan.
- Gelenlerin zengini fakiri, padişahı şahı,
Selamlaştı bütün hepsi Darıka'yla.
Kıvanıp: "Kutlu olsun kız pehlivan,
Ali'nin hediyesi olan bu bebek."
- Konuklar farklı yerlerden geliyorlardı,
Hediyelerini çocuk için veriyorlardı.
Her halkı, kendi âdetlerine göre karşılayıp,
Gösterdi Kıpçak halkı, saltanatı.
- Bayraklar rengârenk dalgalandı,
Her halkın kendi sembolleri.
Her millet birbirinden farklı olmazsa,
Toplulukta kimin kim olduğu bilinmez.
- Tertibi sıkı tuttu ihtiyar toy başı,
Alır her ulustan bir yardımcı.
Bunlar da toyu beraber yönetir, diye,
Düşündürüp topluluğa söyledi çığırtkan.

- 2481 Ciberdi biröo begin, biröo erin,
Toy başçı kabıl aldı kelgenderin.
Kandayça ötközöbüz bul toydu dep,
Alarga akıldaştı iştin cönün.
- 2485 Beriştı sıydı murun erge arnalgan,
Caltırak cakşı buyum eñ tandalgan.
Ar kimge ılayıktuu sıy berilip,
Adam cok bul olcodon kuru kalgan.
- 2489 Asıldan ayaldarga köynök tigip,
Ayıldın aksakalı ketti at minip.
Kempirler kereginçe kezdeme alıp,
Ulandın ençisine corgo külük.
- 2493 Kızdarga kızıl makmal türlü şayı,
Kelingel altın çaçpoo, upa mayı.
Atayı arnap casap baatırlarga,
Carkıldak kılıç berdi kümüş sabı.
- 2497 Baldarga başayıdan köynök cooluk,
Beline kemer kurçap kança somduk.
Kelgen el çuruldaşıp bata berdi,
Balaga bere kör dep esen-sooluk.
- 2501 Sıy berüü toktodu dep kabar berip,
Uguza köpçülökkö carçı kelip,
Carçının aytkandarı mından arı,
Toydogu tamaşanı turuu körüp.
- Gönderdi biri beğini, biri yiğidini,
Toy başı kabul etti gelenleri.
Nasıl geçireceğiz bu toyu, diye,
Onlara akıl danıştı bununla ilgili.
- Verdiler önce yiğide hediyelerini,
En seçkin değerli eşyalarını.
Herkese layık olduğu hediyeler verilir,
İnsan kalmadı faydalanmayan bu ikramdan.
- Kıymetli kumaştan kadınlara elbise dikilip,
Köyün aksakalı gitti, ata binip.
Yaşlı kadınlar gereğince kumaş aldı,
Delikanlının hissesine ise düştü yorga yürük at.
- Kızlara kızıl kadife, türlü ipekli,
Geline altın saç bağı, pudra yağı.
Bahadırlar için yapılan,
Parlayan kılıç verildi gümüş saplı.
- Çocuklara ipek gömlek, mendil,
Beline değerli kemerler bağlandı.
Gelen halk hep birlikte dua edip,
Çocuk için sağlık sıhhat diledi.
- Hediye dağıtımı bitti, diye haber verip,
Duyurmak için halka çığırtkan geldi.
Çığırtkanın bundan sonra söyledikleri,
Toydaki temaşayı görmeleri içindi.

2505 Baştaldı birini oyun at abıştan,
Sayapker tabın taap akşı bakkan.
Mingizip aş baldardı ükü tagıp,
Külükör kelgen eken bardık caktan.

2509 Kattaldı toygo kelgen attın baarı,
Alındı at üstünön cabuuları.
Tüyüşüp kuyruktarın şüyüp kökül,
Bekitti bar şaymanın cana dagı.

2513 ubadı el aldınan zalkar külük,
Aldında şafıkıldadı ırçı cürüp.
aş baldar at üstündö oynoktoşup,
Şafıdangan araşıktuu boldı dübürt.

2517 Başında tuulgaluu bir top kişi,
Kolunda arkıldagan kılıç mizi.
Attı aydap etkizmeki aytkan cerge,
Alarga tapşırılğan eldin işi.

2521 Köp elge külük berdi ketti aydap,
Ar atka türlüü tüstö belgi baylap.
İşenbes közü menen körbögöndör,
Balası kee bir attı mingen caydak.

2525 Ümütör ar kimisi öz atınan,
Üyröngön uşundayga el başınan.
Atağı kötürölmök al kişinin,
Elettin atı ıkça toy-aşınan.

Başladı birinci oyun at yarışıyla,
At eğiticisinin iyi eğittiğı atlarla.
Bindirip genç binicileri, puhu tüyü takılı,
Yürük atlar gelmişti her taraftan.

Kaydedildi toya gelen atların hepsi,
Alındı atların üstünden ulları.
Düğümleyip kuyruklarını, bağlayıp kâküllerini,
Saklandı bütün özellikleri sır gibi.

Sırayla geçti halk önünden en iyi yürükler,
Geçti önlerinden türkü söyleyen ozanlar.
Genç biniciler, at üstünde zıplayıp,
Muhteşem bir gürültü oldu.

Başi tolgalı bir yığın insan,
Elinde parlayan keskin bir kılıç.
Atları sürüp söylenen yere,
Onlara verildi bu iş.

Yarış atları koşuya hazırlandı,
Her ata çeşitli işaretler konuldu.
İnanmaz gözüyle görmeyenler,
Bazılarının çocukları ata eğersiz binmişler.

Ümitli herkes kendi atından,
Alışkın öylelerine halk evvelden beri.
Şöhreti yayılır o insanın,
Bozkırın adı ıkça toylarla.

- 2529 Keçikti at kelbedi şaştı kalıp,
At dañıkı karay berip közü talıp.
El dürböp turgan kezde at köründü,
Süröşüp kele catkan uraan salıp.
- 2533 Ugulgan ızı-çuudan kulak tunat,
Alıstan dübürt çıgıp ün ugulat.
Çıdamsız kütüp turgan el aldında,
Aldıñıkı at kelip kaldı çañ burkurap.
- 2537 Bir külük bölünüptür calgız dara,
Çakırat öz uraanın çapkan bala.
Ar atka öz elinin atın aytıp,
Kıykırık çuuga toldu bütün talaa.
- 2541 Kañçalık başka attardan murun keldi,
Tayekçi çıktı degen belgi berdi.
Irçılar at eesin barktuusuñ dep,
At bakkan koşomattap sayapkerdi.
- 2545 Sayılğan baş baygege kança kara,
Ak tuygun altın cambı cana akça.
Üy berdi casalgaluu sayapkerge,
Olco aldı oşonçoluk dağı bala.
- 2549 Artınan attar çubap kele berdi.,
Özünö tiyiştüüsün bere berdi.
Mınday toy eç ubakta bolbogon dep,
Oşondo tañırkattı körgön eldi.
- Gecikti, atlar gelmedi, şaşıp kaldı,
At sahipleri, yoruldu beklemekten.
Halk heyecanlanırken atlar göründü,
Kabilesinin adını söyleyip gelen.
- Duyulan gürültüden kulaklar sağırlaşır,
Uzaktan atın ayak patırtısı duyulur.
Sabırsız bekleyen halkın önüne,
Öndeki at gelir, etrafı toza bulayıp.
- Bir yürük at ayrılmış diğەرlerinden,
Çığırır üstündeki çocuk, soyunun adını.
Her ata, kendi halkının adı söylenince,
Gürültü, patırtı bastı her tarafı.
- Hangisinin başka atlardan önce geldiğini,
Hakem çıkıp işaret verdi.
Ozanlar at sahibine, şanslısın, diye,
İltifat ettiler at eğiticisine.
- Ödül olarak koyulmuş birkaç hayvan,
Beyaz atmaca, altın para ve para.
Eşyalı ev verildi at eğiticisine,
Genç biniciye de o değerde hediye verildi.
- Diğەر atlar arka arkaya geliyordu,
Onlar da kendi payını alıyordu.
Böyle toy hiçbir zaman olmamıştı,
Bunu gören halk şaşıp kaldı.

- 2553 Baygede emneler çok kaltar tülkü,
Asıl taş ar bir türlü ölüm mülkü.
Andayda koşo sayıp aň terisin,
Başınan adat bolgon eldin ürpü.
- 2557 Er sayış balban küröş başka dağı,
Oynoldu ulut oyunu tügöl baarı.
Cambı atıp, tıyın eñmey, ulak tartuu,
Oyundun bolo berdi başkaları.
- 2561 Irçı ırdap, biyçi biylep, dutar çalıp,
Naamaköy surnay çertmek kıyak alıp,
Aytışıp akındarı el aldında,
Kız kelin temir tildüü komuz kagıp.
- 2565 Kalgan çok oynolbogon eç bir oyun,
Körsöttü kuuduldar da kaçça sonun.
Köpçülük körüp turgan oşol cerge,
Bali dep maktap ketti kızdın toyun.
- 2569 Toktotup calpı curtka ookat berdi,
Casalıp kazı-karta et da keldi.
İçişip suusununa şire suun,
Artınan meyiz koşkon baloo keldi.
- Ödül olarak her şey vardı; tilki kürkü,
Mücevher, her çeşit hayvan kürkü.
Bunları ikramiye olarak vermek öyle zamanda,
Başından beri âdetti halk arasında.
- Mızrak müsabakası, güreş ve diğerleri,
Oynandı millî olan tüm oyunlar.
Cambıya atma³, tıyın eñmey⁴, oğlak çekişme,
Oyunların her çeşidi oynanıyordu.
- Ozan şarkı söyledi, dansöz oynadı, dutar çalındı,
Zurnacı zurna, kemancı keman çaldı.
Ozanlar halk önünde şarkı söyledi,
Kız gelinler ise ağız armonikası çaldı.
- Kalmadı oynanmayan hiçbir oyun,
Eğlendirdiler komedyenler de ne güzel.
O yere gelen topluluğun tümü,
Aferin deyip övdüler kızın toyunu.
- Toplanan bütün halka aş verildi,
Önlerine kazı-karta ve et geldi.
İçecek olarak sıra içtiler,
Sonra kuru üzümlü pilav geldi.

³ Kırgız Türklerinde bir oyun türü. Bu oyunda, hareket hâlindeki atlılar, direğin ucuna bağlanan para kesesini, nişan alıp, vurmaya çalışırlar.

⁴ Kırgız Türklerinde bir oyun türü. Bu oyunda, yere dökülen paraları (gümüş para veya altın para da olabilir) atlılar hızla gelip, eğilerek almaya çalışırlar.

2573 Sıy körgön oşol toydo eldin baarı,
Balası kut bolsun dep Darıykanı.
İrgelip başka konok bolgon eken,
Aksakal ar bir eldin karıları.

Hürmet gördü o toyda bütün halk,
Çocuğu kutlu olsun Darıyka'nın dediler.
Seçilip, özel misafir olmuşlar,
Her halkın aksakal ihtiyarları.

2577 Alarga atayı arnap malın soyup,
Kamındı kız Darıyka bermek bolup.
Maksatı karıyalar akıldaşıp,
Balanın ketse eken dep atın koyup.

Onlara ayrı hayvan kestirip,
Konuk etmek için hazırlandı, Kız Darıyka.
Maksadı, ihtiyarların görüşüp,
Çocuğa isim koymaları idi.

2581 Aşıkpay aksakaldar ookatın cep,
Artınan kımız içip kança demep.
Aalının aytkan sözün bilişebi,
Balanın atın koydu Şayısında dep.

Aksakallar, acele etmeden yemek yediler,
Arkasından art arda kımız içtiler.
Hatırlayıp Ali'nin söylediklerini,
Çocuğa Şaysılda ismini verdiler.

2585 Alarga kişi başı berdi bir at,
Üstünö capkan eken içik canat.
Oşentip köpçülük el kaytkan eken,
Olco alıp oyun körüp toyu tarap.

Onların her birine verdi birer at,
Giydirdi hepsine değerli kıyafet.
Öylece topluluk döndü evine,
Eğlenip, hediye aldılar düğün bitince.

BALANIN BAĞILUUSU

ÇOCUĞUN BAKIMI

2589 Balanın baguu cagın akıldaştı,
Dayaga berilüünü makul balasın taptı,
Kim bagat Darıykanın balasın dep,
Ayalga bardık cerde kabarlattı.

Çocuğun bakımı ile ilgili danıştı,
Eğiticiye verilmesini doğru buldu.
Kim bakabilir Darıyka'nın çocuğuna diye,
Dört bir taraftaki kadınlara haber salındı.

2593 Tandalgan tarbiyaçı ayal kelip,
Dayındap cakşı bak dep aga berdi.
Ar dayım den soolugın caş balanın,
Dariker turat eken dayım körüp.

Seçilen eğitmen kadın geldi,
İyi bak, diye tembih edip ona verdi.
Her zaman bebeğin sağlığını,
Tabip gidip, takip ederdi.

- 2597 Tınbastan Darıyka şer üzböy kelet,
Balanın tarbiyasın baykap köröt.
Balaga ene sütü darı deşip,
Kız balban kelgen sayın emçek emet.
- 2601 Bağıldı cakşı şartta şerdin uulu,
Taradı Darıykanın içte muñu.
Munu men körgönümö şügürlük dep,
Kününö neçe marta aytat munu.
- 2605 Kün ötüp ayga aylanıp ay cıl bolup,
Balanın toluk birge caşı tolup.
Belgilep tuulgan künün balasının,
Bata aldı köpçülüktön malın soyup.
- 2609 Bilinbey cıl artınan cıldar öttü,
Cetige Şaysıldanın caşı cetti.
Balanın türün baykap körgön kişi,
Tartar dep ata-enesin oygo ketti.
- 2613 Arstandın balasınday aybattarı,
Ar kimden artık boldu kayrattarı.
Atadan artık tuuldu bul bala dep,
Aytışıp söz kılışat can caktarı.
- 2617 Mektepke ceti caşta beret anı,
Balasın baykap cüröt şeri dağı.
Baladan özü teñdüyü türü başka,
Kubantat körünüşü Darıykanı.
- Sık sık Darıyka aslan da gidip,
Çocuğun eğitimini gözden geçirirdi.
Çocuğa ana sütü ilaştır, deyip,
Kız pehlivan gittiğinde emzirirdi.
- İyi şartlarda bakıldı aslanın oğlu,
Dindi Darıyka'nın içindeki gamı.
Bunu gördüğüme şükür deyip,
Her gün birkaç kez tekrarlar bunu.
- Gün geçti, ay oldu; ay, yıl oldu,
Çocuk tam bir yaşına bastı.
Çocuğunun doğum gününü kutlayıp,
Hayvan kesip, topluluktan dua aldı.
- Farkında olmadan yıllar geçti,
Şaysılda, yedi yaşına geldi.
Çocuğun heybetini gören insanlar,
Anasına babasına çektiğine kanaat getirdi.
- Aslan yavrusunun heybeti gibi,
Herkesten gayretli bir hâle geldi.
Babasından daha üstün doğdu deyip,
Konuşup, söz ederler, dört bir taraftakiler.
- Yedi yaşında okula verir onu,
Aslan da dikkatle takip eder yavrusunu.
Yaşlılarından farklı olması,
Görünüşü, kıvandırır onu.

- 2621 Zakımday ömür colun ıldam alıp,
Segizge Şaysıldanın çaşı barıp.
Bir çertse oynop cürüp çaş baldardı,
Çoçutkan ölör alda talıp kalıp.
- Hızlıca düşüp hayat yoluna,
Sekiz yaşına girdi Şaysılda.
Bir vursa oynarken çocuklara,
Ölesiye korkarlar hepsi birden.
- 2625 Oşondo Darıyka aytat Şaysılda,
Çıragım çeki bolot mınday kılba.
Şaarga bala koyboy kırasıñ go,
Karaldım minte berseñ bir az cılda.
- O zaman Darıyka der, Şaysılda,
Yavrum yanıştır bir daha yapma.
Şehirde çocuk bırakmayacaksın,
Evladım, böyle yaparsan birkaç yıl sonra.
- 2629 Adamdın birdey bolboyt oylon barı,
Baldardın içindegi sen sırttanı.
Özünön kubatı kem torgoylorgo,
Kol salbayt barçın şumkar kuştar dağı.
- Düşün, insanların hepsi aynı olmaz,
Sen çocukların en cesurusun.
Kendinden güçlü olmayan tarla kuşlarına,
Barçın, sungur kuşları bile saldırmaz.
- 2633 Oylogun saga berdi kubat kayrat,
Baktagı baldar çımçık turgan sayrap.
Çımçıktay cırıldatıp başın üzsöñ,
Alardın ata-enesi kalar zarlap.
- Düşün sana verildi kuvvet, gayret,
Çocuklar ise ağaçta öten kuş gibi.
Kuş gibi çığırtarak başını koparırsan,
Onların ana babası acıya boğulur.
- 2637 Küçtün bar balam bilseñ cumşar ceri,
Ar kimdin ılayıktuu bolot teñi.
Kaytalap mınday işti kılbay cürgün,
Apam dep sıylar bolsoñ uulum meni.
- Gücün de kullanılacağı yerler var, yavrum,
Herkesin lâıyğı olur dengi.
Tekrar öyle işler yapma, yavrum,
Ananım diye bana saygı duyarsan.
- 2641 Darıyka balasına akıl aytıp,
Kılba dep çekilik iş endi kaytıp.
Balanın cürüşünö çek koydurup,
Temirdey ornop turgan katuu tartıp.
- Darıyka, akıl verip çocuğuna,
Yanlış işler yapma, der, bir daha.
Sınırlayıp çocuğun gideceği yerleri,
Demir kadar katı kurallar koydu.

- 2645 Kabarın ugup kalsa atasının,
Ata-curt arabdardın bilse sırın.
Toktoboy ketip kalar çaşında dep,
Aytkızbay koygon eken sözdün çının.
- 2649 Balanın on segizge çaşı keldi,
Suktantıp tañırkattı körgöndördü.
Kañçalık sından ötüp Şaysılda,
Balbandın cerge uruptur neçenderdi.
- 2653 Şaysılda cüröt eken özünçö okup,
Canına coloy albayt baldar korkup.
Bir күнү көçö aralap kele catsa,
Oturgan karı kempir örmök tokup.
- 2657 Canına al kempirdin uulu kelet,
Enenin emgegine cardam beret.
Colborstoy cıla basıp kele catkan,
Cakından Şaysıldanı közü köröt.
- 2661 Balası kaltıradı çoçup andan,
Dep aytat korkunuçtuu bala balban.
Çertkençe oynop cürüp dalay bala,
Körgömün çıday albay kulap kalgan.
- 2665 Oşondo Şaysılda minday degen,
Oynoogo akım cokpu baldar menen.
Adamdın balasımın cırtkıç emes,
Apañday menin da bar tuugan enem.
- Haberini duyarsa babasının,
Sırrını bilse vatanının, Arapların.
Durmaz gider genç yaşında diye,
Söylettirmemiş gerçekleri hiç kimseye.
- Çocuk on sekiz yaşına geldiğinde,
İmrendirip, hayret ettirdi görenleri.
Kaç kere sınavdan geçip Şaysılda,
Yere sermiş pehlivanların bir kaçını.
- Tek başına okuyordu Şaysılda,
Çocuklar korkup yaklaşamadı yanına.
Bir gün sokak arasında yürürken,
Karşılaşır örgü ören yaşlı kadınla.
- O kadının yanına oğlu gelir,
Ninenin işine yardım eder.
Kaplan gibi eğilerek gelen,
Yaklaşan Şaysılda'yı görür.
- Çocuğu titredi korkusundan,
Şöyle der, korkunç pehlivan çocuk.
Oynarken vurduğumda bir çok çocuk,
Görmüştüm dayanamayıp yıkılan.
- O zaman Şaysılda şöyle der,
Çocuklarla oynamaya hakkım yok mu?
İnsanoğluyum, yırtıcı hayvan değil,
Senin gibi beni de bir ana doğurdu.

- 2669 Çertemin teñtuştardı oynop sinap,
Cıgılbay bir katarı ketet çıdap.
Seni da sinayın dep bir çertti ele,
Bırkırap baş söögü bit-çıt çıgat.
- 2673 Balanın bırkıragan başın körüp,
Burkurap ıylap kempir caşın tögüp.
Körgönçö calgızımdın mınday alın,
İlayık maga ele go ketiş ölüp.
- 2677 Kempirdin sırıldagan ugup zarın,
Kaygırttı körgöndördün tügöl barın.
Ayrılıp calgızımdan başım kaldı,
Akırı kanday bolmok menin alım.
- 2681 Kül ele caynap turgan kaldı solup,
Acalga Şaysılда sebep bolup.
Kokoyup kuu çıgaçtay kalganımbı,
Közüm caş kökürögüm dartka tolup.
- 2685 Men kalıp kulunumdan kılam emne,
Caldırap ookat üçün baram kimge.
Caşoodun maga kanday keregi bar,
Calgızım cürböğön soñ koşo birge.
- 2689 Bolsoçu mından başka tuyak mende,
Bar beken mendey muñduu uşul elde.
Caşatpay caratuuçu canımdı alsañı,
Koşulup ıraazımın kirsem körgö.
- Fiske vururum arkadaşlara, oynayıp, sinayıp,
Yıkılmadan dayanıyor bir çoğu.
Seni de sinamak için fiske vurmuştum,
Parçalanıp kafatası paramparça oldu.
- Çocuğun parçalanan başını görüp,
Ağladı yaşlı kadın göz yaşı döküp.
Göreceğime evladımın o hâlini,
Ölseymdim benim için daha iyiydi.
- Kadının acı acı ağladığını duyunca,
Üzüldü görenlerin hepsi.
Ayrılıp yavrumdan yalnız kaldım,
Ne olacak bundan sonra benim hâlim.
- Açan bir çiçek idi, artık soldu,
Ecele Şaysılда sebep oldu.
Yalnız kuruyan ağaç gibi mi kaldım,
Gözlerim yaşa, içim derde boğulup.
- Ayrıldım kulunumdan⁵, ne yaparım,
Yalvarıp yemek için kime giderim.
Yaşamın bana ne anlamı var ki,
Yanımda olmadıktan sonra evladım.
- Var mıdır ondan başka evlat bana,
Var mıdır benim gibi dertli, bu millette?
Yaşatmadan yaradan canımı alsan,
Razıyım mezara beraber girmeye.

⁵ Süt emen tay. Kırgız Sözlüğü. s. 519.

2693 Beçara kempir ıylap zarın aytıp,
Musapır kaday bolot menden artık.
Kañçalık köz çaşımdı köl kılсам da,
Kulunum kelbeysıñ go maga kaytıp.

Zavallı yaşlı kadın derdini söyler,
Benim gibi biçare var mı, der.
Ne kadar göz yaşım göl olsa da,
Kulunum, dönemezsin ki geri bana.

2697 Kuçaktayt ölöyün dep al balanı,
Ar kimdin ölö albadı şırın canı.
Kanetsin kartayganda körgön uulun,
Cürçü ele kubat kılıp kempir anı.

Ölmek isteyip, kucaklar çocuğunu,
Ama insanın canı tatlı, ölemedi.
Ne yapsın yaşlandığında, doğurduğu oğlunu,
Her zaman kendine destek yaptı onu.

2701 Kaygırbayt kantip adam bolso mendey,
Özüñö akıl aytar atañ kelbey.
Karıpka cetim-cesir şapagattuu,
Boldu ele arstan apañ kaçan sendey.

Benim durumumda olan nasıl üzülmeyiz,
Sana akıl verecek baban da gelmedi.
Garibe, dul ile yetime şefaatkâr,
Olmuştu aslan anan senin yaşıdayken.

2705 Oşentip kempir ıylap tıtıp betin,
Cogotup bir zamatta akıl-esin.
Özümö meder kılçu calgızımdan,
Ayırdıñ Şaysılda tirüü cetim.

Kadın öyle deyip, ağlayıp, yüzünü yırttı,
Kaybetti bir lahzada aklını.
Umutlarımı bağladığım evladımdan,
Ayırdın beni, babalı yetim Şaysılda.

2709 Bala aytat apa menden ayıp öttü,
Amal çok balañızga acal cetti.
Tügönüp içer suu, körör künün,
Kanteyin men ölümgö sebep ettim.

Çocuk der ona, günah gitti benden,
Çare yok evladınıza ecel geldi.
Tükendi içecek suyu, görecek günü,
Ne yapayım ben, ölümüne sebep oldum.

2713 İş kıldım keçirimsiz ötö kata,
Cazıksız siz tarttıñız kaygı-capı.
Ceñdirip akılımdı açuuma,
Oylonup özüm dağı boldum kapa.

Affedilemez bir günah işledim,
Yersiz yere çektiniz kaygı, cefa.
Öfkemi yenip, hâkim olamadım,
Düşündükçe kendim de üzültüyorum.

2717 Bolmokçu sabır kılğın munun baarı,
Eç kimdin mınday işke cetpeyt alı.
Özgörtpöy öküngöndö küçü cetip,
Bolor iş bolup kaldı cazuudagı.

En iyisi sabır göstermek olanlara,
Kimsenin gücü yetmez öyle işlere.
Üzülüp de değiştiremezsin olanları,
Alın yazında yazılanlar gerçekleşti bile.

2721 Men özüm kaygıramın kattı keyip,
Koşulam sizdin ıyga men da şerik.
Ölgöndü tirilterlik amal bolso,
Balañdı alar elem başım berip.

Ben de kederlenip, üzüliyorum,
Sizin kaygınıza ben de ortağım.
Öleni diriltebilecek çare varsa,
Kendimi verip, oğlunu alırdım.

2725 Amal çok ölgön adam kelbeyt kaytıp,
Kempirdi kuçaktadı üzür aytıp.
Ölböstön bul calganda aman bolsom,
Bagayın balañızdan sizdi artık.

Çare yok, ölen insan dönmez geri,
Kadına sarılıp özür diledi.
Bu yalan dünyada eğer ölmezsem,
Size oğlunuzdan daha iyi bakarım.

2729 Çındıkta öz balañday bolom kaydan,
Ötköngö ökünsök da berbes payda.
Alayın öz koluma apa kılıp,
Kalgan çok andan başka kılar ayla.

Gerçek şu ki, öz oğlun gibi olamam,
Olanlara üzülsek de fayda yok.
Alayım yanıma sizi ana olarak,
Kalmadı bundan başka yapacak.

2733 Cana siz tiri cetim bala dediñ,
Meni da oygo saldı oşol kebiñ.
Kandayça cetim boldum aytıp berçi,
Kim ele, kayda ketken atam menin.

Biraz önce siz “babalı yetim” dediniz,
Beni düşündürdü o sözünüz.
Nasıl olup da yetim oldum anlatsanıza,
Kim idi, nereye gitti benim babam.

KEMPIR

YAŞLI KADIN

2737 O, balam, üzür ayttıñ meni sıylap,
Özüñdü men kıynalsam koşo kıynap.
Kaygıga maga tüşkön booruñ açıp,
Asıldıñ apa bol dep anık çındap.

Ey yavrum, saygıyla benden özür diledin,
Seni de kendim kadar üzdüm.
Başıma gelenlere kaygılanıp,
Yalvardın, anam ol, diye yürekten.

- 2741 Kılмышın moynuna alsa ar bir kişi,
Adamdın oşol bolot kılar işi.
Künööfidü keçireyin kübö bolsun,
Sözümdü ugup turgan uluu-kiçüü.
- 2745 Suradıñ ata cayın bilmek üçün,
Aytayın akıykatın balam tüşün.
Bul sırdı uulum senden çaşırılğan,
Elibiz kıpçak kırgız bilet bütün.
- 2749 Arabdın arstanı Aalı menen,
Karmaşkan kız kabılan senin enefi.
Akırı uşul cerde nıkeleşken,
Süyüşüp birin-biri eki beren.
- 2753 Sen kalıp altı ayıñda atañı ketti,
Kañçalık andan beri ubaktı öttü.
Caşında ugup kalsa ketpesin dep,
Caşırgan senden balam uşul kepti.
- 2757 Atañdın Arabiya turgan ceri,
Aytıluu atı maalım erdin eri.
Kim bilbeyt Aalı dese al kişini,
Ataktuu bir ölkönün arstan şeri.
- 2761 Atañdı bilgiñı kelse çındık uşul,
Bul cerdin törölüp tattıñ tuzun.
Eline atañı kaytıp ketken kezde,
Kaygırgan kaçırğanday apañı kuşun.
- Suçunu kabul etse her insan,
O olur yapılacakların en iyisi.
Suçunu affediyorum, şahit olsunlar,
Büyük küçük sözüme tanık olanlar.
- Babanı öğrenmek için soru sordun,
Söyleyeyim gerçeği sana yavrum.
Bu sırrı gizlediler senden, oğlum,
Bütün Kıpçak-Kırgız halkı biliyor.
- Arapların aslanı Ali ile,
Kapışmıştı kız kaplan olan senin anan.
Sonunda burada nikâhlandılar,
Âşık olup birbirine iki bahadır.
- Sen altı aylık ana karnında iken gitti baban,
O günden bu güne geçti çok zaman.
Duyup da gitme diye küçükken,
Bu sır, gizlendi yavrum senden.
- Babanın yaşadığı yer Arabistan toprağı,
Ünlü, şöhretli yiğitlerin yiğidi.
Kim bilmez, Ali, dediğinde o kişiyi,
Namlı bir ülkenin aslan kaplanını.
- Babanı bilmek istiyorsan gerçek şu,
Burada doğup tattın tuzunu.
Baban halkına dönüp gittiğinde,
Üzülmüştü anan kaybetmiş gibi kuşunu.

- 2765 Mına endi sen çoñoyup bolduñ cigit,
Ata-curt mekeniñdi alğın bilip.
Erterek ata-baba eliñdi tap,
Uşakka kala berbey mında cürüp.
- 2769 Oo, balam kanıñ başka túbüñ arab,
Özüñö tuğan emes bizdin tarap.
Balamın keler kezi boldu go dep,
Atañ da cürgön çıgar coluñ karap.
- 2773 Degende küñgürönüp bala arstan,
Kayrılıp kapalanıp kele catkan.
Keldi da Darıykaga salam berdi,
Apa, dep kolun alıp tüşüp attan.
- 2777 Arstan deyt aytıp berçi atam kayda,
Çındıktı tüşündürçü uşundayda.
Baarı bir aytpasañ da ketip kalam,
Cetmekçi mından sizge kanday payda.
- 2781 Atamsız men cürömün sizdi apa dep,
Eç kimdi ayta albadım çın ata dep.
Atasın balasınan çaşırganıñı,
Tuurabı uşunuñuz bul kanday kep.
- 2785 Balaga ata degen bel emespi,
Askar too biyik menen teñ emespi.
Aytsañ da aytpasañ da köp keçikpey,
Atamdı izdegenim cön emespi.
- Şimdi, sen büyüyüp delikanlı oldun,
Ata yurdunu, vatanını bilmen lazım.
Hiç durmadan ata babanı, halkını bul,
Küçüğüm diye buralarda dolaşmadan.
- Ey yavrum, kanın başka, Arap soyundansın,
Senin akrabın değil buradakiler.
Oğlumun geleceği gün yaklaştı, diye,
Yolda kalmıştır, babanın gözleri de.
- Dediğinde üzüntüyle yavru aslan,
Kederlenip evine doğru yola çıktı.
Geldi ve Darıyka'ya selam verdi,
Ana, deyip, elini alıp, attan indi.
- Aslan, diyorlar, söylesene babam nerede,
Zamanı geldi, gerçeği anlatsana.
Önemli değil söylemesen de giderim,
Ne fayda gelir bundan sana.
- Ben babasız buradayım, sizi baba bildim,
Babam gitti diye, hiç kimseye söyleyemedim.
Babasını çocuğundan gizledin,
Bu nasıl bir iş, doğru mu bunlar?
- Baba, çocuğa her zaman destektir,
Kayalık dağ, yükseklikle eşittir.
Söylesen de söylemesen de, geç kalmadan,
Babamı aramaya çıkmam en doğrusudur.

- 2789 Oşondo Darıyka aytat dünüyö calgan,
Başımdan arılbadi menin arman.
Tınçtıktı cañı es alıp cürgönümdö,
Şaysılda baştadıñbı maga cancel.
- 2793 Keçee ele atañ Aalı sapar alıp,
Ayrılgam amalsızdan mında kalıp.
Kan cutup kaygısınan künü-tünü,
Özgörgöm özümdü adam taanıy algıs.
- 2797 Kaygının cañı unutup tügöl baarın,
Açılıp sen törölüp menin bağım.
Körsöt dep calgızımdın rañatın,
Bir gana tilööçü elem oşol cagın.
- 2801 Sözümö menin aytkan karşı çıkkın,
Kökütüp atañdı aytkan kaysı duşman.
Baladan ayrıylı dep Darıkanı,
Biri go duşmandardın seni buzgan.
- 2805 Bul sözdü kim aytsa da saga baarın,
Tuura söz tüşüntkönü balam anın.
Arabdın barıp izdep taap al dep,
Atañdın aytkan eken çın kabarin.
- 2809 Tapşırap keterinde Aalı maga,
Dedi ele töröp alsañ erkek bala.
Atamdı tabamın dep oyuna alsa,
İzdesin er cetkende degen saga.
- O zaman Darıyka der, dünya yalan,
Hiçbir zaman dertten uzak kalamadım.
Huzur içinde yaşamaya başladığımda,
Şaysılda, sen sorun mu çıkartıyorsun?
- Daha dün baban Ali sefere çıkıp,
Ayrıldım, çaresizlikle burada kalıp.
Kan kustum hasretinden gece gündüz,
Değiştim, insanoğlu bile tanıyamaz oldu.
- Daha yeni unuttum, kaygının tümünü,
Sen doğunca açıldı, benim talihim.
Göstermesiydi yavrumun huzurunu,
Buydu, her zaman benim tek dileğim.
- Benim söylediğim söze karşı çıkan,
Kızdırıp beni, babanı söyleyen hangi düşman.
Evladından ayıralım Darıyka'yı, diye,
Düşmanların biridir seni bozan.
- Sana söylenen bu sözlerin hepsi,
Doğrudur onun sana anlattıkları.
Arapları arayıp bul, diye o sana,
Söylemiş babanla ilgili gerçekleri.
- Giderken tembih etti bana Ali,
Doğurursan erkek çocuk, demişti.
Babamı bulacağım, diye söylerse,
Arasın büyüdüğünde beni, dedi.

- 2813 Aytkanım atañ sözü balam menin,
Arabda Şaysılda tuugan eliñ.
Azırça kütö turgun bir azırak,
Ayılğan sıylar bolsoñ atañ kebin.
- 2817 Tüşö elek uya cünüñ balapansıñ,
Uçuuga cetile elek koş kanatıñ.
Er cetseñ cönötmökmün seni balam,
Tapşırıp sagaq atañdın amanatın.
- 2821 Sen ketip calgız kalsam seni oylop,
Öz apañ kusa bolor muñduu şeri.
Toktoy tur ketemin dep kıynabastan,
Kañçalık emgek kılğan eneñ meni.
- 2825 Sen çaşsıñ küç tolo elek balam oylo,
Cönötöm kantip anan alıs colgo.
Altı aylık eki arası Arabiya,
Kañçalık korkunuç bar ara coldo.
- 2829 Aytkandı akıl körsöñ Şaysılda,
Az künü sabır kılıp turgun mında.
Ciberem er cetkende el-curtuñ,
Eç kanday bul sözümö kadık kılba.
- 2833 Duşman köp maga dagı uulum tüşün,
Caş öttü murunkuday kayda küçüm.
Özüñdü meder kılıp cürüüçü elem,
Kanteyin oylonomun oşon üçün.
- Söylediklerim yavrum, babanın sözüdür,
Şaysılda, Araplar senin halkındır.
Şimdilik biraz olsun bekle,
Babanın söylediklerine saygı duyuyorsan.
- İlk tüyleri, henüz dökülmeyen bir yavru kuşsun,
Uçmaya hazır değil kanatların.
Büyüyünce gönderecektim seni yavrum,
Teslim edip emanetini babanın.
- Sen gidince yalnız kalırım, seni düşünüp,
Öz anan, hasret çeker kederlenip.
Bekle biraz, gideceğim diye eziyet etme,
Sana bir çok emek veren anana.
- Daha gençsin, güç toplayamadın oğlum,
Nasıl seni uzak yola gönderirim.
Arabistan'a kadar altı aylık yol var,
O yolda bir o kadar da tehlike var.
- Söylediklerimi dikkate al Şaysılda,
Birkaç gün sabır gösterip dur burada.
Gönderirim gücümü toplayınca vatanına,
Bu sözümünden hiç kuşkulama.
- Oğlum benim de düşmanım çok, düşün,
Gençliğim geçti, önceki gibi nerede gücüm.
Umutlarımı sana bağlayıp yaşıyordum,
O yüzden üzülüyorum, ne yapabilirim.

- 2837 Boyumda men kötördüm toguz on ay,
İçimde catçı emessiñ tınç alıp cay.
Kardımdı cara teep ketebi dep,
Korkçumun Şaysılda senden dalay.
- 2841 Emne üçün saga aytım munun baarın,
Bilsin dep menin kılğan kızmattarım.
Ata-ene bir barbana köpölök da,
Balanın künü-tünü cegen kamın.
- 2845 Oturgam uzun tündö uyku kelbey,
Baktırdık bardık keçti tınçtıq berbey.
Enenin emgegi küç balası üçün,
Balanın baarı bolot uulum sendey.
- 2849 Oşentip bakkamın men uulum seni,
Oyuñda bardır eldiñ aytkan kebi,
Ene-ata ıraazılık bermeyinçe,
Balanı bardık kezde karız dedi.
- 2853 Men saga ıraazımın keçtim süttü,
Akırı ayta turgan sözüm büttü.
Boy ösüp et çıñalıp küçüñ tolsun,
Toktolup bir azırak uulum kütçü.
- 2857 Uşunday meni n oyum balam bilseñ,
Tabarsıñ el-curtuñdu aman cürsöñ.
Azırça balapansıñ temir kanat,
Uçarsıñ kanat küülöp bir künü sen.
- Dokuz ay boyunca karnımda taşıdım,
Karnımda da huzur bulup yatamadın.
Karnımı yarıp çıkar mı diye,
Korkardım daima Şaysılda senden.
- Neden sana anlatıyorum ki bunları,
Bilsin diye yaptığım hizmetlerimi.
Ana baba bir kelebektir,
Gece gündüz düşünür çocuğunun geleceğini.
- Uzun geceler oturdum, uyumadım,
Geceler boyu huzur vermeden baktırdık.
Ananın evladına emeği çoktur,
Çocukların hepsi de senin gibi olur.
- Öyle baktım sana oğlum, ben,
Aklındadır halkın söylediği söz.
Ana baba izin vermeden,
Evlat her zaman borçludur, dedi.
- Ben sana sütümü helal ettim,
Sana diyeceğim başka sözüm yok.
Büyüyüp güç kazanıncaya kadar,
Oğlum, biraz daha bekle.
- Bilmek istersen, düşüncelerim böyle yavrum,
Ölmezsen vatanını bulacaksın.
Şimdilik demir kanatlı bir yavru kuşsun,
Bir gün gelecek ve kanat çırpıp uçacaksın.

- 2861 Tüşünüp men aytkanga kulagıñ sal,
Aalının saga degen belegi bar.
Çoñıoyso aman-esen tapşır degen,
Amanat atañ bergen kılıçın al.
- 2865 Dedi da Darıyka şer berdi anı,
Kaltırgan balama dep Aziret Aalı.
Belegi beşenesin carkıratıp,
Köñülün kötördü okşoyt Şaysıldanın.
- 2869 Bala aytat ıraazımın apa endi,
Dal uşul maga arnalgan kalgan belgi.
Atamdı caşırat dep oyumdagı,
Açuunun kelip turgan baarın ceñdi.
- 2873 Bar küçüm bala emesmin toldum emi,
Atamdı izdey turgan keldi cönüm.
Uyattuu namıs bar cigit bolso,
Unutat kantip anan eli-cerin.
- 2877 Ata-ene el-curt degen kanday sıymık,
Asmanday özü tüşpöyt adam ırgıp.
Kim bolsun emgek kılğan ata-ene bar,
Ayılğan uşul sözüm anık çındık.
- 2881 Adamdın atı çıgat ata menen,
Uluk söz kanday biyik ata degen.
Korkpoñuz korkunuçtuu ara coldon,
Ata üçün kıyndıktın barın ceñem.
- Düşünüp söylediklerimi, kulak kabart,
Ali'nin senin için bıraktığı bir emanet var.
Sağ salım büyüdüğünde teslim et, diye,
Babanın emanet olarak verdiği kılıcını al.
- Dedi ve Darıyka aslan verdi onu,
Hz. Ali, onu oğluma bırakmıştı diye.
Hediye güldürüp yüzünü,
Oldukça sevindirdi Şaysıl da'yı.
- Oğlu der, razıyım şimdi ana,
Bu tam bana göre bir hediye.
Babamı benden gizledin diye,
Duyduğum öfke kayboldu böylelikle.
- Gücüm var, çocuk değilim, büyüdüm artık,
Babamı arama vaktim geldi.
Yiğidin namusu, vicdanı varsa,
Nasıl unutabilir halkını, vatanını.
- Anam, babam, vatanım benim talihim,
Tek başına düşmez gökten insan.
Herkesin bir ana babası var emek veren,
Hepsi gerçek söylediklerimin.
- İnsanın adı bilinir babasıyla,
Baba sözü ne kadar şerefli ve yüce.
Korkmayın gideceğim bu tehlikeli yoldan
Zorlukların hepsini yenerim babam için.

2885 Tuulgam ata-ene, el-curt için,
Sarp bolot alar için bardık küçüm.
Toktoogo eldi tappay eç oyum cok,
Zıyankeç toso bersin coldu bütün.

2889 Düynögö men caralıp kelgen künü.
Mezgildin meyli künü meyli tünü.
Erkek dep aytkan kezde oyufı balkıp,
Kubantkan darıldagan bala ünü.

2893 Kubanıp siz emespi uul tapkan,
Özüñsün tarbiyalap meni bakkan.
Uuluñuz kut bolsun Darıyka şer,
Kelgendir dalay kişi tuş-tuş caktan.

2897 Oşentip siz kubangan bala er cetti,
Bir katar özüñüzdön sindan öttü.
Uruksat berip apa cönötüñüz,
Oygo aldım ata degen aziz kepti.

2901 Baram dep kıynay berdi Darıykanı,
Kañçalık mıktı balban bolso dağı.
Caş bala ketemin dep elin izdep,
Kayran şer oy-oylonup cabırkadı.

2905 Kanteyin kayda barsam colum tuyuk,
Kaygıram kan cutamın, tarttım küyüt.
O tagdır, menden dağı bölmök bolduñı,
Oturgan perzentimdi cıttap süyüp.

Doğdum anam, babam ve vatanım için,
Harcarım bütün gücümü onlar için.
Halkımı bulmadan rahat edemem,
Zorluklar hazır olsun benimle yüzleşmeye.

Yaratılıp da dünyaya geldiğimde,
İster gündüz olsun, ister gece.
Nasıl da huzur buldunuz, oğlan, dediklerinde,
Sevindirmişti sizi çocuk sesi.

Siz değil miydiniz, oğlan diye sevinen,
Sizsiniz beni terbiye edip büyüten.
Oğlunuz kutlu olsun Darıyka aslan, diye,
Gelmiştir bir çok insan, dört bir taraftan.

Öylece sizi kıvandıran çocuk büyüdü,
Bir çok kez sınavınızdan geçti sizin.
Ana, izin verip gönderesin,
Aklıma taktım baba denilen aziz sözü.

Gideceğim diye zorladı Darıyka'yı,
Ne kadar güçlü bir pehlivan olsa da.
Delikanlının, halkımı bulacağım, deyişi,
Zavallı aslana düşündükçe ıstırap verdi.

Nereye gitsem yolum kapalı, ne yapabilirim,
Kederlenip, kan kustum üzüntümden.
Ey kader, beni ayırmak istiyorsun,
Çok sevdiğim bebeğimden.

- 2909 Çıdaymın amal kança al ökümgö,
Çınında mınday işke cok ökünüü.
Bolor dep cazuudagı cazılğanı,
Aalının kayrat kılat tul cesiri.
- Başka çare yok, katlanacağım bahtıma,
Üzülmek doğru olmaz, çünkü buna.
Alın yazısındaki er geç olacak diye,
Gayretlenir Ali'nin dul karısı böylece.
- 2913 Atañdı izdemekçi bolduñ bala,
Barba dep kantip aytam uulum saga.
Atañdı taap alıp aman-esen,
Cıttagın ata cıtın meerim kana.
- Babanı bulmak istiyorsun oğlum,
Gitme diyemem ki sana yavrum.
Babana ulaşır sağ salım,
Kokla kana kana babanın kokusunu.
- 2917 Tulparday dübürt ukkan toktono albay,
İzdegen öz üyürün arstanday.
Balanın azırkı oyu ata curtı,
Toktoboy ketmek boldu mında kalbay.
- Yürük at gibi yerinde duramadan,
Kendi sürüsünü arayan aslan gibi.
Çocuğun şimdilik aklında ata yurdu,
Gitmek istedi bir an bile durmadan.
- 2921 Oylonup Darıyka şer kaygılanıp,
Oturat tömöñ karap başın salıp.
Elcirep et-cürögü küyüp-canat,
Kol salıp suuganday biröñ alıp.
- Düşünüp Darıyka aslan kederlenip,
Başı önüne düşmüş vaziyette oturuyordu.
Yüreği parçalanıp sızlıyordu,
Sanki ülkesine düşman saldırmış gibi.
- 2925 Dagdır sen tebelediñ mınça nege,
Kaltıldap suuda turgan boldum keme.
Kalganday bul turmuştun tepkisinde,
Kılmışım kay cerimden bolgon ele.
- Kader, bana niye eziyet ediyorsun,
Denizde alabora olan gemi gibi oldum.
Bu hayatın işkencesini çekecek kadar,
Ne günah işledim ki ben.
- 2929 Mınçalık meni basıp tebelediñ,
Kaygını maga degen çenebediñ.
Cürböşöm bala süyüp ce car kütüp,
Dünüyögö keregim bar emne menin.
- Beni o kadar ayaklar altına aldın ki,
Dertlerini üstümden hiç eksik etmedin.
Yarimi, çocuğumu sevemeyeceksem,
O zaman bu dünyada niye yaşıyorum ki?

2933 Kanteyin bardığına köndüm çıdap,
Köz caşım aga bersin bolup bulak,
Bet algan talabıñdan kaytarbayın,
Aman cet coluñ bolup bargın çırak.

2937 Balanın türün körüp Darıyka şer,
Kana endi emne deysiñ köpçülük el.
Barsın da aman kelsin degen çuudan,
Carılıp kete cazdap solkuldap cer.

2941 Komdogon arstanday küñgürönüp,
Balanın kolun alat şeri kelip .
Bar balam el-curtuñıa salam ayt dep,
Darıyka uzattı uulun coop berip.

2945 Koş, apa, kelbey kalsam sütünüñdü keç,
Özüñdü unutpaymın ölgönçö keç.
Atamdın cüzün körüp eldi tapsam,
Kelermin kayta aylanıp bolorbuz kez.

2949 Aman bol öskön elim tuugan cerim,
Keçkile küñööm bolso ötkön menin.
Östürgön alpööçtöp meni sıylap,
Kadırlaym ar ubakta kıpçak elin.

2953 Nazilim arab eken atam Aalı,
Tüşündüm bul çındıktı endi cañı.
Unutpay eskeremin silerdi men,
Kalğança cürögümdün kaşık kanı.

Ne yapayım, bunlara dayanmaya alıştım,
Göz yaşım aksın pınar olup.
Önüne koyduğun hedeften seni ayırmayayım,
Sağ salım ulaş, yolun açık olsun yavrum.

Çocuğun hâlini görüp Darıyka aslan,
Halkım, siz buna ne diyeceksiniz, der,
Gitsin sağ salım dönsün, diyenlerden,
Neredeyse titreyip, yarılıyordu yer.

Yatan aslan gibi kükreyip,
Oğlunun elinden tuttu aslan gelip.
Git oğlum, halkına selam söyle diye,
Darıyka uğurladı oğlunu, izin verip.

Elveda ana, gelemesem sütünü helal et,
Seni ölsem de unutmayacağım.
Babamın yüzünü görüp, halkımı bulursam,
Buralara geri dönüp geleceğim.

Sağol, büyüdüğüm halkım, doğduğum yerim,
Affedin beni, günahım varsa.
Saygı ve sevgiyle beni büyüten,
Kıpçak halkına saygı duyarım her zaman.

Halkım Arap imiş, babam Ali,
Duydum bu gerçeği daha yeni.
Unutmadan hatırlayacağım ben sizi,
Yüreğimde bir damla kan kalsa bile.

- 2957 Samarkand özüm tuugan bul kalaanı,
Canımday cakşı körüp cürgöm anı.
Taştadım amalsızdan ayla kança,
Süygöndük ata-curttu munun baarı.
- 2961 Caş bala kayrattanıp apa dedi,
Canıma cakınırak kelçi beri.
Kayratsız kişilerdey caşıbastan,
Carkırap oynop-külüp uzat meni.
- 2965 El sizge kabılan dep atak bergen,
Sürüñdö körgön duşman korktu senden.
Atayı alıs cerden izdep kelip,
Arstan atam Aalı nikelengen.
- 2969 Caralgan eköbübüñdön bolsom balañ,
Columdu kantip tosot duşman anın.
Cakşı kal kayrattanıp özüñ mında,
Cazganıñ men körörmün cakşı caman.
- 2973 Kaytpagan eç nerseden atam Aalı,
Enem şer çığış eldin kabılanı.
Kantip men bet algandan kayra tartam,
Arapdın teep tursa taza kanı.
- 2977 İzdegen eldi tapsam aman barıp,
Kubansam aziz atam kolun alıp.
Sagınbay apa meni kütö turgun,
Kelermin eki-üç cılda kayta aylanıp.
- Büyüdüğüm şehir Semerkant'tır,
Severdim onu canım kadar.
Bırakıp gidiyorum, başka ne çare var,
Sebebi ise vatanıma olan sevgidir.
- Delikanlı cesaretle, ana, dedi,
Yanıma, yakınıma gel beriye.
Ağlamadan cesaretsiz insanlar gibi,
Neşeyle uğurla beni.
- Halk size, kaplan, diye hitap etti,
Heybetini gören düşman korktu senden.
Özellikle uzak yoldan arayıp gelen,
Babam Ali aslan seninle evlendi.
- İkinizden yaratılan bir çocuğum ben,
Cesaret edip de yoluma nasıl çıkar düşman.
Hoşça kal, gayret edip sen burada,
Kaderin iyisini de kötüsünü de ben göreceğim.
- Korkup kaçmamış hiçbir şeyden babam Ali,
Anam aslan doğu halkının bir kaplanı.
Nasıl olup da kaçırım ben tehlikeden,
Arapların kanı damarlarımdayken.
- Aradığım halkıma sağ salım ulaşsam,
Aziz babamın elini tutup da kıvansam.
Ana, beni özlemeden bekle,
İki üç sene sonra geri gelirim.

2981 Koş dedi Şaysılda ketti cürüp,
Alıptır coo caragın atın minip.
Bel baylap tobokel dep calgız çıgıp,
Caş bala kele catat oynop-külüp.

Elveda diyerek gitti Şaysılda,
Savaş silahlarını alıp, atına binip.
Korkmadan tevekkülle yalnız yolda,
Gidiyordu yolda güle oynaya.

2985 Tobokel colgo çıktı calgız özü,
Tört bolup elin oylop eki közü.
Tuz buyrup aman-esen bir körsöm dep,
Balanın ata-curtu aytkan sözü.

Tevekkülle yola çıktı tek başına,
Halkını düşündükçe gözleri yaşla doldu.
Tuzu kısmet olup, sağ salım bir görsem diye,
Çocuğun vatanı için söylediği bu oldu.

2989 Kelatat ara coldo arıp açıp,
Suu keçip, çöl aralap aşuu aşıp.
Cazganbayt eç nerseden şerdin uulu,
Neçen bir korkunuçtuu coldu basıp.

Gidiyordu yolda bitap düşerek,
Nehir keçip, çöl aşıp, geçit geçerek.
Korkmuyordu hiçbir şeyden aslanın oğlu,
Bir çok tehlikeli yolları geçti.

2993 Colugat cırtkış, ağıdın neçen türü,
Acıdar, colbors, kabılan caman sürü.
Colooçu tootposton anın baarin,
Col tartıp kele catat küñü-tünü.

Karşılaştı yırtıcı hayvanların bir kaçıyla,
Ejderha, kaplan gibi vahşilerle.
Yolcu hiç korkmadan onlardan,
Gece gündüz devam etti yoluna.

2997 Een cer, el cürbögön Mazandaran,
Şaysılda kele catsa cürüp arañ.
Badaldın arasınan bakırışıp,
Kol salat korkunuçtuu capayı adam.

İnsanın yaşamadığı ıssız Mazandaran'dan,
Şaysılda baygın halde geçerken.
Bağırarak ağaçların arasından,
Saldırdı korkunç vahşi adamlar.

3001 Astında culunuşup balbandarı,
Çığaç-taş koldoruna algandarı.
Atılat caa misal kural menen,
Kıykırıp çuu salışat kalgandarı.

Atılıp önlerindeki pehlivanlar,
Ellerindeki ağaçlar ve taşlarla.
Yaylarla oklar atılır,
Kalanları ise savaş nidaları atarlar.

- 3005 Oşondo Şaysılda saadak alat,
Kaçırıp duşmandarın kayrattanat.
Kıyratıp kılıç menen bir katarın,
Kee birin bıçıldatıp cerge çabat.
- O sırada Şaysılda da sadak aldı,
Saldırıp düşmanlara karşı koydu.
Öldürüp kılıçla bir çoğunu,
Bazılarını parçalayarak yere çarptı.
- 3009 Alar da kaçırışat demep-demep,
Kırılrsa art cagınan dağı kelet.
Kapagat karmaş bolup bir neçe kün,
Küç menen karakçı eldi arañ ceñet.
- Onlar da tekrar tekrar saldırıyorlardı,
Azaldıkça arkadan devamı geliyordu.
Şiddetli savaş oldu birkaç gün,
Zorlukla yenebildi onları.
- 3013 Alar da çın ele adam uuru karı,
Dalada çoğuluşup anın baarı.
Karaktap ötkön-ketken colooçunu,
Atkarıp cürüşüşkön kızmattarı.
- Onlar gerçek hırsızlar, haramiler,
İssız yerde toplanırlar.
Gelip geçenleri soyarak,
Geçirirler günlerini onlar.
- 3017 Kalıñ çer tokoy içi karagay tal,
Kañçalık korkunuçtuu aybanat tal,
Kaçırrsa oozun açıp eçki-maarı,
Op tartıp ıskırışat acıdaarlar.
- Koyu orman, içi dolu köknar ve söğütlerle,
Çok tehlikeli hayvanlar da var.
Ağzını açarak saldırır büyük kertenkele,
Yutmak isteyerek ısılık çalar ejderhalar.
- 3021 Oylonot Şaysılda ata-enem,
Alardı dünüyölük balban degen.
Tuulgam men alardan bala bolsom,
Kantkende karmaşa albaym bular menen.
- Şaysılda düşünür, anama babama,
Ünlü pehlivan derlerdi onlara.
Onlardan doğan bir çocuk isem,
Nasıl olur da kapışmam onlarla.
- 3025 Aalının alıs kalgan Şaysılda,
Astında kuştay uçup mingen atı.
Dal tiyip atkan ogu çapkan kılıç,
Kıyratıp duşmandarın kan calatıp.
- Ali'den uzak kalan Şaysılda'nın,
Altında kuş gibi uçan atı var.
Attığı oku, savurduğu kılıcı isabet edip,
Tarumar etti, düşmanlarının kanını döküp.

- 3029 Zıyanduu adanzattın duşmandarı,
Kayrattuu baatır bolsoñ kaçat baarı.
Kaçırıp kanın suuday çaçkan kezde,
Suladı karşı-terşi cılandarı.
- 3033 Eşektey ečki marlar oozun açkan,
Balanın kılıçınan acal tapkan.
Acılar ala salıp oonap atat,
Op tartıp cutmak üçün kele catkan.
- 3037 Oñoybu col azabı caş balaga,
Bir kança meenet kördü eki arada.
Karmaşıp kança cırtkıç karşı çıgıp,
Azabı az bolgon çok beçaraga.
- 3041 Bolo albayt maga toskool cırtkıç añdar,
Kooptuu korkunuçtuu başka candar.
Caltanıp eç nerseden kayra tartpas,
Şerlerden maga uyuşkan taza kan bar.
- 3045 Körsö da kança kıyın col azabın,
Özünö baktıлуу deyt bul saparın.
Colukkan duşmanınan naçar emes,
Aytıлуу balası da Murtazanın.
- 3049 Atası oygo tüşsö kayrattanat,
Boordoş arab elin oyuna alat.
Atamdın kolun alıp men uuluñ dep,
Ayırlık kün bolso dep ataganat.
- İnsanoğluna zararlı düşmanlar,
Gayretli bahadır isen senden kaçarlar.
Saldırıp kanlarını su gibi akıttığında,
Arka arkaya hepsi birden yıkıldılar.
- Ağzını açan eşek kadar kertenkeleler,
Çocuğun kılıcından ecel buldular.
Ejderha kıvrılıp, yerlerde debelenir,
Nefesini çekip onu yutmak için gelen.
- Kolay mı yol azabı delikanlıya,
Bir çok zorluk çekti iki taraftan da.
Saldırıp karşı geldi, birkaç yırtıcı hayvan,
Zavallı biçarenin azabı az olmadı.
- Yırtıcı hayvanlar benim için engel olamaz,
Korkunç ve tehlikeli başka canlılar bile.
Bir şeylerden korkarak geri dönmem,
Ben de aslanların temiz kanı var.
- Görse de bir çok yol azabını,
Kendini mutlu sayar bu seferde.
Karşına çıkan düşmanlardan kötü değil,
Ünlü Murtaza'nın oğlu da.
- Babası aklına geldikçe gayretlenir,
Akraba Arap halkını da düşünür.
Babamın elini alıp, ben oğlunum, diye,
Söyleyeceğim vakti ne zaman göreceğim.

- 3053 Üstümö cük artıldı kötörö algıs,
Maşakat kaday sapar oydon kalgıs.
Cürbögön adam basıp attın izi,
Col kıldım tokoy çerdi özüm calgız.
- 3057 Meenetim kaytar beken uşul kılğan,
Acalga alpuruşup karşı turgan.
Adamga ar kaday iş colukpaybı,
Ötöyün dep oylonot uşul sından.
- 3061 Çıdaymın bardığına atam üçün,
Azaptın arta bersin cügün bütün.
Duşmandar keke bersin karşı çıgıp,
Caralğan kazat üçün menin küçüm.
- 3065 Arab eli alıs eken izdegenim,
Kantsem da taap oyum menin.
Ata-curt meken saga kızmat kılбай,
Karızıñdan kutulamın kantip senin.
- 3069 Caş bala uşulardı oylop turup,
Kelatsa ilgerilep kamçı urup.
Añkığan atır cıttuu çöbü güldüü,
Colugat kenen cayloo suu tunuk.
- 3073 Al cerge Şaysılда түшүп attan,
Dem alıp ookattandı bala arstan.
Oşentip oturganda körö kaldı,
Colooçu calgız kişi keke catkan.
- Üstümde kaldıramayacağım bir yük var,
Meşakkatli sefer bir türlü aklımdan çıkmıyor.
İnsanın geçmediği, atın yürümediği yerleri,
Yol yaptım koyu ormanı bir başıma.
- Yaptıklarımın karşılığını görecektir miyim,
Uğraşıp ecelle ona karşı geldim.
Her türlü iş çıkar, insanın karşısına
Geçsem, der insan, bu sınavlardan.
- Her şeye dayanırım babam için,
Yüklesin sırtıma azabın bütün yükünü.
Düşmanlar karşıma çıkmaya devam etsin,
Savaş için yaratıldı benim gücüm.
- Aradığım Arap halkı meğer uzakmış,
Ne olursa olsun bulmak tek dileğim.
Ata yurdum, vatanım sana hizmet etmeden,
Borcumdan nasıl kurtulurum.
- Delikanlı bunları düşünerek,
Atına kamçı vurup ilerliyordu.
Çiçek ve at kokusunun yayıldığı,
Suyu temiz olan bir yaylaya geldi.
- O yere gelince Şaysılда attan indi,
Dinlenip, yemek yedi yavru aslan.
Gözüne görünür o sırada,
Gelmekte olan yalnız bir yolcu insan.

- 3077 Cakındap kele catat oşol karaan,
Baykasa aksakalduu karı adam.
Astınan toso çıgıp kol kuuşurup,
Şaysılda ızat kılıp berdi salam.
- 3081 Al kişi salamında alik alıp,
Bayladı kariyanın atın barıp.
Bul cerge oturuñuz atake dep,
Körsöttü kök şiberge çanap salıp.
- 3085 Bala aytat Mediynaga barmak elem,
Tokoy çer kele catam too-taş menen.
Kez-kezde aman kalam kayrat kılıp,
Kaçırıp caynap çıgat duşman degen.
- 3089 Korkunuç toktoto albayt coldon meni,
Maksatım izdegenim arab eli.
Aksakal balañızga cardam berip,
Tüz colun körsötsöñüz kelse cönü.
- 3093 Çarçadım özüm çaşmın atım arıp,
Ata deyt turgan kezim kanat talıp.
Columdan kança duşman karşı çıgıp,
Karcaldım künü-tünü uruş salıp.
- 3097 Degende kariya aytat ukkun balam,
Kılbagın bul sapardan köñülündü alañ.
Mediyna barıp-kelip cürgön şaar,
Mildetti adaştırbas moynuma alam.
- Gittikçe yaklaşıyordu o kişi,
İyice bakınca ihtiyar olduğunu fark etti.
Önüne çıkıp, ellerini kovuşturup,
Şaysılda, izzetle selam verdi.
- O kişi de selamına karşılık verdi,
İhtiyarın atını alıp, bağladı.
Bu tarafa oturun baba, diye
Otların üstüne kaftanını serdi.
- Çocuk der, Medine'ye gidecektim,
Koyu ormanı, dağı taşı aşarak geliyorum.
Yol boyunca gayretim sayesinde sağ kaldım,
Her taraftan saldırıyordu bir çok düşman.
- Tehlikeler beni yolumdan alamaz,
Maksadım, Arap halkını bulmak.
Aksakal, evladınıza yardım edip,
Doğru yolu gösterebilir misiniz?
- Henüz çok gencim, ben de atım da yorgunuz,
Baba, tam da kanat çırpacak zamanım.
Yoluma bir çok düşman çıkıp,
Gece gündüz savaşınca bitap düştüm.
- Bunları duyunca ihtiyar der, dinle yavrum,
Sefere çıktığına pişman olma.
Medine bir şehirdir gidip geldiğim,
Senin kaybolmaman için yardım ederim.

- 3101 Attanıp colooçular ketti cürüp,
Attarın otko koygon kayta minip.
Azabın coldo körgön ayıp berdi,
Şaysılda kariyaga tüşündürüp.
- 3105 Çıragım er cigittin anday işi,
Misalı uykudagı körgön tüşü,
Başınan caş kezdegi ötköndördü,
Unutat akırında bardık kişi.
- 3109 Sen dagı unutasıñ munun baarın,
Karmaşkan karakçı adam-cırtkıç añın.
Azaptı murun körgön oyuna albay,
Oyloysuñ ubagında caşoo kamın.
- 3113 Turmuştı meenet-döölöt birdey şerik,
Kezinde biri ketse biri kelip,
Adamdık çın sapatıñ oşol bolot,
Colukkan kıyındıktı ketseñ ceñip.
- 3117 Sen caşsıñ közüñ körör balam barın,
Turmuştun açuu-tattuu tatıp daamın.
Turuktuu bardığına cigit bolsoñ,
Oşondo bulgabaysıñ eldin naamın.
- 3121 Elimdep alıs cerden izdep keldiñ,
Arada kança meenet azap kördüñ.
Kacıbay kelatkanıñ kayrat kılıp,
Sagıntkan kasiyeti balam eldin.
- Atlanıp yolcular yola çıkıp,
Otlayan atlarına tekrar binip.
Yolda çektiği azapları anlatıp,
Şaysılda, ihtiyara dinletti.
- Yavrum, her delikanlının başına gelenler,
Uykuda görülen bir rüya gibidir.
Gençliğinde başından geçenleri,
Unutur sonunda bütün insanlar.
- Sen de unutacaksın bunları,
Kapıştığın haramileri ve vahşi hayvanları.
Hatırlamadan çektiğin azapları,
Hayata başlayacaksın gelince zamanı.
- Hayatta iyi ile kötü daima beraberdir,
Sırasıyla biri gelir, biri gider.
İnsanlık vasfın belli olur, eğer,
Karşına çıkan zorlukları yenersen.
- Gençsin, daha göreceklein çok, yavrum,
Hayatın acısını tatlısını tadacaksın.
Her şeye dayanabilen yiğit olursan,
O zaman halkının adına leke bulaştırmazsın.
- Halkım, diye uzaklardan arayıp geldin,
Yolda bir çok azaplar çektin.
Yorulmadan gayretle geliyor olman,
Bir özlemdir yavrum, halkına olan.

3125 Çıragım erdin eri elin süyöt,
Ata-curt mekeninin barkın bilet.
Kee biröö öz başının kamın oylop,
Kursagı toygon cerde cürö beret.

Yavrum, yiğitlerin yiğidi, halkını sever,
Ata yurdunun, vatanının değerini bilir.
Bazıları kendi boğazını düşünerek,
Karnının doyduğu yere hizmet eder.

3129 Balban er usta çoñ baatırlar,
Caralat curt bagına deşet alar.
Bardığı el atagın çıgarat dep,
Aytilıp ötkön elden kalgan kabar.

Pehlivan, er, usta ve büyük bahadırlar,
Onlar halkının bahtı için yaratılır, derler.
Hepsi halkına şöhret kazandırdı diye,
Söylenir öncelerden kalan haber.

3133 Sen baatır ata-curttu tapsañ aman,
Karızıñdı kalk aldında atkar anan.
Tartınbay mekenine kızmat kılsa,
Kadırdı elden tabat dedi adam.

Bahadır, sen vatanını sağ salım bulursan,
Borcunu halk önünde yerine getir.
Ulusun için hizmet edersen çekinmeden,
Halkından saygı görürsün, dedi adam.

3137 Atañdı, eneñdi da balam ukkam,
Baatırlar bütün cerge atı çıkkın.
Kötörüp taş tüşsö da taalayıña,
Çıdaşka mildettüüsüñ oşonduktan.

Babanı da ananı da duymuştum yavrum,
Bahadırlardır her yere isimleri yayılan.
Üstüne taş düşse de kaldırıp,
Dayanmaya mecbursun o yüzden.

3141 Uşunday çaş balaga akıl aytat,
Bala da karı sözün turat baykap.
Kezinde at çaldırıp ara colgo,
Tınbastan künü-tünü sapar tartat.

Delikanlıya öyle akıl verdi,
O da ihtiyarın sözünü dinleyip durdu.
Vaktiyle atını dinlendirip, yola,
Gece gündüz durmadan sefere devam etti.

3145 Çaalığıp kele catsa alar arañ,
Artınan cete kelet eki-üç adam.
Abışka cönüñdü aytkın toktotkun da,
Kim bolor canıñdagı bu çaş balañ.

Yorulmuş, zar zor gidiyorlarken,
Yaklaştı iki üç adam arkalarından.
Durun! İhtiyar, söylesene,
Yanıdaki bu delikanlı kim, dediler.

- 3149 Kaysıl cer colooçular barar ceriñ,
Uruguñ ata-baba tuugan eliñ.
Ötöt dep bizdin coldon uruksatsız,
Suraybız oşonduktan atı cönüñ.
- 3153 Kemsintet kariyanı keldi dagı,
Korkutat közünö ilbey Şaysılda.
Bulardın bey tartibin körgön cerde,
Eriksiz açuu bastı caş balanı.
- 3157 Kim kerek tartkıla deyt attın başın,
Arabda atam Aalı Şaysılda atım.
Adepsiz süylöysüñör atırañdap,
Sıylabay aksakaldın uluu caşın.
- 3161 Karıga oroy süylöş kanday ayıp,
Kardıñdı cibersembi cara sayıp.
Şaysılda açuulanıp kaytkıla deyt,
Özüñör bolo elekte menden mayıp.
- 3165 Biz emne uurubuzbu malıñdı alğan,
Salganday uşunçalık toogo cañcal.
Col tosup toktotosuñ uyalbastan,
Silerge karız belek berbey kalğan.
- 3169 Uluu col cürö beret bardık kişi,
Kimdin bar colooçıda kanday işi.
Közümö körünböstön cogolgula,
Başıñdı kıra elekte kılıç mizi.
- Gideceğiniz yer neresidir, yolcular,
Soyunuz, ecdatlarınız ve halkınız kim.
Bizim yoldan izinsiz geçiyorsunuz,
O yüzden kimliğinizi soruyoruz.
- Küçümseyip, ihtiyarın yanına geldi,
Şaysılda'yı önemsemenden korkutur yaşlıyı.
Onların tertipsizliğini görünce,
Çaresiz öfkeleni delikanlı.
- Size kim lazım, çekilin önümüzden,
Babamın adı Ali, benim adım Şaysılda'dır.
Terbiyesizlik edip duruyorsunuz,
Saygı göstermeden yaşına aksakalın.
- Yaşlılara kabalık etmek çok ayıp,
Karnınızı ikiye mi böleyim yarıp.
Çekilin, der Şaysılda öfkelenip,
Henüz sizin canınızı acıtmadan.
- Biz hırsız mıyız sizin hayvanınızı çalan,
Bu denli kavga çıkartacak kadar.
Yolumuza çıkıp, durduruyorsunuz utanmadan,
Yoksa size ödemediğimiz borcumuz mu var?
- Burası ana yoldur, herkes geçer,
Kime ne, yolcuyla ilgilensin.
Defolun gözüme gözükmeden,
Kılıçla başınızı henüz kesmeden.

- 3173 Kelgender kep ayta albay kaldı turup,
Kayrıldı ketmek üçün atın burup.
Agerde ergişse bul caş bala,
Alardın algan turat başın culup.
- 3177 Amalsız alar kaldı bular ketti,
Karıya tüşündürdü türlüü kepti.
O, balam, baykadıñbı aligiler,
İçine saktap ketti dedi kekti.
- 3181 Çıragım sen bulardın bilseñ cayın,
Arabga başı kündön duşman ayıl.
Ötköndö karaktaşıp talap alıp,
Col tosup şimşileşip cüröt dayım.
- 3185 Kıynalbay beker olco tapsak deşet,
Aldamçı buzukular baarı kesep.
Arabdan kolgo tiyse biröo carım,
İşi menen saygılaşıp tilin kesip.
- 3189 Alar bir ırayımsız catkan ayban,
Zaarduu cılan öñdüü uun caygan.
Arabga duşman bolsoñ keligile dep,
Cürüşöt cardam izdep alda kaydan.
- 3193 Bilinbey cardam berip türtköndör bar,
Oşogo işenişip cüröt alar.
Ar, uyat, adamdıktı unutuşkan,
Tıñtıktı korkunuçtuu buzukular.
- Gelenler hiçbir şey söyleyemeden şaşıp kaldı,
Döndüler gitmek için atları çevirip.
Eğer karşı gelecek olsalar, bu delikanlı,
Onların kafasını koparacak gibi.
- Çaresiz diğerleri gitti, onlar kaldı,
İhtiyar devam etti hikâye anlatmaya.
Ey yavrum, fark ettin mi onları,
Gittiler saklayarak içlerine intikamı.
- Evladım, sen onların hâlini bir bilsen,
Onlar, Araplara baştan beri düşman.
Gelip geçenlere zor kullanıp, soyarlar,
Her zaman yol kesmekle uğraşırlar.
- Zorlanmadan bedava yemek bulsak, derler,
Yalancı ve dolandırıcıdır onlar.
Araplardan biri ellerine geçerse,
İşkence edip, onun ellerini keserler.
- Onlar merhametsiz hayvan gibidirler,
Zehirini akıtan zehirli yılan gibidirler.
Araplara düşman iseniz bize katılın, diye,
Sağdan soldan yardım istemektedirler.
- Gizlice yardım edenler var,
Onlara inanıp hayat sürödürüyorlar,
Namusu ve insanlıklarını unutup,
Çevrelerinde huzur bırakmayan dolandırıcılar.

- 3197 Bular bir tukurganga ketken malay,
Atkarat aytkandarın can ayabay.
Tınç elge bülük salıp cerdi tepsep,
Kan akkan cazığı çok dalay-dalay.
- Onları kışkırtanların köleleri oldular,
Yaparlar söylediklerini canlarını hiçe sayarak.
Huzurlu halkın düzenini bozup,
Günahsızların kanlarını akıttılar.
- 3201 Aybanday cortup cürgön balam türü,
Ölümtük izdegendey künü-tünü.
Adamga oylogonu kıyanattık,
Aram et cegen öfidüü körgön künü.
- Gezerler yavrum, hayvanlar gibi,
Gece gündüz leş arayanlar gibi.
Kötülükten başka bir şey düşünmezler,
Her gün yedikleri haram yemektir.
- 3205 Ar dayım senin atañ izdep kelip,
Koluna cazaların ketçü berip.
Aalının balası dep atıñdı ugup,
Alardın cansızdarı ketti körüp.
- Her daim baban arayıp gelip,
Onlara cezalarını verip giderdi.
Ali'nin oğlu olduğunu duyunca,
Onların casusları hemen gitti.
- 3209 Katılat bular saga kamınıp al,
Cardamsız men coldoşuñ bir kartañ çal.
Duşmanga töştü tosup karşı çabat,
Er cigit namıs bilgen kayratı bar.
- Hazır ol, onlar sana saldıracaklar,
Yoldaşın olan bir ihtiyarım ben.
Düşmana göğsünü gererek karşı çıkar,
Er yiğit, namus için gayret eder.
- 3213 Arstan arabdagı atañ Aalı,
Çığıştın kız balbanı enefi dağı.
Kayrat kıl körgöndörüñ eçteke emes,
Turmuşun endi tüşüp çın salmagı.
- Baban, Arapların Ali aslanı,
Anan ise doğunun kız pehlivanı.
Bu gördüklerin henüz bir şey değil,
Şimdi geldi, kaderin ağır sınavı.
- 3217 Ata, deyt ilgerilep ketkin ıraak,
Bul cerde tura albassız dedi çıdap.
Ketpeymin bir körölü emne bolso,
Artıkıp senden canım menin çırak.
- Baba der, uzaklaş buralardan,
Burada dayanıp duramazsın.
Gidemem, bir göreyim, ne olursa olsun,
Benim canım çok mu önemli seninkinden.

3221 Koyuñuz siz çaşagan karı adam,
Bul soguş kan cıttangan atı caman.
Cürö ber col arbitıp meni baykap,
Artıñdan kuup cetem bolsom aman.

Siz, yaşlı bir adamsınız, yapmayın,
Savaş demek kötüdür, hep kan kokar.
Uzaklaşın beni gözden kaçırmadan,
Ölmezsem yetişirim arkanızdan.

3225 Tapşırdım caratkanga balam seni,
İzdegen nasip bolsun atañ ceri.
Caşımdı men çaşagan saga bersin,
Ayadıñ kariya dep balam meni.

Yavrum, seni yaradana emanet ettim,
Aradığın ata yurdu görmek kısmet olsun.
Benim yaşadığım yaşımı sana versin,
Acıdın ihtiyar diye bana yavrum.

3229 Añıgıça at minişip, töö minip,
Artınan bir katarı cöö cürüp,
Kelatat Şaysıldaga kaptap düşman,
Caş baatır tootposton turat külüp.

O sırada ata, deveye binip,
Arkalarından birkaçı da yayan gelip.
Geliyor Şaysılda'ya düşman saldırıp,
Genç bahadır, korkusuzca duruyor gülerek.

3233 Arabdın başı kündön düşman elin,
Talkalap kıyratayın buzup çebin.
Alpargan atam menen el-curtuma,
Belegim oşol bolsun dedi menin.

Arapların daimî düşmanları,
Parçalayıp, dağıtayım onları.
Babama ve vatanıma armağan ettiğim,
Hediyem o olsun benim, dedi.

3237 Bul elge körsötöyün ata küçün,
Çuruldap kele bersin baarı bütün.
Emizgen er bolso dep küñü-tünü,
Apamdın aktar kezim emgen sütün.

Bu halka göstereyim babamdan kalan gücümü,
Art arda gelsin hepsi birden.
Yiğit olsun diye gece gündüz emzirdiği,
Anamın sütünün hakkını verme zamanım geldi.

3241 Düşmandan apam kaçan kaçkan eken,
Enem şer Darıyka kız arstan eken.
Opoñoy ara coldon karmap alar,
Balanı karakçıláp tapkan eken.

Düşmandan ne zaman kaçmış,
Anam Darıyka kız aslan imiş.
Kolayca yoldan yakalayıp onlar,
Bana güçlerini göstermek istiyorlar.

- 3245 Baatırı ötüp ketken murunku eldin,
Ürüstöm Saldın uulu balban şerdin.
Er biri coluñuzdu coldoyun dep,
Duşmanga calgız turgan balañ menmin.
- 3249 Oyunda kelatkanday Aalı baatır,
Darıyka kıykırgansıp uulum kaçır.
Şaysıladañ karap turbay duşmanıña,
Salgın dep aytışkanday zaman akır.
- 3253 Ürüstöm çokmorunday pildi çapkan,
Öz kolu bolgon öñdүү neçe batman.
Küç kubat payda bolup denesine,
Kaçırdı duşmandarın caş arstan.
- 3257 Kıykırdı eröölğö çık dep birden,
Kelatat bir baatırı pildi mingen.
Eköo kaçırışıp sayışkanda,
Anısı togolonup tüştü pilden.
- 3261 Ekinçi cana artınan biri keldi,
Karmaşıp Şaysılada dağı ceñdi.
Körgöndö baatırları cıgilganın,
Cabılıp caş balaga kaptattı eldi.
- 3265 Şumkarday taan körgön bark-bark etip,
Toktoboy bala arstan keldi cetip.
Misalı karga tepken ılaaçınday,
Alardı kuup kirdi birindetip.
- Tarihten bir çok bahadır geçti,
Zâl'ın oğlu Rüstem pehlivan da geçti.
Her biriniz gibi olayım, diye,
Düşmanla yalnız savaşmak isteyen benim.
- Sanki, Ali Bahadır geliyormuş gibi,
Darıyka, oğlum saldır, diye sesleniyormuş gibi.
Şaysılada da yerinde durmadan düşmanına,
Saldırdı ahir zaman gelmiş gibi.
- Rüstem'in file vurduğı topuzu gibi,
Eli de olmuş batman gibi.
Gücü kuvveti toplanmış bedeninde,
Yavru aslan, düşmanlarını kaçırdı.
- Kapışmaya birer birer çıkın, diye bağırdı,
Filin üstünde bir bahadır geldi.
İkisi birbiriyle çarpıştığında,
Karşısındaki filden yuvarlanıp düştü.
- İkincisi ve sonra diğerleri de geldi,
Şaysılada, kapışarak onları da yendi.
Bahadırlarının yenildiklerini görünce,
Bütün askerlerini üstüne saldı.
- Sungur kadar taanı⁶ görüp, ses çıkarıp,
Yavru aslan geliyordu durmadan.
Kargaya saldıran laçın gibi,
Onları dağıtıp, tarumar etti.

⁶ Alaca karga. Kırgız Sözlüğü. C. II. s. 694.

- 3269 Balanın biröösündö türlüü carak,
Bir kezde kıbanın kılıçtı alat.
Aralap andelekti üzgön öñdüü,
Baştarın oñdu-coldu kıya çabat.
- 3273 Artınan saadak alat keede nayza,
Top etip togolonot bala saysa.
Barçınday asmandagı añdı körgön,
Kaçırat düşmandarın kayta-kayta.
- 3277 Alar da karap turbay kıl at aybat,
Alsak dep çaş balanı karmap, baylap.
Kan agıp suu orduna meymilçekten,
Maydan cer karsıldaşıp catti çañdap.
- 3281 Nayza cep çaş balanın aktı kanı,
Açınıp soğuş kıldı kayta dağı.
Kırılıp düşman cagı çıday albay,
Uruştan sürülüşüp kaçtı baarı.
- 3285 Kaçkandın kay cerinde taasir kalat,
Bıtırıp tarap ketti karşı tarap.
Kıyratıp coodu ceñip kubangandan,
Artınan kariyanın bala barat.
- 3289 Düşmandın talkaladım ata baarın,
Menin da denemde bar caralarım.
Tazartıp suuga cuup caraattı,
Darılap toktotuñuz akkan kanın.
- Çocuğun birisinde değışik silah,
Aniden kılıcı kınından alır.
Sanki, topraktan kavunu ayırır gibi,
Kafalarını gövdelerinden ayırıyordu.
- Sırası gelince sadak ve sonra mızrakla,
Saldırarak hepsini yere serdi.
Avını gören gökteki barçın gibi,
Tekrar tekrar saldırdı düşmanlarına.
- Onlar da karşı koyup, boş durmadan,
Yakalayıp bağlamak isterler delikanlıyı.
Su gibi oluk oluk aktı kan,
O yeri toza bulayıp, savaşıyorlardı.
- Mızrak saplanınca delikanlıya, aktı kanı,
Durmadan savaşmaya devam etti.
Azaldı düşmanlar daha fazla dayanamayıp,
Yavaş yavaş savaş alanından kaçtılar.
- Kaçandan artık kimse korkmaz,
Dağıldı düşmanlar dört bir tarafa.
Düşmanı yenmenin kıvancıyla,
İhtiyarın arkasından gidiyor delikanlı.
- Baba, düşmanların tümünü yok ettim,
Ama ben de çeşitli yaralar aldım.
Suyla temizleyip yıka yaralarımı,
Tedavi edip, durdurunuz akan kanı.

- 3293 Bolmokçu colooçuda kaday darı,
Berildi Şaysıldaga koldo barı
Darılup taza cuup col üstündö,
Col tarttı al eköo andan arı.
- 3297 Kaldı dep calgız coodo oylop seni,
Turganda kubandırdıñ kelip meni.
Ukkanda baa berer erdigine,
Tuuganıñ Mediynalık arab eli.
- 3301 Aktadıñ ata karızın, ene sütün,
Er cigit uşundayda cumşayt küçün.
Abiyri alıp çıktıñ bul uruştan,
Çıragım ata-eneñdi tartkan üçün.
- 3305 Cetkizsin uulum seni talabıña,
Aman cet ata-curtuñ arabıña.
Karakçı kankorlordu kıyrattı dep,
Tarihtın atıñ tüşör baragına.
- 3309 Ata deyt karızım bar ali menin,
Atamdın körö elekmin tuugan elin.
Alardı nasip bolup aman körsöm,
Duşmanga bastırbasımın kadam cerin.
- 3313 Kutulup toskunçudan colooçular,
Kaytalap ilgerilep col cürdü alar.
Bir bala kıyratıptır duşmandı dep,
Taraptır törögökkö uşul kabar.
- Yolcuda nasıl bir ilaç olsun ki,
Verdi Şaysılda'ya elinde olanları.
Tedavi edip, temizleyip yol üstünde,
Yollarına devam etti böylece ikisi.
- Yalnız kaldın, diye düşündüğümde seni,
O sırada geldin sen, kıvandırdın beni.
Duyduklarında paha biçerler cesaretine,
Akraban olan Medine'nin Arap halkı.
- Hakkını verdin baba borcunun, ana sütünün,
Er yiğit gücünü öylelerine kullanır.
Bu savaşta namusunu korudun,
Yavrum, anana babana çektiğin için.
- Oğlum, Allah seni muvaffak etsin,
Sağ salim ulaş vatanına, Araplara.
Haramileri ve zulümleri yok etti, diye,
İsmin kalır tarihin sayfalarında.
- Baba, der, borcumdan daha kurtulamadım,
Halkımı, babamı henüz göremedim.
Kısmet olur da onları sağ salim görürsem,
Düşmanlara adım bile attırmam vatanıma.
- Kutulup yolcular dolandırıcılardan,
İlerleyip, yollarına devam etti onlar.
Bir çocuk yok etmiş düşmanları diye,
Yayılmış her tarafa bu haber.

- 3317 Col cürüp kele catat alar tınbay,
Toktolup eç bir cerge ayal kılbay.
Aksakal canındaki can coldoşun,
Arabga tınap emes alıp barbay.
- 3321 Coldoşu kösöm bolup al balanın,
Kıskarttı tötö cürüp cer tanabın.
Az kündö aman-esen colu bolup,
Şaarı nasip boldu Medinyanın.
- 3325 Kariya canındaki col baştagan,
Çınında köptü körgön bul cakşı adam.
İş kılıp Şaysıldanı alıp keldi,
Akıykat al kişiden bolup cardam.
- 3329 Oşondo Şaysıldaga mınday dedi,
Arabdın Semiz degen uşul ceri.
Mediyna munaraba bul şaarga,
Cetkizdi aman-esen balam seni.
- 3333 Tabılıp izdegenim colum bolup,
Carkırap turgan kezde köñülüm tolup.
Aksakal emgek menen cetkizdiñiz,
Col cürüp meenet tartıp bir ay toluk.
- 3337 Kıynalıp kelatkanda közüm caştap,
Baktıma koşulduñuz coldu baştap.
Ata deyt siz eerçitip kelbegende,
Bul cerdi kıyın eken maga tapmak.
- Yollarına devam edip, geliyorlar,
Hiçbir yerde durup dinlenmeden.
Aksakal, yanındaki can yoldaşını,
Araplara ulaştırmadan rahat edemezdi.
- O çocuğun yoldaşı, rehberi olup,
Şaşırmadan kestirmeden götürdü.
Az günde sağ salım ulaşıp,
Medine'yi görmek kismet oldu.
- Yanındaki ihtiyar, sana yol gösteren,
Gerçekten çok şey görmüş iyi bir insan.
Şaysılda'yı vatanına getirerek,
Büyük yardım etti o insan.
- Sonra Şaysılda'ya şöyle dedi,
Burası Arapların Semiz şehri,
Medine çok yakın bu şehre,
Yavrum, sağ salım ulaştırdım seni.
- Kismet oldu, buldum aradığımı,
Çok sevinçliyim, gönlüm neşe dolu.
Aksakal, emek verip, getirdiniz beni,
Tam bir ay yollarda azap çekip.
- Azap çekip, yorgunlukla geliyorken,
Bahtıma siz katıldınız yol gösterip.
Baba, eğer sizinle gelmeseydim,
Buraları bulmak çok zor olurdu.

- 3341 Cakşılık kızmatıñız büt oyumda,
Kıl arkan çiribeyt deyt er moynunda.
Kayırmın karızımdı bir kün sizge,
Kara cer tartpay tursa öz koynuna.
- 3345 Maksatım uşul ele ata menin,
Atayı izdegenim tuugan elim.
Köp tartıp col azabın arıp, açıp,
Akırı aman kördüm Arab cerin.
- 3349 Boordoş ata curtum kanım birge,
Alıstan kelip turam men silerge.
Ukkanda cürök tüylap sagındırgan,
Atam bar Aalı baatır içiñerde.
- 3353 Çırpıgı men çınardın alısta öskön,
Çoñıoydum tarbiya alıp başka cerden.
Arabdın bir balası Şaysıldamın,
Atayı eli curtun izdep kelgen.
- 3357 Kubanıp toktono albay izdep keldim,
Kañçalık ara coldo meenet kördüm.
Akırı uruş kılıp küçtü cumşap,
Arabdın duşman elin coldo ceñdim.
- 3361 Oşol men izdep kelgen atam kana,
Mediyna alar turgan uşul kala.
Dep aytıp Şaysılda kele catsa,
Küröşüp catkan eken bir top bala.
- Yaptılarınızı hiçbir zaman unutamam,
Yiğit unutmaz asla yapılan iyilikleri.
Bir gün öderim size bunların karşılığını,
Almazsa koynuna kara toprak beni.
- Maksadım şu idi baba benim,
Özlemle halkımı aradım.
Yorgunluk, açlık gibi yol azabını çekip,
Sonunda Arabistan'a ulaşabildim sağ salım.
- Canım feda öz ata yurduma,
Uzaktan geldim ben size.
Duyduğumda yüreğimi çarptırıp, özlettiren,
Babam Ali var aranızda.
- Uzaktan yetişen bir çınarın dalıyım,
Başka yerde büyüdüm, terbiye aldım.
Arapların oğlu Şaysılda'yım,
Halkını, vatanını arayıp gelen.
- Kıvançtan duramayıp, arayıp geldim,
Yolda da bir çok azap çektim.
Sonunda güç gösterip, savaş açarak,
Arapların düşmanlarını yolda yendim.
- Benim aradığım o babam nerede,
Onların kaldığı şehir Medine idi.
Bunları söyleyerek gelirken Şaysılda,
Karşılaşır yolda güreşen çocuklarla.

3365 İçinde al baldardın Aziret Aalı,
Başka elden kanalıık bar cana dagı.
Baldardı k r şt r p oyunun körüp,
Kızığıp tamaşada turgan baarı.

Hız. Ali de çocukların yanında idi,
Vardı başka halkın da temsilcileri.
Çocukları g reştirip, oyunlarını görüp,
Hepsi eğlence içinde idi.

3369 Atasın kaydan bilsin kelgen bala,
Aytpasa taanıştırıp bir   aga.
Oyunga aş degender kaday ınak,
Kayrılıp toktoy kaldı tamaşaga.

O nasıl tanısin ki babasını,
Tanıştırıp kimse ona söylemezse.
Gençler her zaman oyunlara meyillidir,
Dönüp katıldı eğlenceye.

3373 K r şk n on ceti eken bala sanı,
Katarlař řaysıldanın teńt řtarı.
Ulubu Asan- s n, Anapiya,
Aalının bardığı teń öz baldarı.

G reşenlerin sayısı on yedi imiş,
şaysılda'yla aynı yaştalarmış.
Oğulları Hasan, Hüseyin, Anapiya,
Hepsi de Ali'nin öz çocukları.

3377 Alardın oyundarın sınaşkanı,
Arstandın baldarınday t g l barı.
K rg nd  andaylardı kantip toktoyt,
Arabdın afı kelgen aş arstanın.

Yaklaştı görüp onların oyunlarını,
Hepsi aslanın yavruları gibi.
Görünce onları nasıl durur,
Arap'ın yeni gelen genç aslanı.

3381 Aalıga bir aş bala akın kelip,
Urmattap kol kuuşurup salam berip.
Ata deyt uruksat berseń k r ř y n,
Keldi elem bul baldardın oyunun körüp.

Ali'nin yanına bir delikanlı gelip,
Saygıyla ellerini kovuşturup selam verdi.
Baba izin verirsen g reşeyim, der,
Gelmiştim bunların oyununu görüp.

3385 Kubanttı küröřöm dep aytkan kebiń,
K t n k  k r ş sınayt artık kemin.
Cazganbay karmaşa ber bular menen,
Bardığı  z baldarım balam menin.

Kıvandırđı beni güreşmek istemen,
Kimin güçlü olduğu güreşte belli olur.
G reşebilirsin bunlarla çekinmeden,
Yavrum, hepsi de kendi evlatlarımdır.

- 3389 Makul dep bala tüşüp keldi basıp,
Caltanıp kalar emes kayra kaçıp.
Tulparday dübürt ukkan toktono albay,
Unuttu kelatkanın arıp-açıp.
- 3393 Balanı baykap Aalı turat sınaþ,
Caltanbay bardık işke kayrat kılat.
Arstanday aybatı bar kimdin uulu,
Acıdar op tartsa da turar çıdap.
- 3397 Aalı bir sınçı emespi köptü körgön,
Çın kalıs kara kıldı cara bölgön.
Artık dep Şatsıldaga baa beret,
Balbandın bardıgınan özü körgön.
- 3401 Ar cerdin colukturdum talay erin,
Talkalap düşmandardın buzдум çebin.
Kaçırған kara kulak kabılan öñdüü,
Adamdın kim körüptür minday erin.
- 3405 Caş eken temir kanat bardığı orto,
Tefielbes eç bir adam küçü tolso.
Attiñ ay menden kiyin ordum basar,
Muraskor artımdağı uulum bolso.
- 3409 Dep oylop oturganda bala kelip,
Baarına uçuraştı kolun berip.
Tañ kaldı körüp turgan eldin baarı,
Arstanday caş baatırdın sürün körüp.
- Tamam, deyip, çocuk geldi,
Geri dönüp gidecek gibi değil.
Yerinde duramadı yürük at misâli,
Yorgunluğunu da, açlığını da unutup.
- Çocuğı takip edip, sınıyordu Ali,
Kaçmadan cesurca davranan,
Bu kimin oğlu böyle, aslan gibi heybetli,
Ejderhanın yutmasından dahi korkmayan.
- Ali de bir sınçıdır, her şeyi bilen,
Her işe adaletli davranan.
Şaysılda'ya paha biçer, en iyisi, diye,
Görmüş olduğu pehlivanlar arasında.
- Her yerde türlü yiğitlerle karşılaştım,
Parçalayıp düşmanların sığınaklarını, yok ettim.
Saldıran kara kulak kaplan gibi,
Kim görmüş insanların arasında böyle yiğidi.
- Gençmiş, daha gücünü toplayamamış,
Hiç kimse karşı gelemes gücüne kavuştuğunda.
Yerime geçecek benden sonra,
Arkamda bir vârisim kalsa.
- Diye düşünüp oturduğunda, çocuk gelip,
Hepsine el uzattı selam verip.
Şaştı kaldı bunu gören halkın tümü,
Aslan gibi genç bahadırın heybetini görüp.

- 3413 Caltanbay bala keldi küröşöm dep,
Turbaybı toktono albay küçü demep.
Kana endi meni menen küröşüügö,
Korkpogon balbanıñar kelgile dep.
- 3417 Birinçi Asan keldi murun cıgıp,
Oylonup cıgamın dep kayrat kılıp.
Akırı Şaysıldaga üç aylantıp,
Asandı koygon eken cerge cıgıp.
- 3421 Artınan açuulanıp Üsön kelgen,
Kantkende cıgıldı dep akem cenden.
Kañçalık el balbanı bolsoñ dagı,
Kana endi kutulup kör bala menden.
- 3425 Karmadı Şaysılda dagı barıp,
Colborstoy atırılıp kayrattanıp.
Kıla albayt eç bir ayla caş balaga,
Cıgıldı Üsön dagı ala salıp.
- 3429 Körgöndö cıgilganın agaların,
Agızıp Anapiya közdün kanın.
Karmaşıp caş balaga küçün cumşap,
Kıyratmak kabırganın culup barın.
- 3433 Bir cette Aalı aydar karap turat,
Baldarı cıgılışıp boldu uyat.
Kantse da bala emespi körüp turup,
İçinen kaardanıp namıs kılát.
- Güreşmek için geldi çocuk korkmadan,
Toplanan kuvvetine hâkim olamadan.
Hadi, şimdi benimle güreşmek için,
Korkmadan pehlivanlarınız gelsin.
- Önce Hasan geldi, ilk olarak,
Gayretle yeneceğim, diye düşünüp.
Sonunda Şaysılda üç kere çevirip,
Hasan'ı yenmiş yere yıkıp.
- Arkasından öfkelenip Hüseyin gelir,
Nasıl oldu da ağabeyim sana yenildi, diye.
Ne kadar halk pehlivanı olsan da,
Hadi şimdi kendini benden kurtarsana.
- Şaysılda da yakaladı gidip,
Cesaretle kaplan gibi saldırıp.
Delikanlıya kimse engel olamadı,
Yıkıldı Hüseyin de yuvarlanıp.
- Görünce ağabeylerinin yenildiğini,
Anapiya'nın gözünden yaş yerine kan aktı.
Bütün gücüyle delikanlıyla kapışıp,
Parçalamak ister kaburgalarını tek tek çıkarıp.
- Ali Haydar bir kenarda takip ediyordu,
Oğulları yenilip rezil oldu.
Çocuğun yaptıklarını görünce,
İçinden öfkeleni, düşündükçe namusunu.

- 3437 Koyo ber Anapiya naçar bala,
Karmaşıp küçü cetpeyt anın saga.
Kaytpagan eç nerseden balban bolsoñ,
Küröşkö çıgasıñbı balam maga.
- 3441 Ata deyt aynışpaylı aytkan sözdön,
İymenip turat elem özüñüzdön.
Kandayça cıgılsañız bolor eken,
Cıgılsam uyatı cok dedi sizden.
- 3445 Karmadı Aalı baatır küçün cıynap,
Cerge urup caş balanı uyat kılmak.
Bilk etip koygon da cok Şaysılda,
Atası ırgıtsa da anık çındap.
- 3449 Kördü elem dalay balban muruntadan,
Çoyunday kozgolbogon kanday adam.
Dep tursa Şaysılda ırgıttı ele,
Aalı şer barıp tüştü beş on kadam.
- 3453 Oşondo açuulanıp Aalı baatır,
Bolgondoy cer silkinip zaman akır.
Tura algıs adam çıdap aybatına,
Kaçırıp Şaysıldanı kele catır.
- 3457 Balada kaçır emes Aalı şerden,
Cazganbay karşı basıp a da kelgen.
Kaçırğan kart kabılan caş arstan.
Sıyaktuu körünüşöt eki beren.
- Bırak Anapiya'yı, daha güçlü değıl,
Seninle kapışmaya gücü yetmez.
Hiçbir şeyden korkmayan pehlivansan,
Benimle güreşecek misin, yavrum!
- Baba der, verilen sözden geri dönülmez,
Ben, güreşelim demeye cüret edemiyorum.
Sizi nasıl yenebilirim ki,
Size yenilirim rezil olurum.
- Gücünü toplayıp Ali pehlivan yakaladı,
Delikanlıyı yere vurup rezil etmeyi amacı.
Şaysılda, yerinden bile kıpırdamadı,
Babasının tüm gücünü sarf etmesine rağmen.
- Önceleri görmüştüm bir çok pehlivan,
Topuz gibi kımıldamayan nasıl bir insan.
Diye düşünürken yere fırlattı babasını,
Beş on adım ileriye düştü, Ali aslan.
- O zaman öfkelenip Ali pehlivan,
Sanki yer titreyip, gelmiş ahir zaman.
Öyle heybetlenmiş ki kimse duramaz karşısında,
Geliyor, Şaysılda'ya saldırmak için.
- Çocuk da kaçacak gibi değıl Ali pehlivandan,
O da dikildi karşısına korkmadan.
Biri kart kaplana, diğeri genç aslana,
Benziyordu bu pehlivanların.

- 3461 Enem şer, atam baatır Aziret Aalı,
Aytıluu bul zamandın balbandarı.
Koyuñuz maga alıñız cete koybos,
Alardan men caralgam taza kanı.
- 3465 Darıyka menin apam urgaaçı arstan,
Karmaştan bul sıyaktuu kaçan-kaçan,
Korposoñ kelgin ata men cıgarmin,
Bolsoñ da caan balban Ürstöm dastan.
- 3469 Balası men arstan Aalı şerdin,
Balbanı Darıyka apam çığış eldin.
Eç kimdin küröşköndö alı cetpes,
Tuulgan eköönön bala menmin.
- 3473 Aalı aytat Darıyka çın balban eleñi,
Colugar kün bolboy sen menen.
Rakmat aytkanımdı atkarıpsıñı,
Er cetse ciberemin degen eleñi.
- 3477 Ukkanda Şaysıldanın aytkan kebin,
Uulum Darıykadan tuulgan menin.
Balamın aman-esen kelgeni üçün,
Toy berip çañdatayın arab cerin.
- 3481 Men bolom Aalı degen atañ senin,
Tuuganıñ uşul turgan arab eliñ.
Apaña amanat dep taştap ketkem,
Belegim boluş kerek cende menin.
- Anam aslan, babam kaplan bahadır Hz. Ali,
Bu zamanın en ünlü pehlivanları.
Gücünüz yetecek gibi değıl, bırakınız beni,
Onların temiz kanından yaratıldım ben.
- Anam Darıyka, bir dişi aslan,
Sizin gibilerle bir çok kez kapıştım.
Korkmazsan gel baba, ben yıkarım,
Olsan da Rüstem Destan gibi cihan pehlivanı.
- Oğluyum ben Ali aslanın,
Anam Darıyka, pehlivanıdır doğu halkının.
Hiç kimsenin güreşte yenmeye gücü yetmeyen,
İkisinden doğan bir çocuğum ben.
- Ali der, Darıyka gerçek bir pehlivan idin,
Seninle tekrar buluşabilecek miyiz?
Sağol, söylediklerimi yerine getirmişsin,
Büyüyünce göndereceğim demiştin.
- Duyunca Şaysılda'nın söylediklerini,
Darıyka'dan doğan oğlum benim.
Oğlum sağ salım geldiği için,
Toy yapıp, Arabistan'ı şenlendireyim.
- Ben senin Ali denilen babanım,
Buradaki Arap halkı akrabam senin.
Anana emanet olarak bıraktığım,
Hediyemin sende olması lazım.

3485 Degende bala berdi kılıçtı alıp,
Körgöndö öz kılıçın taanıldı anık.
Çıkkarıñ Asan-Üsön agalarıñ,
Alarga üzür aytkın uulum barıp.

3489 Bilbestik bardık işti çataştırıt,
Bolor iş bolup kaldı kanday kılat.
Atama agalarga kolum tiydi,
Dep oyloyt mından artık barbı uyat.

3493 Ata-ene ıyık mazar baldar üçün,
Bala dep alar cumşayt bardık küçün.
Atamdı körör menen toop etpey,
Karaymın endi kantip dedi cüzün.

3497 Oylontup kuluk kıyal aldı çırmıp,
İş ötüü özün özü beker kıynap.
Bulardı endi körböy kaçayın dep,
Karaydı Şaysılda anık çındap.

3501 Keteyin dep oylonot uşul cerden,
Uyalıp betin basat turgan elden.
Alısta ata körböy calgız cürüp,
Tartipsiz ösüptür deer meni körgön.

3505 Dedi da körünböyün cogoloyun,
Bul cerde kalsam uşak söz bolomun.
Alıstan ata curt dep kelgen elem,
Kim bildi mınday kırsık iş bolorun.

Dediğinde çocuk çıkarıp verdi kılıcı,
Görünce tanıdı kendi kılıcını.
Yendiğin Hasan Hüseyin, ağabeylerin senin,
Gidip onlardan özür dile oğlum.

Bilmeden tüm işleri karıştırdım,
Olan oldu, ne yapabilirim.
Babama, ağabeyime el uzattım,
Var mı bundan büyük ayıp, diye düşünür.

Anayla baba mukaddestir çocuk için,
Bütün gücünü harcar onlar evlatları için.
Babamı görür görmez tanıyamadım,
Şimdi nasıl yüzüne bakarım.

Derin düşüncelere dalıp,
Kendi kendine eziyet etti.
Bunları görmeden kaçayım diye,
İnat etti Şaysılda gitmek için.

Gideyim, diye düşünür bu yerden,
Halkı görünce kapattı yüzünü utancından.
Uzaklarda babasız büyüyünce,
Terbiyesi eksik kalmış, der beni görenler.

Dedi ve görünmeden kaybolayım,
Bu yerde kalırsam söze gelirim.
Uzaklardan vatanım, diye gelmişim,
Kim bilebilirdi böyle olacağını.

- 3509 Dagdır sen dal uşunday kılmak beleñ,
Ayrılıp kalışmakpı ata-enem.
Balalık mildetimdi atkarbadım,
Bir cürüp baş koşuşup alar menen.
- 3513 Atayı izdep kelip alıs cerden,
Ata-curt mekenimdi cañı körgön.
Alarga kızmat kılar kezegimde,
Taş boor turmuş dağı böldü elden.
- 3517 Amalsız ketmek boldum zarlay-zarlay,
Eneme col karagan kaytıp barbay.
Aldıñda cürüp kızmat kıla albadım,
Karızıñdan kutulamın ata kanday.
- 3521 Endi men kala albaymın çıdap mında,
Ketkenge sizden kaçıp ayıp kılba.
Akırı kanday bolmok çaş ömürdün,
Baylangan tegirmen taş boldum kılga.
- 3525 Koş elim uyalgandan kettim endi,
Kalgan cok atımdı aytar menden belgi.
Sagınıp izdep kelgen tuuganı dep,
Taştadım amalsızdan arab eldi.
- 3529 Oşentip bura tartıp kaçtı bala,
Arabda kötörö algıs kaygı sanaa.
Ketirbey karmagıla balanı dep,
Kıykırık çuuga toldu bütün dalaa.
- Kaderim, sen böyle mi yapacaktın,
Ayrılıp kalacak mıydı anam, babam.
Çocukluk vazifemi yerine getiremedim,
Onlarla beraberce yaşayamadım.
- Amaç edinip geldim, uzak yerden,
Ata yurt vatanımı yeni gördüm.
Onlara hizmet edeceğim zamanda,
Halkımdan ayırdı kader acımsızca.
- Çaresiz gideceğim dert içinde,
Yolumu gözleyen anama da dönemedim.
Yanında hizmet edemedim,
Nasıl kurtulurum baba borcumdan.
- Ben buna dayanıp da kalamam buralarda,
Üzülmeyin sizi bırakıp gitmeme.
Sonu nasıl olur genç ömrümün,
Kıla bağlanan değirmen taşı oldum.
- Elveda halkım, utancımdan gidiyorum,
Ardımda anılacağım iyi şeyler bırakamadım.
Akrabam diye özlemle arayıp geldiğim,
Arap halkını çaresizce terk ediyorum.
- Öyle deyip, atını çevirip, kaçtı çocuk,
Araplar kaygı ve üzüntüye boğuldu.
Göndermeden yakalayın çocuğu diye,
Sesler yükseldi her taraftan.

- 3533 Artınan Asan-Üsön kuudu anı,
Koşulup kele catat Aalı dağı.
Alardın kuugandagı maksattarı,
Ketirbey karmasak dep Şaysıldanı.
- 3537 Cakındap kuugunçular cetip kaldı,
Astına Aalı arstan murun bardı.
Şermende meni atama körsötpö dep,
Oşondo kaçkan bala oyuna aldı.
- 3541 Calınam caratuuçu cerdi cargin,
Kara cer katkın meni koynufıa algın.
Ölümdön uyat küçtüü degen kana,
Çıdadım bardık işti moynuma aldım.
- 3545 Sar kakşap kele catsa bala kaçıp,
Köründü karañğı üñkür oozu açık.
Toktoboy bala içine tüşüp ketti,
Kuugunçu kala berdi çala basıp.
- 3549 Üñkürgö Aalı kelse tübü tereñ,
Amalsız karap turat baldar menen.
Bilbesten atasına kolu tiyip,
Uyalıp cerge kirdi kayran beren.
- 3553 Aalı aytat tagdır meni tabaladı,
Cüröktü ok tiygendey caraladı.
Kaltırbay küç cumşasam bul üñkürdön,
Uulumdu aman-esen ala alambı.
- Arkasından Hasan, Hüseyin koştu onun,
Beraberinde gidiyordu Ali de.
Onların gitmedeki maksatları,
Uzaklaşmadan yakalamaktı Şaysılda'yı.
- Arkasından gelenler yaklaştı,
Ali aslan gelenlerin önünde idi.
Çok ayıp, beni babam görmesin, diye,
Düşünür kaçan çocuk o zaman.
- Yalvarırım yaradan, yar yeri,
Kara toprak sakla koynuna alıp beni.
Hani, utanç ölümden güçlüdür, derlerdi,
Dayandım, bütün suçu boynuma alıp.
- Çocuk ağlayarak kaçıp giderken,
Gözüktü kapısı olmayan bir mağara.
Girince çocuk kayboldu içinde,
Arkasından gelenler kaldılar çaresizlik içinde.
- Ali de geldi, o uçsuz bucaksız mağaraya,
Çaresizce bakıp kaldı çocuklarıyla.
Bilmeden babasına el kaldırıp,
Zavallı yiğit, utancından girdi yerin altına.
- Ali der, kader beni cezalandırdı,
Kalbime ok saplayıp yaraladı.
Bütün gücümü harcayarak bu mağaradan,
Oğlumu sağ salim kurtarabilecek miyim?

3557 Çok berbes karañğı cer kattı bekem,
Kayrılıp karaldımdı körör bekem.
Köz çaşka köldöy akkan karabagan,
Taş boor turmuş degen uşul eken.

Hayır vermez, kara toprak sakladı onu,
Görebilecek miyim tekrar yavrumu.
Su gibi akan göz yaşına bakmayan,
Taş yürekli kader, demek bu imiş.

3561 Atam dep azap tartıp beçara,
Körgöndür kança meenet eki arada.
Oylogon maksatına cete albastan,
Armanduu ketpedibi kayran bala.

Baba diye diye azap çekip o biçare,
Görmüştür yolda çeşitli işkence.
Dileğine, muradına ulaşmadan,
Zavallı çocuk gitti hasret içinde.

3565 Düynögö cañı kelip közün carıp,
Beline kayrat kurun bekem çalıp.
Ata-curt arab elin tabayın dep,
Alıstan kelgen eken sapar alıp.

Hayata daha yeni başladı gözünü açıp,
Beline cesaret kemerini sıkı bağlayıp.
Vatanını, Arap halkını bulayım diye,
Uzaktardan gelmişti, sefere çıkıp.

3569 Oylonsom Şaysıldanı küyöt içim,
Dagdırdın kim kaalasın mınday işin.
Uyadan cañı uçkan balapanga,
Kaaladı cay bolsun dep üñkür için.

Şaysıl'da'yı düşündükçe içim yanar,
Kaderin böyle yazısını kim ister?
Yuvasından yeni uçan yavrusuna,
Mağaranın mezar olmasını diledi.

3573 Turmuş sen booru taş zulüm beleñi,
Uulumdu tüşürdüñ go orgo tereñi.
Sırttanı Darıykadan calgız tuuma,
Bir cürsö bolboyt bele meni menen.

Kader, sen taş yürekli bir zalim miydin,
Düşürdün derin bir çukura oğlumu.
Cesur Darıyka'dan doğmuştu, yalnız,
Keşke benimle beraber olsaydı.

3577 Buk bolot balası üçün kaygı tartıp,
Dünyödö kıyın barbı mından artık.
Amalsız çıdaysıñ da ayla kança,
Koluñdan küçüñ cetkis alsa tartıp.

Kaygıyla doldu, üzüntü duyup oğlu için,
Dünyada bundan büyük acı var mı?
Çaresiz dayanacaksın, başka çıkar yol yok,
Elinden de başka hiçbir şey gelmeyecek.

- 3581 Ontodum ok tiygendey cürökkö men,
Ayrılrsa ata-eneñ eköo teñ.
Oylonboy oşolordun köz çaştarın,
Kanteyin carga tüştüñ Şaysılda sen.
- 3585 Darıyka uulun oylor colun karap,
Keçikse ayı-küçün tügöl sanap.
Cete albay maksatına bala arstan,
Oylonbos cer carıkta calgız kalat.
- 3589 Kanday can kız balbanga kabar kılat,
Bul sözdü türü cuuk kantip ugat.
Şaysılda çıkpas cerge tüştü dese,
Kayran şer turar eken kantip çıdap.
- 3593 Er ele kayrat kılar kütüp turar,
Kişi emes kepin kiygen ümüt kılat.
Akırı kelbegen soñ küñgürönüp,
Turmuşstun tepkisine könör çıdap.
- 3597 Cañılış Ürüstöndö bir iş bolgon,
Taanıbay öz balasın özü coygon.
Men dagı taanıbastan tınarımdı,
Çın ele kaçırdımbı bugün koldon.
- 3601 Kırk künü kötörüptür uulun dastan,
Uktabay tınımı cok es albastan.
Kayaktan tirilmekçi ölgön kişi,
Akırı acıragan kayran arstan.
- Üzüliyorum yüreğime ok saplanmış gibi,
Beraber değiller, ayrıldı anan baban.
Onların göz yaşını düşünmeden,
Ne yapayım, çukura düştün Şaysılda sen.
- Darıyka yolunu gözler, oğlunu düşünüp,
Gecikince ayını, gününü sayıp.
Maksadına eremeden yavru aslan,
Akılda yokken yerin altında yalnız kaldı.
- Kız pehlivana kim cesaret edip, haber verir,
Bu kötü haberi nasıl olur da dinler?
Şaysılda uçsuz yere düştü deyince,
Zavallı aslan buna nasıl dayanır?
- Yiğit idi, bekler gayret edip,
İnsan değil, kefen giyen ümit besler.
Sonunda gelmeyince acı çekip,
Kaderin yazısına boyun eğer.
- Rüstem de yanılıp hata yaptı,
Bilmeden öz oğlunu öldürdü.
Ben de tanıyamadan yavrumu,
Gerçekten gitti mi elimden?
- Kırk gün beklemiş oğlunu pehlivan,
Dinlenmeden, hiç uyumadan.
Nasıl dirilsin ölü insan,
Sonunda ayrı düştü zavallı aslan.

- 3605 Amalsız kete bergen uulun taştap,
Kıdırıp too taş bezip közün çaştap.
Kokustan bolgon işti tüşünsün dep,
Kaltırgan karı tarih bizge kattap.
- 3609 Kanteyin menin uulum tirüü kaldıñ,
Baktıma tuş kelgenin üñkür kardın.
Kaldı dep Şaysılda cer carıkta,
Unutpay tarih munu kattap alğın.
- 3613 Dedi da Aalı baatır kayra tartıp,
Kelatat ara coldo zarın aytıp.
Kaçırgan öz kolumdan bala şumkar,
Tuurga konboysuñ go endi kaytıp.
- 3617 Arab eli aza küttü küyüp aga,
Bardığı kara kiyimin kiydi cana.
Muzıka muñduu küün çalğan közdö,
Mediyna küñgürödü uluu kalaa.
- 3621 Meyli endi alar kalsın antip anda,
Keleli Darıyka şer kız balbanga.
Bala üçün kaygırarı ata-enenin,
Bul özü maalım çıgar bardık canga.
- 3625 Cıl öttü bir eki üç katarlanıp,
Darıyka uulun oyloyt küyüp canıp.
Ölbösöm eki-üç cılda kelemen dep,
Balanın enesine aytkanı anık.
- Çaresiz oğlunu bırakıp gitti,
Göz yaşını akıtıp, dağ taş gezdi.
Tasadüfen olan bu işi anlasınlar diye,
Tarih yazıp onu bıraktı bize.
- Ne yapayım, oğlum sen kaldın,
Önüne çıkan mağara talihin senin.
Şaysılda kaldı yer altında, diye,
Tarih bunu yaz sayfana unutmadan.
- Diyerek Ali pehlivan geri döndü,
Derdini anlatarak yolda gidiyordu.
Elimden kaçırdığım yavru sungur,
Geri dönmez oturduğu tüneğine.
- Arap halkı üzülüp, yas tuttu,
Kara giysiler giydiler hepsi.
Üzüntülü müzik çalınınca,
Büyük şehir Medine ağladı.
- Onlar öylece kalsınlar orada,
Şimdi bahsedelim Darıyka aslandan.
Çocuk için tasalanması ana babanın,
Malumdur bu, bütün insanlarca.
- Aradan iki üç sene geçer,
Darıyka, oğlunu düşündükçe yanıp tutuşur.
Ölmezsem iki üç yılda döneceğim, diye,
Çocuğu söylemişti anasına.

- 3629 Bolcoldon keçikti go uulum menin,
Bilbeymin taptı beken tuugan elin.
Boldu go colu bolup aman körsö,
Atası Arabdardın Aalı şerin.
- 3633 Ara col korkunuçtuu kum, çöl, talaa,
Ketti ele elin izdep bir caş bala.
Cete albay maksatına kaldııbı dep,
Apañdın cürögünö tüştü cara.
- 3637 Ce mende boordoş cok tuugan birge,
Alımdı aytmakçımın endi kimge,
Küyütü calgızımdın içimdi örttöp,
Kaygırıp kan cutamın ar bir kündö.
- 3641 Men calgız menden tuulgan bala calgız,
Arabız alıs boldu kattay algıs.
Sarlantıp meni taştap kettibi dep,
Kün sanap uulun oyloyt er balban kız.
- 3645 Bul kezde sırtım bütün içim tütün,
Kalgan cok muun boşop alı küçüm.
Zırkırıp emçek sızdap, cürök öyköp,
Kim küyböyt içten çıkkan balası üçün.
- 3649 Küyütkö tuuşar boldum mınça nege,
Men boldum baktısı cok muñduu ene.
İçinen küyüp canıp cürsö dağı,
Sırtına çıgarbadı kayran eme.
- Oğlumun tahmin ettiği zaman geçti,
Bilmiyorum bulmuş mudur halkını.
Şans ondan yana olup, sağ salım,
Görmüşür babasını, Arapların Ali aslanını.
- Tehlikeli yollardan, çölden, ıssız yerden,
Gitti halkını arayıp bir delikanlı.
Yolda mı kaldı maksadına ulaşamadan, diye,
Ananın yüreğine düştü bir kaygı.
- Bende de kardeş yok aynı kandan,
Hâlimi kime anlatacağım şimdi.
İçimi yakan evladımın acısından,
Her gün kederlenip kan kusuyorum.
- Ben yalnızım, benim çocuğum da yalnız,
Birbirimize de uzağız, kolayca ulaşamayız.
Beni derde gömüp, bırakıp gitti, diye,
Gün sayıp, oğlunu düşünür pehlivan kız.
- Dışım bütün, ama paramparça içim,
Kalmadı hiç kuvvet bende.
Göğsüm sızlar, acır yüreğim,
Kim üzülmaz doğurduğu evladı için.
- Neden bu kadar dert çektim,
Ben bahtsız bir anayım.
İçinden yanıp tutuşuyorsa da,
Zavallı ana, vurmadı dışa.

- 3653 Bilgizbey küygöndüğün eç kişige,
Kaygını kamap aldı büt içine.
Basayıp maananı murunkudan,
Köp ança aralaşpayt el içine.
- 3657 Darıyka cüdöp ketti uulun oyloy,
Keçikti balasınan darek bolboyt.
Kalganın Şaysıldanın cer carıkta,
Akırı kabar boldu çındık koyboy.
- 3661 El ugat kız balbanga aytpayt anı,
Çooçutup albaylı dep Darıykanı.
Kandayça uguzabız dep oyloşup,
Akıldı toktoto albay cüröt baarı.
- 3665 Akırı akıldeşip kıpçak eli,
Uguzup aytış kerek kızga dedi.
Bolgonun bolgonunday tüşüntöli,
İlayık uşu go deyt iştin cönü.
- 3669 Cönöştü Darıykaga karıyalar,
İçinde atam deçü aksakal bar.
Caşınıp catpayt deşip camandık söz,
Çındığın aytmak boldu kızga alar.
- 3673 Aksakal karıları tügöl barıp,
Alardın uçuraştı kolun alıp.
Oturdu karıyalar alaksıtıp,
Balbandı ar bir türlüü sözgo salıp.
- Belli etmeden acısını hiç kimseye,
Bütün kaygısını sakladı içine.
Değiştı, önceki gibi olamadı,
Halkın arasına da fazla karışmadı.
- Darıyka, bitap düştü oğlunu düşünmekten,
Geç kaldı, haber gelmedi oğlundan.
Şaysılda'nın yer altında kaldığından,
Haberdar oldu sonunda olanlardan.
- Halk duyar, ama söylemezler kız pehlivana,
Perişan etmeyelim diye Darıyka'yı.
Nasıl söyleriz diye düşünürler,
Ama çıkar yol bulamazlar.
- Sonunda görüşerek Kıpçak halkı,
Duyurmamız lazım kıza, derler.
Olanları olduğu gibi anlatalım,
En iyisi bu olur, derler.
- İhtiyarlar Darıyka'nın yanına geldiler,
Aralarında "baba" dediği aksakal da var.
Saklanmaz diyerek kötü haber,
Gerçeği söylemeye karar verdiler.
- Aksakal ihtiyarların hepsi geldi,
Hepsiyle el sıkışıp, selamlaştı.
İhtiyarlar sağdan soldan söz açıp,
Pehlivanı neşelendirdiler türlü sözlerle.

- 3677 Kekse al kütüp turup kezeğinde,
Sözüm bar Dariyka can aytar mende.
Caşı ndan ata-curttun namısı    n,
Tart nбай kızmat kıldığı u ul elge.
- 3681  z   d  ubayım k p turam körüp,
Sen    n kaygıramın ca ım t g p.
Kaygı ı saga t    n eli curtu ı,
Amal cok ketsek de et baarı bölüp.
- 3685 Aytayın amal kança kızım saga,
Atam dep alıs colgo ketken bala.
Barıptır aman-esen Mediy naga,
Artında atagı bar ukkan cana.
- 3689 Oo, baatır arstan ele i kayratı ı bar,
Aytayın uulu  uzdan çındık kabar.
Arabdar ayrılıptır al baladan,
Bizge cakın emes izdep tabar.
- 3693 Bilbesten atasına kolu tiyip,
Cıkkanın agaların kiyin bilip.
ıdabay uyatınan kaçıp barıp,
Ketiptir bir       g  t r   kirip.
- 3697 Anık söz u ul boldu al baladan,
K t  rb yt başka t     emneni adam.
ın s z d  bolgonunday t          m,
Kantkende ata bolom saga balam.
- Zamanı gelince ihtiyaçlardan biri,
Sözüm var Dariyka sana, dedi.
Genli inden beri vatanın için,
Kaçmadan bu halk için hizmet ettin.
- Senin derdin çok biliyorum,
Senin için a layıp üzülüyorum.
Halkın, senin başına gelenleri,
B l  mek ister, ama çare yok.
- Söylüyorum, çare yok kızım sana,
Baba diye gitti o lun uzaklara.
Ula mı  sa  salım Medine'ye,
Ama kötü haber bunun ardında.
- Ey, bahadır aslan idin gayretin var,
Söyleyeyim oğlunun haberlerini.
Kaybetmi  o çocuğu Araplar,
Bize de yakın değil, bulmamız zor.
- Bilmeden babasına el kaldırıp,
Sonra a abeylerini yendi ini   renip.
Kaçar oralardan, bu utanca dayanamayıp,
Sonra da kaybolur bir mağarada.
- ocukla ilgili gerçek bu,
 nsan başına gelen her şeye dayanır.
Gerçeği olduğu gibi anlatmazsam,
Nasıl senin saygına layık olurum, yavrum?

- 3701 Çıragım uşundayda kayrat kerek,
Sabır kıl al özüñö payda beret.
Üfkürdön Aalı baatır ala albaptır,
Bizdin da kolubuzdan emne kelet.
- 3705 Kaygıdan oylon kızım bolboyd cardam,
Kim bolgon ötkön işti kayrıp algan.
Bir gana ümüt kılar ceri turat,
Al bala kepin kiybey tirüü kalgan.
- 3709 Caman söz türü süük bul kabardı,
Ayttırdı kartayganda amal barbı.
Silerdin döölötüñdö cıgar çakta,
Menin da cürögümö ok kadaldı.
- 3713 Kötöröt başka tüşşö cakşı caman,
Andıktan bardık candan aziz adam.
Artın küt karañğının carıgı bar,
Kaygının kubanıçı bolor balam.
- 3717 Degende kız kabılan Darıyka şer,
Bılk etpey ugup turdu kayrattuu er.
Cazganı taalayıma uşul çıgar,
Dedi da sabır kıldı al kemenger.
- 3721 Sabırı sarı altınday Darıyka kız,
Taştadıñ balam meni kantip calgız.
Ayrıldıñ Şaysıldadan degen kabar,
Söz ele ukmak tügül oyuna algıs.
- Yavrum, öyle şeylere gayret göster,
Sabret, bu sana yardım eder.
Mağaradan Ali pehlivan çıkaramamış,
Bizim de elimizden ne gelir.
- Kızım, kaygılanmak sana fayda vermez,
Geçmiş geriye döndürebilen biri var mıymış?
Yapılacak tek şey ümit etmek,
O çocuk, henüz kefen giymemiş.
- Bu kötü sözü, acı haberi,
Söyletti yaşlandığımda, çare var mı?
Sizin mutlu olacağınız zamanınızdı,
Benim de yüreğime ok saplandı.
- İyiyle kötüsüyle her şeye dayanılır,
O yüzden insan en aziz varlıktır.
İyiye ümit eder, her karanlığın bir ışığı var,
Kaygının da sonunda kıvancı olacaktır.
- Dediğinde kız kaplan Darıyka aslan,
Gayretli yiğit dinledi ses çıkartmadan.
Kaderime yazılan bu imiş,
Dedi ve sabretti o pehlivan.
- Sabır, altın gibi olan Darıyka kız,
Yavrum neden bıraktın beni yalnız.
Ayrıldın Şaysılda'dan diye,
Haberde mi duyacaktım?

3725 Can başka çıdadım da amal kança,
Cer emes küçtü cumşar çarçagança.
Calındı küyüp turgan körör ele,
İçime ar bir kişi közün salsa.

Can tatlı dayandım, başka çare var mı,
Yorulduğum, güç harcayacak hâlim yok.
İçimdeki yangının alevi,
Görünür dikkatle bakana.

3729 Kanteyin meder kılğan calgız uulum,
Kabarın can çıdagıs uktum munun.
Kaldayıp kalk içinde körünsöm da,
Çınında adam sınduu süröt turdum.

Ne yapayım umut bağladığım biricik oğlumun,
İnsanın dayanamayacağı haberini duydum.
Halk arasında görünsem de kocaman,
Ashında bu sadece bir suretten ibaret.

3733 Aga-ini ıraazımın silerge men,
Kaygırıp koşo turat köpçülük el.
Enemdin et cürögün ezeyin dep,
Küyütkö tuulduñbu Şaysılda sen.

Akrabalarım razıyım ben size,
Acımı bölüşüyor halkım da.
Anamın yüreğini parçalayayım diye,
Şaysılda, üzüntü vermek için mi doğdun sen?

3737 Elim bar ayrılısam da calgızımdan,
Kalayık aman bolsun uşul turgan.
Şumkarım altın booluu koldon kaçıp,
Men muñduu bul turmuşka moyun sungan.

Halkım var, ayrılısam da evladımdan,
Bu halkım selametle dolu olsun.
Altın ipli sungurum, elimden kaçıp,
Dertli hâlimle kadere boyun eğdim.

3741 Azapka tuusa kerek enem meni,
Kaygısız künüm barbı cürgön degi.
Cabıkpay cakşı cür dep bul calganda,
Turmuştuñ kubandırğan az go ceri.

Azap çekmem için doğurmuş anam beni,
Benim hiç kaygısız günüm olmayacak mı?
Bu yalan dünyada benim üzülmeyeceğim,
Kaderin beni kıvandırdığı gün çok az.

3745 Balanın barkın biler tuugan ene,
Bölünüp boor etten çıkkın ele.
Kantsin amalsızdan sabır kılıp,
Kaldayıp çıdap turat kayran eme.

Çocuğun değerini bilir doğuran anası,
Ayrılıp bağrından çıkmıştı.
Ne yapsın, çaresizlikle sabredip,
Bahadır olduğundan dayanıyor zavallı.

- 3749 Adamga bala degen kaday tattuu,
Büt candın kimi süyböyt mınday attı.
Ok cegen arstanday alsıratıp,
Kaygısı Şaysıldanın kattı battı.
- İnsan için evlat ne kadar tatlı,
Kim sevmez ki kendi evladını.
Ok yiyen aslan gibi güç kaybedip,
Şaysılda'nın acısıyla üzüntüye boğuldu.
- 3753 Kulpunup güldön turgan bala ubagıñı,
Cañı öskön kırçın talday çaş kuragıñı.
Caykalgan güldü kazan urgan öñdüü,
Boldubu calpı öçköndöy şam ırırım.
- Gül gibi açan çocukluk zamanın,
Yeni büyüyen söğüt gibi gençliğin.
Açan gülün solmasına,
Mumun sönmesine benzedin yavrum.
- 3757 Baktımdı tirep turgan ustun kulap,
Ukkanda carılganday boldum kulak.
Kanteyin kan cötkürüp künü-tünü,
Karan tün kaptap turat ubap-çubap.
- Bahtımın desteği düşüp,
Duyduğumda kulak zarım patlamış gibi oldum.
Ne yapayım, gece gündüz kan kusup,
Başımın üstüne kara bulutlar çöktü.
- 3761 Oşentip oyloy berdi Şaysıldanı,
Alsırap kündön-küngö ketti alı.
Kelgenge kızdın cayın bileli dep,
Kıynalğan kız balbandın aytkan zarı.
- Sürekli düşünür Şaysılda'yı,
Günden güne halden düşer.
Kızın hâlini görelim diye gelenlere,
Acı çeken kız pehlivan şöyle der.
- 3765 Köpçülük maga işenip kural berdiñ,
Kızmatı koldon kelgen iştep keldim.
At minip kolgo carak alğan kündön,
Atkarsam işeniğin eldin dedim.
- Halkım, bana inanıp, silah verdin,
Elimden gelen hizmetleri yerine getirdim.
At binip, elime silah almamdan itibaren,
Halkın güvenini yerine getirmek istedim.
- 3769 Aga-ini aytkanımdı ukkun baarın,
Akırı mınday boldu menin alım.
Bir kezde okko çaap töştü tosup,
El üçün meyli dedim çıksa canım.
- Akrabalar, söylediklerime kulak verin,
Sonunda bu hâle geldim.
Bir zamanlar oka göğüs gerip,
Halkım için canım feda derdim.

- 3773 El menen er kişinin atı çıgat,
Eline erdin eri kızmat kılat.
Şeriñer kara kiygen calgız üçün,
Kalayık endi kantip çıdap turat.
- 3777 Sizderge eñ akırkı uşul kekim,
Bolgula maga ıraazı öskön elim.
Eskerip karaldımdı künü-tünü,
Mildetim aza kütüü bolsun menin.
- 3781 Kereezin aytkan öfidüü Darıyka elge,
Kalayık ıraazımın men silerge.
Sizderdin cardam kılğan sebebinen,
Atağım dübürödü bütün cerge.
- 3785 Keçkile künööm bolso dedi şeri,
Koştoşup oşondogu aytkan kebi.
Kayran şer uşul alga tuş boldu dep,
Kızdı ayap kıynalıştı kıpçak eli.
- 3789 O, tagdır, booru taş ırayımsız,
Keçegi coo colobos şer balban kız.
Komdongon arstanday kapastagı,
Turmuşun tepkisinde kaldı calgız.
- 3793 Ar dayım calgız uulun oylop cüröt,
Sırkırap emçek sızdap, tuylap cürök.
Körgöngö kızdın türü ayanıçtuu,
Bir cürgön kıbırğan canduu cüröt.
- Halkıyla anılır adı yiğidin,
Halkına yiğitlerin yiğidi hizmet eder.
Aslanınız ölen biricik yavrusunun acısına,
Halkım, şimdi buna can nasıl dayanır?
- Size son sözüm şu,
Hakkınızı bana helal edin.
Hatırlayıp yavrumu gece gündüz,
Yas tutmak olsun benim görevim.
- Darıyka, vasiyetini anlatmış gibi halkına,
Halkım, razıyım ben sizlere.
Sizlerin yardımınızla, desteğinizle,
Şöhretim yayıldı her yere.
- Affedin günahım varsa, dedi aslan,
Vedalaşmadan önceki sözü bu oldu.
Zavallı aslan bu hâle geldi, deyip,
Kıpçak halkı, kıza acıyarak üzüldü.
- Ey kader, taş kalpli, acımasız,
Dün düşmanın korktuğu aslan kız.
Kafese kapatılmış aslan gibi,
Hayatın acımasızlığında kaldı yalnız.
- Her daim, yalnız oğlunu düşünür,
Göğsü sızlar, yüreği yerinde durmaz.
Görenlere göre kız acınacak hâlde,
Sadece dolaşan canlı bir suret gibi.

- 3797 Turguzdu Samarkanga bir estelik,
Uulumdu cüröyün dep men eskerip.
Balası al kümbözdö catkan öñdöü,
Ar ubak turat eken anda kelip.
- 3801 Kümbözdö küñgürönüp kızdın ünü,
Oturup aza kütöt ar bir tünü.
Sargayıp sakbaragday solup ketti,
Külgö okşop kazan urgan küzdün künü.
- 3805 Bu calgan kimderge deyt opa kılğan,
Cazıksız dalaylarga kolun sungan.
Eç adam kutula albayt dep oylonot,
Artıñdan kuup cürgön acal şumdan.
- 3809 Acalga töşün tosot kelseñ kelgiñ,
Korkposton seni kütkön balban menmin.
Bala üçün küyüp canıp cürgönümçö,
Ençilüü men tabayın üyün cerdin.
- 3813 Bilk etpey küttü barıp pildey çögüp,
Sargayıp aldan taydı cata berip.
Artınan balasının koşo ketti,
Kezecktüü aga dagı acal kelip.
- 3817 Darıyka balban ele candan başka,
Ayrılıp andan eli közü çaşta.
Babasın kamançalık taştaganda,
Barçın da urgan deşet özün taşka.
- Diktirdi Semerkant'a bir heykel,
Oğlumu hatırlayayım diye.
Çocuğu yatıyormuş gibi o türbede,
Her zaman gidermiş ziyaretine.
- Türbede ağlayan kızın sesi,
Oturup, yas tutar her gün.
Sarıp sarı yaprak gibi soldu,
Güz gününde solan çiçek gibi oldu.
- Bu yalan dünya, kimi ebedî yapmış ki,
Günahsız nicelerini götüren.
Hiçbir insan kurtulamaz, diye düşünür,
Ardından kovalayan ecelden.
- Ecele göğsünü gerer, geleceksen gel,
Korkmadan seni bekleyen pehlivan benim.
Yavrum için yana yakıla dolaşmaktansa,
Ebedî yerimi bulayım ben.
- Kıpırdamadan bekledi, fil gibi çöküp,
Sarıp gücü tükendi yata yata.
Çocuğunun ardından o da gitti,
Ecelin sırası ona da gelince.
- Darıyka, bambaşka bir pehlivandı,
Halkının gözleri doldu, ondan ayrılınca.
Babasını da bırakıp gidince,
Barçın da kendini taş vurmış.

- 3821 Kaygırıp ata-curtu tuugan eli,
Cok bolup coo colobos balban eri.
Oşentip kaytpas sapar algan eken,
Kıpçaktın kız arstan kemengeri.
- 3825 O, calgan emnelerdi kılbadıñ sen,
Ataktuu dünüyögö Darıyka şer.
Közü açık bu calgandan ötpödübü,
Şaysılda sırttan uulu eköo teñi.
- 3829 Balanı ata-eneden acıratıp,
Çıgarbay karañğı uñkur aldı katıp.
A dese, dem orduna calın çıgıp,
Darıyka ötpödübü muñga batıp.
- 3833 Baş koşpoy ata-bala cana ene,
Kanday küç munu kılğan kanday neme.
Ugalgıs adam çıdap bul dastandı,
Çaki atam toluk caz dep aytkan ele.
- 3837 Cazganı al kişinin aytkan kebi,
Ayılıp atalardan kalgan dedi.
Bar ele toluk maga aytıp berip,
Cazbasañ karız bolosuñ degen ceri.
- 3841 Özümö ustaz sözüm mildet bilip,
Caş kezde calkoolonup kaçıp cürüp,
Aksakal afu etip keçire kör,
Bul işke oturamın keçtep kirip.
- Üzöldü halkı, ata yurdu,
Düşmanların korktuğu yiğit öldüğünde.
Öylece çıkmış dönülmez bir sefere,
Kıpçakların asil kız aslanı.
- Of, yalan dünya, neler yapmadın sen,
Dünyaya adı yayılan Darıyka aslan.
Bu dünyadan gözleri açık gitmediler mi,
Aslan oğlu Şaysılda'yla beraber.
- Çocuğu babasından, anasından ayırıp,
Saklayıp içine aldı karanlık mağara.
Ağzını açınca soluk yerine alev çıkarıp,
Darıyka gitmedi mi kedere boğulup.
- Birlikte olamadan baba, oğul ve ana,
Nasıl bir güç bunu yapan, nasıl birisi.
Dinleyemez insan dayanıp da bu dastanı,
Çaki babam eksiksiz yaz, demişti.
- Yazmıştım onun anlattıklarını,
Atalardan bize anlatılarak gelmiş, demişti.
Hepsini eksiksiz bana anlatıp,
Yazmazsan borçlu kalırsın, demişti.
- Kendime usta sözünü vazife bilip,
Gençken tembellik edip de kaçtım.
Aksakal, kusuruma bakma, affet beni,
Bu işe oldukça geç başladım.

3845 Atkardım ubadamdı sizge bergen,
Baasın kütüp turam okuuçu elden.
Kara söz kazal bolup atıñ kaldı,
Arbagıñ ıraazı bolsun ata menden.

Yerine getirdim size verdiğim sözümü,
Değerini okuyanlardan öğrenirim.
Nesir gazel olup, adınız kaldı,
Ruhun razı olsun baba benden.

3849 Balanın nasip etsin rahatın,
Ar kimge uguzbasın caman atın.
Akırkı uşul tilek orundalısn,
Mına endi tamam boldu cazgan katım.

Çocukların nasibi bol olsun,
Kimse evlat acısı yaşamasın.
Bu son dileğim gerçekleşsin,
İşte şimdi tamam oldu yazdıklarım.

BİBLİYOGRAFYA

Acıpayamlı, Orhan. “*Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi*”. IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. C. IV (Gelenek, Görenek ve İnançlar). Ankara: Hagem Yay., 1992. s. 1-14.

Aça, Mehmet. Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi). C. I. Konya: 1998.

_____. “‘Köne Epos’ (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikâyelerindeki ‘Âşıklara Mahsus Evlilik’ Konusunun Kaynaklarından ‘Alplara Mahsus Evlilik’”. Millî Folklor. S. 7. 2000. s. 11-21.

Akmataliyev, Abdıldacan. “*Evlenme Geleneği ve Ir*”. (Akt.: İsmail Turan Kallımcı). Uluslar Arası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu. Muğla: Muğla Üniv. Yay., 2001. s. 21-26.

Aksoy, Mustafa. Uzun Firdevsî’nin Süleyman-nâme’sindeki Destan Unsurları. (Basılmamış Doktora Tezi). C. I. İzmir: 2000.

Ala-Too. Kız Darıyka. 2000. No. 1. s. 190-198.

Alimov, Ulanbek. Kırgızistan’da Akınlar ve Akıncılık Geleneği. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: 2003.

Alptekin, Ali Berat. “*Kırgız Destanları (Halk Hikâyeleri)*”. Türk Dünyası Ortak Edebiyatı-Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. C. II. Ankara: AKM Başkanlığı Yay., 2001. s. 442-464.

Arıkan, Metin. Köroğlu'nun Kazak Varyantları. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: 1999.

Başgöz, İlhan. “*Türk Halk Hikâyelerinde Düş Motifi Zinciri*”. Folklor Yazıları. İstanbul: Adam Yay., 1986. s.24-38.

Belekov, Kemel. Karamoldo'nun Aytuusunda. (Karamoldo'nun Anlatması). Kırgızistan Madaniyatı (Kırgızistan Medeniyeti Gazetesi). 8 Şubat 1990. s. 8-9.

Berdibayev, Rahmankul. Destan-Halk Hazinesi. Ankara: Yeni Avrasya Yay., 2002.

Çeçen, Anıl. Türk Devletleri. Ankara: Yeni Avrasya Yay., 2003.

Cemiloğlu, Mustafa. “*Azerbaycan ve Anadolu Halk Hikâyelerinde Kahramanların Âşık Olması ile İlgili Motifler ve Bunların Yapısı*”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi., TDK Yay., S.3, 1997. s. 63-91.

Çetin, İsmet. Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1997.

Çınar, Ali Abbas. “*Türk Destanlarında Alp Tipi At*”. Millî Folklor. S. 56. 2002. s.153-157.

Çobanoğlu, Özkul. Türk Dünyası Epik Destan Geleneği. Ankara: Akçağ Yay., 2003.

Çoruhlu, Yaşar. Türk Mitolojisinin Anahatları. İstanbul: Kabalcı Yay., 2002.

Develi Hayati. Dariga Kız. (Tatar-Kazak Halk Hikâyesi-Mevlakey Yurnaçikov). İstanbul: 1998.

Drykanbayeva, Aygerim. Kococaş Destanı'nda Şamanistik Unsurlar. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: 1999.

Duymaz, Ali. “Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”. İslamiyet Öncesi Türk Destanları. (Yay. Haz.: Sakaoğlu, Saim-Duymaz, Ali). İstanbul: Ötüken Yay., 2003. s.125-137.

Ekici, Metin. Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri. Ankara: AKM Yay., 1995.

_____. “Anadolu Sahası Köroğlu Anlatmalarında Kadın Tipler”. Bolu'da Halk Kültürü ve Köroğlu Uluslar Arası Sempozyumu-1997. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniv. Yay., 1998. s. 380-381.

_____. “Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-I”. Millî Folklor. S. 53. 2002. s. 27-33.

Elçin, Şükrü. Halk Edebiyatı Araştırmaları-I-II. Ankara: Akçağ Yay., 1997.

_____. Halk Edebiyatına Giriş. Ankara: Akçağ Yay., 1993.

Eliade Mircea. Şamanizm. (Çev.: İsmet Birkan). Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

_____. Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi-III. (Muhammed'den Reform Çağına). İstanbul: Kabalcı Yay., 2003.

Eliade, M.-Couliano, Ioan P. Dinler Tarihi Sözlüğü.(Çev.: Ali Erbaş). İstanbul: İnsan Yay., 1997.

Erdem, Mustafa. Kırgız Türkleri-Sosyal Antropoloji Araştırmaları. Ankara: ASAM Yay., 2000.

Ergin, Muharrem. Orhun Âbideleri (İnceleme). İstanbul: Boğaziçi Yay., 1998.

Ergun, Metin. “*Manas Üçlemesinde Ad Verme Geleneği ve Bu Geleneğin Türk Kültürü İçindeki Yeri*”. Manas 1000 Bişkek Bildirileri (26-31 Ağustos 1995). Ankara: AKM Yay., 1997. s. 93-98.

Ersoy, Ruhi. “*Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller*”. Millî Folklor. S. 54. 2002. s. 86-101.

Erşahin, Seyfettin. Kırgızlar ve İslâmiyet (Göçebe Bir Türk Boyunun İslâmlaşma Tarihi Üzerine Bir Deneme). Ankara: SEK Yay., 1999.

Gökyay, Orhan Şaik. Dedem Korkut’un Kitabı. İstanbul: MEB. Yay, 2004.

_____. “*At Üzerine*”. I. Uluslar Arası Türk Folklor Semineri Bildirileri. (8-14 Ekim 1973). Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974. s. 74-78.

Gölgeci, Meral. “*Manas Ozanları*”. Bozkırdan Bağımsızlığa Manas (Yay. Haz.: Emine Gürsoy-Naskali). Ankara: TDK Yay., 1995. s. 61-94.

Gölpınarlı, Abdülbâki. 100 Soruda Tasavvuf. İstanbul: Gerçek Yay., 1985.

Gömeç, Saadettin. Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi. Ankara: Akçağ Yay., 1999.

Gülensoy, Tuncer. Manas Destanı. Ankara: Akçağ Yay., 2002.

Gürün, Kamuran. Türkler ve Türk Devletleri. İstanbul: Bilgi Yayınevi., 1984.

İbraev, Şakir. Destanın Yapısı. (Akt.: Ali Abbas Çınar). Ankara: AKM Başkanlığı Yay., 1995.

İlhan, Avni. Mehdilik. İstanbul: Beyan Yay., 1993.

İnan, Abdülkadir. Makaleler ve İncelemeler. C. I. Ankara: TTK Yay., 1987.

_____. Tarihte ve Bugün Şamanizm-Materyaller ve Araştırmalar. Ankara: TTK Yay., 1995.

İnayet, Alimcan. Uygur Halk Hikâyeleri Üzerinde İncelemeler. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 1995.

İslam Ansiklopedisi. MEB. Yay. C. I., VIII.

Kafesoğlu, İbrahim. Türk Millî Kültürü. İstanbul: Boğaziçi Yay., 1995.

Kaplan, Mehmet. Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-3 (Tıp Tahlilleri). İstanbul: Dergâh Yay., 1991.

Kebekova, K. “Dastandar”. Kırgız Adabiyatının Tarihi. C. I. Bişkek. s. 605-637.

Kolcu, Ali İhsan. “Destandan Romana Kırgız Kültür Mirası ve Cengiz Aytmatov Örneği”. Türkler Ansiklopedisi. C.19. s. 613- 621.

Koldys, Gregory R. “Kırgızların Siyasal-Tarihsel Bir İncelemesi”. Türkler Ansiklopedisi. C.19. s. 518- 527.

Köprülü, M. Fuad. Edebiyat Araştırmaları. TTK Yay.: Ankara, 1999.

Köse, Nerin. Türk Halk Hikâyelerinde Gurbet. İzmir: Millî Folklor Yay., 1997.

_____. Araştırmalar I. Ankara: Millî Folklor Yay., 1996.

_____. Araştırmalar III. Ankara: Millî Folklor Yay., 1998.

Levend, Agâh Sırrı. Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar). İstanbul: Enderun Kitabevi, 1984.

Meydan Larousse. C. 3. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970.

Mukasov, M. “*Din Irları*”. Kırgız Adabiyatının Tarihi. C. I. Bişkek: 2002.

Naskali, Emine-Gürsoy. “*Destanın Tarihi*”. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı. Belleten-1992. Ankara: TDK Yay., 1995. s. 1-8.

Orozova, Gülbara. Türk Elderinin Poemaları: Tarihiy Protsess cana Epikalık Baylanış. (Türk Boylarının Poemaları: Tarihi Süreç ve Epik İlişkiler). Bişkek: 2000.

_____. “*Kız Daryka Poemasının Aytılış, Taralış Özgöçölüğü*” (Kız Daryka Destanı’nın Söyleniş ve Yayılış Farklılıkları). El Adabiyatı. C. 11. Bişkek: şam Basımevi, 2002. s. 240-252.

Ögel, Bahaeddin. Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 2001.

_____. Türk Mitolojisi. Ankara: TTK Yay., 1993/1995. C. I-II.

Önal, M. Naci. Dobruca Türk Folklorunda Doğum, Evlenme ve Ölüm. Bükreş: 1995.

Örnek, Sedat Veyis. “*Anadolu Folklorunda Yas*”. I. Uluslar Arası Türk Folklor Semineri Bildirileri (8-14 Ekim 1973). Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974.

Roux, Jean-Paul. Türklerin ve Moğolların Eski Dini. İstanbul: Kabalcı Yay., 2001.

Saray, Mehmet. Kırgızlar ve Modern Kırgız Devletinin Ortaya Çıkışı. (Yayınlanma Aşamasında). İstanbul: 2003.

Schimmel, Annemarie. Sayıların Gizemi. İstanbul: Kabalcı Yay., 2000

Soulteev, Roustem. Edige Destanı'nın Tatar Anlatımları Üzerinde Bir İnceleme. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 1998.

Sümer, Faruk. “*Türklerde Atçılık ve Binicilik*”. Türk Dünyası Araştırmaları. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul. 1983. S. 24. s. 1-120.

Tansü, Yunus Emre. Kırgızların Sosyal ve Kültürel Hayatı. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: 1993.

Temizkan, Mehmet. Hatayi'nin Şiir Dünyası. (Basılmamış Doktora Tezi). İzmir: 2001.

Timurtaş, Faruk Kadri. “*Türk Destanları*”. Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri). (Yay. Haz.: Mustafa Özkan). Ankara: TDK. Yay., 1997. s. 538-543.

Togan, Zeki Velidî. Umumî Türk Tarihine Giriş. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.

_____. “Türk Destanı'nın Tasnifi-I”. Adsız Mecmua. S.2.

Tökel, Dursun Ali. Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar (Şahıslar Mitolojisi). Ankara: Akçağ Yay., 2000.

Türk Ansiklopedisi. Ankara: MEB Yay., 1975. C. XXII, s. 48.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C. 10. İstanbul: 1984.

Türkmen, Fikret. Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin). Ankara: Akçağ Yay., 1995.

_____. “Orta Asya-Anadolu Arasındaki Kültürel İlişkiler ve Güneydeki Sözlü Kültür Yolu”. İpek Yolu Uluslar Arası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri. (1-7 Temmuz 1993). Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1995.

_____. “*Manas Destanı ve Anadolu Halk Hikâyeleri*”. Manas 1000 Bişkek Bildirileri (26-31 Ağustos 1995). Ankara: AKM Yay., 1997. s. 241- 252.

_____. Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin). Ankara: AKM Yay., 1998.

Günay, Umay. Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi. Ankara: Akçağ Yay., 1999.

Uraz, Murat. Türk Mitolojisi. İstanbul: Düşünen Adam Yay., 1994.

Yaman, Ertuğrul. Türkistan Notları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998.

Yıldız, Naciye. Manas Destanı (W. Radlovv) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller. Ankara: TDK Yay., 1995.

Yudahin, K. K. Kırgız Sözlüğü. (Çev.: Abdullah Taymas). C.I-II. Ankara: TDK Yay., 1998.

DİZİN

A

Abdülkadir İnan	38, 98, 102, 132, 142
Annemarie Schimmel.....	123
Abdullah bin Mes'ûd	130
Abdurrahman bin Avf.....	130
Abdülkadir İnan	7
Âdem.....	132
akın	11, 13
Alevîler	124
Ali.....3, 5, 12, 16, 20, 26, 27, 29, 32, 33, 34, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 57, 65, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 150, 151, 152, 153, 156, 157, 159, 160, 169, 188, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 249, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 270, 271, 273, 279, 286, 288, 289, 291, 293, 295, 296, 298, 304, 306, 307, 308, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 321, 322, 325, 326, 329	
Ali Duymaz.....	110
Alimanov	21, 22, 23, 24, 29, 35, 45, 59, 109, 143, 159, 160
Allah.....8, 9, 29, 61, 101, 102, 110, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 132, 133, 134, 140, 144, 145, 146, 147, 157, 311	
alp tipi	66
Alpamış.....	16, 81
Alpamışa Destanı.....	81
Anapiya.....	29, 54, 137, 139, 314, 316, 317
Arabistan	8, 26, 27, 32, 41, 48, 88, 98, 127, 136, 154, 188, 199, 206, 224, 235, 239, 251, 252, 257, 286, 290, 312, 319
Arap....	1, 8, 16, 22, 26, 27, 29, 32, 42, 48, 53, 56, 75, 85, 86, 92, 100, 106, 114, 135, 136, 145, 146, 152, 156, 194, 202, 203, 212, 223, 230, 231, 235, 241, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 270, 287, 295, 300, 301, 310, 314, 319, 321, 323, 325
Askar Akayev	4
Âşık Garip.....	11, 66, 71
at	81, 88, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 133, 152, 170, 191, 197, 204, 207, 211, 218, 238, 260, 266, 274, 275, 276, 277, 279, 294, 300, 304, 307, 314
atlı-göçebe medeniyeti	111

Avarlar	1
Ay Çörek	47
Azerbaycan	17, 18, 71
Azrail	157, 212

B

B. N. Putilov	14
Bahaeddin Ögel	7, 121, 124
bakşı	6, 11
Bamsı Beyrek	43, 45, 61, 63, 81, 98, 111
Banı Çiçek	43, 45, 81
Basat	51
Bayındır Han	60, 61
Bilge Kağan	6
Bişkek	5, 8, 16, 19, 20, 63
Boğaç Han	60
Bozcigit	16
Budist	38
Budizm	6

C

Camaş Sokubaşev	19
Cambı atma	121
Canış-Bayış	15
Cebail	102, 146, 157
Cengiz Han	2
cır	10
comok	10, 13, 15
comokçu	13
Cum-Cuma	16
Cungarları	2

Ç

Çağatay	2, 11
Çağatay Hanlığı	2
Çaki.....	21, 24, 29, 162, 164, 167, 168, 173, 188, 335
Çalakız İmankulov	19
Çin.....	1, 2, 3, 6, 7, 31, 32, 98, 177, 200, 248
Çokan Velihanov	9

D

Dana Hanım	43, 81
Daosizm	6
Darıyka....	16, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 61, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 94, 95, 96, 97, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 122, 123, 124, 125, 127, 133, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 172, 173, 179, 180, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 250, 253, 256, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 278, 279, 280, 281, 287, 288, 291, 293, 294, 295, 308, 318, 319, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 332, 334, 335
Dariga	38, 101, 102, 144
Darixo	38
dastan	10, 13, 17, 18, 19, 21, 159, 164, 167, 181, 195, 212, 318, 324
Deccal	102, 157
Dede Korkut Kitabı.....	43, 45, 51, 53, 60, 61, 63, 81, 84, 89, 98, 101, 111, 135
Deli Karçar.....	45
derviş.....	61, 63, 84
destan	10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 21, 53, 59, 60, 61, 70, 89, 111, 132, 135, 145, 160
Divân-ı Lûgati't-Türk	116
Doğu Türkistan	2, 3
Düldül	112, 113, 114, 115, 123, 151, 152, 210, 217, 220, 235, 245, 251

E

E. İsmayilov	16
Ebû Bekir	130
Edige Destanı	11, 14, 133
egzogami	83
Emine Gürsoy-Naskali	13, 132
epik	11, 13, 17, 18, 21, 22, 45, 63, 66, 68, 135, 159
epope	11
epos	11, 13, 15
Er Tabıldı	15
Er Töştük	15

F

Farhat ile Şirin	16
Fars	16, 22, 31, 248
Fatma	126, 136, 137, 138, 139, 235, 244, 258, 259, 269
Fikret Türkmen	11, 38, 61, 63

G

Gardizî	6
Gorbaçev	4, 10
gök-tanrı	7, 8
Göktürk Devleti	1, 7
Gül ile Sitemkâr	66, 71
Gülbara Orozova	16, 21, 22, 32

H

Harezmi	17
Hasal el-Askerî	102
Hasan	29, 43, 54, 56, 81, 100, 125, 126, 128, 136, 137, 138, 139, 151, 156, 235, 239, 244, 257, 258, 269, 314, 316, 319, 321

Hayati Develi	102
Herat	17
Hıristiyanlık	7
Hızır	61, 64, 92, 103
hikâye.....	11, 17, 102, 110, 135, 173, 305
Hindistan	32
Hokand Hanlığı.....	2, 3, 8
Horosan.....	17
Hudâyar Han	3
Hun İmparatorluğu.....	1
Hüseyin.....	29, 54, 56, 100, 126, 128, 130, 136, 137, 138, 139, 151, 156, 235, 239, 244, 257, 258, 314, 316, 319, 321
Hüyrlükga ve Hemra Hikâyesi.....	64
Hz. Ali.....	26, 27, 29, 33, 43, 45, 48, 49, 54, 55, 73, 79, 82, 83, 102, 103, 104, 110, 113, 115, 135, 137, 139, 140, 142, 144, 145, 146, 150, 152, 159
Hz. Fatma.....	126, 136, 137, 138, 139
Hz. İsa	103
Hz. Muhammet	26, 27, 42, 48, 78, 102, 103, 113, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 145, 151, 156, 157
Hz. Musa.....	90

I

ırçı	13, 273, 275
Isık Göl	9

İ

İbrahim.....	42, 128
İmam Mehdi.....	101, 102
İmam Muhammed.....	102
İmamadi	90, 102
İncil.....	126
İran.....	17, 32, 74, 104, 126, 129, 140, 238
İslam	6, 8, 10, 22, 38, 45, 103, 114, 122, 126, 139, 140, 144, 151, 152, 157

İslamiyet....2, 7, 8, 9, 10, 22, 64, 74, 89, 97, 101, 103, 110, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 135, 144, 147, 148, 154

İsmet Çetin..... 140, 152

K

Kaan Püdey 53

Kaçkanak Salıbayev..... 20

Kader..... 36, 62, 105, 124, 147, 150, 178, 243, 261, 294, 323

Kadırakun Cantayev..... 19

Kadırkul Alımanov 20

kahraman.....12, 17, 37, 40, 112

Kahramanlık..... 14, 15, 74

Kalmukları 2

kam 6

Kan Şentey 53

Karahanlı Devleti 2

Karakalpak17, 18, 19, 59

Karamoldo Orozov 19, 20, 21, 22, 137, 144, 145

Kaşgarlı Mahmut 118

Katıran23, 25, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 47, 61, 62, 64, 68, 75, 94, 108, 110, 113, 149, 155, 176, 179, 181, 184, 186

Kayır Mukaşeva..... 20

Kazak6, 9, 14, 15, 16, 17, 19, 38, 59, 102, 142, 165

Kazakistan..... 8, 14

Kazan16, 17, 101, 135

Kemel Belekov 20

Kerbela..... 130

Kerik 112, 113, 123, 217

Kıdık Sulaymanov 19, 21

Kıpçak....19, 24, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 48, 49, 57, 62, 77, 86, 106, 146, 154, 162, 165, 166, 167, 173, 174, 175, 185, 196, 200, 201, 204, 213, 214, 229, 230, 231, 234, 242, 246, 250, 263, 266, 270, 273, 274, 286, 295, 327, 333

Kırgızistan.....2, 3, 4, 13, 18, 22, 23

Kırgızlar	1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 21, 38, 146, 159, 160, 165
Kırım	10
kıssa	11, 17
Kıtanlar	2
Kız Cibek	16
kobayır	10
Kococaş	5, 15
konar-göçer	6, 9, 12, 33, 111
Korkut Ata	63
Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı	13, 15
Köroğlu Destanı	43, 81
kulun	117
Kuman	10
Kuran	126, 128, 129, 144, 148
Kurmanbek	15
Kussam İbni Abbas	103
Kuteybe bin Müslim	8

M

M. Mukasov	8
mağara	29, 33, 56, 57, 93, 100, 101, 106, 110, 129, 147, 322, 325, 334
Mamacan Sopuyev	20
Mamıt Kangeldiyev	19
Manas	1, 11, 13, 15, 16, 19, 47, 63, 67, 114, 115, 129, 132, 142
manasçı	13
Manihaizm	7
masal	19, 43
Medine	28, 32, 33, 54, 78, 92, 93, 103, 106, 139, 160, 239, 301, 302, 310, 311, 312, 313, 325, 328
Mehdi	102, 103
Mehmet Aça	15, 74
Mehmet Kaplan	84, 110
Mekke	32, 194
Mervâzi	6

Metin Arıkan.....	14
Metin Ekici	35, 40, 63, 66, 71
Mevlakey Yurnaçıkov.....	101, 144
Mısır.....	17, 32, 113, 151
Mircea Eliade.....	5, 9
mitolojik.....	74, 109
Moğolistan	2
Moğollar	2, 6
Muhammed	5, 54, 102, 124, 126, 128, 132, 137, 151
Muhammed Hanefiye.....	38, 102, 138
Mukavkîs	113, 151
Munduk ve Zarlık	16, 22
Musa	128
Mustafa Erdem.....	9
Müslüman	8, 9, 82, 122, 138, 144, 154

N

N. Törükulov.....	16
Naciye Yıldız.....	11, 67
Narıkbay	22
Necim Davkarayev	17
Nogay,.....	17
Nuh	128

O

oğlak çekişme	121, 278
Oğuz Kağan Destanı	66, 142
olongho	10
on iki imam	102
Orenburg.....	17
Orhan Şaik Gökyay.....	64
Orta Asya.....	2, 4, 7, 8, 11, 17, 31

Osman	130, 137
Osmonbet Nurgaziyev	20

Ö

Ömer	130, 137
Özbek	17, 18, 19, 165
Özkul Çobanoğlu	85

P

peygamber.....	144
pir.....	64, 71

R

Rahmankul Berdibaev.....	15
Roustem Soultey	14
Rus	3, 4
Rüstem	104, 105, 140, 141, 195, 212, 308, 318, 324

S

Saad bin Ebû Vakkas	130
Saîd bin Zeyd	130
Sal-Sal	16
Satuk Buğra Han	2
Sedat Veyis Örnek	95
Semerkant	19, 26, 27, 31, 32, 43, 45, 47, 49, 54, 58, 78, 79, 80, 83, 84, 103, 108, 122, 127, 135, 136, 152, 166, 175, 188, 189, 204, 211, 213, 216, 224, 226, 229, 231, 232, 233, 234, 236, 242, 243, 253, 262, 263, 264, 265, 270, 271, 296, 333
Semetey	47
Seyfettin Erşahin	8
Sovyetler Birliği	4, 9, 13, 22, 160

Stalin	4
Suusamır	21, 24
Sührab	104
Ş	
Şah Yusuf Hikâyesi	63
Şah-ı Zinde.....	103
Şahısında.....	27, 103, 237
Şahname.....	16
Şakir İbraev.....	34
Şaman	5, 64
Şamanistik.....	5, 10, 22, 98
Şamanizm	5, 6, 7, 9, 10, 64, 97
Şaysılda.....	23, 27, 28, 29, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 65, 69, 70, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 125, 128, 129, 131, 134, 135, 137, 142, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 238, 264, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 288, 289, 290, 291, 297, 298, 301, 302, 304, 307, 308, 309, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 327, 330, 331, 334
Şer Ali Han	3
Şia	102
Şii.....	103, 113, 128, 152
T	
Tahir ile Zühre	41, 66
Talas.....	8, 20, 22
Talha bin Ubeydullah.....	130
Tanrı Dağları.....	2
Taşkent.....	17
Tatar	11, 14, 17, 18, 102, 133
Telli Nigar Hanım.....	43, 81
Tepegöz.....	51
Tevrat.....	126
tiyin enmey	121, 278
Tibet.....	2

Tiflis.....	71
Tonyukuk.....	6
toy	25, 28, 37, 47, 49, 64, 65, 121, 146, 179, 233, 270, 272, 273, 274, 276, 277
Türk.....	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 21, 22, 31, 32, 35, 42, 45, 53, 59, 60, 63, 64, 71, 74, 81, 83, 84, 85, 86, 89, 94, 101, 103, 104, 110, 111, 114, 116, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 135, 137, 152, 159, 177, 248
Türkmen.....	11, 18, 38, 41, 61, 63

U

Ufa	17
Ulanbek Alimov.....	13
Uygurlar.....	1, 2, 125

V

V. M. Gatsak.....	14
V. M. Jirmunskiy	15

Y

Yahudi.....	144
Yakutlar	6
yaradan.....	56, 100, 133, 134, 147, 284, 321
Yürük at	115

Z

Zebur.....	126
Zübeyr bin Avam	130
Zülfikâr	152

ÖZGEÇMİŞ

16 Haziran 1978 tarihinde Manisa-Alaşehir’de doğdum. İlköğrenimimi Alaşehir 19 Mayıs İlköğretim Okulunda, ortaöğrenimimi İzmir Özel Türk Lisesinde ve Salihli Sekine Evren Lisesinde tamamladıktan sonra, 1997 yılında girdiğim Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümünden 2002 yılında mezun oldum. Aynı yıl Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime başladım. 11 Haziran 2004 tarihinden itibaren Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktayım. İngilizce bilmekteyim.

Ferah Türker

YÜKSEKÖĞRENİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN
Soyadı: Türker
Adı:Ferah

Merkezimizde Doldurulacaktır

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Kırgız Destanı ‘Kız Daryka’ Üzerinde Bir Araştırma

Yabancı Dil : A Study on the Kirghiz Epic ‘Kiz Daryka’

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans
Sanatta
Yeterlilik

Doktora

Doçentlik

Tıpta Uzmanlık

[X]

[]

[]

[]

[]

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ :

Üniversite : EGE ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA :

Yayınlayan :

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : İnayet, Alimcan

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI : 331

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Kırgızların Tarihi, Dinî İnanışları
2. Kırgız Destancılık Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Kız Darıyka'nın Yeri
3. Destanın Epizot ve Motif İncelemesi
4. Destandaki İslamî Unsurlar

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

- 1- Destan
- 2- Kırgız
- 3- İslamiyet
- 4- Hz. Ali
- 5- Kadın Kahraman

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:(Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstrakt ve thesaurus'ları kullanınız.)

- 1-Epic
- 2-Kirghiz
- 3-Islam
- 4- Caliph Ali
- 5- Heroine

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1-Tezimden Fotokopi Yapılmasına izin veriyorum

[]

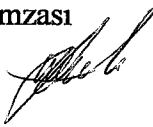
2-Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

[]

3-Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

[X]

Yazarın İmzası

Tarih : 22.08.05

ÖZET

Kız Daryka Destanı, Kırgız Türklerinin köklü destancılık geleneği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Doğu şiir geleneğinden gelen bu dastan, Türk destancılık geleneğine ait motifleri ve geleneksel yapıları da bünyesine katarak Kırgız Türklerinin millî eserleri haline gelmiştir. Kız Daryka, Kırgızlar arasında en yaygın ve en çok varyanta sahip olan dinî dastanlardandır.

Biz bu çalışmamızda, Kız Daryka destanına ait anlatmalar arasında varyant olma derecesine ulaşabilen Kadirkul Alimanov'un anlatmasını esas aldık. Akınların geleneğine uygun olarak, destanın nerede, ne zaman ve kimden öğrenildiğinin anlatılmasıyla başlayan bu anlatma, destana sonradan eklenen motif ve epizotlar dolayısıyla diğer anlatmalardan epey farklıdır.

Kırgız destancılık geleneğine uygun bir hâle getirilen doğu kaynaklı bu anlatmanın seyri, Daryka ile Hz. Ali'nin evlenmesinden, özellikle de Hz. Ali'nin memleketine dönmelerinden sonra değişmektedir. Hz. Ali ile evlendikten sonra bahadırılığını ona devreden Daryka'nın, ilk önce Hz. Ali'nin ardından da oğlunun gidişi ve kayboluşu üzerine yaşadığı acı ve çaresizlik, Türk destan geleneğindeki bahadır kız tipine uymamaktadır. Aynı şekilde bahadır Şaysılda'nın da babasına ve ağabeyine el kaldırmasının utancına dayanamayarak ölmek istemesi ve yerin altına girip kaybolması da alp tipine uygun değildir. Kısacası Daryka ile Hz. Ali'nin evlenmesinden sonra yaşananlar, eserin doğu kaynaklı bir dastan olmasının sonucudur.

Çalışmamızın “Giriş” bölümü, “Kırgız Türklerinin Tarihi”, “Kırgız Türklerinde Din” (Şamanizm-İslamiyet) ve “Destan Türü, Kırgız Destancılık Geleneği ve ‘Kız Daryka’” alt başlıklarından oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ilk olarak üzerinde çalıştığımız K. Alimanov anlatmasının özetine yer verilmiştir. Ardından destanın epizotları tespit edilmiş ve incelenmiştir.

İkinci bölümde, “Çocuksuzluk”, “Ad Verme”, “Eğitim”, “Âşık Olma”, “Evlenme- Düğün”, “Gurbet”, “Ölüm-Yas Tutma”, “At” ve “Sayılar” başlıkları altında destanın motif yapısı incelenmiştir.

Üçüncü bölümde “Allah”, “Hz. Muhammet”, “Hz. Ali” gibi bazı önemli dinî şahsiyetler ve “Namaz-Abdest”, “Dua”, “Ölüm-Kader”, “Düldül”, “Hz. Ali’nin Kılıcı” ve “Diğer İslamî Unsurlar” başlıkları altında destandaki İslamî unsurlar ele alınmıştır.

Çalışmamızın genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı “Sonuç” kısmından sonra, “Metinler” bölümü gelmektedir. Bu bölümde, Kız Darıka Destanı’nın, Kadırcul Alimanov orijinal anlatmasının transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metni yer almaktadır.

Çalışmamız, “Bibliyografya” ve “Dizin” bölümleriyle tamamlanmıştır.

ABSTRACT

Kız Daryka is one of the most popular and varied religious epics among the Kirghiz Turks. It has an important place within the fundamental storytelling traditions of the Kirghiz Turks. This epic has become a national masterpiece by the adding of Turkic storytelling motifs and traditional structures with Middle Eastern poetic traditions.

In our study we used the work of Kadırkul Alimanov as our basis of analysis because his was the work which best showed the complete epic form of Kız Daryka. Alimanov's investigation like all other studies dealing with spoken word minstrel traditions began with the explanation of who, where, and when this epic was collected but differed completely from the other studies on Kız Daryka in regards to motifs and episodes which Alimanov added to the epic.

This narration of Middle Eastern origin was changed in order to fit within the tradition of Kirghiz storytelling. For example Daryka and Caliph Ali's marriage and Caliph Ali's return to his homeland are not the same in their Middle Eastern versions. At the same time we see Middle Eastern influences in the epic. For instance Daryka's giving of her heroic attributes to the Caliph Ali upon their marriage as well as her pain and desperation at the loss of Ali and her son do not fit the traditional Turkic heroine type. Likewise the hero Şaysılda's raising of his hand to slap both his father and older brother and out of this shame his desire to die along with Şaysılda falling into a hole in the ground do not fit traditional Turkic storytelling archetypes. Basically, the things which Daryka experiences after her marriage to Caliph Ali are a result of non-Turkic Middle Eastern influences into Turkic culture.

Our study's introduction has the following sections: "The History of the Kirghiz Turks"; "The Religion of the Kirghiz Turks" (Shamanism and Islam); and "Epic type, Kirghiz Epic Tradition and Kız Daryka."

In our first chapter abstract of Alimanov's narration is shown. Afterward the epic's episodes are analyzed and studied.

In the second chapter is divided in this manner: “Childlessness”; “Name Giving”; “Education”; “Being in Love”; “Marriage-Wedding”; “Far From Home”; “Death-Grieving”; “Horse”; and “Formulaic Folklore Numbers.”

In the third chapter we look at the Islamic elements within the epic. Our sections are: “Allah”; “The Prophet Mohammed”; “The Caliph Ali”; “Namaz and Ritual Absolution”; “Prayer”; “Death-Destiny”; “Düldül”; “The Caliph Ali’s Sword”; and “Other Islamic Elements.”

After our general analysis of the work in the conclusion section the “Text” section includes all of Alimanov’s original transcriptions of the epic and a Turkish translation.

The study is completed with a bibliography and an index.

